

*Ex Bibliotheca Personali
Patris Fratris
Justini Sokulski
Ordinis Praedicatorum.*

R

263

Ex Bibliotheca personali
P. Fris Justini Sokulski
Ordinis Praedicatorum
Anno 1812

Sept
Brub Str
190 128
W.

Bibliothecae.
Antus Gulio Filmen
S. Spiritus ad. Pradim.

R.
263.

*

Wlad. Tegler

C. PLINII
CAECILII SECVNDI
EPISTOLARVM
LIBRI DECEM
EIVSDEMQUE
PANEGYRICVS
AD
EXEMPLAR GESNERIANVM
RECVSI.
CVM
VITA C. PLINII.

PETROPOLI,
(TYPIS ACADEMIAE IMPERIALIS SCIENTIAR.)
MDCCCXXXIII.

0-18-0-2829

8°-8332

VITA
C. PLINII CAECILII SECUNDI
AVCTORE
CHRISTOPHORO CELLARIO.
CVM NOTIS
JO. MATTHIAE GESNERI.

Caius Plinius Caecilius Secundus municipio Como, ad Larium lacum in Transpadana sito, ortus fuit. Patria enim municipium erat IV, 13, 3. circa Larium lacum a); quem idcirco *suum* appellat II, 8, 1 & VI, 24, 2, iuxta quem villas amoenissimas possidebat IX, 7, qui situs *Comum* abunde designat, quod *delicias suas* I, 3, 1. vocat, ut nihil de inscriptionibus referam, in agro
* * 2 &

a) Apertus in primis locus est 4, 30, 1 ubi ex patria sua quaestorem se attulisse ait, quae pertinet ad viciniam Lacus Larii.

& oppido Comensi repertis. Veronenses quidem ipse *suos* dixit VI, 34, 1, verum adoptionis lege, quia auunculus Plinius, adoptione pater, Veronensis fuit, ut post Onuphrii probationes vel vnus lapis, in ripa Benaci inuentus, & ab Reinesio Inscript. XI, 11 expressu, satis clare his verbis ostendit:

C. PLINI - - - VERONENSIS

- - - - HISTORIARVM H. L. - -

Annum, quo natus fuit, non obscure indicauit, quum Vesunio ardente duodeuicesimum se habuisse tradit VI, 20, 5, qui Titi Caesaris primus fuit, Dione Cassio memorante, si addis nouem annos Vespasiani, & vnum, ac quod excurrit, scenicorum principum; circiter sexto Neronis *b*) natum Plinium, & quum iste interiret, fere octennem fuisse apparebit. Pater C. Caecilius *c*) Comensis erat, de quo nihil reperi, nisi quod eius gentis fuit, ex qua Caecilium, poetam tenerum, sodalem suum, & ipsum quoque Nouocomensem, Catullus laudat

car-

b) Aerac vulgaris 62, vrbis Cond. Varron. 815 Massonius ad 10 & 25 (Nimirum sic laudabimus semper viri doctissimi vitam Plinii, ut iterum edita est, adscriptis annis aetatis, & quoties opus est, paragraphis.)

c) Quae gens plebeia, sed nobilis eadem, Massonius 1, 2. De illius antiquitate ipse noster 8, 10, 3 cum *non subitas imagines* a suo etiam latere commemorat. An huc referri debeant *statuae principum in agris per plures successiones* traditae 10, 24, 1, forte disputari possit.

carmine XXXIII. Mater Plinia, C. Plinii Veronenſis, qui Naturalem Hiftoriam reliquit, ſoror, quae, amiſſo marito, in domo fratris manſit VI, 16, 4 & ep. 20, a quo filius adoptatus fuerat, V, 8, 5, qui ideo in nomen *C. Plinii Secundi* ſucceſſit, quum antea Caecilium eſſet d). Patrem Caecilium mature amiſit, educatus cura matris & auunculi, nec non tutoris Verginii Ruſi, II, 1, 8. e) Studiis impenſe a puero addiſtus adeo, ut decimo quarto aetatis anno tragoediam Graecam ſcriberet VII, 4, 2, Linium adoleſcentulus legeret VI, 20, 5, Ciceronem etiam adultus aemularetur IV, 8, 4, non contentus ſeculi eloquentia I, 5, 12, in cuius ſtudio praeceptore Quintiliano uſus eſt II, 14, 9, & Nicete Sacerdote VI, 6, 3, f) ac in philoſophia, praeter alios, Eu-
 * * 3 phra-

d) Ita tamen, ut *Caecilii* nomen non immutaret, aut produceret in *Caecilianum*, quod libera rep. fieri ſolebat. Etiam retinuit ſenatoriam patris dignitatem, cum intra equeſtrem ſubſiſſet auunculus v. Maſſon. I, 6. Ceterum huic ſuo patri adoptiuo immortalitatem adiunxit, libros & vitae illius rationem commemorando 3, 5; & mortis genus celebrando 6, 16.

e) Nec diu adoptiuo patre frui illi licuit, qui A. C. 79 cum XVIII. aetatis annum ageret, incendio Veſtuum perierit. Quid ipſe interim Miſeni egerit, narrat 6, 20.

f) De Quintiliano nuper ſputauimus, in praef. §. 9. ſeq. de Nicete vid. Maſſon. 14, 4. Quam

phrate Stoico, quem in Syria miles audiuit I, 10, 2. g) Nec alienus a poësi fuit VII, 4, 2, ingenium fortitus hilare ac poëticum V, 3, 2, h) cuius tum alia specimina dedit, in epistolis reliqua VII, 4 & 9, tum maxime Hendecasyllaborum librum IV, 14, 8. i) Sic indole capacissima omnium litterarum, & in exhausto labore, id tandem consequutus fuit, vt omnes eruditi illum amarent I, 13, 6, cumque ac Tacitum pro doctissimis suorum tem-

perunde illius temporis & scholae memoriam usurpauerit noster, ipse docet 2, 18, 1. Condiscipulos habuit Voconium Romanum 2, 13, 5. & Romanum Firmum, erga quem liberalis est I, 19. Alios quoque memorat, qui adolescentiam suam formauerint, vt Corellium Rufum I, 12, 12; Hispullam eius vxorem 4, 19, 7; Arulenum Rusticum V, 14, 1. Spem de se magnam concitasse nostrum, inde quoque apparet, quod *oppidum praediis ipsius vicinum, Tifernum Tiberinum* (quod *citta di Castello*) *paene adhuc puerum patronum cooptauit.* 4, 19, 4.

g) Etiam Artemidoro, de quo 3, 11.

h) Solum forte crimen, quod adhaerescere in viro laude omni cumulatissimo posse videtur, illud est, quod in hac ipsa epistola 5, 3 item 4, 14 & 4, 27 defendere studet, versus lasciui. Quin parum etiam poëtam fuisse puto.

i) De historiis etiam scribendis illum cogitasse apparet ex 5, 2. Edideritne aliquid, non liquet.

temporum haberent VII, 20, 5 & IX, 23, 3. Recitationes in primis urgebat propter multiplicem usum V, 3, 8, nec ipse solum aliis auditor frequens aderat I, 13, 6. VII, 12, 1, sed sua quoque poemata recitabat V, 3, 7. IX, 34, etiam actiones seu forenses orationes II, 19, k) & Panegyricum Traiano, dictum III, 8, 4. Orator clarissimus fuit, ut nemo facile illi praeferatur. Nam vndeicesimo anno dicere in foro coepit V, 8, 8, l) & per omnem aetatem m) causas egit tam apud centumviros I, 18, 3 & IX, 23, 1, quorum iudicia *suam arenam* vocat VI, 12, 2, n) & si indigna saepe eius ingenio erant II, 14, 1; quam in senatu nobiliores, ut contra o) Baebium Massam VII, ult. Caecilium Classicum II, 4 & 9, & Marium Priscum II, 11, ac pro Iulio Basso IV, 9 & Rufo Vareno V, 20, quas

* *
* 4

k) Quam diligentiam adhibuerit, ut etiam orationes suae quam emendatissimae in manus hominum venirent, docet ipse 7, 17.

l) Inter primas forte fuit, causa Iulii Pastoris, quam egit *adolescentulus* ille quidem, sed qui uxorem tamen iam haberet I, 18, o: eandem causam dum commemorat 4, 23, i *iuvenem* se ait fuisse.

m) Etiam post Consulatum gestum. Vid. 4, 17, 3.

n) Quanto plausu auditus sit, ostendit 4, 16.

o) Publicium Certum 9, 13, pro Clario 9, 28, 5.

quas in summam collegit VI, 29, 8. seq. p)
 Honores gessit amplissimos. Fuit enim Quaestor Caesaris VII, 16, 2, Tribunus militum II, 11, 5, q) Tribunus plebis I, 23, 2 & P. 95, 1, Praetor III, 11, 2 & VII, 16, 2, r)
 Praefectus aerarii Saturni V, 15, 5 P. 92, 1, s)
 Praefectus aerarii militaris (de q. VII, 14, n.)

p) In causis autem agendis non passione modo, dono, & munere, sed xenis etiam abstinuit 5, 14, 8.

q) Add. 10, 19, 1. 1, 10, 2. vbi adolescentulum se in Syria ait militasse. Reditu militiae suae suum memorat 7, 4, 3. Conf. 14, 7 & 8. Circa annum aetatis XXV, quae legitima aetas est, Quaestorem factum probabile est. Fuit autem Quaestor Caesaris cum Caestrio Tirone vid. 7, 16, 2. Quaestor nempe Caesaris, in quantum is confus. Quaestor porro annuus, quae erudite demonstrat Masson. 25, 2.

r) Gessit Praeturam anno suae aetatis 31 & 32, Christi 93, quod luculenter & ingeniose demonstratum dedit Massonus.

s) Add. 10, 20, 1. & 24, 3 vbi plurimum numero *indulgentia* VESTRA, & *delegati a VOBIS officii cura* memoratur. Tamen Massonus 36, 7 post obitum Neruae a Traiano solo illud delegatum, e temporum rationibus ostendit. Quid si in seriniis & commentariis Neruae inuentum Plinium honore auxit Traianus? ut ad ambos referri factum posset. De occupationibus huius officii conqueritur 1, 10, 9. Menstruas tamen eius vices intelligimus ex 10, 24, 3

n.) & Inscript. Consul III, 13, 1 & ep. 18, 1 & P. 91 u) Augur IV, 8, x) Proprætor prouinciæ Ponticæ consulari potestate X, 77, n. & Inscript. y) Curator aluei Tiberis V, 15, 2 n. & Inscription. Matrimonium bis contraxit: de priore nihil extat ante viduitatem IX,

** 5

13,

z) Nempe ostendit Cellarius ad l. c. vicesimam hereditatum ad aerarium militare pertinuisse. *Aerario militari præfectum*, etiam inscriptiones memorant. Plinius quidem nusquam, vt, diuersi a præfectura aerarii Saturni, muneris meminit.

u) In quo consulatu, (bimestri pro consuetudine illius temporis in priuatis) & quidem mense Septembri, gratiarum actionem, siue Panegyricum habuit, qui extat. Ceterum circa hæc tempora etiam fuit Quinque vir sumptibus publicis præstandis, Virginio Rufo illum eligente, per quem ipse excusaretur 2, 1, 9.

x) Erat Auguratum, vel aliud sacerdotium a Tr. anno 10, 8. Factum id anno Plinii circiter 41. probat Massonus §. 2.

y) C. r. Proprætor Plinius, cum ante ipsum Bithyniam rexissent *Proconsules*: quam vim habeat *consularis* illa, quae ipsi tribuitur in inscriptione, *potestas?* eruditissime disputat ad hunc annum, h. e. 41 & 42 Plinii, Christi 103. Massonus, qui etiam illud ostendit, non integrum biennium in prouincia commoratum esse Plinium. Ceterum tabulam de Plinio ad Christianissimum conuerso ad reditum ipsius e prouincia refert Pseudo-Dexter in Chronico, & illius commentator Biuarius. Jussu enim

13. 4. 3) alterum cum Calpurnia iniit, Cal-
pur-

Traiani appulisse ad Cretam, aedificationis cuiusdam causa, ibique a S. Tito Episcopo conversum ad fidem. Addit Dexter, *Nec desunt qui putent, septima sextilis ad Nouocomum esse passum.* Sed puduit merito commenti illi pidi (incructati licet in fictis Luitprandi aduersariis n. 292 sq. p. 512.) viros doctissimos, qui acta 88. mensis Augusti Antuerpiae ediderunt, qui ne verbo quidem mentionem illius rei iniicere dignantur: neque opus nimirum erat, cum ipsam finitri illius Dextri fidem in vniuersum iam damnassent. Neque vero erat, quod refutaret illud Boxhornius in iudicio de Plinio, quod epistolis a se editis praemisit: multo minus refellendum erat ex 10, 97, ubi *exitiabilem* vocet *superstitionem* Christianorum. Parum enim hoc ad fabulam, quae postea in reditu ex prouincia contigit dicitur; nec appellat Plinius *exitiabilem superstitionem* (quae Taciti vox est An. 15, 44) sed prauam & immodicam 10, 97, 8. Si omnino placeat refutare, illud est apertum, epistolas eius pertinere ad annum aetatis Plinii 55. tredecim nimirum annos ultra reditum ex prouincia: vid. n. 1. Potuine autem de tanta immutatioe tacere.

- 3) Nisi quod foerus meminit 1, 18, 3 cum esset adolescentulus, Domitianus adhuc imperaret. Et statim a morte Domitiani vxorem lugebat 9, 13, 4 cuius viricius erat Vestius Proculus 9, 13, 13. Sic duo se matrimonia Domitiano imperante contraxisse 10, 2, 2. De quo loco Masson. 36, 3.

purnii Fabati a) ex filio nepte, IV, 1, 1, quae abortum fecit VIII, 10., nec alio partu maritum beasse legitur: ipsa vero docta & studiis exculta IV, 19, 2 & VI, 7, 1 mariti, quamquam aetate maioris, amantissima IV, 19, 2 & 5 b) ita ab amita Hispulla instituta, ibidem 1 & 6. Pater enim pridem decesserat V, 12, 2, cuius memoriae porticum auus dedicauit V, 12, 1, ipse vero auus, quum in Bithynia c) Plinius cum vxore esset, mortem obiit X, 121, postquam senectutem in Transpadana exegerat VII, 16, 3. Frugalis & abstinens Plinius fuit II, 4, 3 & ep. 6, 4, vt voluptates etiam studiis

a) Nouocomensem & ipsum Fabatum fuisse satis apparet non tantum ex veteri inscriptione in Comensi agro reperta, quam post alios exhibet Grut., 382, 6 quamque ad nostrum pertinere non improbabile est: sed ex ipso nostro 5, 12, 2. 7, 16, 32, 1 coll. 7, 16, 4 & 7, 23, 1.

b) Quae epistola non diu post initum matrimonium scripta. Amoris sui vehementiam aliis quoque epistolis declarauit, vt 6, 4 & 7 it. 7, 5.

c) Non satis certo hoc ex laudata epistola colligitur, vbi excusat Plinius, quod iter vxoris diplomate iuuerit. Non est credibile, mulierem delicatam & infirmam tantum iter, ea celeritate, sine marito confecisse. Potuit Plinius vt curator aluei Tiberis, vel alio quocunque nomine diplomatatum potestatem habuisse, Haec etiam Massoni est sententia ad 43, 8.

studiis condiret, IX, 36, 4 & inter venandum studeret I, 6, V, 18, 2. IX, 36, 6, *d*) nec vero minus diligens pater familiae, qui praedia sua mirifice tum coluit, tum aedificauit, quod de Lausentino ipse narrat II, 17, de Tusceis V, 6; de Transpadanis ad Larium IX, 7, quam industriam & aliis praediis suis, V, 6, 45 enumeratis, adhibuisse non dubitandum est. *e*) Mitis in seruos I, 4, 4, adeo ut nullos *vinctos* haberet III, 19, 7, suisque domum permetteret instar ciuitatis esse, ac peculium morte ad familiares transmittere VIII, 16, 2. Iustitiam non tam ex legum rigore, quam aequitatis modulo persequabatur II, 16 & IV, 10, redemptoribus remissiones ob sterilitatem faciens VIII, 2 & X, 24, 5. Munificus

d) Hac ipsa epistola 9, 36 rationem totam in praediis suis viuendi aestiuam percenset, ut ep. 40 hibernam persequitur.

e) Fortis fuit, in causis etiam illis suscipiendis, quibus iniustum se Domitiano & obnoxium delatoribus fieri, sciebat. Vid. I, 5, 5, seq. Itaque etiam reus futurus erat, nisi interfecus esset Domitianus 7, 27, 14. Eo defuncto, Heluidii Principi ultionem fortiter suscepit. Totam rem narra. 9, 13. add. 4, 21, 3. Quare non metuerit Artemidorum, philosophiae nomine ab urbe se notum, adiuuare, & quo suo cum periculo, refert 3, 11. Quo animo Corelliae causam contra C. Caecilium COS. designatum suscepit, narrat 4, 17. Add. 6, 2, 3.

ficus in primis, *f*) quod variis operibus ostendit. Templum enim Tifernatibus exstruxit pecunia sua IV, 1, 5. & aedem Cereris in praediis suis IX, 39. Patriae sumtus partem in praeceptores publicos dedit IV, 13, 6 & ingenuis pueris alimenta annua constituit I, 8, 10. Etiam bibliothecam patriae publicam dedicavit, I, 8, 2. II, 5. *g*) Praeterea in multos priuatos admodum liberalis, in Curianum Cratillae filium, cui legatum remisit V, 1, 10. in Voconium Firmum, cui censum equestrem supplcuit I, 19, in Martialem, quem viatico iunxit III, 21, 2, in Artemidorum philosophum, cui vrbe excedere iusso, quae Domitiani saeuitia fuit, pecuniam, qua opus erat, a locupletibus negatam, ipse mutuatus, gratuitam dedit, III, 11, 2, in Quintiliani praeceptoris filiam, cuius dotem auxit VI, 32, in Corelliam, cui agrum minori pretio vendidit VII, 11 & 14, in Caluinam, cui patris debita remisit

f) In caussis agendis non modo pacatione, dono, munere, verum etiam xenis semper abstinuit. 5, 14, 8.

g) De sua in publicam rem liberalitate agit etiam 5, 7, vbi *undecies* h. c. 55000 florenos Rhenanos se reip. contulisse, gloriatur. Sic profocero, cuius heres futurus erat, publicam liberalitatem commendat 5, 12.

misit II, 4, 2. *h*) His moribus *i*) omnium bonorum beneuolentiam conciliauit *k*), Traiani in primis, apud quem gratia valuit, *l*) qua ad aliorum magis commoda, quam ad sua usus est. *m*) Multa enim multis impetrauit, peregrinis ius ciuitatis X, 4 & 6: libertis ius Quiritium X, 4 & 105. Voconio Romano condiscipulo ius trium liberorum II, 13, 8, & senatoriam dignitatem X, 3, 2. Accio Surae praeturam X, 7, & aliis alia. Amicitiam cum opti-

h) In Metilium Crispum, cui ordines impetrauerat, & quadraginta millia numum (2000 flor. Rhen.) ad instruendum se ornandumque donauerat 6, 25, 2: in Modestum, cui libertatem dubie legatam ultro dedit 4, 10: in nutricem suam, cui agellum centum millium numum (5000 flor. Rhen.) donauit, 6, 3.

i) Quos gloriae studio incitatos fuisse, non dissimulat 7, 33 (ubi Ciceronem suum imitatur fam. 5, 12) conf. 6, 29, 3. Quam tamen ea in re moderationem adhiberi velit, docet 1, 8, 13 seq. Ceterum Imperatoris quoque gloriae se studiosum ostendit praesertim 10, 50.

k) Quanti illum Coellius fecerit, explicat 4, 17, 8: esse, qui se imitentur, gaudet 6, 11.

l) Qui ipsum in consilium non nunquam adhibuit in cognitionibus, v. g. 4, 22, 1. & in rescriptis suis, libro decimo comprehensis, tractat amantissime.

m) Tamen etiam ad sua: ut ad ius trium liberorum 10, 2; ad auguratum 10, 8 &c.

optimo quoque coluit, n) etiam periculo suo
 III, 1, 2 sq. o) maxime cum literatis & stu-
 diorum sociis, in quibus Tacitum primo loco,
 & prope vnum habuit, quem e viuis aemu-
 laretur, quod paullo maior aetate erat, VII,
 20, 4, quem etiam ingenio, doctrina, hono-
 ribus est adsequutus, isque vicissim tanti Pli-
 nium fecit, vt libros suos emendandos ei cre-
 deret VII, 20, 1. Hi duumviri principa-
 tum in litteris tenuere, vt vna nominarentur,
 quum de studiis sermo esset VII, 20, 5, in
 hos coniectura ferretur, si de doctis non no-
 minatis esset ferenda IX, 23, 3. Ceterorum
 amicitiae epistolis illustratae sunt. Corpore
 fuit imbecillo & minus robusto, quod *corpu-
 sculum* Traianus dixit X, 29, 1, & intentius
 causam orantem per libertum admonuit, vt
 lateri consuleret II, 11, 15. Aliquando lip-
 pitudine laborauit VII, 21, 1, honestissimis
 causis, lucubrationibus contracta, quibus &
 ceterae imbecillitates maiorem forte partem
 imputandae sunt. p) De morte nihil certo
 constat: simile autem vero habetur, per plu-
 rimum

n) Suum in laudandis amicis studium suauissime
 excusat 7, 28.

o) Vid. ad proximam nota.

p) Aegrotasse illum etiam circa Neruae mortis
 tempus, apparet ex 10, 24, 3 & grauissime qui-
 dem 10, 4. Forte idem fuit morbus, in quo
 abstinentiam suam & moderationem probauit
 7, 1, 4 seq.

rimum imperii Traiani tempus, aut paullo
ultra, vitam produxisse q).

- q) Certe inter epistolas eius, ut nulla habet
characterem temporis prioris a Plin. 36
(vid. Masson. h. a. §. 10) ita nec
centior anno aetatis illius 55. certis indiciis
deprehendi a Massono potuit. Ceterum, quo-
niam hic sumus, illud etiam adnotare ac-
cumbendum est, quod nec annuli sui *ἀντὶστροφῆς*
f. typum ignorare nos voluit, *quadrigas* 10,
16, 3. Tandem illud forte huc referendum
superest, librum octauum editum videri post
nonum Massono 44, 3: nonum autem ipsi
aliquo post sex priores intervallo editum, ad
45, 2 colligit ex 9, 19, 1 coll. 6, 10, 4. Ce-
tera, quae ad literariam epistolarum historiam
pertinent e Fabriciana Bibliotheca petenda sunt,
cui quod adiciamus, iam non habemus.

& peregrinatione laetetur. Etenim, nescio quo pacto, vel magis homines iuuat gloria lata, quam magna. Vale.

XIII.

C. PLINIUS CORNELIO TACITO
SVO S.

Municipes suos hortatur, ut scholam instituunt, etiam tertiam sumtus partem pollicitus; rogat Tacitum, ut praeceptores circumspiciat.

Saluum te in urbem venisse gaudeo. Venisti autem, si quando alias, nunc maxime mihi desideratus. Ipse pauculis adhuc diebus in Tusculano commorabor, ut opusculum, quod est in manibus, absoluam. Vereor enim, ne, si hanc intencionem iam in finem laxauero, aegre resumam: interim ne quid festinationi meae pereat, quod sum praesens petiturus, hac quasi praecursoria epistola rogo. Sed prius accipe causas rogandi, (deinde ipsum, quod peto.) Proxime quum in patria mea fui, venit ad me salutandum municipis mei filius praetextatus. Huic ego, *Studes?* inquam. Respondit, *Etiam. Vbi? Mediolani. Cur non hic?* Et pater eius, (erat enim vna, atque etiam ipse adduxerat puerum.) *Quia nulos hic praeceptores habemus. Quare nullos? Nane vehementer intererat vestra, qui patres estis, (& opportune complures patres audiebant) liberos vestros hic potissimum discere. Vbi enim aut iucundius morarentur, quam in patria; aut pud-*

I

eius

- 5 *cuius continerentur, quam sub oculis parentum?*
aut minore sumtu, quam domi? Quantulum est
ergo, collata pecunia, conducere praeceptores?
quodque nunc in habitationes, in viatica, in ea
 6 *quae peregre emuntur. (omnia autem peregre*
emuntur) impenditis, adicere mercedibus? Atque
adeo ego, qui nondum liberos habeo, paratus sum,
pro republica nostra, quasi pro filia vel paren-
te, tertiam partem eius, quod conferre vobis pla-
cebit, dare. Totum etiam pollicerer, nisi time-
rem, ne hoc munus meum quandoque ambitu cor-
 7 *rumperetur, ut accidere multis in locis video,*
in quibus praeceptores publice conducuntur. Huic
vitio uno remedio occurrere potest, si parentibus
solis ius conducendi relinquatur, iisdemque reli-
 8 *gio recte iudicandi necessitate collationis addatur.*
Nam qui fortasse de alieno negligentes, certe de
suo diligentes erunt: dabuntque operam, ne eam
a me pecuniam [non] nisi dignus, accipiat, si
 9 *accepturus & ab ipsis erit. Proinde consentite,*
conspirate, maioremque animum, ex meo sumite,
qui cupio esse quam plurimum, quod debeam con-
ferre. Nihil honestius praestare liberis vestris,
nihil gratius patriae potestis. Edoceantur hic,
qui hic nascuntur, statimque ab infantia natale
 10 *solum amara, frequentare consuescant. Atque*
utinam tam claros praeceptores inducat, ut a
finitimis oppidis studia hinc petantur! utque
nunc liberi vestri aliena in loca, ita mox alieni
 11 *in hunc locum confluant. Haec putavi altius*
& quasi a fonte repetenda; quo magis scires,
 quam

Quam gratum mihi foret, si susciperes, quod iniungo. Iniungo autem; & pro rei magnitudine rogo, ut ex copia studiosorum, quae ad te ex admiratione ingenii tui convenit, circumspicias praeceptores, quos sollicitare possumus: sub ea tamen conditione, ne cui fidem meam obstringam. Omnia enim libera parentibus seruo. Illi iudicent, illi eligant: ego mihi curam tantum & impendium vindico. Proinde si quis fuerit reperiendus, qui ingenio¹² suo fidat, eat illuc ea lege, ut hinc nihil aliud certum, quam fiduciam suam ferat. Vale.

XIV.

Hendecasyllabos, quorum lasciviam excusat, iudicio Paterni submittit.

Tu fortasse orationem; ut soles, & flagitas & expectas: at ego, quasi ex aliqua peregrina delicataque merce, lusus meos tibi prodo. Accipies cum hac epistola hendecasyllabos² nostros: quibus nos in vehiculo, in balineo, inter coenam oblectamus otium temporis. His iocamur, ludimus, amamus, dolemus, querimur, irascimur: describimus aliquid modo pressius, modo elatius: atque ipsa varietate tentamus efficere, ut alia aliis, quaedam fortasse omnibus placeant. Ex quibus tamen si³ nonnulla tibi paullo petulantiora videbuntur, erit eruditionis tuae cogitare, summos illos & gravissimos viros, qui talia scripserunt, non modo lascivia rerum, sed ne verbis quidem⁴

I 2

nudis

nudis abstinuisse. quae nos refugimus, non
quia seueriores (vnde enim?) sed quia timi-
5 diores sumus. Scimus alioqui huius opusculi
illam esse verissimam legem, quam Catullus
expressit,

*Nam castum esse decet pium poetam
Ipsum, versiculos nihil necesse est:
Qui tunc denique habent salem & leporem,
Si sunt molliculi & parum pudici.*

6 Ego quanti faciam iudicium tuum, vel ex hoc
potes aestimare, quod malui omnia a te pen-
sitari, quam electa laudari. Et sane quae sunt
commodissima, desinunt videri, quum paria
7 esse coeperunt. Praeterea sapiens subtilisque
lector debet non diuersis conferre diuersa, sed
singula expendere, nec deterius alio putare,
8 quod est in suo genere perfectum. Sed quid
ego plura? Nam longiore praefatione vel ex-
cusare vel commendare ineptias, ineptissimum
est. Vnum illud praedicendum videtur, co-
gitare me has nugas meas ita inscribere, HEN-
DECASYLLABI, qui titulus sola metri le-
9 ge constringitur. Proinde siue *epigrammata*;
siue *idyllia*, siue *eclogas*, siue (vt multi) *poi-*
mata, seu quod aliud vocare malueris, licebit
10 vocare: ego tantum *hendecasyllabos* praesto. A
simplicitate tua peto, vt, quod de libello meo
dicturus es aliis, mihi dicas: neque est diffi-
cile, quod postulo. nam si hec opusculum no-
strum aut potissimum esset aut solum, fortasse
posset

posset durum videri dicere, *quaere, quod agas:*
molle & humanum est, *habes, quod agas. Vale.*

XV.

C. PLINIUS FVNDANO SVO S.

Futuro consuli, ut auguratur, Asinium, tanquam eius quaestorem futurum, commendat.

Si quid omnino, hoc certe iudicio facio, quod Asinium Rufum singulariter amo. Est homo eximius & bonorum amantissimus. Cur enim non me quoque inter bonos numerem? Idem Cornelium Tacitum (scis quem virum) arcta familiaritate complexus est. Proinde si ² utrumque nostrum probas, de Rufo quoque necesse est idem sentias, quum sit ad connectendas amicitias vel tenacissimum vinculum, morum similitudo. Sunt ei liberi plures. Nam ³ in hoc quoque functus est optimi civis officio, quod foecunditate vxoris large frui voluit eo seculo, quo plerisque etiam singulos filios orbitatis praemia graues faciunt: quibus ille despectis, aui quoque nomen adsumsit. Est enim auus, & quidem ex Saturio Firmo, quem diliges vt ego, si, vt ego, propius inspexeris. Haec eo pertinent, vt scis, quanti copiosam, ⁴ quam numerosam domum vno beneficio sis obligaturus? ad quod petendum, voto primum, deinde bono quodam omine adducimur. Optamus enim tibi ominamurque in proximum annum consulatum. Ita nos virtutes tuas, ita iudicia principis augurari volunt. Concurrit ⁵ ⁶

autem, ut sit eodem anno quaestor, maximus
 ex liberis Ruffi, Asinius Bassus, iuuenis, (ne-
 scio an dicam, quod me pater & sentire & di-
 cere cupit, adolescenti verecundia vetat) ipso
 7 patre melior. Difficile est, ut mihi de absente
 credas, quamquam credere soles omnia, tan-
 tum in illo industriae, probitatis, eruditionis,
 ingenii, studii, memoriae denique esse, quan-
 8 tum expertus inuenies. Vellem tam ferax se-
 culum bonis artibus haberemus, ut aliquos Basso
 praeferre deberes: tum ego te primus horta-
 rer moneremque, circumferres oculos, ac diu
 9 pensitares, quem potissimum eligeres. Nunc
 vero: sed nihil volo de amico meo arrogan-
 tius dicere: hoc solum dico, dignum esse iu-
 venem, quem more maiorum in filii locum
 10 adsumas. Debent autem sapientes viri, ut tu,
 tales quasi a republica liberos accipere, quales
 a natura solemus optare. Decorus erit tibi
 consuli quaestor patre praetorio, propinquis
 consularibus: quibus, iudicio ipsorum, quam-
 quam adolescentulus adhuc, iam tamen inui-
 11 cem ornamento est. Proinde indulge precibus
 meis, obsequere consilio, & ante omnia, si fe-
 stinare videor, ignosce: primum [quia votis
 suis amor plerumque praecurrit: deinde] quod
 in ea ciuitate, in qua omnia quasi ab occu-
 pantibus aguntur, quae legitimum tempus ex-
 spectant, non matura, sed sera sunt: deinde
 quod rerum, quas adsequi cupias, praesumptio
 12 ipsa iucunda est. Reuereatur iam te Bassus
 ut

ut consulem: tu dilige eum ut quaestorem: nos denique, utriusque vestrum amantissimi, duplici laetitia perfruamur. Etenim quum sic te, sic Bassum diligamus, ut & illum cuiuscunque, & tuum quemcunque quaestorem in petendis honoribus omni opera, omni labore, gratia simus iuuaturi; perquam iucundum nobis erit, si in eundem [iuuenem] studium nostrum, & amicitiae meae & consulatus tui ratio contulerit: si denique precibus meis tu potissimus adiutor accesseris, cuius senatus & suffragio libentissime indulgeat, & testimonio plurimum credat. Vale.

XVI.

C. PLINIUS VALERIO PAVLLINO

SVO S.

Hortatur ad studium, quum sit litteris adhuc honor.

Gaude meo, gaude tuo, gaude etiam publico nomine. Adhuc honor studiis durat. Proxime, quum dicturus apud centumuiros essem, adeundi mihi locus, nisi a tribunali, nisi per ipsos iudices, non fuit: tanta stipatione cetera tenebantur. Ad hoc quidam ornatus adolescens, scissi tunicis, ut in frequentia solet, sola velatus toga perstitit, & quidem horis septem. Nam tamdiu dixi, magno cum labore, sed maiore cum fructu. Studeamus ergo, nec desidiae nostrae praetendamus alienam. Sunt qui audiant, sunt qui legant: nos modo

dignum aliquid auribus, dignum chartis elaboramus. Vale.

XVII.

C. PLINIUS GALLO SVO S.

Admonitus a Gallo, Corelliae suam operam contra designatum consulem pollicetur, idque propter Corellii patris in se merita, quae praedicat.

- E**t admones & rogas, ut suscipiam absentia Corelliae causam contra C. Caecilium, consulem designatum. Quod admones, gratias ago: quod rogas, queror. Admoneri enim debeo, ut sciam: rogari non debeo, ut faciam, quod mihi non facere turpissimum est.
- 2 An ego tueri Corellii filiam dubitem? Est quidem mihi cum isto, contra quem me advocas, non plane familiaritas, sed tamen amicitia.
- 3 Accedit huc dignitas hominis, atque hic ipse, cui destinatus est, honor: cuius nobis haec maior agenda reuerentia est, quod iam illo functi sumus. Naturale est enim, ut ea, quae quis adeptus est ipse, quam amplissima
- 4 existimari velit. Sed mihi cogitanti, adfuturum me Corellii filiae, omnia ista frigida & inania videntur. Obuersatur oculis ille vir, quo neminem aetas nostra grauiorem, sanctiorem, subtiliorem denique tulit: quem ego, quum ex admiratione diligere coepissem, quod euenire contra solet, magis admiratus sum,
- 5 postquam penitus inspexi. Inspexi enim penitus:

nitus: nihil a me illi secretum, non ioculare,
 non serium, non triste, non laetum. Adole- 6
 scentulus eram, & iam mihi ab illo honor,
 atque etiam (audebo dicere) reuerentia, vt
 aequali, habebatur. Ille meus in petendis ho-
 noribus suffragator & testis; ille in inchoandis
 deductor & comes; ille in gerendis consiliator
 & rector; ille denique in omnibus officiis no-
 stris, quamquam & imbecillus & senior, quasi
 iuuenis & validus conspiciebatur. Quantum 7
 ille famae meae domi, quantum in publico,
 quantum etiam apud principem adstruxit?
 Nam quum forte de bonis iuuenibus apud 8
 Neruam imperatorem sermo incidisset, & ple-
 rique me laudibus ferrent, paullisper se intra
 silentium tenuit, quod illi plurimum auctori-
 tatis addebat; deinde grauitate, quam noras,
Necesse est, inquit, parcius laudem Secundum,
quia nihil nisi ex consilio meo facit. Qua voce 9
 tribuit mihi, quantum petere voto immodi-
 cum erat: nihil me facere non sapientissime,
 quum omnia ex consilio sapientissimi viri fa-
 cerem. Quin etiam moriens, filiae suae, (vt
 ipsa solet praedicare) *Multos quidem amicos,*
inquit, tibi in longiore vita paravi, praecipuos
tamen, Secundum & Cornutum. Quod dum 10
 recordor, intelligo mihi laborandum, ne qua
 parte videar hanc de me fiduciam prouiden-
 tissimi viri destituisse. Quare ego vero Co- 11
 relliae adero promtissime; nec subire offensas
 recusabo: quamquam non solum veniam me,
 I S
 verum

verum etiam laudem apud istum ipsum, a quo, ut ais, noua lis fortasse, ut feminae, intenditur, arbitror consequuturum, si haec eadem in actione, latius scilicet & vberius, quam epistolarum angustiae sinunt, contigerit mihi vel in excusationem, vel etiam in commendationem meam dicere. Vale.

XVIII.

C. PLINIUS ANTONINO SVO S.

Antonini epigrammata Graeca laudat, ex quibus Latine se, sed impari successu, conuertisse dicit.

Quemadmodum magis approbare tibi possum, quantopere miror epigrammata tua Graeca quam quod quaedam aemulari Latine & exprimere tentauit? In deterius quidem. Accidit hoc primum imbecillitate ingenii mei, deinde inopia, vel potius, ut Lucretius ait, ² egestate patrii sermonis. Quod si haec, quae sunt & Latina, & mea, habere tibi aliquid venustatis videbuntur, quantum putas inesse eis gratiae, quae & a te, & Graece, proferruntur? Vale.

•XIX.

C. PLINIUS HISPULLAE SVAE S.

Vxoris ingenium & mores, soceri sorori, quae educauerat, mirifice laudat & gratias agit.

Quum sis pietatis exemplum, fratremque optimum, & amantissimum tui, pari caritate

ritate dilexeris, filiamque eius, vt tuam, dili-
 gas, nec tantum amittae eius, verum etiam pa-
 tris amissi adfectum repraesentēs; non dubito,
 maximo tibi gaudio fore, quum cognoueris,
 dignam patre, dignam te, dignam quo euade-
 re. Summum est acumen, summa frugalitas: 2
 amat me, quod castitatis indicium est. Acce-
 dit his studium litterarum, quod ex mei ca-
 ritate concepit. Meos libellos habet, lectitat,
 edicit etiam. Qua illa sollicitudine, quum 3
 videor acturus, quanto, quum egi, gaudio ad-
 ficitur? Disponit, qui nuntient sibi, quem ad-
 sensum, quos clamores excitari, quem euen-
 tum iudicii tulerim. Eadem, si quando reci-
 to, in proximo, discreta velo, sedet, laudes-
 que nostras audissimis auribus excipit. Ver- 4
 sus quidem meos cantat formatque cithara, non
 artifice aliquo docente, sed amore, qui magi-
 ster est optimus. His ex causis in spem cer- 5
 tissimam adducor, perpetuam nobis maiorem-
 que in dies futuram esse concordiam. Non
 enim aetatem meam, aut corpus, quae paulla-
 tim occidunt ac senescunt, sed gloriam dili-
 git. Nec aliud decet tuis manibus educatam, 6
 tuis praeceptis institutam: quae nihil in con-
 tubernio tuo viderit, nisi sanctum honestum-
 que: quae denique amare me ex tua praedi-
 catione consueuerit. Nam quum matrem meam 7
 parentis loco venerarere; me quoque a pueri-
 tia statim formare, laudare, talemque, qualis
 nunc vxori meae videor, ominari soleba. Cer- 8
 tatim

tatim ergo tibi gratias agimus: ego, quod illam mihi: illa, quod me sibi dederis quam inuicem delegeris. Vale.

XX.

C. PLINIUS MAXIMO SVO S.

De libris Maximi cum laude eorundem iudicat.

Quid senserim de singulis libris tuis, notum tibi, ut quemque perlegeram, feci. Accipe nunc, quid de vniuersis generaliter iudicem. Est opus pulchrum, validum, acre, sublime, varium, elegans, purum, figuratum, spatiosum etiam, & cum magna tua laude diffusum. In quo tu ingenii simul dolorisque velis latissime vectus es, & horum vtrumque inuicem adiumento fuit. Nam dolori sublimitatem & magnificentiam ingenium; ingenio vim & amaritudinem dolor addidit. Vale.

XXI.

C. PLINIUS VELIO CEREALI
SVO S.

Heluidias sorores, a partu extinctas, deflet.

Tristem & acerbum casum Heluidiarum sororum. Vtraque a partu, vtraque filiam enixa decessit. Adficio dolore, nec tamen supra modum doleo. Ita mihi luctuosum videtur, quod puellas honestissimas in flore primo fecunditas abstulit. Angor infantium sorte, quae sunt parentibus statim, & dum nascun-

ſuntur, orbatae. Angor optimorum marito-
 rum, angor etiam meo nomine. Nam patrem 3
 illarum defunctum quoque perſeuerantiſſime di-
 ligo, vt actione mea, librisque teſtatum eſt:
 cui nunc vnus ex tribus liberis ſuper eſt, do-
 mumque, pluribus adminiculis paullo ante fun-
 datam, deſolatus fulcit ac ſuſtinet. Magno 4
 tamen fomento dolor meus adquieteſcet, ſi hunc
 ſaltem fortem & incolumem, paremque illi pa-
 tri, illi auo fortuna ſeruauerit. Cuius ego
 pro ſalute, pro moribus, hoc ſum magis anxius:
 quod vnicus factus eſt. Noſti in amore mol- 5
 litiem animi mei, noſti metus. Quo minus
 te mirari oportebit, quod plurimum timeam,
 de quo plurimum ſpero. Vale.

XXII.

C. PLINIUS SEMPRONIO RVFO
 SVO S.

Junii Maurici grauitet & fortiter diſta.

Interfui principis optimi cognitioni, in conſi-
 lium adſumtus. Gymnicus agone apud Vien-
 nenſes, ex cuiusdam teſtamento, celebrabatur.
 Hunc Trebonius Ruſinus, vir egregius nobis-
 que amicus, in duumviratu ſuo tollendum
 abolendumque curauit. Negabatur ex aucto- 2
 ritate publica feciſſe. Egit ipſe cauſſam non
 minus feliciter quam diſerte. Commendabat
 actionem, quod tanquam homo Romanus &
 bonus ciuis in negotio ſuo mature & grauitet
 loquebatur. Quum ſententiae rogarentur, dixit 3
 In-

- Iunius Matricus (quō viro nihil firmitus, nihil verius) non esse restituendum Viennensibus agona: adiecit, *vellem etiam Romae tolli posset*. Constanter, inquis, & fortiter: Quidni? Sed
- 4 hoc Maurico nouum non est. Idem apud Nervam imperatorem non minus fortiter. Coenabat Nerua cum paucis. Veiento proximus, atque etiam in sinu recumbebat. Dixi omnia,
- 5 quum hominem nominaui. Incidit sermo de Catullo Messalino, qui, luminibus orbatus, ingenio saeuo mala coecitatis addiderat. Non verebatur, non erubescibat, non miserebatur: quo saepius a Domitiano non secus ac tela, quae & ipsa coeca & improuida feruntur, in
- 6 optimum quemque contorquebatur. Ie eius nequitia sanguinariisque sententiis in commune omnes super coenam loquebantur, cum ipse imperator, *Quid putamus passurum fuisse, si*
- 7 *viueret?* & Mauricus, *nobiscum coenaret*. Longius abii, libens tamen. Placuit agona tolli, qui mores Viennensium infecerat, vt noster hic omnium. Nam Viennensium vitia intra ipsos resident, nostra late vagantur: vtque in corporibus, sic in imperio, grauissimus est morbus, qui a capite diffunditur. Vale.

XXIII.

C. PLINIUS POMPONIO BASSO

SVO S.

Laudat Pomponium, sapienter otio in senectute usum: sibi que similem aliquando quietem optat.

Magnam cepi voluptatem, quum ex communibus amicis cognoui, te, ut sapientia tua dignum est, disponere otium & ferre, habitare amoenissime, & nunc terra, nunc mari corpus agitare; multum disputare, multum audire, multum lectitare: quumque plurimum scias, quotidie tamen aliquid addiscere. Ita 2 senescere oportet virum, qui magistratus amplissimos gesserit, exercitus rexit, totumque se reipublicae, quamdiu decebat, obtulerit. Nam & prima vitae tempora & media patriae, 3 extrema nobis impertire debemus, ut ipsae leges monent, quae maiorem annis LX otio reddunt. Quando mihi licebit? quando per 4 aetatem erit imitari istud pulcherrimae quietis exemplum? quando secessus mei non desidia nomen, sed tranquillitatis accipiet? Vale.

XXIV.

C. PLINIUS VALENTI SVO S.

Fragilitatis humanae admonetur, quum multos in quadruplici iudicio, quos inuenis habuerat, socios vidisset.

Proxime quum apud centumuiros in quadruplici iudicio dixissem, subiit recordatio, egisse

- 2 egisse me iuuenem aequae in quadruplici. Pro-
cessit animus, ut solet, longius: coepi repu-
tare, quos in hoc iudicio, quos in illo socios
laboris habuisssem. Solus eram, qui in utro-
que dixissem: tantas conversiones aut fragili-
tas mortalitatis aut fortunae mobilitas facit.
- 3 Quidam ex iis, qui tunc egerant, decesserunt;
exsulant alii; huic aetas & valetudo silentium
suasit; hic sponte beatissimo otio fruitur;
alius exercitum regit; illum civilibus officiis
- 4 principis amicitia exemit. Circa nos ipsos
quam multa mutata sunt? Studiis processimus:
studiis periclitati sumus, rursusque processimus.
- 5 Profuerant nobis bonorum amicitiae,
& obsuerunt, iterumque profunt. Si compu-
tes annos, exiguum tempus: si vices rerum,
- 6 aevum putes. Quod potest esse documento,
NIHIL desperare, nulli rei fidere, quam vi-
deamus tot varietates tam volubili orbe cir-
- 7 cumagi. Mihi autem familiare est, omnes co-
gitationes meas tecum communicare, iisdemque
te vel praeceptis vel exemplis monere, quibus
ipse me moneo: quae ratio huius epistolae
fuit. Vale.

XXV.

C. PLINIUS MESSIO MAXIMO SVO S.

*Narrat euenisse, quod (L. III. ep. 20.)
de tabellaria lege praedixerat: Et in scurriliter
ludentes inuehitur.*

Scripseram tibi, verendum esse, ne ex tacitis
suffragiis vitium aliquod existeret: factum
est,

est, proximis comitiis in quibusdam tabellis
 multa iocularia, atque etiam foeda dictu; in
 vna vero pro candidatorum nominibus, suffra-
 gatorum nomina inuenta sunt. Excanduit se- 2
 natus, magnoque clamore ei, qui scripsisset,
iratum principem est comprecatus. Ille tamen
 fefellit, & latuit, fortasse etiam inter indignan-
 tes fuit. Quid hunc putamus domi facere, 3
 qui in tanta re, tam serio tempore, tam scur-
 riliter ludat? qui denique omnino in senatu
 dicax & vrbane & bellus est? Tantum licen- 4
 tia prauis ingeniis adiicit illa fiducia, *quis*
enim sciet? Poposcit tabellas, stilum accepit,
 demisit caput, neminem veretur, se contemnit.
 Inde ista ludibria, scena & pulpito digna. Quo 5
 te vertas? quae remedia conquiras? vbique
 vitia remediis fortiora: ἀλλὰ ταῦτα τῷ
 ὑπὲρ ἡμῶν ἄλλω μελήσει, cui multum quo-
 tidie vigiliarum, multum laboris adiicit haec
 nostra iners, sed tamen effrenata petulantia.
 Vale.

XXVI.

C. PLINIUS NEPOTI SVO S.

*Pollicetur, libellos se emendaturum esse, etiam
 alios additurum.*

Petis, vt libellos meos, quos studiosissime
 comparasti, recognoscendos emendandosque
 curem. faciam. Quid enim soscipere libentius
 debeo, te praesertim exigente? Nam quum 2
 vir grauiissimus, doctissimus, disertissimus, su-
 K per

- per haec occupatissimus, maximae prouinciae praefuturus, tanti putes, scripta nostra circumferre tecum; quanto opere mihi prouidendum est, ne haec pars sarcinarum, tanquam super-
- 3 vacua offendat? Adnitar ergo primum, ut comites istos quam commodissimos habeas: deinde ut reuersus inuenias, quos istis addere velis. Neque enim mediocriter me ad noua opera tu lector hortaris. Vale.

XXVII.

C. PLINIVS FALCONI SVO S.

Commendat Augurini poemata, occasione eorum, quae in laudem suam scripserat.

- T**ertius dies est, quod audiui recitantem Sentium Augurinum cum summa mea voluptate, immo etiam admiratione. poemata appellat. multa tenuiter, multa sublimiter, multa venuste, multa tenere, multa dulciter,
- 2 multa cum bile. Aliquot annis, puto, nihil generis eiusdem absolutius scriptum, nisi forte me fallit aut amor eius, aut quod me ipsum
- 3 laudibus euexit. Nam lemma sibi sumsit, quod ego interdum versibus ludo. Atque adeo iudicii mei te iudicem faciam, si mihi ex hoc ipso lemmate secundus versus occurrerit. Nam ceteros teneo, & iam explicui.

- 4 *Canto carmina versibus minutis
His, olim quibus & meus Catullus,
Et Caluus, veteresque. Sed quid ad me?
Vnus Plinius est mihi priores,*

Ma-

*Mauult versiculos, foro relicto,
Et quaerit, quod amet, putatque amari,
Ille Plinius, ille quot Catones!
I nunc, quisquis amas, amare noli.*

Vides, quam acuta omnia, quam apta, quam expressa? Ad hunc gustum totum librum repromitto; quem tibi, ut primum publicauerit, exhibebo. Interim ama iuuenem, & temporibus nostris gratulare pro ingenio tali, quod ille moribus adornat. Viuit cum Spurinna, 5
viuit cum Antonino: quorum alteri adfinis, utrique contubernalis est. Possis ex hoc facere coniecturam, quam sit emendatus adolescens, qui a grauissimis senibus sic amatur. Est enim illud verissimum

γινώσκων, ὅτι
Τοιῦτός ἐστι, ἕκαστος, οἷσπερ ἡδεῖται ζυνών.
Vale.

XXVIII.

C. PLINIUS SEVERO SVO S.

*Cornelii Nepotis & T. Cassii imagines pro
Herennii bibliotheca fieri postulat.*

Herennius Seuerus, vir doctissimus, magni aestimat in bibliotheca sua ponere imagines municipum tuorum, Cornelii Nepotis & Titi Cassii: petitque, si sunt isthic, ut esse credibile est, exscribendas pingendasque delegem. Quam curam tibi potissimum iniungo: primum, quia desideriis meis amicissime obsequeris: deinde, quia tibi studiorum summa reuerentia, summus amor studiosorum: postremo, 2
quod

quod patriam tuam, omnesque, qui nomen eius auxerunt, ut patriam ipsam, veneraris & diligis. Peto autem, ut pictorem quam diligentissimum adsumas. Nam cum est arduum similitudinem effingere ex vero, tum longe difficillima est imitationis imitatio. A qua, rogo, ut artificem, quem elegeris, ne in melius quidem, finas aberrare. Vale.

XXIX.

C. PLINIUS ROMANO SVO S.

Voconium Romanum monet, ut ad iudicandum veniat, ne multam committat.

Eia tu, quum proxime res agentur, quoquo modo ad iudicandum veni. Nihil est, quod in dextram aurem fiducia mei dormias: non impune cessatur. Ecce, Licinius Nepos, praetor, acer & fortis vir, multam dixit etiam senatori. Eggit ille in senatu causam suam: eggit autem sic, ut deprecaretur. Remissa est multa: sed timuit, sed rogavit, sed opus venia fuit. Dices, Non omnes praetores tam seueri. Falleris. Nam vel instituere vel reducere eiusmodi exemplum, non nisi seueri: institutum, reductumue exercere, etiam lenissimi possunt. Vale.

XXX.

XXX.

C. PLINIUS LICINIO SVO S.

Miram naturam fontis in Comensi agro narrat, cuius causam & ipse inquit, & inquirendam commendat.

Attuli tibi ex patria mea pro munusculo quaestionem, altissima ista eruditione dignissimam. Fons oritur in monte, per saxa ² decurrit, excipitur coenatiuncula manu facta: ibi paullulum retentus in Larium lacum decidit. Huius mira natura: ter in die, stasis auctibus ac diminutionibus, crescit decrescitque. Cernitur id palam, & cum summa voluptate ³ deprehenditur. Iuxta recumbis & vesceris: atque etiam ex ipso fonte (nam est frigidissimus) potas: interim ille certis dimensisque momentis vel subtrahitur vel adsurgit. An- ⁴ nulum, seu quid aliud, ponis in sicco, adluitur sensim, ac nouissime operitur: detegitur rursus paullatimque deseritur: si diutius obserues, vtrumque iterum ac tertio videas. Spiritusne aliquis occultior os fontis & fauces ⁵ modo laxat, modo includit, prout illatus occurrit, aut decessit expulsus? Quod in am- ⁶ pullis ceterisque generis eiusdem videmus accidere, quibus non hians, nec statim patens exitus. Nam illa quoque, quamquam prona & vergentia, per quasdam obluctantis animae moras crebris quasi singultibus sistunt, quod effundunt. An quae Oceano natura, fonti quo- ⁷ que? quaque ille ratione aut impellitur aut

reorbetur, hac modicus hic humor vicibus al-
 3 ternis suppressitur vel egeritur? An vt flu-
 mina, quae in mare deferuntur, aduersantibus
 ventis, obuique aestu retorquentur, ita est
 aliquid, quod huius fontis excursum (per mo-
 9 menta) repercutiat? An latentibus venis certa
 mensura, quae dum colligit quod exhausserat,
 minor riuus est & pigrior: quum collegit, agi-
 10 lior maiorque profertur? An, nescio quod,
 libramentum abditum & coecum, quod quum
 exinanitum est, suscitatur & elicit fontem: quum
 11 repletum, moratur & strangulat? Scrutare tu
 causas (potes enim) quae tantum miraculum
 efficiunt. Mihi abunde est, si satis expressi,
 quod efficitur. Vale.

LIBER V.

I.

C. PLINIUS SEVERO SVO S.

*Narrat, quae, heres Gratillae factus, cum
 filio eius exheredato egerit.*

Legatum mihi obuenerit modicum, sed am-
 plissimo gratius. Cur amplissimo gratius?
 Pomponia Gratilla, exheredato filio Affudio
 Curiano, heredem reliquerat me: dederat co-
 heredes Sertorium Seuerum, praetorium vi-
 rum, aliosque equites Romanos splendidos.
 2 Curianus filius orabat, vt sibi donarem por-
 tio-

tionem meam, seque praeiudicio iuuarem: eandem tacita conuentione saluam mihi pollicebatur. Respondebam; non conuenire moribus 3
 meis aliud palam, aliud agere secreto. Praeterea: Non esse satis honestum dare & locupleti & orbo: in summa, non profuturum ei, si donassem: profuturum, si cessissem: esse autem me paratum cedere, si inique exhereditatum mihi liqueret. Ad hoc ille, *Rogo co-* 4
gnoscas. Cunctatus paullum, *Faciam*, inquam: *neque enim video, cur ipse me minorem putem, quam tibi videor. Sed iam nunc memento, non defuturam mihi constantiam, si ita fides duxerit, secundum matrem tuam pronuntiandi.* *Vt vo-* 5
les, ait: *voles enim, quod aequissimum.* Adhibui in consilium duos, quos tunc ciuitas nostra spectatissimos habuit, Corellium & Frontinum. His circumdatus, in cubiculo meo sedi. Dixit Curianus, quae pro se putabat. Re- 6
 spondi paucis ego (neque enim aderat alius, qui defunctae pudorem tueretur,) deinde secessi, & ex consilii sententia, *Videtur*, inquam, *Curiane, mater tua iustas habuisse causas irascendi tibi.* Post hoc ille cum ceteris subscripsit centumuirale iudicium, mecum non subscripsit. Appetebat iudicii dies: coheredes mei compo- 7
 nere & transigere cupiebant: non dissidentia causae, sed metu temporum. Verebantur, quod videbant multis accidisse, ne ex centumvirali iudicio capitis rei exirent. Et erant 8
 quidam in illis, quibus obliici & Gratillae amicitia

citia & Rustici posset: rogant me, vt cum Cu-
 riano loquar. Conuenimus in aedem Concor-
 diae. Ibi ego; Si mater, inquam, te ex parte
 quarta scripsisset heredem, num queri posses?
 Quid si heredem quidem instituisset ex asse, sed
 legatis ita exhausisset, vt non amplius apud te,
 quam quarta, remaneret? igitur sufficere tibi
 debet, si, exheredatus a matre, quartam partem
 ab heredibus eius accipias, quam tamen ego au-
 gebo. Scis, te non subscripsisse mecum, & iam
 biennium transisse, omniaque me vsumeptisse. sed
 vt te coheredes mei tractabiliorem experiantur,
 vtque tibi nihil abstulerit reuerentia mei; offero
 pro mea parte tantundem. Tulit fructum non
 conscientiae modo, verum etiam famae. Ille
 ergo Curianus legatum mihi reliquit: & fa-
 ctum meum, nisi forte blandior mihi, anti-
 quum nobili honore signauit. Haec tibi scripsi,
 quia de omnibus, quae me vel delectant vel
 angunt, non aliter tecum, quam mecum, lo-
 qui soleo: deinde, quod durum existimabam,
 te amantissimum mei fraudare voluptate, quam
 ipse capiebam. Neque enim sum tam sapiens,
 vt nihil mea intersit, an iis, quae honeste fe-
 cisse me credo, testificatio quaedam, & quasi
 praemium accedat. Vale.

II.

C. PLINIVS FLACCO SVO S.

Gratias agit pro turdorum dono.

Accepi pulcherrimos turdos, cum quibus pa-
 rem calculum ponere, nec vllis copiis ex
 Lau-

Laurentino, nec maris tam turbidis tempestatibus possum. Recipies ergo epistolas steriles, 2 & simpliciter ingratas: ac ne illam quidem solertiam Diomedis in permutando munere imitantes. Sed, quae facilitas tua, hoc magis dabis veniam, quod se non mereri fatentur. Vale.

III.

C. PLINIUS ARISTONI SVO S.

Reprehensus quorundam sermonibus, quod versus lasciuiores scribat recitetque; se aliorum exemplo tueretur.

Cum plurima officia tua mihi grata & iucunda sunt, tum vel maxime, quod me celandum non putasti, fuisse apud te de versiculis meis multum copiosumque sermonem, eumque diuersitate iudiciorum longius processisse: exstitisse etiam quosdam, qui scripta quidem ipsa non improbarent, me tamen amice simpliciterque reprehenderent, quod haec scriberem recitaremq. Quibus ego, ut augeam 2 meam culpam, ita respondeo: Facio non nunquam versiculos, seueros parum, facio comoedias, & audio & specto mimos, & lyricos lego, & Sotadicos intelligo: aliquando praeterea rideo, iocor, ludo; utque omnia innoxiae remissionis genera breuiter amplectar, homo sum. Nec vero moleste fero, hanc esse de moribus 3 meis existimationem, ut, qui nesciunt, talia doctissimos, grauissimos, sanctissimos homines scriptitasse, me scribere mirentur. Ab illis 4

- autem, quibus notum est, quos quantosque auctores sequar, facile impetrari posse confido, ut errare me, sed cum illis, sinant, quorum non seria modo, verum etiam lusus exprimere, laudabile est. An ego verear (neminem viuentium, ne quam in speciem adulationis incidam, nominabo) sed ego verear, ne me non satis deceat, quod decuit M. Tullium, Caium Caluum, Asinium Pollionem, Marcum Messallam, Quintum Hortensium, M. Brutum, L. Sullam, Q. Catulum, Quintum Scaeuolam, Ser. Sulpitium, Varronem, Torquatum, (immo Torquatos) C. Memmium, Lentulum, Gaetulicum, Annaeum Senecam, & proxime Verginium Rufum, &, si non sufficiunt exempla priuata, diuum Iulium, diuum Augustum, diuum Neruam, T. Caesarem? Neronem enim transeo, quamuis sciam, non corrumpi in deterius, quae aliquando etiam a malis; sed honesta manere, quae saepius a bonis sunt. Inter quos vel praecipue numerandus est P. Virgilius, Corn. Nepos, & prius Ennius, Acciusque. non quidem hi senatores: sed sanctitas morum non distat ordinibus. Recito tamen: quod illi an fecerint, nescio. Etiam. Sed illi iudicio suo poterant esse contenti: mihi modestior conscientia est, quam ut satis absolutum putem, quod a me probetur. Itaque has recitandi causas sequor: primum quod ipse, qui recitat, aliquanto acrius scriptis suis, auditorum reuerentia, intendit: deinde, quod de

de quibus dubitat, quasi ex consilii sententia statuit. Multa etiam a multis admonetur: & si non admoneatur, quid quisque sentiat; perspicit ex vultu, oculis, nutu, manuum motu, murmure, silentio; quae satis apertis notis iudicium ab humanitate discernunt. Atque adeo, si cui forte eorum, qui interfuerunt, curae fuerit eadem illa legere, intelliget, me quaedam aut commutasse, aut praeterisse, fortasse etiam ex suo iudicio, quamuis ipse nihil dixerit mihi. Atque ita hoc disputo, quasi populum in auditorium, non in cubiculum amicos aduocarim, quos plures habere, multis gloriosum, reprehensioni nemini fuit. Vale.

IV.

C. PLINIUS VALERIANO SVO S.

Auaritiam Nominati caussidici notat, qui Vicentinos, a quibus grandem pecuniam acceperat, fefellit.

Res parua, sed initium non paruae. Vir praetorius Solers a senatu petiit, vt sibi instituere in agris suis nundinas permetteretur: contradixerunt. Vicentinorum legati: adfuit Tuscilus Nominatus; dilata caussa est. Alio senatu Vicentini sine aduocato intrauerunt: dixerunt *se deceptos*: Lapsine verbo, an quia ita sentiebant? Interrogati a Nepote praetore, *Quem docuissent?* responderunt, *Quem prius*. Interrogati, *An tunc gratis adfuisse?* responderunt, *Sex millibus nummum*. An rursus aliquid

quid dedissent? dixerunt, *Mille denarios*. Ne-
 pos postulavit, ut Nominatus induceretur.
 3 Haecenus illo die. Sed, quantum auguror,
 longius res procedet. Nam pleraque tacta tan-
 4 tum & omnino commota, latissime serpunt. Erex-
 aures tuas. Quam diu nunc oportet, quam
 blande roges, ut reliqua cognoscas, si tamen
 non ante ob haec ipsa veneris Romam, specta-
 torque malueris esse, quam lector. Vale.

V.

C. PLINIUS MAXIMO SVO S.

*Fannii obitum luget tum ob alias causas,
 tum maxime, quod opus de sceleribus Neronis
 imperfectum reliquerat.*

Nuntiatum mihi est, C. Fannium decessisse,
 qui nuntius graui me dolore confudit.
 Primum, quod amaui hominem elegantem &
 disertum: deinde, quod iudicio eius uti sole-
 bam. Erat enim natura acutus, usu exerci-
 2 tatus, varietate promptissimus. Angit me su-
 per ista casus ipsius. Decessit veteri testamen-
 to: omisit, quos maxime diligebat: prosequi-
 tus est, quibus offensior erat. Sed hoc utcun-
 que tolerabile: grauius illud, quod pulcherri-
 3 mum opus imperfectum reliquit. Quamuis
 enim agendis causis distringeretur, scribebat
 tamen exitus occisorum aut relegatorum a Ne-
 rone: & iam tres libros absoluerat, subtiles,
 & diligentes, & Latinos, atque inter sermo-
 nem historiamque medios. Ac tanto magis re-
 liquos

liquos perficere cupiebat, quanto frequentius
hi lectitabantur. Mihi autem videtur acerba 4
semper & immatura mors eorum, qui immor-
tale aliquid parant. Nam qui voluptatibus
dediti quasi in diem viuunt, viuendi causas
quotidie finiunt: qui vero posteros cogitant,
& memoriam sui operibus extendunt, his nulla
mors non repentina est, vt quae semper inchoa-
tum aliquid abrumpat. Caius quidem Fan- 5
nius quod accidit, multo ante praesensit. Vi-
sus est sibi per nocturnam quietem iacere in
lectulo suo compositus in habitum studentis,
habere ante se scrinium ita, vt solebat: mox
imaginatus est venisse Neronem, in toro rese-
disse: promississe primum librum, quem de sce-
leribus eius ediderat, eumque ad extremum
reuoluisse, idem in secundo ac tertio fecisse,
tunc abiisse. Expauit; & sic interpretatus est, 6
tanquam idem sibi fururus esset scribendi finis,
qui fuisset illi legendi: & fuit idem. Quod 7
me recordantem miseratio subit, quantum vi-
giliarum, quantum laboris exhauserit frustra.
Occursant animo mea mortalitas, mea scripta.
Nec dubito, te quoque eadem cogitatione ter-
reri pro istis, quae inter manus habes. Proin- 8
de, dum suppetit vita, enitatur, vt mors
quam paucissima, quae abolere possit, inueniat.
Vale.

VI.

C. PLINIUS APOLLINARI SVO S.

Apollinari, qui Plinio, in Tuscis aestatem acturo, timuerat, & salubritatem huius villae, & commoditatem exponit.

- A**maui curam & sollicitudinem tuam, quod, quum audisses me aestate Tuscos meos petiturum, ne facerem suasisi, dum putas in-
 2 salubres. Et sane grauis & pestilens ora Tuscorum, quae per littus extenditur. Sed hi procul a mari recesserunt: quin etiam Apen-
 3 nino, saluberrimo montium, subiacent. Atque adeo, ut omnem pro me metum ponas, accipe temperiem coeli, regionis situm, villae amoenitatem: quae & tibi auditu, & mihi
 4 relatu iucunda erunt. Coelum est hieme frigidum & gelidum, myrtos, oleas, quaeque alia assiduo tepore laetantur, aspernatur ac respuit: laurum tamen patitur, atque etiam nitidissimam profert: interdum, sed non saepius quam
 5 sub vrbe nostra, necat. Aestatis mira clementia. Semper aer spiritu aliquo mouetur; frequentius tamen auras, quam ventos habet.
 6 Hinc senes multos videas, auos proauosque iam iuuenum; audias fabulas veteres, sermonesque maiorum: quumque veneris illo, putes alio te seculo natum. Regionis forma pulcherrima: imaginare amphitheatrum aliquod immensum; & quale sola rerum natura possit effingere. Lata & diffusa planities montibus cingitur; montes summa sui parte procera ne-
 7 mora

mora & antiqua habent. Frequens ibi & varia 8
venatio: inde caeduae silvae cum ipso monte
descendunt: has inter pingues terrenique col-
les (neque enim facile vnquam saxum, etiam
si quaeratur, occurrit) planissimis campis ferti-
litate non cedunt, opimamque messem serius
tantum, sed non minus percoquunt. Sub his 9
per latus omne vineae porriguntur, vnamque
faciem longe lateque contexunt; quarum a fine
imoque quasi margine, arbuta nascuntur; prata
inde, campique. Campi, quos non nisi ingen-10
tes boues & fortissima aratra perfringunt. tan-
tis glebis tenacissimum solum; quum primum
prosecatur, adsurgit, vt nono demum sulco
perdometur. Prata florida & gemmea, trifo-11
lium, aliasque herbas, teneras semper & mol-
les, & quasi nouas, alunt. Cuncta enim per-
ennibus riuis nutriuntur: sed vbi aquae plu-
rimum, palus nulla; quia deuexa terra quid-
quid liquoris accepit, nec absorbit, effundit
in Tiberim. Medios ille agros secat; nauium12
patiens, omnesque fruges deuehit in urbem,
hieme dumtaxat & vere; aestate submittitur,
immenisque fluminis nomen arenti alueo dese-
rit, auctumno resumit. Magnam capies volu-13
ptatem, si hunc regionis situm ex monte pro-
spexeris. Neque enim terras tibi, sed formam
aliquam, ad eximiam pulchritudinem pictam,
videberis cernere. Ea varietate, ea descriptio-
ne, quocumque inciderint oculi, resciantur.
Villa in colle imo sita, prospicit quasi ex sum-14
mo,

mo, ita leniter & sensim cliuo fallente con-
 surgit, vt quum adscendere non putes, sen-
 tias adscendisse. A tergo Apenninum, sed
 longius habet. Accipit ab hoc auras, quam-
 libet sereno & placido die, non tamen acres
 & immodicas, sed spatio ipso lassas & infra-
 15ctas. Magna sui parte meridiem spectat, ae-
 stiumque solem ab hora sexta, hibernum, ali-
 quanto maturius, quasi inuitat in porticum
 latam, & pro modo longam. Multa in hac
 16membra; atrium etiam ex more veterum. An-
 te porticum xystrus concisus in plurimas spe-
 cies, distinctusque buxo; demissus inde pro-
 nusque puluinus, cui bestiarum effigies inui-
 cem aduersas buxus inscripsit. Acanthus in
 17plano mollis, &, paene dixerim, liquidus. Am-
 bit hunc ambulatio pressis varieque tonsis vi-
 ridibus inclusa: ab his gestatio in modum circi,
 quae buxum multiformem, humilesque & re-
 tonsas manu arbusculas circumit. Omnia ma-
 ceria muniuntur: hanc gradata buxus operit
 18& subtrahit. Pratum inde non minus natura,
 quam superiora illa arte, visendum: campi de-
 19inde porro, multaque alia prata & arbuscula. A
 capite porticus triclinium excurrit, valuis xy-
 strum desinentem, & protinus pratum, mul-
 tumque ruris, videt fenestris. Hac latus xy-
 strum, & quod profilit villae, ac adiacentis hippo-
 20dromi nemus comasque prospectat. Contra
 mediam fere porticum diaeta paullum recedit;
 singit areolam, quae quatuor platanis inum-
 bratur.

bratur. Inter has marmoreo labro aqua exundat, circumiectasque platanos, & subiecta platanis leni adspergine fouet. Est in hac diaeta²¹ dormitorium cubiculum, quod diem, clamorem sonumque excludit: iunctaque quotidiana amicorum coenatio. Arcolam illam porticus alia, eademque omnia, quae porticus, adspicit. Est²² & aliud cubiculum a proxima platano viride & umbrosum, marmore excultum podio tenus: nec cedit gratiae marmoris, ramos, insidentesque ramis aues imitata pictura. Cui subest²³ fonticulus. in hoc fonte crater, circa siphunculi plures miscent iucundissimum murmur. In cornu porticus amplissimum cubiculum a triclinio occurrit; aliis fenestris xyllum, aliis despicit pratum, sed ante piscinam; quae fenestris seruit ac subiacet, strepitu visuque iucunda. Nam ex edito defiliens aqua, suscepta marmore, albescit. Idem cubiculum hieme tepidissimum, quia plurimo sole perfunditur. Cohæret hypocauston, &, si dies nubilus, immisso vapore, solis vicem supplet. Inde apodyterium balinei laxum & hilare excipit cella frigidaria; in qua baptisterium amplum atque opacum. Si natâre latius aut tepidius velis, in area piscina est, in proximo puteus, ex quo possis rursus adstringi, si poeniteat teporis.²⁶ Frigidariae cellae connectitur media, cui sol benignissime praesto est; caldariae magis: prominet enim. In hac tres descensiones: duae in sole, tertia a sole longius, a luce non longius.

27gius. Apodyterio superpositum est sphaerium, quod plura genera exercitationis, pluresque circulos capit. Nec procul a balneo scalae, quae in cryptoporticum ferunt, prius ad diaetas tres. harum alia areolae illi, in qua platani quatuor, alia prato, alia vineis imminet, diuersa quae coeli partes, ut prospectus, 28habet. In summa cryptoporticu cubiculum, ex ipsa cryptoporticu excisum, quod hippodromum, vineas, montes, intuetur. Iungitur cubiculum obuium soli, maxime hiberno. Hinc oritur diaeta, quae villae hippodromum adnectit. Haec facies, hic visus a fronte. A latere aestiua cryptoporticus in edito posita; quae non adspicere vineas, sed tangere videtur. In media triclodium saluberrimum adflatum ex Apenninis vallibus recipit: post latissimis fenestris vineas, valuis aequae vineas, sed per cryptoporticum quasi, admittit. A latere triclodium, quod fenestris caret, scalae conuiuio utilia secretiore ambitu suggerunt. In fine cubiculum; cui non minus iucundum prospectum cryptoporticus ipsa, quam vineae praebent. Subest cryptoporticus, subterraneae similis; aestate incluso frigore riget, contentaque aere 31suo, nec desiderat auras nec admittit. Post utramque cryptoporticum, unde triclodium desinit, incipit porticus; ante medium diem, hiberna; inclinato die, aestiua. Hac adeuntur diaetae duae, quarum in altera cubacula quatuor, altera tria, ut circuit sol, aut sole utuntur,

tur, aut vmbra. Hanc dispositionem amoeni-32
 tatemque rectorum longe praecedat hippodro-
 mus. medius patefcit, ftatimque intrantium
 oculis totus offertur, platanis circuitur. illae
 hedera veltiuntur, vtque fummae fuis, ita imae
 alienis frondibus virent. Hedera truncum &
 ramos pererrat, vicinasque platanos tranfitu fuo
 copulat, has buxus interiact. Exteriores buxos
 circumuenit laurus, vmbraeque platanorum fuam
 confert. Rectus hic hippodromi limes in ex-33
 terna parte hemicyclo frangitur, mutatque fa-
 ciem: cupreffis ambitur & tegitur, denfiore
 vmbra opacior nigriorque; interioribus circu-
 lis (funt enim plures) puriffimum diem reci-
 pit. Inde etiam rofas effert, vmbraeque34
 frigus non ingrato fole diftinguit. Finito va-
 rio illo multiplicique curuamine recto limiti
 redditur, nec huic vni. Nam viae plures, in-
 tercedentibus buxis, diuiduntur. Alibi pratu-35
 lum, alibi ipfa buxus interuenit in formas
 mille defcripta, litteris interdum, quae modo
 nomen domini dicunt, modo artificis; alternis
 metulae furgunt, alternis inferta funt poma:
 & in opere vrbaniſſimo fubita velut illati ru-
 ris imitatio medium in fpatium breuioribus
 vtrimque platanis adornatur. Poſt has acan-36
 thus hinc inde lubricus & flexuoſus, deinde
 plures figurae, pluraque nomina. In capite ſti-
 badium candido marmore, vite protegitur.
 Vitem quatuor columellae Caryſſiae ſubeunt.
 E ſtibadio aqua, velut expreſſa cubantium pon-
 dere,

- dere, siphunculis effluit; cauato lapide suscipitur, gracili marmore continetur, atque ita occulte temperatur, vt impleat, nec redundet.
- 37 Gustatorium, grauiorque coenatio, margini imponitur; leuior nauicularum & auium figuris innatans circuit. Contra fons egerit aquam & recipit: nam expulsa in altum in se cadit, iunctisque hiatibus & absorbetur & tollitur. E regione stibadii aduersum cubiculum tantum stibadio reddit ornatus, quantum accipit
- 38 ab illo. A marmore splendet, valuis in viridia prominet & exit: alia viridia superioribus inferioribusque fenestris suspicit despicitque. Mox zotheca refugit quasi in cubiculum idem atque aliud. Lectus hic, & vndique fenestrae, & tamen lumen obscurum umbra premente. Nam laetissima vitis per omne rectum in culmen nititur & adscendit. Non secus ibi, quam in nemore, iaceas: imbrem tantum, tanquam in nemore, non sentias. Hic quoque fons nascitur, simulque subducitur.
- 40 Sunt locis pluribus disposita sedilia e marmore, quae ambulatione fessos, vt cubiculum ipsum, iuuant. Fonticuli sedilibus adiacent, per totum hipodromum inductis fistulis strepunt riuus, &, qua manus duxit, sequuntur. His nunc illa viridia, nunc haec, interdum simul omnia, iuuantur. Vitalsem iamdudum, ne viderer argutior, nisi proposuissem omnes angulos tecum epistola circumire. Neque enim verbar, ne laboriosum esset legenti tibi, quod
- visenti

visenti non fuisset; praesertim quum inter-
 quiescere, si liberet, depositaque epistola, quasi
 residere, saepius posses. Praeterea indulsi amori
 meo. Amo enim, quae maxima ex parte ipse
 inchoavi, aut inchoata percolui. In summa (cur⁴²
 enim non aperiā tibi vel iudicium meum vel
 errorem?) primum ego officium scriptoris exi-
 stimo, ut titulum suum legat, atque identi-
 dem interroget se, quid coeperit scribere:
 sciatque, si materiae immoratur, non esse lon-
 gum; longissimum, si aliquid arcessit atque at-
 trahit. Vides, quot versibus Homerus, quot⁴³
 Virgilius arma, hic Aeneae, Achillis ille, de-
 scribat: brevis tamen uterque est, quia facit,
 quod instituit. Vides, ut Aratus minutissima
 etiam sidera confectetur & colligat, modum ta-
 men servat. Non enim excursus hic eius, sed
 opus ipsum est. Similiter nos, ut parva ma-⁴⁴
 gnis, quum totam villam oculis tuis subiicere
 conamur, si nihil inductum, & quasi deuium,
 loquimur, non epistola, quae describit, sed villa,
 quae describitur, magna est. Verum illuc,
 unde coepi; ne secundum legem meam iure
 reprehendar, si longior fuero in hoc, in quod
 excessi. Habes causas, cur ego Tuscos meos⁴⁵
 Tusculanis, Tiburtinis, Praenestinisque meis
 praeponam. Nam super illa, quae retuli, al-
 tius ibi otium & pinguius, coque securius,
 nulla necessitas togae, nemo arcessitor ex proxi-
 mo. Placida omnia & quiescentia, quod ipsum
 salubritati regionis, ut purius coelum, ut aer

liquidior, accedit. Ibi animo, ibi corpore, maxime valeo. Nam studiis animum, venatu corpus exerceo. Mei quoque nunquam salubrius degunt; usque adhuc certe neminem ex iis, quos eduxeram mecum (venia sit dicto) ibi amisi. Dii modo in posterum hoc mihi gaudium, hanc gloriam loco seruent. Vale.

VII.

C. PLINIUS CALVISIO SVO S.

Saturninus Plinium heredem instituerat & rempublicam Comensium, quod ipse ratum vult esse, etsi secundum leges respub. heres institui non possit, quod ut decurionibus indicetur, rogat.

- Nec heredem institui, nec praecipere posse rempublicam, constat: Saturninus autem, qui nos reliquit heredes, quadrantem reipublicae nostrae, deinde pro quadrante praeeptionem quadringentorum millium dedit. Hoc, si ius adspicias, irritum; si defuncti voluntatem, ratum & firmum est. Mihi autem defuncti voluntas (vercor, quam in partem iuriconsulti, quod sum dicturus, accipiant) antiquior iure est, utique in eo, quod ad communem patriam voluit peruenire. An, cui de meo sestertium undecies contuli, huic quadringentorum millium paullo amplius tertiam partem ex aduentitio denegem? Scio, te quoque a iudicio meo non abhorreere, quum eandem rempublicam, ut civis optimus diligas.
4. Velim ergo, quum proxime decuriones contrahan-

trahantur, quid sit iuris, indices, parce tamen & modeste; deinde subiungas, nos quadringenta millia offerre, sicut praecepit saturninus. Illius hoc munus, illius liberalitas; nostrum tantum obsequium vocetur. Haec ego scribere 5 publice superfedi: primum, quod memineram pro necessitudine amicitiae nostrae, pro facultate prudentiae tuae, & debere te & posse perinde meis ac tuis partibus fungi: deinde, quia verebar, ne modum, quem tibi in sermone custodire facile est, tenuisse in epistola non viderer. Nam sermonem vultus, gestus, vox ipsa 6 moderatur: epistola, omnibus commendationibus destituta, malignitati interpretantium exponitur. Vale.

VIII.

C. PLINIUS CAPITONI SVO S.

Admonitus, ut historiam scriberet, respondet, sibi idem stetisse, causasque consilii ita exponit, ut discrimen simul orationis & historiae ostendat.

Suades, ut historiam scribam, & suades non solus: multi hoc me saepius monuerunt, & ego volo, non quia commodè facturum esse confido (id enim temere credas, nisi expertus,) sed quia mihi pulchrum imprimis videtur, non pati occidere, quibus aeternitas debeatur; aliorumque famam cum sua extendere. Me autem 2 nihil aeque ac diuturnitatis amor & cupiditas sollicitat: res homine dignissima, praeser-

- tim qui nullius sibi conscius culpae, posterita-
3 tis memoriam non reformidet. Itaque diebus
ac noctibus cogito, si *qua me quoque possim tol-
lere humo*. (Id enim voto meo sufficit: illud
supra votum) *victorque virum volitare per ora*.
Quamquam o! Sed hoc satis est, quod prope
sola historia polliceri videtur. Orationi enim
& carmini parua gratia, nisi eloquentia sit
summa: historia quoquo modo scripta delectat.
4 Sunt enim homines natura curiosi, & quamli-
bet nuda rerum cognitione capiuntur, vt qui
termunculis etiam fabellisque ducantur: me
vero ad hoc studium impellit domesticum quo-
5 que exemplum. Auunculus meus, idemque
per adoptionem pater, historias, & quidem re-
ligiosissime, scripsit. Inuenio autem apud sa-
pientes, honestissimum esse maiorum vestigia
sequi, si modo recto itinere praecefferint. Cur
ego cunctor? Egi magnas & graues causas.
6 Has (etiamsi mihi tenuis ex eis spes) destino
retractare, ne tantus ille labor meus, ni hoc,
quod reliquum est studii, addidero, mecum
7 pariter intercidat. Nam si rationem posterita-
tis habeas, quidquid non est peractum, pro
non inchoato est. Dices, Potes simul & re-
scribere actiones, & componere historiam. Vti-
nam! sed vtrumque tam magnum est, vt abun-
8 de sit alterum efficere. Vndeicesimo aetatis
anno dicere in foro coepi, & nunc demum,
quid praestare debeat orator, adhuc tamen per
9 caliginem, video. Quid si huic oneri nouum

accesserit? Habet quidem oratio & historia multa communia, sed plura diuersa in his ipsis, quae communia videntur. Narrat sane ipsa, narrat haec; sed, aliter. Huic pleraque humilia & sordida, & ex medio petita; illi omnia recondita, splendida, excelsa conueniunt. Hanc scilicet ossa, muscoli, nerui; illam tori quidam & quasi iubae decent. Haec vel maxime vi, amaritudine, instantia; illa tractu & suauitate, atque etiam dulcedine, placet. Postremo alia verba, alius sonus, alia constructio. Nam plurimum refert, ut Thucydides ait, *κτῆμα* sit, an *ἀγώνισμα*: quorum alterum oratio, alterum historia est. His ex causis non adducor, ut duo dissimilia, & hoc ipso diuersa, quod maxima, confundam misceamque, ne tanta quasi colluione turbatus ibi faciam, quod hic debeo. Ideoque interim veniam (ne a forensibus verbis recedam) aduocandi peto. Tu tamen iam¹² nunc cogita, quae potissimum tempora adgreddiamur. Vetera & scripta aliis? parata inquisitio, sed onerosa collatio; intacta & noua? graues offensae, leuis gratia. Nam praeter id,¹³ quod in tantis vitiis hominum plura culpanda sunt, quam laudanda: tum si laudaueris, parcus; si culpaueris, nimius fuisse dicaris; quamuis illud plenissime, hoc restrictissime feceris. Sed haec me non retardant: est enim¹⁴ mihi pro fide satis animi. Illud peto praestruas, ad quod hortaris, eligasque materiam,

ne mihi, iam scribere parato, alia rursus cunctationis & morae iusta ratio nascatur. Vale.

IX.

C. PLINIUS SATVRNINO SVO S.

Dolet, Valentem grauiter iacere: molestius fert, Auitum decessisse.

Varie me adfecerunt litterae tuae: nam partim laeta, partim tristia continebant. Laeta, quod te in vrbe teneri nuntiabant. Nollem, inquis: sed ego volo, propterea, quod recitaturum statim, vt ego venissem, pollebantur. Ago gratias, quod exspector. Triste illud, quod Iulius Valens grauiter iacet; quamquam ne hoc quidem triste, si illius utilitatibus aestimetur, cuius interest quam maturis sine inexplicabili morbo liberari. Illud plane non triste solum, verum etiam luctuosum, quod Iulius Auitus decessit, dum ex quaestura redit: decessit autem in naui, procul a fratre amantissimo, procul a matre, a sororibus. Nihil ista ad mortuum pertinent; sed pertinerunt quum moreretur: pertinent ad hos, qui supersunt. Iam, quod in flore primo tantae indolis iuuenis exstinctus est, summa consequuturus, si virtutes eius maturuissent. Quo ille studiorum amore flagrabat? quantum legit? quantum etiam scripsit? quae nunc omnia cum ipso sine fructu posteritatis aruerunt. Sed quid ego indulgeo dolori? cui si frenos remittas, nulla materia non maxima est. Finem
episto-

epistolae faciam, vt facere possim etiam lacrymis, quae epistola expresseit. Vale.

X.

C. PLINIUS ANTONINO SVO S.

Versus Antonini laudat, vt sibi inimitabiles, & ad plures edendos hortatur.

Cum verius tuos aemulor, tum maxime quam sint boni experior. Vt enim pictores per lachram ablo utamque faciem raro, nisi in peius, effingunt; ita ego ab hoc archetypo labor & decido. Quo magis hortor, vt quamplurima proferas, quae imitari omnes concupiscant, nemo, aut paucissimi, possint. Vale.

XI.

C. PLINIUS TRANQVILLO SVO S.

Hortatur ad edenda sua scripta, quia ipsorum spem hendecasyllabo fecerat.

Libera tandem hendecasyllaborum meorum fidem, qui scripta tua communibus amicis sponponderunt. Appellantur quotidie & flagitantur: ac iam periculum est, ne cogantur ad exhibendum formulam accipere. Sum & ipse in edendo haesitator, tu mora tamen meam quoque cunctationem tarditatemque vicisti. Proinde aut rumpe iam moras, aut caue, ne eosdem illos libellos, quos tibi hendecasyllabi nostri blanditiis elicere non possunt, conuicio scizontes extorqueant. Perfectum opus absolutumque est; nec iam splendescit lima, sed

atto-

atteritur. Patere, me videre titulum tuum; patere audire, describi, legi, vœnire volumina Tranquilli mei. Aequum est, nos in amore tam mutuo eandem percipere ex te voluptatem, qua tu perfrueris ex nobis. Vale.

XII.

C. PLINIUS FABATO PROSOCERO
SVO S.

Prosocerum laudat, quod porticum dedicaverit, & in portarum ornatum pecuniam promiserit.

- Acepi litteras tuas, ex quibus cognoui speciosissimam te porticum sub tuo filiique tui nomine dedicasse; sequenti die in portarum ornatum pecuniam promississe, ut initium novae liberalitatis esset consummatio prioris.
- 2 Gaudeo primum tua gloria, cuius ad me pars aliqua pro necessitudine nostra redundat: deinde quod memoriam soceri mei pulcherrimis operibus video proferri: postremo, quod patria nostra florescit: quam mihi a quocunque excoli iucundum, a te vero laetissimum est.
 - 3 Quod superest, Deos precor, ut animum istum tibi, animo isti tempus quam longissimum, tribuant. Nam liquet mihi futurum, ut peracto, quod proxime promissisti, inchoes aliud. Nescit enim semel incitata liberalitas stare, cuius pulchritudinem usus ipse commendat. Vale.

XIII.

XIII.

C. PLINIVS SCAVRO SVO S.

Orationem, paucis amicis recitatam, iudicio Scauri subiicit.

Recitaturus oratiunculam, quam publicare cogito, aduocaui aliquos, ut vererer; paucos, ut verum audirem. Nam mihi duplex ratio recitandi: una, ut sollicitudine incendar; altera, ut admonear, si quid forte me, ut meum, fallat. Tuli, quod petebam: inueni, 2 qui mihi copiam consilii sui facerent. Ipse praeterea quaedam emendanda annotaui. Emendavi librum, quem misi tibi. Materiam ex 3 titulo cognosces, cetera liber explicabit: quem iam nunc oportet ita consuescere, ut sine praefatione intelligatur. Tu velim, quid de uniuerso, quid de partibus, sentias, scribas mihi. 4 Ero enim vel cautior in continendo, vel constantior in edendo, si huc vel illuc auctoritas tua accesserit. Vale.

XIV.

C. PLINIVS VALERIANO SVO S.

Causa & iudicium Tuscilli, quem exitum habuerit, pernartrat.

Et tu rogas, & ego promisi, si rogasses, scripturum me tibi, quem habuisset euentum postulatio Nepotis circa Tuscillum Nominatum. Inductus est Nominatus; egit ipse pro se, nullo accusante. Etenim legati Vicentinorum non modo non presserunt eum, verum etiam suble-

- 2 leuauerunt. Summa defensionis, *Non fidem sibi in aduocatione, sed constantiam deuisse; descendisse ut acturum, atque etiam in curia visum; deinde sermonibus amicorum perterritum recessisse; monitum enim, ne desiderio senatoris, non iam quasi de nundinis, sed quasi de gratia, fama, dignitate certantis, tam pertinaciter, praesertim in senatu, repugnaret; alioqui maiorem*
- 3 *inuidiam, quam proxime, passurus.* Erat sane prius, tamen a paucis, acclamatum exeunti. Inde subiunxit preces multumque lacrymarum: quin etiam tota actione, homo in dicendo exercitatus, operam dedit, ut deprecari magis (id enim & fauorabilius & tutius) quam defendi videretur. Absolutus est sententia designati consulis Atranii Dextri, cuius haec
- 4 *summa, Melius quidem Nominatum fuisse facturum, si causam Vicentinorum eodem animo, quo susceperat, pertulisset: quia tamen in hoc genus culpa non fraude incidisset, nihilque dignum animaduersione admisisset conuinceretur, liberandum: Vicentinis, quod acceperat, redderet.* Adfenserunt omnes, praeter Flauium Aprum. Is interdicens ei aduocationibus in quinquennium censuit: & quamuis neminem auctoritate traxisset, constanter in sententia mansit: quin etiam Dextrum, qui primus diuersum censuerat, prolata lege de senatu habendo, iurare
- 6 *coëgit, e re publica esse, quod censuisset.* Cui, quamquam legitimae postulationi, a quibusdā reclamatum est. Exprobrare enim consenti-
- am-

ambitionem videbatur. Sed priusquam sententiae dicerentur, Nigrinus, tribunus plebis, recitavit libellum disertum & grauem, quo questus est *Vaenire aduocationes, vaenire etiam prauaricationes; in lites coiri: Et gloriae loco poni ex spoliis ciuium magnos Et statos redditus*. Recitauit capita legum, admonuit SCtorum: in fine dixit, *Petendum ab optimo principe, ut, quia leges, quia senatusconsulta contemnerentur, ipse tantis vitiis mederetur*. Pauci dies, & liber principis seuerus, & tamen moderatus. leges ipsum; est in publicis actis. Quam me iuuat, quod in caussis agendis non modo pactione, dono, munere, verum etiam xeniis semper abstinui! **OPORTET** quidem, quae sunt in honesta, non quasi illicita, sed quasi pudenda, vitare: iucundum tamen, si prohiberi publice videas, quod nunquam tibi ipse permiseris. Erit fortasse, immo non dubie, huius propositi mei & minor laus, & obscurior fama, quum omnes ex necessitate facient, quod ego sponte faciebam. Interim fruor voluptate, quum alii diuinum me, alii meis rapinis, meae auaritiae occursum per ludum ac iocum distant. Vale.

XV.

C. PLINIVS PONTIO SVO S.

Cornutum curatorem viae factum esse, vel ideo laetatur, quia tum amicitia semper, tum collegio non semel coniuncti fuerint. Addit de suis in villa hospitibus.

- S**eceſſeram in municipium, quum mihi nuntiatum eſt, Cornutum Tertullum accepiſſe
- 2 Aemiliae viae curam. Exprimere non poſſum, quanto ſim gaudio adfectus & ipſius & meo nomine. Ipſius, quod ſit licet, ſicut eſt, ab omni ambitione longe remotus, debeat tamen ei iucundus eſſe honor ultro datus; meo, quod aliquanto magis me delectat mandatum mihi officium, poſtquam par Cornuto datum video.
 - 3 Neque enim augeri dignitate, quam aequari bonis, gratius. Cornuto autem quid melius? quid ſanctius? quid in omni genere laudis ad exemplar antiquitatis expreſſius? Quod mihi cognitum eſt non fama, qua alioqui optima & meritiffima fruitur, ſed longis magnisque experimentis. Vna diligimus, vna dileximus omnes fere, quos aetas noſtra in vtroque ſexu aemulandos tulit: quae ſocietas amicitiarum
 - 5 arctiſſima nos familiaritate coniunxit. Acceſſit vinculum neceſſitudinis publicae. Idem enim mihi, vt ſcis, collega, quaſi voto petitus, in praefectura aerarii fuit: fuit & in conſulatu. tum ego, qui vir, & quantus eſſet, altiffime inſpexi, quum ſequeretur vt magiſtrum, vt parentem, vereretur: quod non tam aetatis maturitate,

ritate, quam vitae, merebatur. His ex causis 6
 ut illi, sic mihi gratulor: nec priuatim magis,
 quam publice, quod tandem homines non ad
 pericula, ut prius, verum ad honores virtute
 perueniunt. In infinitum epistolam extendam, 7
 si gaudio meo indulgeam. Praeuertor ad ea,
 quae me, agentem hic, nuntius deprehendit.
 Eram cum profocero meo, eram cum amita 8
 vxoris, eram cum amicis diu desideratis; cir-
 cumibam agellos; audiebam multum rusticarum
 querelarum: rationes legebam inuitus & cursim
 (aliis enim chartis, aliis sum litteris initiatus)
 coeperam etiam itineri me praeparare. Nam 9
 includor angustiis commectus, eoque ipso, quod
 delegatum Cornuto audio officium, mei admo-
 neor. Cupio te quoque sub idem tempus Cam-
 pania tua remittat, ne quis, quum in urbem
 rediero, contubernio nostro dies pereat. Vale.

XVI.

C. PLINIUS MARCELLINO SVO S.

*Mortem Fundani filiae luet, & Marcelli-
 num, ut patrem consoletur, monet.*

Tristissimus haec tibi scribo: Fundani no-
 stri filia minor est defuncta: qua puella
 nihil vnquam festiuius, amabilius, nec modo
 longiore vita, sed prope immortalitate, dignius
 vidi. Nondum annos quatuordecim impleue- 2
 rat, & iam illi anilis prudentia, matronalis gra-
 vitas erat: & tamen suauitas puellaris cum vir-
 ginali verecundia. Ut illa patris ceruicibus in- 3
 M haere-

haerebat! ut nos amicos paternos & amanter
& modeste complectebatur! ut nutrices, ut
paedagogos, ut praeceptores, pro suo quemque
officio, diligebat! quam studiose, quam intel-
ligenter lectitabat! ut parce custoditeque lu-
debat! qua illa temperantia, qua patientia,
qua etiam constantia nouissimam valetudinem
4 tulit! medicis obsequiebatur, sororem, patrem
5 adhortabatur, ipsamque se destitutam corporis
sui viribus, vigore animi sustinebat. Durauit
hic illi usque ad extremum, nec aut spatio
valetudinis, aut metu mortis infractus est; quo
plures grauiioresque nobis causas relinqueret
6 & desiderii & doloris. O triste plane acer-
bumque funus! o morte ipsa mortis tempus
indignius! Iam destinata erat egregio iuueni,
iam electus nuptiarum dies, iam nos vocati.
7 Quod gaudium quo moerore mutatum est?
Non possum exprimere verbis, quantum ani-
mo vulnus acceperim, quum audiui, Funda-
num ipsum (ut multa luctuosa dolor inuenit)
praecipientem, quod in vestes, margaritas, gem-
mas, fuerat erogaturus, hoc in thura & vn-
8 guenta & odores impenderetur. Est quidem
ille eruditus & sapiens, ut qui se ab ineunte
aetate altioribus studiis artibusque dediderit:
sed nunc omnia, quae audiit saepe, quae dixit,
aspernatur; expulsisque virtutibus aliis, pieta-
9 tis est totus. Ignosces, laudabis etiam, si co-
gitaueris, quid amiserit. Amisit enim filiam,
quae non minus mores eius, quam os vultum-
que

que referebat, totumque patrem mira similitudine exscripserat. Proinde si quas ad eum de dolore tam iusto litteras mittes, memento adhibere solatium, non quasi castigatorium & nimis forte, sed molle & humanum. Quod ut facilius admittat, multum faciet medii temporis spatium. VT enim crudum adhuc vulnus medentium manus reformidat, deinde patitur, atque ultro requirit; sic recens animi dolor consolationes reiecit ac refugit, mox desiderat, & clementer admotis acquiescit. Vale.

XVII.

C. PLINIVS SPVRINNAE SVO S.

Calpurnium bene recitasse nuntiat, fratrisque pietate laudata, nobiles adolescentes hortatur.

Scio, quantopere bonis artibus faueas, quantum gaudii capias, si nobiles iuvenes dignum aliquid maioribus suis faciant: quo festinantius nuntio tibi, fuisse me hodie in auditorio Calpurnii Pisonis. Recitabat *κατασχεγισμῶν*; eruditam sane luculentamque materiam. Scripta elegis erat fluentibus, & teneris, & enodibus, sublimibus etiam ut poposcit locus. Alte enim & varie nunc attollebatur, nunc residebat: excelsa depressis, exilia plenis, seueris iucunda mutabat; omnia ingenio pari. Commendabat haec voce suauissima, vocem verecundia. multum sanguinis, multum sollicitudinis in ore, magna ornamenta recitantis. Etenim, nescio quo pacto, **MAGIS** in studiis homines timor,

- 4 quam fiducia decet. Ne plura: (quamquam libet plura, quo sunt pulchriora de iuvene, rariora de nobili,) recitatione finita, multum ac diu exosculatus adolescentem, qui est acerrimus stimulus monendi, laudibus incitavi, *Pergeret qua coepisset, lumenque, quod sibi maiores*
 5 *sui praetulissent, posteris ipse praeferret.* Gratulatus sum optimae matri, gratulatus & fratri, qui ex auditorio illo non minorem pietatis gloriam, quam ille alter eloquentiae tulit. Tam notabiliter pro fratre recitante primum metus eius, mox gaudium eminuit. Dii faciant, ut talia tibi saepius nuntiem! Faueo enim seculo, ne sit sterile & effoetum: mireque cupio, ne nobiles nostri nihil in domibus suis pulchrum, nisi imagines habeant: quae nunc mihi hos adolescentes tacite laudare, adhortari, &, quod amborum gloriae fatis magnum est, agnoscere videntur. Vale.

XVIII.

C. PLINIUS MACRO SVO S.

Secessus amoenitatem ei gratulatur.

- B**ene est mihi, quia tibi bene est. Habes uxorem tecum, habes filium. Frueris mari, fontibus, viridibus, agro, villa amoenissima. Neque enim dubito esse amoenissimam, in qua se composuerat homo, felicior antequam felicissimus fieret. Ego in Tuscis & venor & studeo, quae interdum alternis, & interdum simul facio: nec tamen adhuc possum prenuntiare,
 2
 vtrum

utrum sit difficilius capere aliquid, an scribere. Vale.

XIX.

C. PLINIVS PAVLLINO SVO S.

Rogat, ut Paullinus villam suam Zosimo liberto commodet valetudinis recuperandae causa.

Video, quam molliter tuos habeas: quo simplicius tibi confitebor, qua indulgentia meos tractem. Est mihi semper in animo & 2
Homericum illud, πατήρ δ' ὦς ἥπιος ἦεν, & hoc nostrum, PATER FAMILIAS. Quod si essem natura asperior & durior, frangeret me tamen infirmitas liberti mei Zosimi, cui tanto maior humanitas exhibenda est, quanto nunc illa magis eget. Est homo probus, officiosus, litteratus, & ars quidem eius, & quasi inscriptio, comoedus, in qua plurimum facit. Nam pronuntiat acriter, sapienter, apte, decenter etiam; utitur & cithara perite, ultra quam comoedo necesse est. Idem tam commode orationes & historias & carmina legit, ut hoc solum didicisse videatur. Haec tibi sedulo exposui, quo magis scires, quam multa vnus mihi & quam iucunda ministeria praestaret. Accedit huc longa iam caritas hominis, quam ipsa pericula auxerunt. Est enim a natura comparatum, ut nihil aequè amorem incitet & accendat, quam carendi metus, quem ego pro hoc non semel patior. Nam ante aliquot annos, dum intente instanterque pronuntiat, sanguinem reiecit, atque ob hoc in Aegyptum

missus a me, post longam peregrinationem confirmatus rediit nuper: deinde dum per continuos dies nimis imperat voci, veteris infirmitatis tussicula admonitus, rursus sanguinem reddidit. Quae ex causa destinaui eum mittere in praedia tua, quae Foroiulii possides. Audiui enim te saepe referentem, esse ibi & aërem salubrem, & lac huiusmodi curationibus accommodatissimum. Rogo ergo, scribes tuis, ut illi villa, ut domus pateat; offerant etiam sumtribus eius, si quid opus erit: erit autem opus modico. est enim tam parvus & continens, ut non solum delicias, verum etiam necessitates valetudinis frugalitate restringat. Ego proficiscenti tantum viatici dabo, quantum sufficit eunti in tua. Vale.

XX.

C. PLINIVS VRSO SVO S.

Varenum, a Bithynis ex proconsulatu accusatum, defendit.

Iterum Bithyni, post breue tempus a Iulio Basso, etiam Rufum Varenum proconsulem detulerunt: Varenum, quem nuper aduersus Bassum aduocatum & postularant & acceperant. Inducti in senatum, inquisitionem postulauerunt: tum Varenus petiit, ut sibi quoque defensionis causa euocare testes liceret: recusantibus Bithynis, cognitio suscepta est. Egi ego pro Vareno, non sine euentu: nam bene an male, liber indicabit. In actionibus enim utramque in partem fortuna dominatur: multum

com-

commendationis & detrahit & adfert memoria,
 vox, gestus, tempus ipsum; postremo vel amor
 vel odium rei: liber offensis, liber gratia, li-
 ber & secundis casibus, & aduersis caret. Re- 4
 spondit mihi Pontcius Magius, vnus ex Bithy-
 nis, plurimis verbis, paucissimis rebus. Mos
 est plerisque Graecorum, vt illis sit pro copia
 volubilitas: tam longas tamque rigidas perio-
 dos vno spiritu, quasi torrente, contorquent.
 Itaque Iulius Candidus non inuenisse solet di- 5
 cere, *aliud esse eloquentiam, aliud loquentiam*.
 Nam eloquentia vix vni aut alteri, immo, si
 Marco Antonio credimus, nemini; haec vero,
 quam Candidus *loquentiam* appellat, multis, at-
 que etiam impudentissimo cuique maxime con-
 tingit. Postero die dixit pro Varenio Homul- 6
 lus callide, acriter, culte; contra Nigrinus pres-
 se, grauiter, ornate. Censuit Acilius Rufus,
 consul designatus, inquisitionem Bithynis dan-
 dam: postulationem Varenii silentio praeteriit.
 Haec forma negandi fuit. Cornelius Priscus 7
 consularis & accusatoribus, quae petebant, &
 reo tribuit, vicitque numero. Impetrauimus
 rem nec lege comprehensam, nec satis vſitatam,
 iustam tamen. Quare iustam, non sum epi- 8
 stola exsequutus, vt desideres actionem. Nam
 si verum est Homericum illud

Τὴν γὰρ αἰσὶν μᾶλλον ἐπιλείβει ἄνθρωποι,
 Ἡ περ ἀκρόντεςσι νεωτάτῃ ἀμφιπέληται,
 apud te prouidendum est mihi, ne gratiam
 nouitatis & florem, quae oratiunculam meam
 M 4 vel

vel maxime commendat, epistolae loquacitate praecerpam. Vale.

XXI.

C. PLINIVS RVFO SVO S.

Centumvirale iudicium, edicto praetoris proposito, dimissum dilatumque, & varii hominum de eo sermones.

- D**escenderam in basilicam Iuliam, auditurus, quibus proxima comperendinatione respondere debebam. Sedebant iudices, decemuiri venerant, observabantur aduocati; silentium longum, tandem a praetore nuntius. Dimittuntur centumuires: eximitur dies, me gaudente, qui nunquam ita paratus sum, ut non mora laeter. Causa dilationis, Nepos praetor, qui legibus quaerit. Proposuerat breue edictum; admonebat accusatores, admonebat reos, exsequuturum se, quae senatusconsulto continerentur. Suberat edicto senatusconsultum: Hoc, OMNES, QUIDQV D NEGOTII HABERENT, IVRA PRIVS QVAM AGERENT, iuebantur, NIHIL SE OB ADVOCATIONEM CVI QVAM DEDISSE, PROMISISSE, CAVISSE. His enim verbis, ac mille praeterea, & vaenire aduocationes & emi vetabantur. Peractis tamen negotiis, permittebantur pecuniam duntaxat decem millium dare.
- 5 Hoc facto Nepotis commotus praetor, qui centumviralibus praesidet, deliberaturus an sequeretur exemplum inopinatum, nobis otium dedit.
- 6 Interim tota ciuitate Nepotis edictum carpitur.
- laug.

laudatur. Multi, inuenimus, qui curua corri-
geret. Quid? ante hunc praetores non fuerunt?
quis autem hic est, qui emendet publicos mores?
Alii contra, *Rectissime* fecit initurus magistra-
tum: iura cognouit: senatusconsulta legit: re-
primit nouissimas passionibus: rem pulcherrimam
turpissime uacare non patitur. Tales ubique ser-
mones: qui tamen alterutram in partem ex-
euentu praeualebunt. Est omnino iniquum,
sed usu receptum, quod HONESTA consilia
vel turpia, prout male aut prospere cedunt,
ita vel probantur vel reprehenduntur. Inde
plerumque eadem facta modo diligentiae, mo-
do vanitatis, modo libertatis, modo furoris
nomen accipiunt. Vale.

LIBER VI.

I.

C. PLINIUS TIRONI SVO S.

*Tironem hortatur, ut ex Piceno in urbem
redeat, quia impatienter desideretur.*

Quamdiu ego trans Padum, tu in Piceno,
minus te requirebam; postquam ego in
urbe, tu adhuc in Piceno, multo magis: seu
quod ipsa loca, in quibus esse una solemus,
acrius me tui commonent: seu quod deside-
rium absentium nihil perinde ac uicinitas acuit:
quoque propius accesseris ad spem fruendi, hoc
impatientius careas. Quidquid in causa, cripe 2
M 5 me

me huic tormento. Veni, aut ego illuc, unde inconsulte properavi, reuertar, vel ob hoc solum, ut experiar an mihi, quum sine me Romae coeperis esse, similes his epistolas mitas. Vale.

II.

C. PLINIUS ARRIANO SVO S.

De increbescente breuitate forensium actionum, qua studia negligentur, conqueritur ita, ut Regulum quadam ratione desideret.

Solco nonnunquam in iudiciis quaerere Marcum Regulum; nolo enim dicere, desiderare. Cur ergo quaero? Habebat studiis honorem, timebat, pallebat, scribebat: quamuis non posset dediscere illud ipsum, quod oculum modo dextrum, modo sinistrum circumlinebat; dextrum, si a petitore; alterum, si a possessore esset acturus: quod candidum splenium in hoc aut illud supercilium transferebat: quod semper aruspices consulebat de actionis euentu, anili superstitione, sed tamen a magno studiorum honore veniebat. Iam illa perquam iucunda vna dicentibus, quod libera tempora petebat, quod audituros conrogabat. Quid enim iucundius, quam sub alterius invidia, quamdiu velis, & in alieno auditorio quasi deprehensum commode dicere? Sed utcumque se habent ista, bene fecit Regulus, quod est mortuus; melius, si ante. Nunc enim sane poterat sine malo publico viuere sub eo principe, sub quo nocere non poterat. Ideo fas est,

est, non nunquam eum quaerere. Nam postquam obiit ille, increbuit passim & inualuit consuetudo, binas vel singulas clepsydras, interdum & dimidias, & dandi & petendi. Nam & qui dicunt, egisse malunt quam agere; & qui audiunt, finire quam iudicare. Tanta negligentia, tanta desidia, tanta denique irreuerentia studiorum periculorumque est. An nos sapientiores maioribus nostris? nos legibus ipsis iustiores, quae tot horas, tot dies, tot compendinationes largiuntur? hebetes illi & supra modum tardi? Nos apertius dicimus, celerius intelligimus, religiosius iudicamus, qui paucioribus clepsydriis praecipitamus causas, quam diebus explicari solebant? O Regule, qui ambitione ab omnibus obtinebas, quod fidei paucissimi praestant! Equidem quoties iudico, quod saepius facio quam dico, quantum quis plurimum postulat, aquae do. Etenim temerarium existimo, diuinare quam spatiosa sit causa inaudita, tempusque negotio finire, cuius modum ignores: praesertim quum primam religioni suae iudex patientiam debeat, quae pars magna iustitiae est. At quaedam superuacua dicuntur? etiam; sed satius est & haec dici, quam non dici necessaria. Praeterea, an sint superuacua, nisi quum audieris, scire non possis. Sed de his melius coram, ut de pluribus vitiis ciuitatis. Nam tu quoque in more communi soles emendari cupere, quae iam corrigere difficile est. Nunc respiciamus domos

domos nostras. Ecquid omnia in tua recte?
in mea noui nihil. Mihi autem & gratiora
sunt bona, quod perseverant; & leuiora in-
commoda, quod adueni. Vale.

III.

C. PLINIUS VERO SVO S.

*Vero agellum, nutrici dono datum, colen-
dum commendat.*

- G**ratias ago, quod agellum, quem nutrici
meae donaueram, colendum suscepisti.
Erat, quum donarem, centum millium num-
mum: postea, decreſcente reſitu, etiam pre-
tium minuit, quod nunc te curante reparabit.
2 Tu modo memineris, commendari tibi a me
non arbores & terram (quamquam haec quo-
que) ſed munuſculum meum; quod eſſe quam
fructuoſiſſimum non illius magis intereſt, quae
accepit, quam mea, qui dedi. Vale.

IV.

C. PLINIUS CALPVRNIAE SVAE S.

*Queritur, ſibi non licuiſſe per occupationes,
eum uxore in Campaniam ſecedere, indeque ut
ſaepe litteras mittat, monet.*

- N**unquam ſum magis de occupationibus meis
queſtus; quae me non ſunt paſſae aut
proficiſcentem te, valetudinis cauſſa, in Cam-
paniam proſequi, aut proſectam e veſtigio ſub-
2 ſequi. Nunc enim praecipue ſimul eſſe cu-
piebam, ut oculis meis crederem, quid viri-
bus, quid corpufculo acquireres, & qui deni-
que ſeceſſus, voluptates, regionisque abundan-
tiam

alam inoffensa transmitteres. Equidem etiam 3
 fortem te non sine cura desiderarem. Est enim
 suspensum & anxium de eo, quem ardentissime
 diligas, interdum nihil scire. Nunc vero me 4
 cum absentiae, tum infirmitatis tuae ratio, in-
 certa & varia sollicitudine exteret. Vereor
 omnia, imaginor omnia, quaeque natura me-
 tuentium est, ea maxime mihi, quae maxime
 abominor, fingo. Quo impensius rogo, ut ti- 5
 mori meo quotidie singulis, vel etiam binis
 epistolis consulas. Ero enim securior, dum le-
 gam; statimque timebo, quum legero. Vale.

V.

C. PLINIUS VRSO SVO S.

*Licinium Nepotem & Iuventium Celsum in
 causa Varenii inter se de legis additamento, quod
 Nepos suaserat, altercatos fuisse, non sine dolore
 refert.*

Scripseram tenuisse Varentum, ut sibi euocare
 testes liceret: quod pluribus aequum, qui-
 busdam iniquum, & quidem pertinaciter, vi-
 sum; maxime Licinio Nepoti, qui sequenti se-
 nato, quum de rebus aliis referretur, de pro-
 ximo senatusconsulto differuit, finitamque caus-
 am retractavit. Addidit etiam, petendum a
 consulibus, ut referrent, sub exemplo legis am-
 bitus, de lege repetundarum, an placeret in
 futurum ad eam legem adici, ut, sicut accusa-
 toribus inquirendi testibusque denuntiandi po-
 testas ex ea lege esset, ita reis quoque fieret.
 Fuerunt, quibus haec eius oratio, ut sera & 3
 intem-

intempestiva & praepostera, displiceret: quae
 omissis contradicendi tempore castigaret pera-
 4 ctum, cui potuisset occurrere. Iubentius qui-
 dem Celsus praetor, tanquam emendatorem se-
 natus, & multis & vehementer increpuit. Re-
 spondit Nepos, rursusque Celsus: neuter con-
 5 tumeliis temperavit. Nolo referre, quae dici
 ab ipsis moleste tuli: quo magis quosdam o
 numero nostro improbaui, qui modo ad Cel-
 sum, modo ad Nepotem, prout hic vel ille
 diceret, cupiditate audiendi cursitabant; & nunc
 quasi stimularent & accenderent, nunc, quasi
 reconciliarent componerentque, frequentius sin-
 gulis, ambobus interdum, propitium Caesarem,
 6 ut in ludicro aliquo, precarentur. Mihi qui-
 dem illud etiam peracerbum fuit, quod sunt
 alter alteri, quid pararent, indicati. Nam &
 Celsus Nepoti ex libello respondit, & Celsus
 7 Nepos ex pugillaribus. Tanta loquacitas ami-
 corum fuit, ut homines iurgaturi id ipsam
 inuicem scirent, tanquam conuenissent. Vale.

VI.

C. PLINIVS FVNDANO SVO S.

*Rogat Fundanum, ut se, pro Iulio Naso-
 ne petiturum, adiuuet.*

Si quando, nunc praecipue cuperem esse te
 Romae, & sis, rogo. Opus est mihi voti,
 laboris, sollicitudinis socio. Petit honores Iu-
 lius Naso: petit cum multis, cum bonis; quos
 a ut gloriosum, sic est difficile superare. Pen-
 deo ergo, & exerceor spe, atque adficio me-
 tu,

tu, & me consularem esse non sentio. Nam
rursus mihi videor omnium, quae decucurri,
candidatus. Meretur hanc curam longa mei
caritate. Est mihi cum illo non sane paterna
amicitia; neque enim potuit esse per meam
aetatem: solebat tamen vixdum adolescentulo
mihi pater eius cum magna laude monstrari.
Erat non studiorum tantum, verum etiam stu-
dioforum amantissimus: ac prope quotidie ad
audiendos, quos tunc ego frequentabam, Quin-
tilianum & Niceten Sacerdotem ventitabat:
vir alioqui clarus & gravis, & qui prodesse
filio memoria sui debeat. Sed multi nunc in
senatu, quibus ignotus ille, multi, quibus no-
tus, sed non nisi viuentes reuerentur; quo ma-
gis huic, ommissa gloria patris, in qua magnum
ornamentum, gratia infirma, ipsi enitendum &
laborandum est. Quod quidem semper, quasi
prouideret hoc tempus, sedulo fecit; parauit
amicos, quos parauerat, coluit: me certe, vt
primum sibi iudicare permisit, ad amorem imi-
tationemque delegit. Dicenti mihi solícite ad-
sistit, adsidet recitanti: primus etiam & cum
maxime nascentibus opusculis meis interest, nunc
solus, ante cum fratre, cuius nuper amissi ego
suscipere partes, ego vicem debeo implere.
Doleo enim & illum immatura morte indi-
gnissime raptum, & hunc optimi fratris adiu-
mento destitutum, solisque amicis relictum.
Quibus ex causis exigo, vt venias, & suffra-
gio meo tuum iungas. Permultum interest
mca,

mea, te ostentare, tecum circuire. Ea est auctoritas tua, ut putem, me efficacius tecum
 2 etiam meos amicos rogaturum. Abrumpe, si qua te retinent. hoc tempus meum, hoc fides, hoc etiam dignitas postulat. Suscepi candidatum, & suscepisse me notum est: ego ambio, ego periclitor. In summa, si datur Nasoni quod petit, illius honor; si negatur, mea repulsa est. Vale.

VII.

C. PLINIUS CALPURNIAE SVAE S.

Se non minori desiderio illius teneri, quam illam sui.

Scribis, te absentia mea non mediocriter adfici, unumque habere solatium, quod pro me libellos meos teneas, saepe etiam in vestigio meo colloces. Gratum est, quod nos
 2 requiris, quod his fomentis adquiescis: inuicem ego epistolas tuas lectito, atque identidem in manus quasi novas sumo; sed eo magis ad desiderium tui accendor. Nam cuius litterae tantum habent suauitatis, huius sermonibus quantum dulcedinis inest! Tu tamen
 3 frequentissime scribe, licet hoc ita me delectet, ut torqueat. Vale.

VIII.

VIII.

C. PLINIUS PRISCO SVO S.

Attilium in causa pecuniaria commendatum ab amicitia, quam secum colat; tum a propria virtute, adperso metu vindicandi damni, quia facetissimus sit.

Attilium Crescentem & nosti & amas. Quid enim illum spectatior paullo aut non novit, aut non amat? Hunc ego non ut multi, sed arctissime diligo. Oppida nostra unius diei itinere dirimuntur: ipsi amare invicem, qui est flagrantissimus amor, adolescentuli coepimus. Mansit hic postea, nec refrixit iudicio, sed invaluit. Sciunt, qui alterutrum nostrum familiarius intuentur. Nam & ille amicitiam meam latissima praedicatione circumfert & ego praeme fero, quam sit mihi curae modestia, quies, securitas eius. Quin etiam quum insolentiam cuiusdam tribunatum plebis inituri vereretur, idque indicasset mihi, respondi:

Οὐ τις ἐμεῦ ζῶντος καὶ ἐπὶ χροῖ δεσπομένου,
 Σοὶ νόλης παρὰ νηύσι βασιλεὺς χεῖρας ἐπολεῖν.
 Quorsum haec? Ut scias non posse Attilium, me incolumi, iniuriam accipere. Iterum dicēs,
 Quorsum haec? Debuit ei pecuniam Valerius Varus: huius est heres Maximus noster, quem & ipse amo, sed coniunctius tu. Rogo ergo, exigo etiam pro iure amicitiae, cures, ut Attilio meo salva sit non sors modo, sed etiam usura plurium annorum. Homo est alieni abstinentissimus, sui diligens: nullis quaestibus
 N susti-

- sustinetur, nullus illi, nisi ex frugalitate re-
ditus. Nam studia, quibus plurimum praestat,
ad voluptatem tantum & gloriam exercet.
Grauis est ei vel minima iactura, quia repa-
7 rare, quod amiseris, grauius est. Exime hunc
illi, exime hunc mihi scrupulum: sine me
suauitate eius, sine leporibus perfrui. Neque
enim possum tristem videre, cuius hilaritas me
8 tristem esse non patitur. In summa, nosti fa-
cetas hominis, quas velim attendas, ne in bi-
lem & amaritudinem vertat iniuria. Quam-
vim habeat offensus, crede ei, quam in amore
habet. Non feret magnum & liberum inge-
9 nium cum contumelia damnum. Verum vt
ferat ille, ego meum damnum, meam contu-
meliam vindicabo: sed non tanquam pro mea,
hoc est, grauius irascat. Quamquam quid de-
nunciationibus & quasi minis ago? Quin po-
tius, vt coeperam, rogo, oro, des operam, ne
ille se, quod validissime vereor, a me, ego
me neglectum a te putem. Dabis autem, si
hoc perinde curae est tibi, quam illud mihi.
Vale.

IX.

C. PLINIUS TACITO SVO S.

Respondet Nasonem commendanti.

Commendas mihi Iulium Nasonem candida-
tum. Nasonem mihi? quid si me ipsum?
Fero tamen & ignosco. Eundem enim com-
mendassem tibi, si, te Romae morante, ipse
abfuissem. Habet hoc sollicitudo, quod omnia
necesse

necessaria putat. Tu tamen, censeo, alios roge; ego precum tuarum minister, adiutor, particeps ero. Vale.

X.

C. PLINIUS ALBINO SVO S.

Conqueritur, Verginio Rufo post decimum mortis annum nondum absolutum sepulcrum.

Quum venissem in socrus meae villam Al-
sensem, quae aliquando Rufi Verginii
fuit, ipse mihi locus optimi illius & maximi
viri desiderium non sine dolore renouavit.
Hunc enim incolere secessum, atque etiam se-
nectutis suae nidulum vocare consueverat. Quo- 2
cunque me contulissem, illum animus, illum
oculi requirebant. Libuit etiam monumentum
eius videre, & vidisse poenituit. Est enim
adhuc imperfectum: nec difficultas operis in
caussa, modici, ac potius exigui; sed inertia
eius, cui cura mandata est. Subit indignatio 3
cum miseratione, post decimum mortis annum
reliquias, neglectumque cinerem, sine titulo,
sine nomine iacere, cuius memoria orbem ter-
rarum gloria peruagetur. At ille mandauerat 4
caueratque, ut diuinum illud & immortale
factum versibus inscriberetur,

HIC SITVS EST RVFVS, PVLSO
QVI VINDICE QVONDAM,
IMPERIVM ADSERVIT NON SIBI,
SED PATRIAE.

Tam rara in amicitiiis fides, tam parata obli- 5
vio mortuorum, ut ipsi nobis debeamus etiam
N 2 con-

conditoria exstruere, omniaque heredum officia praesumere. Nam cui non est verendum, quod videmus accidisse Verginio? cuius iniuriam ut indigniorem, sic etiam notioiorem ipsius claritas facit. Vale.

XI.

C. PLINIUS MAXIMO SVO S.

Laetatur, nobiles adolescentes ad sui imitationem egisse, Et nomen ac famam ex studiis petere.

O diem laetum! adhibitus in consilium a praefecto urbis, audiui ex diuerso agentes summae spei, summae indolis iuvenes duos, Fuscum Salinatorem & Numidium Quadratum, egregium par, nec modo temporibus nostris, sed litteris ipsis ornamento futurum. Mirum utrique probitas, constantia salua, decorus habitus, os planum, vox virilis, tenax memoria, magnum ingenium, iudicium aequale: quae singula mihi voluptati fuerunt: atque inter haec illud, quod & ipsi me, ut rectorem, ut magistrum intuebantur, & iis, qui audiebant, me aemulari, meis instare vestigiis videbantur.

3 O diem (repetam enim) laetum, notandumque mihi candidissimo calculo! Quod enim aut publice laetius quam clarissimos iuvenes nomen & famam ex studiis petere, aut mihi optatius, quam me ad recta tendentibus quasi exemplar

4 esse propositum? Quod gaudium ut perpetuo capiam, deos oro: ab iisdem, teste te, peto, ut omnes,

omnes, qui me imitari tanti putabunt, meliores esse, quam me velint. Vale.

XII.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO
SVO S.

Respondet, commendaticiae, & alteri castigatoriae epistolae, huic quidem immeritae.

Tu vero non debes iuspensa manu commendare mihi, quos tuendos putas. Nam & te decet multis prodesse, & me suscipere quicquid ad curam tuam pertinet. Itaque Vectio 2
Prisco, quantum plurimum potuero, praestabo, praesertim in arena mea, hoc est, apud centumuiros. Epistolarum, quas mihi, ut ais, aperto 3
pectore scripsisti, obliuisci me iubes: at ego nullarum libentius memini. ex illis enim vel praecipue sentio, quantopere me diligas, cum sic exegeri mecum, ut solebas cum tuo filio. Nec dissimulo, hoc mihi iucundiores eas fuisse, 4
quod habebam bonam causam, quam summo studio curassem, quod tu curari volebas. Proinde etiam atque etiam rogo, ut mihi semper eadem simplicitate, quoties cessare videbor (nunquam enim cessabo) conuicium facias: quod & ego intelligam a summo amore proficisci, & tu non meruisse me gaudeas. Vale.

XIII.

C. PLINIVS VRSO SVO S.

Caussani Bithynorum aduersus Varenum, narrare pergit.

- Vnquamne vidisti quemquam tam laboriosum & exercitum, quam Varenum meum? cui, quod summa contentione impetrauerat, defendendum & quasi rursus petendum fuit.
- 2 Bithyni senatusconsultum apud consules carpere & labefactare sunt ausi, atque etiam absenti principi criminari: ab illo ad senatum remissi, non destiterunt. Egit Claudius Capito irreuerenter magis quam constanter, ut qui ipsum senatu consultum apud senatum accusaret.
 - 3 Respondit Fronto Catius graviter & firme. Senatus ipse mirificus. Nam illi quoque, qui prius negarant Vareno, quae petebat, eadem danda, postquam erant data, censuerunt.
 - 4 *Singulos enim, integra re, dissentire fas esse; peracta, quod pluribus placuisset, cunctis tuendum.*
 - 5 Acilius tantum Rufus, & cum eo septem an octo? (septem immo) in prior sententia perseverarunt. Erant in hac paucitate nonnulli, quorum temporaria grauitas,
 - 6 vel potius grauitatis imitatio, ridebatur. Tu tamen aestima, quantum non in ipsa pugna certaminis maneat, cuius quasi praclusio atque praecursio has contentiones excitauit. Vale.

XIV.

C. PLINIUS MAVRICO SVO S.

Aduentum in villam Maurici promittit sub conditione.

Solicitas me in Formianum. Veniam ea conditi ne, ne quid contra commodum tuum facias: qua pactione inuicem mihi caueo. Neque enim mare & litus, sed te, otium, libertatem sequor: alioqui satius est in vrbe remanere. Oportet enim omnia aut ad alienum ² arbitrium, aut ad suum facere: mei certe stomachi haec natura est, vt nihil nisi totum & merum velit. Vale.

XV.

C. PLINIUS ROMANO SVO S.

Passieni exemplo, ab Iauoleno interpellati, monet, recitaturis sanae mentis auditores adhibendos esse.

Mirificae rei non interfuisti: ne ego quidem: sed me recens fabula excepit. Passienus Paullus, splendidus eques Romanus, & inprimis eruditus, scribit elegos. Gentilitium hoc illi: est enim municeps Propertii, atque etiam inter maiores suos Propertium numerat. Is ² quum recitaret, ita coepit dicere, *Prisce iubes?* Ad hoc Iauolenus Priscus (aderat enim, vt Paulo amicissimus) *ego vero non iubeo.* Cogita, qui risus hominum, qui ioci. Est om- ³ nino Priscus dubiae sanitatis: interest tamen officiis, adhibetur consiliis, atque etiam ius civile publice respondet: quo magis, quod tunc fecit,

- 4 fecit, & ridiculum & notabile fuit. Interim Paullo aliena deliratio aliquantum frigoris attulit. Tam solícite recitaturis prouidendum est, non solum ut sint ipsi sani, verum etiam ut sanos adhibeant. Vale.

XVI.

C. PLINIUS TACITO SVO S.

Auunculi exitum Tacito, historiam scripturo, rogatus narrat.

- Petis, ut tibi auunculi mei exitum scribam, quo verius tradere posteris possis. Gratias ago. Nam video, morti eius, si celebretur a te, immortalem gloriam esse propositam.
- 2 Quamuis enim pulcherrimarum clade terrarum, ut populi, ut vrbes, memorabili casu, quasi semper victurus, occiderit; quamuis ipse plurima opera & mansura condiderit: multum tamen perpetuitati eius scriptorum tuorum aeternitas addet.
- 3 Equidem beatos puto, quibus deorum munere datum est aut facere scribenda, aut scribere legenda; beatissimos vero, quibus vtrumque. Horum in numero auunculus meus & suis libris & tuis erit. Quo libentius suscipio, depono etiam, quod iungis.
- 4 Erat Miseni, classemque imperio praefens regebat. Nonum Kalend. Septembres, hora fere septima, mater mea indicat ei, apparere nubem inusitata & magnitudine & specie.
- 5 Vfus ille sole, mox frigida, gustauerat iacens, studebatque; poscit soleas, adscendit locum, ex quo maxime miraculum illud conspici

spici poterat. nubes (incertum procul intuen-
 tib, ex quo monte: Vesuvium fuisse postea
 cognitum est) oriebatur: cuius similitudinem
 & formam non alia magis arbor, quam pinus
 exprefferit. Nam longissimo velut trunco elata 6
 in altum, quibusdam ramis diffundebatur. Cre-
 do quia recenti spiritu euecta, deinde sene-
 scente eo destituta, aut etiam pondere suo vi-
 cta, in latitudinem vanescebat: candida inter-
 dum, interdum sordida & maculosa, prout
 terram cineremue sustulerat. Magnum propius- 7
 que noscendum id eruditissimo viro visum.
 Iubet Liburnicam aptari: mihi si venire vna
 vellem, facit copiam. Respondi, studere me
 malle: & forte ipse, quod scriberem, dederat.
 Egrediebatur domo, accipit codicillos. Reti- 8
 nae classarii imminenti periculo exterriti (nam
 villa ea subiacebat, nec vlla nisi nauibus fuga)
 vt se tanto discrimini eriperet, orabant. Ver- 9
 tit ille consilium, & quod studioso animo in-
 choauerat, obit maximo. Deducit quadrire-
 mes, adscendit ipse non Retinae modo, sed
 multis (erat enim frequens amoenitas orae) la-
 turus auxilium. Properat illuc, vnde alii fu- 10
 giunt; rectumque cursum, recta gubernacula
 in periculum tenet, adeo solutus metu, vt
 omnes illius mali motus, omnes figuras, vt de-
 prehenderat oculis, dictaret enotaretque. Iam
 nauibus cinis inciderat, quo propius accederet,
 calidior & densior; iam pumices etiam, nigri-
 que & ambusti & fracti igne lapides; iam va-

dum subitum, ruinaque montis littora obstan-
 tia. Cunctatus paull m, an retro flecteret? mox
 gubernatori vt ita faceret monenti, **FORTE**,
 inquit, *fortuna inuat Pomponianum pete*. Sta-
 12biis erat, diremtus sinu medio. Nam sensim
 circumactis curuatisque litoribus mare infun-
 ditur. Ibi, quamquam nondum periculo ap-
 propinquante, conspicuo tamen, &, quum cre-
 sceret, proximo, sarcinas contulerat in naues,
 certus fugae, si contrarius ventus resedisset:
 quo tunc auunculus meus secundissimo inue-
 ctus complectitur trepidantem, consolatur, hor-
 tatur: vtque timorem eius sua securitate le-
 niret, deferri se in balineum iubet; lotus ac-
 cubat, coenat, atque hilaris, aut, quod est ae-
 13que magnum, similis hilari. Interim e Ve-
 suuio monte pluribus locis latissimae flammae
 altaque incendia relucebant, quorum fulgor &
 claritas tenebris noctis excitabatur. Ille agre-
 stium trepidatione igni relictas desertasque vil-
 las per solitudinem ardere, in remedium for-
 midinis, dictitabat. Tum se quieti dedit, &
 quieuit verissimo quidem somno. Nam mea-
 tus animae, qui illi propter amplitudinem cor-
 poris grauior & sonantior erat, ab iis, qui li-
 14mini obuersabantur, audiebatur. Sed area, ex
 qua diaeta adibatur, ita iam cinere, mixtis-
 que pumicibus oppleta surrexerat, vt si lon-
 gior in cubiculo mora esset, exitus negaretur.
 Excitatus procedit, seque Pomponiano, cete-
 15risque, qui peruigilarant, reddit. In commu-
 ne

ne consultant, an intra tecta subsistant, an in aperto vagentur: nam crebris vastisque tremoribus tecta nutabant, & quasi emota sedibus suis, nunc huc, nunc illuc abire aut referri videntur. Sub dio rursus, quamquam leuium⁶ exesorumque, pumicum casus metuebatur. quod tamen periculorum collatio elegit. Et apud illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor vicit. Ceruicalia capitibus imposita linteis constringunt. Id munimentum aduersus decidentia fuit. Iam dies alibi, illic¹⁷ nox omnibus noctibus nigrior densiorque: quam tamen faces multae variaque lumina soluebant. Placuit egredi in littus, & e proximo adspicere, ecquid iam mare admitteret, quod adhuc vastum & aduersum permanebat. Ibi super¹⁸ abiectum linteum recubans, semel atque iterum frigidam poposcit, hausitque. Deinde flammae, flammarumque praenuntius odor sulfuris, alios in fugam vertunt, excitant illum. Innixus¹⁹ seruis duobus adsurrexit, & statim concidit, ut ego coniecto, crassiore caligine spiritu obstructo, clausoque stomacho, qui illi natura invalidus & angustus & frequenter interaestuans erat. Vbi dies redditus (is ab eo, quem non²⁰ uissime viderat, tertius) corpus inuentum est integrum, illaesium opertumque, ut fuerat indutus: habitus corporis quiescenti, quam defuncto, similior. Interim Miseni ego & mater.²¹ Sed nihil ad historiam, nec tu aliud, quam de exitu eius, scire voluisti. Finem ergo faciam.²²

ciam. Vnum adiciam, omnia me, quibus interfuera, quaeque statim, quum maxime vera memorantur, audiueram, vere persequutum. Tu potissima excerptes. Aliud est enim epistolam, aliud historiam; aliud amico, aliud omnibus scribere. Vale.

XVII.

C. PLINIUS RESTITUTO SVO S.

Indignatur, quosdam, eruditos sibi visos, recitanti amico nullum signum laetitiae dedisse.

Indignatiunculam, quam in cuiusdam amici auditorio cepi, non possum mihi temperare, quo minus apud te, quia non contigit
 2 coram, per epistolam effundam. Recitabatur liber absolutissimus: hunc duo aut tres, ut sibi & paucis videntur, disertis, surdis mutisque similes audiebant. Non labra diduxerunt, non mouerunt manum, non denique adsurrexerunt,
 3 saltem lassitudine sedendi. Quae tanta grauitas? quae tanta sapientia? quae immo pigritia, arrogantia, sinisteritas ac potius amentia, in hoc totum diem impendere, ut offendas, ut inimicum relinquo, ad quem tanquam amicissimus veneris? Disertior ipse es? tanto magis ne inuideris: nam, **QVI** inuidet, minor est.
 4 Denique, siue plus, siue minus, siue idem praestas, lauda vel inferiorem, vel superiorem, vel parem. Superiorem, quia nisi laudandus ille est, non potes ipse laudari; inferiorem aut parem, quia pertinet ad tuam gloriam quam maximum videri, quem praecedis

redis vel exaequas. Equidem omnes, qui ali-
 quid in studiis faciunt, venerari etiam mirari-
 que soleo. Est enim res difficilis, ardua, fa-
 stidiosa, & quae eos, a quibus contemnitur,
 dedignatur. Nisi forte aliud iudicas tu: quam-
 quam quis vno te reuerentior huius operis,
 quis benignior aestimator? Quia ratione ductus, 6
 tibi potissimum indignationem meam prodidi,
 quem habere socium maxime poteram. Vale.

XVIII.

C. PLINIUS SABINO SVO S.

*Promittit, Firmanorum se causam adu-
 gum esse.*

Rogas, vt agam Firmanorum publicam causam; quod ego, quamquam plurimis occupationibus distentus, adnitar. Cupio enim & ornatissimam coloniam aduocationis officio, & te gratissimo tibi munere obstringere. Nam 2
 quum familiaritatem nostram, vt soles praedicare, ad praesidium ornamentumque tibi sumferis, nihil est quod negare debeam, praesertim pro patria petenti. Quid enim precibus aut honestius piis, aut efficacius amantis? Proinde 3
 Firmanis tuis, ac iam potius nostris, obligam fidem meam; quos labore & studio meo dignos cum splendor ipsorum, tum hoc maxime pollicetur, quod credibile est optimos esse, inter quos tu talis exstiteris. Vale.

XIX.

XIX.

C. PLINIUS NEPOTI SVO S.

Pretium agrorum creuisse scribit: quia candidati tertiam patrimonii partem in praedia Italica iussi sint impendere.

Scis tu accessisse pretium agris, praecipue suburbanis? Causa subitae caritatis, res multis agitata sermonibus, proximis comitiis honestissimas voces senatui expressit: **CANDIDATI NE CONVIVENTVR, NE MITTANT MVNERA, NE PECVNIA DE-**
 2 **PONANT.** Ex quibus duo priora tam aperte, quam immodice fiebant: hoc tertium, quamquam occultaretur, pro comperto habebatur.
 3 Homullus deinde noster, usus vigilanter hoc consensu senatus, sententiae loco postulavit, ut consules desiderium vniuersorum notum principi facerent, peterentque, sicut aliis vitiis, huic quoque prouidentia sua occurreret: oc-
 4 currit. Nam sumtus candidatorum, foedos illos & infames, ambitus lege restrinxit: eosdem patrimonii tertiam partem conferre iussit in ea, quae solo continerentur, deforme arbitratus (ut erat) honorem petituros, urbem Italiamque non pro patria, sed pro hospitio
 5 aut stabulo quasi peregrinantes habere. Concurrant ergo candidati certatim: quidquid veniale audiunt, emittant; ut sint quoque plura
 6 venalia efficiunt. Proinde, si poenitet te Italicorum praediorum, hoc vendendi tempus tam hercule, quam in prouinciis comparandi; dum
 iidem

idem candidati illic vendunt, vt hic emant.
Vale.

XX.

C. PLINIUS CORNELIO TACITO

SVO S.

*Narrat, quae ex Vesuuii incendio, cum
matre Miseni relictus, pertulerit.*

Ais, te adductum litteris, quas exigenti tibi
de morte auunculi mei scripsi, cupere co-
gnoscere, quos ego Miseni relictus (id enim
ingressus abruperam) non solum metus, ve-
rum etiam casus pertulerim.

Quamquam animus meminisse horret, - - -

Incipiam.

Profecto auunculo, ipse reliquum tempus flu- 2
diis (ideo enim remanseram) impendi: mox
balineum, coena, somnus inquietus & brevis.
Praecesserat per multos dies tremor terrae mi- 3
nus formidolosus, quia Campaniae solitus: illa
vero nocte ita inualuit, vt non moueri omnia,
sed euerti crederentur. Irrumpit cubiculum 4
meum mater: surgebam, inuicem si quiesceret,
excitaturus. Residimus in area domus, quae
mare a tectis modico spatio diuidebat. Du- 5
bito constantiam vocare an prudentiam debeam:
agebam enim duodeuicesimum annum. Posco
librum Titi Liuii, & quasi per otium lego,
atque etiam, vt coeperam, excerpo, Ecce, ami-
cus auunculi, qui nuper ad eum ex Hispania
venerat, vt me & matrem sedentes, me vero
etiam legentem videt, illius patientiam, secu-
rita-

ritatem meam corripit: nihilo segnius ego in-
 6 tentus in librum. Iam hora diei prima, &
 adhuc dubius & quasi languidus dies, iam
 quassatis circumiacentibus tectis, quamquam in
 aperto loco, angusto tamen, magnus & certus
 ruinae metus. Tum demum excedere oppido
 7 visum. Sequitur vulgus attonitum, quodque
 in pauore simile prudentiae, alienum consilium
 suo praefert, ingentique agmine abeuntes pre-
 8 mit & impellit. Egressi tecta consistimus.
 Multa ibi miranda, multas formidines pati-
 mur. Nam vehicula quae produci iusseramus,
 quamquam in planissimo campo, in contrarias
 partes agebantur, ac ne lapidibus quidem ful-
 9 ta, in eodem vestigio quiescebant. Prae erea
 mare in se resorberi & tremore terrae quasi
 repelli videbatur. Certe processerat litus, mul-
 taque animalia maris in siccis arenis detinebat.
 Ab altero latere nubes atra & horrenda ignei
 spiritus tortis vibratisque discursibus rupta,
 in longas flammarum figuras dehiscebant: ful-
 10 goribus illae & similes & maiores erant. Tum
 vero ille idem ex Hispania amicus, acrius &
 instantius, *Si frater, inquit, tuus, si tuus avun-
 culus vivit, vult esse vos salvos: si perit, su-
 perstitis voluit: proinde quid cessatis evadere?*
 Respondimus, *non commissuros nos, ut de sa-*
 11 *lute eius incerti, nostrae consuleremus.* Non mo-
 ratus ultra proripit se, effulsoque cursu peri-
 culo aufertur: nec multo post, illa nubes de-
 scendere in terras, operire maria. Cinxerat

Ca-

Capreas & absconderat: Miseni quod procur-
 rit, abstulerat. Tum mater orare, hortiari, ius-
 bere, *quoquo modo fugerem: posse enim iuue-*
nem: se & annis & corpore grauem bene mo-
rituram, si mihi causa mortis non fuisset. Ego
 contra, *saluum me, nisi una, non futurum:* dein-
 de manum eius amplexus, addere gradum co-
 go: paret aegre, incusatque se, quod me mo-
 retur. Iam cinis, adhuc tamen rarus: respicio;¹³
 densa caligo tergis imminebat, quae nos tor-
 rentis modo infusa terrae sequebatur. *Defle-*
amus, inquam, dum videmus, ne in via strati,
comitantium turba in tenebris obteramur. Vixi;¹⁴
 confederamus, & nox, non quasi illunis aut
 nubila, sed qualis in locis clausis lumine ex-
 tincto: audires vlulatus feminarum, infantium
 quiritatus, clamores virorum: alii parentes, alii
 liberos, alii coniuges vocibus requirebant, vo-
 cibus noscitabant: hi suum casum, illi suorum
 miserebantur: erant qui metu mortis mortem
 precarentur. Multi ad deos manus tollere:¹⁵
 plures, nusquam iam deos vllos, aeternamque
 illam & nouissimam noctem mundo interpreta-
 bantur. Nec defuerunt, qui fictis mentitisque
 terroribus vera pericula augerent. *Aderant,*
qui Miseni fuisse, illud ruisse, illud ardere, falso,
sed credentibus nuntiabant. Paullum reluxit;¹⁶
 quod non dies nobis, sed aduentantis ignis in-
 dicium videbatur: & ignis quidem longius sub-
 stitit: tenebrae rursus, cinis rursus multus &
 grauis: hunc identidem adsurgentes excutieba-

mus: operti alioqui, atque etiam obliti pon-
 17dere essemus. Possem gloriari, non gemitum
 mihi, non vocem parum fortem in tantis pe-
 riculis excidisse, nisi me cum omnibus, omnia
 mecum perire, misero, magno tamen mortali-
 18tatis solatio credidissem. Tandem illa caligo
 tenuata quasi in fumum nebulamue decessit:
 mox dies vere, sol etiam effulsit, luridus ta-
 men: qualis esse, quum deficit, solet. Occur-
 sabant trepidantibus adhuc oculis mutata omnia,
 19altoque cinere, tanquam niue, obducta. Re-
 gressi Misenum, curatis utunque corporibus,
 suspensam dubiamque noctem spe ac metu exe-
 gimus: metus praeualebat. Nam & tremor
 terrae perseverabat, & plerique lymphati ter-
 rificis vaticinationibus & sua & aliena mala
 20ludificabantur. Nobis tamen ne tunc quidem,
 quamquam & expertis periculum, & exspe-
 ctantibus, abeundi consilium, donec de auncu-
 culo nuntius. Haec, nequaquam historia di-
 gna, non scripturus leges, & tibi, scilicet qui
 requisisti, imputabis, si digna ne epistola qui-
 dem videbuntur. Vale.

XXI.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

*Verginii Romani probitatem & doctrinam,
 praesertim in comoedia scribenda, laudat.*

Sum ex iis, qui mirer antiquos: non ta-
 men, ut quidam, temporum nostrorum in-
 genia

genia despicio. Neque enim quasi lasa & effoeta natura, ut nihil iam laudabile pariat. Atque adeo nuper audi Verginium Romanum paucis legentem comoediam, ad exemplar veteris comoediae scriptam, tam bene, ut esse quandoque possit exemplar. Nescio, an noris ³ hominem, quamquam nosse debes. Est enim probitate morum, ingenii elegantia, operum varietate monstrabilis. Scripsit mimiiambos tenuiter, argute, venuste, atque in hoc genere eloquentissime. Nullum est enim genus, quod, ⁴ absolutum non possit eloquentissimum dici. Scripsit comoedias, Menandrium aliosque aetatis eiusdem aemulatus. Licet has inter Plautinas, Terentianasque numeres. Nunc primum ⁵ se in vetere comoedia, sed non tanquam inciperet ostendit. Non illi vis, non granditas non subtilitas, non amaritudo, non dulcedo, non lepos defuit. Ornauit virtutes, infectatus est vitia, fictis nominibus decenter, veris usus est apte. Circa me tantum benignitate nimia ⁶ modum excessit, nisi quod tamen poetis mentiri licet. In summa, extorquebo ei librum, ⁷ legendumque, immo ediscendum, mittam tibi. Neque enim dubito futurum, ut non deponas, si semel sumseris. Vale.

XXII.

C. PLINIUS TIRONI SVO S.

Tironem, prouinciam sortitum, exemplo Bruttiani, a familiari suo accusati, monet, ne cuiquam nimis fidat.

- M**agna res acta est omnium, qui sunt prouinciis praefuturi, magna omnium, qui
 2 se simpliciter credunt amicis. Lustricus Bruttianus quum Montanum Atticinum comitem suum, in multis flagitiis deprehendisset, Caesari scripsit. Atticinus flagitiis addidit, ut quem deceperat, accusaret. Recepta cognitio est: fui in consilio: egit uterque pro se; egit autem carptim, & κατὰ κεφάλαια, quo ge-
 3 nere veritas statim ostenditur. Protulit Bruttianus testamentum suum, quod Atticini manu scriptum esse dicebat. Hoc enim & arcana familiaritas, & querendi de eo, quem sic amasset, necessitas indicabatur. Enumeravit crimina foeda manifestaue: ille, quum diluere non posset, ita regessit, ut, dum defenditur, turpis, dum accusat, sceleratus probaretur. Corrupto enim scribae seruo, interceperat commentarios, intercideratque, ac per summum nefas utebatur aduersus amicum crimine suo.
 5 Fecit pulcherrime Caesar. Non enim de Bruttiano, sed statim de Atticino perrogauit. Dam-natus & in insulam relegatus: Bruttiano iustissimum integritatis testimonium redditum, quem quidem etiam constantiae gloria secutus
 6 est. Nam defensus expeditissime, accusauit ver-

he-

hementer; nec minus acer, quam bonus & sincerus apparuit. Quod tibi scripsi, ut te sortitum provinciam praemonerem, plurimum tibi credas, nec cuiquam satis fidas: deinde scias, si quis forte te, quod abominor, fallat, paratam ultionem: qua tamen ne sit opus, etiam atque etiam attende. Neque enim tam incundum est vindicari, quam decipi miserum. Vale.

XXIII.

C. PLINIVS TRIARIO SVO S.

Causae defensionem, quam rogatus fuerat, ea lege promittit, ut Ruso adolescens, quem in forum producturus erat, secum ageret.

Impense petis, ut agam causam pertinentem ad curam tuam, pulchram alioquin & famosam: faciam, sed non gratis. Qui fieri potest, inquis, ut non gratis tu? Potest. Exigam enim mercedem honestiorem gratuito patrocinio. Peto, atque etiam paciscor, ut simul agat Cremutius Ruso. Solitum hoc mihi, & iam in pluribus claris adolescentibus factitatum. Nam mire concupisco bonos iuvenes ostendere foro, assignare famae. Quod si cui, praestare Rusoni meo debeo, vel propter natales ipsius, vel propter eximiam mei caritatem: quem magni aestimo in iisdem iudiciis, ex iisdem etiam partibus, conspici, audiri. Obliga me: oblige antequam dicat. nam quum dixerit, gratias ages. Spondeo, sollicitudini tuae, spei meae, magnitudini causae suffecturum. Et indolis

optimae, breui producturus alios, si interim prouectus fuerit a nobis. Neque enim cuiquam tam clarum statim ingenium est, ut possit emergere, nisi illi materia, occasio, fautor etiam commendatorque contingat. Vale.

XXIV.

C. PLINIUS MACRO SVO S.

Famam in factis conditionem facientium sequi, exemplo municipis feminae, quae marito dux et comes mortis fuerat, ostendit.

Quam multum interest, quid a quo fiat? Eadem enim facta claritate vel obscuritate facientium aut tolluntur altissime, aut humillime deprimuntur. Nauigabam per Larium nostrum, quum senior amicus ostendit mihi villam, atque etiam cubiculum, quod in lacum prominet. Ex hoc, (inquit) aliquando municeps nostra cum marito se praecipitavit. Causam requisivi. Maritus ex diutino morbo circa velanda corporis, ulceribus putrescebat: uxor, ut inspiceret, exegit: neque enim quemquam fidelius indicaturum, possetne sanari. Vidit, desperavit: hortata est, ut moreretur, comesque ipsa, mortis, dux immo et exemplum, et necessitas fuit. Nam se cum marito ligauit, abiicitque in lacum. Quod factum ne mihi quidem, qui municeps, nisi proxime auditum est; non quia minus illo clarissimo Arriae facto, sed quia minor est ipsa. Vale.

XXV.

C. PLINIUS HIPANO SVO S.

De Robusto, qui peregre profectus desperaverat, promittit se quaesturum esse: ex simili autem exemplo timet, ne frustra sit.

Scribis, Robustum, splendidum equitem Romanum, cum Attilio Scauro, amico meo, Ocriculum v.que commune iter peregrisse, deinde nusquam comparuisse: petis vt Scaurus veniat, no.que, si potest, in aliqua inquisitionis vestigia inducat. Veniet; vereor ne frustra. 2
 Suspicio enim tale nescio quid Robusto accidisse, quale aliquando Metilio Crispo, municipi meo. Huic ego ordines impetraueram. at- 3
 que etiam proficiscenti quadraginta millia nummum ad instruendum se ornandumque donaveram; nec postea aut epistolas eius, aut aliquem de exitu nuntium accepi. Interceptusne 4
 sit a suis, an cum suis, dubium: certe non ipse, non quisquam ex servis eius apparuit. Vtinam ne in Robusto idem experiamur! Tamen arcessamus Scaurum. Demus hoc tuis, 5
 demus optimi adolescentis honestissimis precibus, qui pietate summa, mira etiam sagacitate, patrem quaerit. Dii faueant, vt sic inueniat ipsum, quemadmodum iam, cum quo fuisset, inuenit! Vale.

XXVI.

C. PLINIUS SERVIANO SVO S.

Gratulatur illi generum.

Gaudeo, & gratulor, quod Fulco Salinatori
 filiam tuam destinasti. Domus patricia;
 pater honestissimus; mater pari laude. Ipse
 est studiosus, litteratus, etiam disertus: puer
 simplicitate, comitate iuuenis, senex gravitate:
 2 neque enim amore decipior. Amo quidem ef-
 fuse (ita officiis, ita reuerentia meruit) iudico
 tamen, & quidem tanto acrius, quanto magis
 amo: tibi que, ut qui explorauerim, spondeo,
 habiturum te generum, quo melior fingi, ne
 3 voto quidem, potuit. Super est, ut auum
 te quam maturissime simillimo sui faciat. Quam
 felix tempus illud, quo mihi liberos illius,
 nepotes tuos, ut meos vel liberos vel nepo-
 tes, ex vestro sinu sumere, & quasi pari iure
 tenere continget! Vale.

XXVII.

C. PLINIUS SEVERO SVO S.

*Rogantem designatum consulem, quid in
 laudem principis adferret, docet exemplo suo,
 quid faciendum: addit & nouam ex nouis re-
 bus gestis materiam.*

Rogas, ut cogitem, quid designatus consul
 in honorem principis censeas. Facilis in-
 uentio, non facilis electio. Est enim ex vir-
 tutibus eius larga materia; scribam tamen, vel
 quod male coram indicabo, si prius haesita-
 tionem

tionem meam ostendero. Dubito, num idem
 tibi suadere, quod mihi, debeam. Designatus 2
 ego consul, omni hac, etsi non adulatione spe-
 cie tamen adulationis, abstinui: non tanquam
 liber & constans, sed tanquam intelligens prin-
 cipis nostri: cuius videbam hanc esse prae-
 cipuam laudem, si nihil quasi ex necessitate de-
 cernerem. Recordabar etiam, plurimos hono- 3
 res pessimo cuique delatos; a quibus hic opti-
 mus separari non alio modo magis poterat,
 quam diuersitate censendi: quod ipsum diffi-
 mulatione & silentio non praeterii, ne forte
 non iudicium illud meum, sed obliuio vide-
 retur. Hoc tunc ego: sed non omnibus ea- 4
 dem placent, nec conueniunt quidem. Prae-
 terea, faciendi aliquid vel non faciendi vera
 ratio cum hominum ipsorum, tum rerum etiam
 ac temporum conditione mutatur. Nam re- 5
 centia opera maximi principis praebent facul-
 tatem noua, magna, vera censendi: quibus ex
 causis, ut supra scripsi, dubito, an idem nunc
 tibi, quod tunc mihi, suadeam. Illud non du-
 bito, debuisse me in parte consilii tui ponere,
 quod ipse fecissem. Vale.

XXVIII.

C. PLINIUS PONTIO SVO S.

*Excusationem illius admittit; fructus, quos
 miserat, moderandos in posterum, denuntiat.*

Scio, quae tibi causa fuerit impedimento,
 quo minus praecurrere aduentum meum

- in Campaniam posses: sed, quamquam absens, totus huc migrasti. Tantum mihi copiarum tam urbanarum quam rusticarum nomine tuo oblatum est, quis omnes improbe quidem, ac-
- 2 cepi tamen. Nam me tui, ut ita facerem, rogabant; & verebar, ne & mihi & illis iracereris, si non fecissem: in posteaum, nisi adhibueris modum, ego adhibebo. Etiam tuis denuntiaui, si rursus tam multa attulissent,
- 3 omnia relatu-ros. Dices, oportere me tuis rebus ut meis uti: etiam; sed perinde illis ac meis parco. Vale.

XXIX.

C. PLINIVS QUADRATO SVO S.

Quietum monet tum Thraseae dicto, tum suo exemplo, quae causae agendaae sint.

- Avidius Quietus, qui me vnice dilexit, & quo non minus gaudeo, probavit, ut multa alia Thraseae (fuit enim familiaris) ita hoc saepe referebat, praecipere solitum, susci-
- 2 piendas esse causas aut amicorum, aut destitutas, aut ad exemplum pertinentes. Cur amicorum? Non eget interpretatione. Cur destitutas? Quod in illis maxime & constantia agentis & humanitas cerneretur. Cur pertinentes ad exemplum? Quia plurimum refert,
- 3 bonum an malum induceretur. Ad haec ego genera causarum, ambitiose fortasse, addam tamen *claras & illustres*. Aequum enim est agere nonnunquam gloriae & famae: id est, suam

suam causam. Hos terminos, quia me con-
 suluisti, dignitati ac verecundiae tuae statuo.
 Nec me praeterit, VSVM & esse & haberi 4
 optimum dicendi magistrum. Video etiam, mul-
 tos paruo ingenio, litteris nullis, ut bene age-
 rent, agendo consequutos. Sed & illud, quod 5
 vel Pollionis, vel tanquam Pollionis accepi,
 verissimum experior: *Commode agendo factum*
est, ut saepe agerem: saepe agendo, ut minus
commode: quia scilicet assiduitate nimia facilitas
 magis quam facultas, nec fiducia, sed temeritas,
 paratur. Nec vero Isocrati, quo minus habe 6
 retur summus orator, offecit, quod infirmitate
 vocis, mollitiae frontis, ne in publico dice et,
 impediabatur. Proinde multum lege, scribe,
 meditare, ut possis, quum voles, dicere; dicere,
 quum velle debebis. Hoc f re temperamen-
 tum ipse seruavi. Nonnunquam necessitati, quae 7
 pars rationis est, parui. Egi enim qua-
 dam, a senatu iussus, quae tertio in numero fuerunt
 ex illa Thraseae diuisione, hoc est, ad exem-
 plum pertinentes. Adfui Baeticis contra Bae- 8
 bium Massam. Quaesitum est, *An danda esset*
inquisitio: data est. Adfui rursus, iisdem que-
 rentibus de Caecilio Classico. Quaesitum est,
An prouinciales, ut socios ministrosque proconsu-
lis, plebii oporteret? poenas luerunt. Accusavi 9
 Marium Priscum; qui, lege repetundarum da-
 mnatus, utebatur clementia legis, cuius seue-
 ritatem immanitate criminum excefferat: rele-
 gatus est. Tuitus sum Iulium Bassum, ut in-10
 custo-

eustoditum nimis & incautum, ita minime malum; iudicibus acceptis in senatu remansit.
 11 Dixi proxime pro Vareno, postulante, ut sibi inuicem vocare testes liceret: impetratum est. In posterum opto, ut ea potissimum iubeam, quae me deceat vel sponte fecisse. Vale.

XXX.

C. PLINIUS FABATO SVO S.

Profcere villae durum & laboriosum hominem praeficiendum esse suadet.

Debemus, me hercule, natales tuos perinde ac nostros celebrare, cum laetitia nostrorum ex tuis pendeat, cuius diligentia & cura
 2 hic hilares, istic securi sumus. Villa Camilliana, quam in Campania possides, est quidem vetustate vexata; ea tamen quae sunt pretiosiora, aut integra manent, aut leuissime laesa
 3 sunt. Attendimus ergo, ut quam saluberrime resciantur. Ego videor habere multos amicos, sed huius generis, cuius & tu quaeris, &
 4 res exigit, prope neminem. Sunt enim omnes rogati & urbani: rusticorum autem praediorum administratio poscit durum aliquem & agrestem, cui nec labor ille grauis, nec cura
 5 sordida, nec tristis solitudo videatur. Tu de Rufo honestissime cogitas: fuit enim filio tuo familiaris. Quid tamen nobis ibi praestare possit, ignoro: velle plurimum, credo. Vale.

XXXI.

C. PLINIUS CORNELIANO SVO S.

Quid Centumcellis in secessu principis peractum sit egregie enarrat, simulque loci situm & munitionem describit.

Euocatus in consilium a Caesare nostro ad Centum Cellas (hoc loco nomen) longe maximam cepi voluptatem. Quid enim iucundius, quam principis iustitiam, grauitatem, comitatem in secessu quoque, vbi haec maxime recluduntur, inspicere? Fuerunt variae cognitiones, & quae virtutes iudicis per plures species experirentur. Dixit causam Claudius 3
Ariston, princeps Ephesiorum, homo munificus, & innoxie popularis: inde inuidia, & ab dissimillimis delator immissus: itaque absolutus vindicatusque est. Sequenti die audita est 4
Gallita, adulterii rea. Nupta haec tribuno militum, honores petitulo, & suam & mariti dignitatem centurionis amore maculauerat: maritus legato consulari, ille Caesari scripserat. Caesar, excussis probationibus, centurionem ex- 5
auctorauit, atque etiam relegauit. Supererat crimini, quod nisi duorum esse non poterat, reliqua pars vltionis; sed maritum, non sine aliqua reprehensione patientiae, amor vxoris retardabat. quam quidem, etiam post delatum adulterium, domi habuerat, quasi contentus aemulum remouisse. Admonitus, vt perageret 6
accusationem, peregit inuitus, sed illam damna-
ri, etiam inuito accusatore, necesse erat: da-
mna-

- mnata, & Iuliae legis poenis relicta est: Caesar & nomen centurionis, & commemorationem disciplinae militari, sententiae adiecit, ne omnes eiusmodi causas reuocare ad se videretur.
- 7 Tertio die inducta cognitio est, multis sermonibus & vario rumore iactata de Iulii Tironis codicillis, quos ex parte veros esse constabat, ex parte falsi dicebantur. Substituebantur crimini Sempronius Senecio, eques Romanus, & Eurythmus, Caesaris libertus & procurator. Heredes, quum Caesar esset in Dacia, communiter epistola scripta, petierant, ut
- 8 susciperet cognitionem: suscepit. Reuersus diem dixerat: &, quum ex heredibus quidam, quasi reuerentia Eurythmi, remitterent accusationem, pulcherrime dixerat, *Nec ille Polycletus est, nec ego Nero*. Indulserat tamen petentibus dilationem; cuius tempore exacto,
- 9 confederat auditurus. A parte heredum intrauerunt duo: omnino postularunt, ut omnes heredes agere cogerentur, quum detulissent omnes, aut sibi quoque desistere permittere-
- 10 tur. Loquutus est Caesar summa grauitate, summa moderatione: quumque aduocatus Senecionis & Eurythmi dixisset, suspicionibus relinqui reos nisi audirentur; *non curo, inquit an isti suspicionibus relinquantur: ego relinquer.* Dein, conuersus ad nos, *Επισκοπε, quid facere debeamus? isti enim queri volunt, quod sibi licuerit non accusare*. Tum ex consilii sententia iussit denuntiari heredibus omni-
- 11 bus,

bus, aut agerent, aut singuli approbarent causas non agendi, alioqui se vel de calumnia pronuntiaturum. Vides, quam honesti, quam se-
 veri dies: quos iucundissimae remissiones sequebantur. Adhibebamur quotidie coenae: erat modica, si principem cogitares: interdum *ἀνγκάματα* audiebamus: interdum iucundissimis sermonibus nox ducebatur. Summo die abeun-
 tibus nobis (quam diligens in Caesare humanitas!) xenia sunt missa: sed mihi, ut gravitas cognitionum, consilii honor, suauitas simplicitasque conuietus, ita locus ipse periucundus fuit. Villa pulcherrima cingitur viridis-
 simis agris: imminet litori, cuius in sinu sit cum maxime portus. Huius sinistrum brachium firmissimo opere munitum est; dextrum elaboratur. In ore portus insula adsurgit, quae il-
 latum vento mare obiacens frangat, tutumque ab utroque latere decursum nauibus praestet. Adsurgit autem arte visenda. Ingentia saxa latissima navis prouehit: [contra,] haec alia super alia deiecta ipso pondere manent, ac sensim, quodam velut aggere construuntur. Emi-
 net iam & apparet saxum dorsum: impactosque fluctus in immensum elidit & tollit. Vastus illic fragor, canumque circa mare. Saxi deinde pilae adiiciuntur, quae procedenti tempore enatam insulam imitentur. Habebit hic portus etiam nomen auctoris, eritque vel maxime salutaris. Nam per longissimum spatium litus importuosum hoc receptaculo utetur. Vale.

XXXII.

C. PLINIUS QUINTILIANO SVO S.

Nubenti Quintiliani filiae dono offert L. millia nummum.

Quamuis & ipse sis continentissimus, & filiam tuam ita institueris, ut decebat filiam tuam, Tutilii neptem; quum tamen sit nuptura honestissimo viro, Nonio Celero, cui ratio civilium officiorum necessitatem quandam nitoris imponit; debet, secundum conditiones mariti, veste, comitatu (quibus non quidem
 2 augetur dignitas, ornatur tamen) instrui. Te porro animo beatissimum, modicum facultatibus scio: itaque partem oneris tui mihi vindico, & tanquam parens puellae nostrae, confero quinquaginta millia nummum: plus collaturus, nisi a verecundia tua sola mediocritate munusculi impetrari posse considerem, ne recusares. Vale.

XXXIII.

C. PLINIUS ROMANO SVO S.

Triumphat oratione sua, pro Accia apud centumuiros habita, cuius artes detegit.

Tollite cuncta, inquit, coeptosque auferite labores. Seu scribis aliquid, seu legis, tolli, auferri iube, & accipe orationem meam, ut illi arma, diuinam. Num superbius potui? reuera, ut inter meas pulchrum. nam mihi
 2 satis est certare mecum. Est haec pro Accia Variola & dignitate personae & exempli raritate,

tate, & iudicii magnitudine insignis. Nam femina splendide nata, nupta praetorio viro, exheredata ab octogenario patre, intra vndecim dies, quam ille nouercam ei, amore captus, induxerat, quadruplici iudicio bona paterna repetebat. Sedebant iudices centum & octoginta: tot enim quatuor consiliis conscribuntur, ingens vtrunque aduocatio, & numerosa subfella: praeterea densa circumstantium coronatissimum iudicium multiplici circulo ambibat. Ad hoc, stipatum tribunal, atque etiam ex superiore basilicae parte, qua feminae, qua viri, & audiendi, quod erat difficile, &, quod facile, visendi studio imminebant. Magna expectatio patrum, magna filiarum, magna etiam nouercarum. Sequutus est varius euentus. Nam duobus consiliis vicimus, totidem victi sumus. Notabilis prorsus res & mira; eadem in causa, iisdem iudicibus, iisdem aduocatis, eodem tempore tanta diuersitas accidit casu quidem, sed non vt casus videretur. Victa est nouerca: ipsa heres ex parte sexta. Victus Suberinus; qui exheredatus a patre singulari impudentia alieni patris bona vindicabat, non ausus sui petere. Haec tibi exposui, primum vt ex epistola scires, quae ex oratione non poteras: deinde, (nam detegam artes) vt orationem libentius legeres, si non legere tibi, sed interesse iudicio videreris: quam, sit licet magna, non despero gratiam breuissimae impetraturam. Nam & copia rerum, & arguta diuisione, & narratione.

tiunculis pluribus, & eloquendi varietate, renouatur. Sunt multa (non auderem nisi tibi dicere) elata; multa pugnantia, multa subtilia. Interuenit enim acribus illis & erectis frequens necessitas computandi, ac paene calculos tabulamque poscendi, vt repente in privati iudicii formam centumuirale vertatur.

9 Dedimus vela indignationi; dedimus irae, dedimus dolori; & in amplissima causa, quasi

10 immenso mari, pluribus ventis sumus vecti. In summa, solent quidem ex contubernalibus nostris existimare hanc orationem (iterum dicam) praecipuam, vt inter meas *ὡς ὑπὲρ Κτησιφῶντος* esse. An vere, tu facillime iudicabis, quia tam memoriter tenes omnes, vt conferre cum hac, dum hanc solam legis, possis. Vale.

XXXIV.

C. PLINIUS MAXIMO SVO S.

Maximi munus gladiatorium in funere uxoris commendat: dolet autem pantheras tardius aduenisse.

Recte fecisti, quod gladiatorium munus Veronensibus nostris promissisti; a quibus olim amaris, suspiceris, ornaris. Inde etiam uxorem carissimam tibi & probatissimam habuisti; cuius memoriae vt opus aliquod, ita maxime

2 funebre debebatur. Praeterea, tanto consensu rogaberis, vt negare non constans, sed durum videretur. Illud quoque egregium, quod tam

3 facilis, tam liberalis in edendo fuisti. Nam per

per haec etiam magnus animus ostenditur. Vellem Africanæ, quas cōmēras plurimas, ad præfinitum diem occurrissent: sed licet cessauerint illae, tempestate detentæ, tu tamen meruisti, ut acceptum tibi fieret, quod, quo minus exhiberes, non per te fletit. Vale.

LIBER VII.

I.

C. PLINIUS RESTITUTO SVO S.

Aegrotantem hortatur, ut valetudinem patienter ferat, suoque exemplo docet medicis obtemperare

Terret me haec tua tam pertinax valetudo, & quamquam te temperantissimum nouerim, vereor tamen, ne quid illi etiam in mores tuos liceat. Proinde moneo, patienter resistas. Hoc laudabile, hoc salutare. Admittit humana natura, quod suadeo. Ipse certe sic agere sanus cum meis soleo. Spero quidem, si forte in aduersam valetudinem incidero, nihil me desideraturum, vel pudore vel poenitentia dignum: si tamen superauerit morbus, denuntio, ne quid mini detur, nisi permittentibus medicis: sciantque, si dederint, ita vindicaturum, ut solent alii, quæ negantur. Quin etiam quum perustus ardentissima febris; tandem remissus vnctusque acciperem a medico potionem, por-

- rexi manum, utque me tangeret, dixi, admo-
 5 tumque iam labris poculum reddidi. Postea
 quum vicesimo valetudinis die balneo prae-
 pararer, mustantesque medicos repente vidis-
 sem, causam requisivi. Responderunt, *posse*
me tuto lauari, non tamen omnino sine aliqua
 6 *suspicionem.* Quid (inquam) *neceſſe eſt?* Atque
 ita spe balinei, cui iam videbar inferri, pla-
 cide leniterque dimissa, ad abſtinentiam rursus,
 non ſecus, ac modo ad balineum, animum vul-
 7 tumque composui. Quae tibi ſcripſi, primum
 ut te non ſine exemplo monerem, deinde ut
 in poſterum ipſe ad eandem temperantiam ad-
 ſtringeretur, quum me hac epiſtola quaſi pigno-
 re obligaviſſem. Vale.

II.

C. PLINIUS IVSTO SVO S.

*Promittit aliquid ſcriptorum ſuorum, quum
 aetas tranſmiſſa fuerit.*

- Quemadmodum congruit, ut ſimul. & ad-
 firmes, te aſſiduis occupationibus impe-
 1 diri, & ſcripta noſtra deſideres, quae vix ab
 otioſis impetrare aliquid perituri temporis poſ-
 2 ſunt? Patiar ergo, aetatem inquietam vobis
 exercitamque tranſcurrere; & hieme demum,
 quum credibile erit, noctibus ſaltem vacare te
 poſſe, quaeram quid potiſſimum ex nugis meis
 3 tibi exhibeam. Interim abunde eſt, ſi epiſto-
 lae non ſunt moleſtae. Sunt autem, & ideo
 breviores erunt. Vale.

III.

III.

C. PLINIVS PRAESENTI SVO S.

Amicum a longo recessu in urbem reuocat.

Tantane perseuerantia tu modo in Lucania,
modo in Campania? Ipse enim (inquis)
Lucanus, vxor Campana. Iusta caussa longio-
ris absentiae, non perpetuae tamen. Quin ergo 2
aliquando in urbem redis? vbi dignitas, honor,
amicitiae tam superiores quam minores. Quo-
usque regnabis? quousque vigilabis quum vo-
les? dormies quamdiu voles? quousque calcei-
nusquam? toga feriata? liber totos dies? Tem- 3
pus est, te reuocare molestias nostras, vel hoc
solum, ne voluptates istae satietate languescant.
Saluta paullisper, quo sit tibi iucundius salu-
tari: terere in hac turba, vt te solitudo de-
lectet. Sed quid imprudens, quem reuocare 4
conor, retardo? Fortasse enim his ipsis admo-
neris, vt te magis ac magis otio inuoluas;
quod ego non abrumpi, sed intermitteri volo.
Vt enim, si coenam tibi facerem, dulcibus ci- 5
bis acres acutosque miscerem, vt obtusus illis
& oblitus stomachus his excitaretur; ita nunc
hortor, vt iucundissimum genus vitae nonnul-
lis interdum quasi acoribus condias. Vale.

IV.

C. PLINIVS PONTIO SVO S.

Miranti, qui Plinius, seuerus homo, hendecasyllabos scripserit, poetica sua studia ab ultima aetate recenset.

- A**is, legisse te hendecasyllabos meos: requiris etiam, quemadmodum coeperim scribere, homo, ut tibi videor, seuerus, ut ipse
- 2 fateor, non ineptus. Nunquam a poetice (altius enim repetam) alienus fui, quin etiam quatuordecim natus annos Graecam tragoediam scripsi. Qualem? inquis. Nescio, tragoedia vocabatur. Mox quum e militia rediens,
- 3 in Icaria insula ventis detinerer, Latinos elegos in illud ipsum mare ipsamque insulam feci. Expertus sum me aliquando & heroico; hendecasyllabis nunc primum, quorum hic na-
- 4 talis, hae causae. Legebantur in Laurentino mihi libri Asinii Galli de comparatione patris & Ciceronis: incidit epigramma Ciceronis in Tironem suum: dein, quum meridie (erat enim aestas) dormiturus me recepissem, nec obreperet somnus; coepi reputare, maximos oratores hoc studii genus, & in oblectationibus habuisse & in laude posuisse. Intendi animum, contraque opinionem meam, post longam desuetudinem, perquam exiguo temporis momento id ipsum, quod me ad scribendum sollicitauerat, his versibus exaravi:
- 5

Quum

Quum libros Galli legerem, quibus ille parenti 6
 Ausus de Cicerone dare est palmamque decusque,
 Lascium inueni lusum Ciceronis, & illo
 Spectandum ingenio, quo seria condidit, & quo
 Humanis salibus, multo varioque lepore
 Magnorum ostendit mentes gaudere virorum.
 Nam queritur, quod fraude mala frustratus
 amantem

Paucula coenato sibi debita suauia Tiro
 Tempore nocturno subtraxerit. His ego lectis,
 Cur post haec, inquam, nostros celamus amores?
 Nullumque in medium timidi damus? atque fa-
 temur

Tironisque dolos, Tironis nosse fugaces
 Blanditias, & furta nouas addentia flammis?

Transii ad elegos; hos quoque non minus ce- 7
 leriter explicui: addidi alios facilitate corru-
 ptus: deinde in urbem reuersus, sodalibus le-
 gi. Probauerunt. Dein plura metra, si quid 8
 otii, maxime in itinere, tentavi. Postremo
 placuit exemplo multorum vnum separatim
 hendecasyllaborum volumen absolueri, nec poe-
 niter. Legitur, describitur, cantatur etiam; 9
 a Graecis quoque, quos Latine huius libelli
 amor docuit, nunc cithara nunc lyra persona-
 tur. Sed quid ego tam gloriose? quamquam 10
 poetis furere concessum est; & tamen non de
 meo, sed de aliorum iudicio loquor; qui siue
 iudicant, siue errant, me delectant. Vnum
 P 4 precor,

precor, vt posterī quoque aut errent similiter,
aut iudicent. Vale.

V.

C. PLINIVS CALPVRNIAE SVAE S.

Magno se uxoris desiderio teneri significat.

Incredibile est, quanto desiderio tui tenear.
In causa amor primum; deinde, quod non
consueuimus abesse. Inde est, quod magnam
partem noctium in imagine tua vigil exigo;
inde, quod interdū, quibus horis te visere
solebam, ad diaetam tuam ipsi me, vt veris-
sime dicitur, pedes ducunt: quod denique
aeger & moestus, & similis excluso, a vacuo
limine recedo. Vnum tempus his tormentis
caret, quo in foro & amicorum litibus con-
2 teror. Aestima tu, quae vita mea sit, cui
requies in labore, in miseria curisque solat-
tium est. Vale.

VI.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

*Bithynos decreto accusationem Varenī (Lib.
V. ep. 20.) omisisse: tacere consultius interdum
quam multa loqui.*

Rara & notabilis res contigit Varenō, sit li-
cet adhuc dubia. Bithyni accusationem
eius, vt temere inchoatam, omisisse narrantur,
Narrantur dico? adest prouinciae legatus: at-
tulit decretum consilii ad Caesarem, attulit
ad multos principes viros, attulit etiam ad
nos,

nos, Vareni aduocatos. Perstat tamen idem 2
 ille Magnus: quin etiam Nigrinum, optimum
 virum, pertinacissime exercet. Per hunc a
 Consulibus postulabat, vt Varenus exhibere ra-
 tiones cogeretur. Adsissebam Vareno iam tan- 3
 tum vt amicus, & tacere decreueram. Nihil
 enim tam contrarium, quam si aduocatus a se-
 natu datus defenderem vt reum, cui opus esset,
 ne reus videretur. Quum tamen, finita po- 4
 stulatione Nigrini, consules ad me oculos re-
 tulissent; *Scietis, inquam, constare nobis silentii
 nostri rationem, quum veros legatos provinciae
 audieritis.* Contra Nigrinus, *Ad quem missi
 sunt?* Ego, *Ad me quoque habeo decretum pro-
 vinciae.* Rursus ille, *Potest tibi liquere.* Ad
 hoc ego, *Si tibi ex diuerso liquet; potest &
 mihi, quod est melius in causa, liquere.* Dum 6
 legatus Polyaenus causas abolitae accusationis
 exposuit, postulauitque, *Ne cognitioni Caesaris
 praeiudicium fieret.* Respondit Magnus, ite-
 rumque Polyaenus ipse raro & breuiter inter-
 loquutus, multum me intra silentium tenui.
 Accepi enim, NON minus interdum oratorium 7
 esse tacere, quam dicere: atque adeo repeto,
 quibusdam me capitis reis vel magis silentio,
 quam oratione accuratissima profuisse. Mater 8
 amisso filio (quid enim prohibet, quamquam
 alia ratio scribendae epistolae fuerit, de studiis
 disputare?) liberos eius, eodemque coheredes
 suos, falsi & beneficii reos detulerat ad Prin-
 cipem, iudicemque impetrauerat Iulium Ser-

9 vianum. Defenderam reos ingenti quidem co-
tu. Erat enim causa notissima; praeterea
vtrinque ingenia clarissima. Finem cognitio-
ni quaestio imposuit; quae secundum reos de-
10 dicit. Postea mater adiit Principem: adfirma-
vit se novas probationes inuenisse. Praeceptum
est Seruiano, ut vacaret finitam causam re-
11 tractanti, si quid noui adferret. Aderat ma-
tri Iulius Africanus, nepos Iulii oratoris, (quo
audito Passienus Crispus dixit, *Bene, me her-
cule, bene: sed quo tam bene?*) huius nepos,
iuuenis ingeniosus, sed parum callidus, quum
multa dixisset, adsignatumque tempus imple-
set, *Rogo*, inquit, *Seruiane, permittas mihi*
12 *unum versum adicere*. Tum ego, quum omnes
me, ut diu responsurum, intuerentur, *Respon-*
dissim, inquam, *si unum illum versum Africa-*
13 *mus adiecisset, in quo non dubito omnia noua*
fuisse. Non facile me repeto tantum conse-
quutum ad sensum agendo, quantum tunc non
agendo. Similiter nunc & probatum & ex-
ceptum est, quod pro Vareno haecenus taciui.
14 Consules, ut Polyaenus postulabat, omnia in-
tegra Principi seruauerunt; cuius cognitionem
suspensus exspecto. Nam dies ille nobis pro
Vareno aut securitatem & otium dabit, aut
intermissum laborem renouata sollicitudine in-
iunget. Vale.

VII.

C. PLINIUS SATURNINO SVO S.

*Gaudet Saturnini & Prisci coniunctione,
& hunc ad se reuerti satiatum otio, cupit*

Et proxime Prisco nostro, & rursus, quia ita iussisti, gratias egi, libentissime quidem. Est enim mihi periucundum, quod viri optimi mihiq̃ue amicissimi adeo c̃haesistis, vt invicem vos obligari putetis. Nam ille quoque 2
praecipuam se voluptatem ex amicitia tua capere profitetur, certatque tecum honestissimo certamine mutuae caritatis, quam ipsum tempus augebit. Te negotiis distineri ob hoc moleste fero, quod deseruire studiis non potes, si 3
tamen alteram litem per iudicem, alteram, vt ais, ipse finieris, incipies primum istic otio frui, deinde satiatum ad nos reuerti. Vale.

VIII.

C. PLINIUS PRISCO SVO S.

Eandem laetitiam significat Prisco, eumque ad constantiam hortatur.

Exprimere non possum, quam iucundum sit mihi, quod Saturninus noster summas tibi apud me gratias aliis super alias epistolis agit. Perge vt coepisti, virumque optimum quam 2
familiarissime dilige, magnam voluptatem ex amicitia eius percepturus, nec ad breue tempus. Nam cum omnibus virtutibus abundat, 3
tum hac praecipue, quod habet maximam in amore constantiam. Vale.

IX.

IX.

C. PLINIUS FVSCO SVO S.

Quaerenti amico, rationem exercendi stilī praeſcribit.

- Quaeris, quemadmodum in ſecellu, quo iam-
diu fruſeris, putem te ſtudere oportere.
- 2 Vtile inprimis, & multi praecipiunt, vel ex
Graeco in Latinum, vel ex Latino vertere
in Graecum: quo genere exercitationis pro-
prietas ſplendorque verborum, copia figurarum,
vis explicandi, praeterea imitatione optimorum
ſimilia inueniendi facultas paratur: ſimul quae
legentem ſefelliſſent, transferentem fugere non
poſſunt. Intelligentia ex hoc & iudicium ad-
3 quiritur. Nihil obſuerit, quae legeris haec-
nus, vt rem argumentumque teneas, quaſi ae-
mulum ſcribere, lectiſque conferre, ac ſedulo
penſitare, quid tu, quid ille commodius. Ma-
gna gratulatio, ſi non nulla tu; magnus pu-
dor, ſi cuncta ille melius. Licebit interdum
& notiſſima eligere, & certare cum electis.
- 4 Audax haec, non tamen improba, quia ſecre-
ta, contentio: quamquam multos videmus eius-
modi certamina ſibi cum multa laude ſumiſſe,
quosque ſubſequi ſatis habebant, dum non de-
5 ſperant, anteaſſiſſe. Poteris &, quae dixeris,
poſt obliuionem retractare, multa retinere,
plura tranſire; alia interſcribere, alia reſcribere.
6 Laborioſum iſtud & taedio plenum, ſed
difficultate ipſa fruſtuofum, recaleſcere ex in-
tegro, & reſumere impetum fractum omiſſum-
que:

que: postremo, noua velut membra peracto
 corpori intexere, nec tamen priora turbare.
 Scio, nunc tibi esse praecipuum studium oran- 7
 di; sed non ideo semper pugnacem hunc &
 quasi bellatorium stilum suaserim. VT enim
 terrae variis mutatisque seminibus, ita ingenia
 nostra nunc hac, nunc illa meditatione reco-
 luntur. Volo, interdum aliquem ex historia 8
 locum apprehendas: volo epistolam diligentius
 scribas, [volo carmina.] Nam saepe in oratio-
 nes quoque non historicae modo, sed prope
 poeticae descriptionis necessitas incidit; & pres-
 sus sermo purusque ex epistolis petitur. Fas 9
 est & carmine remitti, non dico continuo &
 longo (id enim perfici nisi in otio non potest)
 sed hoc arguto & breui, quod apte quantas-
 libet occupationes curasque distinguit. Lusus 10
 vocantur; sed hi lusus non minorem interdum
 gloriam, quam seria consequuntur: atque adeo
 (Cur enim te ad versus non versibus adhor-
 ter?)

Vt laus est cerae, mollis cedensque sequatur II

Si doctos digitor, iussaue fiat opus;

Et nunc informet Martem, castamque Miner-
vam,

Nunc Venerem effingat, nunc Veneris pue-
rum;

Vtque sacri fontes non sola incendia sistunt,

Saepe etiam flores vernaue prata iuuant;

Sic hominum ingenium flecti ducique per artes

Non rigidas docta mobilitate decet.

Ita-

12 Itaque summi oratores, summi etiam viri sic
 se aut exercebant aut delectabant, immo de-
 13 lectabant exercebantque. Nam mirum est, ut
 his opusculis animus intendatur remittaturque.
 Recipiunt enim amores, odia, iras, misericor-
 diam, urbanitatem, omnia denique, quae in
 vita, atque etiam in foro causisque versantur.
 14 Inest his quoque eadem, quae aliis carminibus
 utilitas, quod metri necessitate deuincti, solu-
 ta oratione laetamur, & quod facilius esse com-
 15 paratio ostendit, libentius scribimus. Habes
 plura, etiam fortasse, quam requirebas; vnum
 tamen omisi. Non enim dixi, quae legenda
 arbitrarer: quamquam dixi, quum dicerem,
 quae scribenda. Tu memineris, sui cuiusque
 generis auctores diligenter eligere. (Aiunt
 enim, **MVLTVM LEGENDVM ESSE,**
 16 **NON MVLTA.**) Qui sint hi, adeo notum
 prouocatumque est, ut demonstratione non
 egeant: & alioqui tam irmodice epistola me
 extendi, ut dum tibi, quemadmodum studere
 debeas, suadeo, studendi tempus abstulerim.
 Quin ergo pugillares resumis, & aliquid ex
 his, vel istud ipsum, quod coeperas, scribis.
 Vale.

X.

C. PLINIUS MACRINO SVO S.

Euentum actionis Bithynorum contra Varrum narrat.

Quia ipse, quum prima cognoui, iungere
 extrema, quasi auulsa, cupio; te quoque
 exi-

existimo velle de Vareno & Bithynis reliqua cognoscere. Acta caussa hinc a Polyaeno, inde a Magno. Finitis actionibus Caesar, *Neutra*, inquit, *pars de mora queretur. Erit mihi curae, explorare prouinciae voluntatem.* Multum interim Varenus tulit. Etenim quam dubium est, an merito accusetur, qui an omnino accusetur, incertum est? Superest, ne rursus prouinciae, quod damnaſſe dicitur, placeat, agatque poenitentiam poenitentiae suae. Vale.

XI.

C. PLINIUS FABATO SVO S.

Liberalitas in Corneliam explicatur.

Miraris, quod Hermes libertus meus hereditarios agros, quos ego iusseram proſcribi, non exſpectata auctione, pro meo quin- cunce ex ſeptingentis millibus Corelliae addi- xerit. Adiciſis, poſſe eos nongentis millibus venire, ac tanto magis quaeris, an, quod geſſit, ratum ſeruem. Ego vero ſeruo: quibus ex 2 cauſſis accipe. cupio enim & tibi probatum, & coheredibus meis excuſatum eſſe, quod me ab illis, maiore officio iubente, ſecerno. Co- 3 relliam cum ſumma reuerentia diligo; primum, vt ſororem Corellii Ruſi, cuius mihi memo- ria ſacroſancta eſt; deinde, vt matri meae fa- miliariſſimam. Sunt mihi & cum marito eius, 4 Minucio Fuſco, optimo viro, vetera iura: fuerunt & cum filio maxima: adeo quidem, vt praetore me ludis meis praefederit. Haec, 5 quum

- quum proxime isthic fui, indicauit mihi, cupere se aliquid circa Larium nostrum possidere: ego illi ex praediis meis, quod vellet, & quanti vellet, obtuli, exceptis paternis maternisque: his enim cedere ne Corelliae quidem
- 6 possum. Igitur quum obuénisset mihi hereditas, in qua praedia ista, scripsi ei venalia futura. Has epistolas Hermes tulit, exigentique, vt statim portionem meam sibi addiceret, paruit. Vides, quam ratum habere debeam, quod libertus meus meis moribus gessit?
- 7 Superest, vt coheredes aequo animo ferant, separatim me vendidisse, quod mihi licuit omnino vendere. Nec vero coguntur imitari
- 8 meum exemplum. Non enim, illis eadem cum Corellia iura sunt. Possunt ergo intueri utilitatem suam, pro qua mihi fuit amicitia. Vale.

XII.

C. PLINIVS MINVTIO SVO S.

Libellum postulatam sero mittens, per id cum se excusat, aliosque iocos inspergit.

- L**ibellum formatum a me, sicut exegeras, quo amicus tuus, immo noster, (quid enim non commune nobis?) si res posceret, vteretur, misi tibi ideo tardius, ne tempus emendandi eum, id est, disperdendi, haberes.
- 1 Habebis tamen, an emendandi, nescio, vtique disperdendi (*ὑμεῖς γὰρ κακόζηλοι*) optima quaecque, si detraxeris. Quod si feceris, boni
- 3 consulam. Postea enim illis ex aliqua occasione,

sione, vt meis, vtar, & beneficio fastidii tui ipse laudabor, vt in eo quod adnotatum inuenies, & superscripto aliter explicitum. Nam, 4
 quum suspicarer, futurum, vt tibi tumidius videretur, quod est sonantiùs & elatiùs; non alienum existimaui, ne te torquerès, addere statim pressius quiddam & exilius, vel potius humilius & peius, vestro tamen iudicio rectius. Cur enim non vsquequaque tenuitatem vestram insequar & exagitem? Haec, vt inter istas occupationes aliquid aliquando rideres: illud serio. Vide, vt mihi viaticum reddas, 6
 quod impendi, data opera cursore dimisso. Nae tu, quum hoc legeris, non partes libelli, sed totum libellum improbabis, negabisque vilius pretii esse, cuius pretium reposceris. Vale.

XIII.

C. PLINIVS FEROCI SVO S.

Ferocis elegantem epistolam laudat.

Eadem epistola & studere te & non studere significat. Aenigmata loquor. Ita plane, donec distinctius, quod sentio, enuntiem. Ne 2
 gat enim te studere, sed est tam polita, quae nisi a studente, non potest scribi: aut es tu super omnes beatus, si talia per desidiam & otium perficis. Vale.

Q

XIV.

XIV.

C. PLINIVS CORELLIAE SVAE S.

Firmat liberalitatem superiorem.

Tu quidem honestissime, quod tam impense & rogas & exigis, ut accipi iubeam a te pretium agrorum non ex septingentis millibus, quanti illos a liberto meo, sed ex nongentis, quanti a publicanis partem vicesimam
2 emisti. Inuicem ego & rogo & exigo, ut non solum quid te, verum etiam quid me deceat, adspicias, patiarisque, me in hoc vno tibi eodem animo repugnare, quo in omnibus obsequi soleo. Vale.

XV.

C. PLINIVS SATVRNINO SVO S.

Rem publicam ac amicorum curare honestissimum esse docet.

Requiris, quid agam? Quo nosti, distringor officio: amicis deseruio: studeo interdum, quod non interdum, sed solum semperque facere, non audeo dicere rectius, certe beatius
2 erat. Te alia omnia, quam quae velis, agere, moleste ferrem, nisi ea, quae agis, essent honestissima. Nam & reipublicae seruire negotiis, & disceptare inter amicos, laude dignissimum est. Prisci nostri contubernium iucundum tibi futurum sciebam. Noueram simplicitatem eius, noueram comitatem: eundem esse, quod minus noram, gratissimum experior, quum tam iucundo officiorum nostrorum meminisse eum scribas. Vale.

XVI.

XVI.

C. PLINIUS FABATO PROSOCERO
SVO S.

Tironem se facile inducturum significat, ut ex via ad Fabatum declinet, & vindicta, quos iusserit, liberet.

Calestrium Tironem familiarissime diligo, & priuatis mihi & publicis necessitudinibus implicitum. Simul militauimus, simul quac- 2
tores Caesaris fuimus. Ille me in tribunatu liberorum iure praecessit; ego illum in praetura sum consequutus, quum mihi Caesar annum remisisset. Ego in villas eius saepe secessi; ille in domo mea saepe conualuit. Illi nunc 3
proconsul prouinciam Baeticam per Ticinum est petiturus. Spero, immo confido, facile me impetraturum, ut ex itinere deflectat ad te. Si uoles vindicta liberare, quos proxime in- 4
ter amicos manumisisti, nihil est, quod uerearis, ne sit hoc illi molestum, cui orbem terrarum circumire, non erit longum mea causa. Proinde nimiam uerecundiam pone, teque, quid 5
uelis, consule. Illi tam iucundum quod ego, quam mihi, quod tu iubes. Vale.

XVII.

C. PLINIUS CELERI SVO S.

Orationes quoque perinde ac carmina ac historias recitari posse, contra quosdam reprehensores defendit.

Sua cuique ratio recitandi; mihi, quod saepe iam dixi, ut, si quid me fugit, ut certe 6
fugit,

- 2 fugit, admoner. Quo magis miror, quod scri-
bis fuisse quosdam, qui reprehenderent, quod
3 orationes omnino recitarem: nisi vero has so-
las non putant emendandas. A quibus liben-
ter requisierim, Cur concedant (si concedant
tamen) historiam debere recitari, quae non
ostentationi, sed fidei veritatisque componitur?
cur tragoediam, quae non auditorium, sed sce-
nam & actores? cur lyrica, quae non lectorem,
4 sed chorum & lyram poscunt. *At horum re-
citatio usu iam recepta est:* non ergo culpandus
est ille qui coepit? Quamquam orationes quo-
que & nostri quidam, & Graeci lectitauerunt.
5 *Superuacuum tamen est recitare, quae dixeris?*
Etiam, si eadem omnia, iisdem omnibus, si
statim recites: si vero multa inferas, multa
commutes; si quosdam novos, quosdam eos-
dem, sed post tempus, adsumas, cur minus
probabilis sit causa recitandi quae dixeris,
6 quam edendi? *Sed difficile est, ut oratio, dum
recitatur, satisfaciat?* Iam hoc ad laborem re-
citantis pertinet, non ad rationem non reci-
7 tandi. Nec vero ego dum recito, laudari;
sed dum legor, cupio. Itaque nullum emen-
dandi genus omitto: ac primum, quae scripsi,
mecum ipse pertracto; deinde duobus aut tri-
bus lego, mox aliis trado adnotanda: notas-
que eorum, si dubito, cum vno rursus aut
altero pensito; nouissime pluribus recito, ac,
si quid mihi credis, tunc acerrime emendo.
Nam tanto diligentius, quanto sollicitius, in-
tendo.

tendo. Optime autem reuerentia, pudor, metus iudicant. Idque adeo sic habe. Nonne, si 8 loquuturus es cum aliquo, quamlibet docto, vno tamen minus commoueris, quam si cum multis vel indoctis? Nonne, quum surgis ad 9 agendum, tum maxime tibi ipse diffidis, tum commutata, non dico plurima, sed omnia cupis? Vtrique, si latior scena, & corona diffusior. Nam illos quoque sordidos pullatosque reueremur. Nonne, si prima quaeque improbari 10 putas, debilitaris & concidis? Opinor; quia in numero ipso est quoddam magnum collatumque consilium; quibusque singulis iudicii parum, omnibus plurimum. Itaque Pomponius 11 Secundus (hic scriptor tragoediarum) si quid forte familiarior amicus tollendum, ipse retinendum arbitraretur, dicere solebat, AD POPULVM PROVOCO: atque ita ex populi vel silentio vel adsensu aut suam aut amici sententiam sequebatur. Tantum ille populus 12 dabat. Recte an secus, nihil ad me. Ego enim non populum aduocare, sed certos electosque soleo, quos intuear, quibus credam, quos denique & tanquam singulos obseruem, & tanquam non singulos timeam. Nam quod M. 13 Cicero de stilo, ego de metu sentio. TIMOR est emendator acerrimus. Hoc ipsum, quod nos recitatuos cogitamus, emendat: quod auditorium ingredimur, emendat: quod pallemus, horrescimus, circumspicimus, emendat. Proinde non poenitet me consuetudinis meae, 14 quam

quam vtilissimam exsuperior: adeoque non de-
 terreo sermonibus istorum, ut ultro te ro-
 15gem, monstres aliquid, quod his addam. Ni-
 hil enim curae meae satis est. Cogito, quam
 sit magnum, dare aliquid in manus hominum:
 nec persuadere mihi possum, non, & cum mul-
 tis, & saepe tractandum, quod placere & sem-
 per & omnibus cupias. Vale,

XVIII.

C. PLINIUS CANINIO SVO S.

*Caninio rogatus suadet, ut quam Comen-
 sibus in epulum pecuniam promiserat, ita dispo-
 nat, ut ipse suam in alimenta ingenuorum.*

Deliberas mecum, quemadmodum pecunia,
 quam municipibus nostris in epulum ob-
 tulisti, post te quoque salva sit. Honesta con-
 sultatio, non expedita sententia. Numeres rei-
 publicae summam? Verendum est, ne dilaba-
 2 tur. Des agros? ut publici, negligentur. Equi-
 dem nihil commodius inuenio, quam quod ipse
 feci. Nam pro quingentis millibus nummum,
 quae in alimenta ingenuorum promiseram,
 agrum ex meis, longe pluris, actori publico
 mancipavi: eundem vectigali imposito recepi,
 3 tricenis millia annua daturus. Per hoc enim
 & reipublicae fors in tuto, nec reditus incer-
 tus, & ager ipse propter id, quod vectigali
 large supercurrit, semper dominum, a quo
 4 exerceatur, inueniet. Nec ignoro, me plus
 aliquanto, quam donasse videor, erogavisse,
 quam

quum pulcherrimi agri pretium necessitas ve-
 rigalis infregerit. Sed oportet priuatis uti- 5
 litatibus publicas, mortalibus aeternas antefere-
 re; multoque diligentius muneri suo consulere,
 quam facultatibus. Vale.

XIX.

C. PLINIUS PRISCO SVO S.

*Fanniam, cuius valetudinem dolenter fert,
 meritis laudibus exornat.*

Angit me Fanniae valetudo. Contraxit hanc
 dum adsidet Iunia. Virgini, sponte pri-
 mum, (est enim adfinis) deinde etiam ex au-
 thoritate pontificum. Nam virgines, quum vi 2
 morbi atrio Vestae coguntur excedere, matro-
 narum curae custodiaeque mandantur. Quo
 munere Fannia dum sedulo fungitur, hoc di-
 scrimine implicata est. Insident febres, tussis 3
 increfcit, summa macies, summa defectio: ani-
 mus tantum & spiritus viget. Heluidio ma-
 rito, Thrasea patre dignissimus: reliqua labun-
 tur, meque non metu tantum, verum etiam
 dolore conficiunt. Doleo enim, maximam se- 4
 minam eripi oculis ciuitatis, nescio an aliquid
 simile visuris. Quae castitas illius? quae san-
 ctitas? quanta grauitas? quanta constantia? bis
 maritum sequuta in exsilium est, tertio ipsa
 propter maritum relegata. Nam, quum Se- 5
 necio reus esset quod de vita Heluidii libros
 composuisset, rogatumque se a Fannia in de-
 fensione dixisset, quaerente minaciter Metio
 Caro,

Caro, *An rogasset?* respondit; *Rogavi: An commentarios scripturo dedisset? Dedi: An sciente matre? Nesciente.* Postremo nullam vocem cedentem periculo emisit. Quin etiam illos ipsos libros, quamquam ex necessitate & metu temporum abolutos, SC. publicatis bonis, servavit, habuit, tulitque in exilium exilii causam. Eadem quam iucunda, quam comis, quam denique (quod paucis datum est) non minus amabilis, quam veneranda? Erit sane, quam postea vxoribus nostris ostentare possimus: erit, a qua viri quoque fortitudinis exempla sumamus, quam sic cernentes audientesque miramur, ut illas, quae leguntur. Ac mihi domus ipsa nutare, consulsaque sedibus suis ruitura supra videtur, licet adhuc posteros habeat. Quantis enim virtutibus quantisque factis adsequentur, ut haec non novissima occiderit? Me quidem illud etiam adfligit & torquet, quod matrem eius, illam (nihil possum illustrius dicere) tantae feminae matrem, rursus videor amittere, quam haec, ut reddit ac refert nobis, sic auferet secum, meque & novopariter & rescisso vulnere adficiet. Vtramque colui, utramque dilexi: utram magis, nescio; nec discerni volebant. Habuerunt officia mea in secundis: habuerunt in adversis. Ego solatium relegatarum, ego ultor reuersarum: non feci tamen paria, atque eo magis hanc cupio servari, ut mihi solvendi tempora superessint. In his eram curis, quum scriberem ad

te; quas si deus aliquis in gaudium verterit,
de metu non querar. Vale.

XX.

C. PLINIUS TACITO SVO S.

*Taciti librum, a se notatum, remittit; in
suo libro vicem expectat, & amicitia illius, Au-
diorumque ac famae societate delectatur.*

Librum tuum legi, &, quam diligentissime
potui, adnotavi, quae commutanda, quae
eximenda arbitrarer. Nam & ego verum di-
cere adfuevi, & tu libenter audire. **NEQUE**
enim vlli patientius reprehenduntur, quam
qui maxime laudari merentur. Nunc a te li- 2
brum meum cum adnotationibus tuis exspecto.
Oiucundas, o pulchras vices! Quam me dele-
stat, quod, si qua posteris cura nostri, usque-
quaque narrabitur, qua concordia, simplicitate,
fide vixerimus! Erit rarum & insigne, duos 3
homines, aetate propemodum aequales, non
nullius in litteris nominis (cogor enim de te
quoque parcius dicere, quia de me simul dico)
alterum alterius studia fouisse. Equidem ado- 4
lescentulus, quum iam tu fama gloriaque flo-
reres, te sequi, tibi longo, *sed proximus, in-
teruallo* & esse & haberi concupiscebam. Et
erant multa clarissima ingenia: sed tu mihi (ita
similitudo naturae ferebat) maxime imitabilis,
maxime imitandus videbaris. Quo magis gau- 5
deo, quod, si quis de studiis sermo, vna no-
minamur; quod de te loquentibus, statim oc-

Q s

curro.

turro. Nec desunt, qui utrique nostrum prae-
 6 ferantur. Sed nihil interest mea, quo loco
 iungimur. Nam mihi primus, qui a te pro-
 ximus: quin etiam in testamentis debes ad-
 notasse, nisi quis forte alterutri nostrum ami-
 cissimus, eadem legata, & quidem pariter, ac-
 7 cipimus. Quae omnia huc spectant, ut inui-
 cem ardentius diligamus, cum tot vinculis nos
 studia, mores, fama, suprema denique homi-
 num iudicia constringant. Vale.

XXI.

C. PLINIVS CORNVTO SVO S.

*Consilio de curandis oculis se pariturum
 scribit, Et pro gallina iocabundus gratias agit.*

Pareo, collega carissime, & infirmitati oculo-
 rum, ut iubes, consulo. Nam & huc, te-
 cto vehiculo undique inclusus, quasi in cubi-
 culo, perueni, & non stilo modo, verum etiam
 lectionibus difficulter, sed abstinco, solisque
 2 auribus studeo. Cubicula obductis velis opa-
 ca, nec tamen obscura, facio. Cryptoporticus
 quoque, adopertis inferioribus fenestris, tan-
 tum umbrae, quantum luminis, habet. Sic
 3 paullatim lucem ferre condisco. Balineum ad-
 sumo, quia prodest: vinum, quia non nocet;
 parcissime tamen. Ita adsueui, & nunc custos
 4 adest. Gallinam, ut a te missam, libenter ac-
 cepi; quam satis acribus oculis, quamquam
 adhuc lippus, pinguissimam vidi. Vale.

XXII.

XXII.

C. PLINIUS FALCONI SVO S.

Aperte commendat, cui non nominato tribunatum impetrauerat.

Minus miraberis, me tam instanter petisse, ut in amicum meum conferres tribunatum, quum scieris quis ille qualisque. Possum autem iam tibi & nomen indicare, & describere ipsum, postquam polliceris. Est Cornelius Minutianus, ornamentum regionis meae, seu dignitate, seu moribus. Natus splendide, abundat facultatibus, amat studia, ut solent pauperes. Idem rectissimus iudex, fortissimus aduocatus, fidelissimus amicus. Accepisse te beneficium credes, quum propius inspexeris hominem, omnibus honoribus, omnibus titulis (nihil volo elatius de modestissimo viro dicere) parem. Vale.

XXIII.

C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SVO S.

Prosocerum monet, ut domi proconsulem expectet, nec obuiam ei procuret.

Gaudeo quidem esse te tam fortem, ut Mediolani occurrere Tironi possis: sed, ut perseueres esse tam fortis, rogo, ne tibi contra rationem aetatis tantum laboris iniungas. Quinimmo denuntio, ut illum & domi, & intra domum, atque etiam intra cubuli limen, exspectes. Etenim quum a me ut frater diligatur,

gatur, non debet ab eo, quem ego parentis loco obseruo, exigere officium, quod parenti suo remisisset. Vale.

XXIV.

C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

Numidia mortem nuntiat, & ex heredibus nepotem, eiusque educationem laudat.

Numidia Quadratilla paullo minus octogesimo aetatis anno decessit, usque ad novissimam valetudinem viridis, atque etiam ultra matronalem modum compacto corpore & robusto. Decessit honestissimo testamento. Reliquit heredes, ex besse nepotem, ex tertia parte neptem. Neptem parum novi: nepotem familiarissime diligo; adolescentem singularem, nec iis tantum, quos sanguine attingit, inter propinquos amandum. Ac primum, conspicuus forma, omnes sermones malignorum & puer & iuuenis euasit: intra quartum & vicesimum annum maritus, & si deus adnuisset, pater. Vixit in contubernio auiae delicatae seuerissime, & tamen obsequentiissime. Habebat illa pantomimos, fouebatque effusius, quam principi feminae conueniret. Hos Quadratus non in theatro, non domi spectabat; nec illa exigebat. Audii ipsam, quum mihi commendaret nepotis sui studia, solere se, ut feminam in illo otio sexus, laxare animum lusu calculorum, solere spectare pantomimos suos; sed quum factura esset alterutrum, semper se nepoti

nepoti suo praecepisse, abiret, studeretque: quod
 mihi non amore eius magis facere, quam re-
 verentia videbatur. Miraberis, & ego mira-
 tus sum. Proximis sacerdotalibus ludis, pro- 6
 ductis in commissione pantomimis, quum simul
 theatro ego & Quadratus egrederemur, ait mi-
 hi; *Scis, me hodie primum vidisse saltantem avias*
meum libertum? Hoc nepos. At, hercule, alic- 7
 nissimi homines in honorem Quadratillae: pu-
 det me dixisse honorem; per adulationis offi-
 cium, in theatrum cursitabant, exsultabant, plau-
 debant, mirabantur: ac deinde singulos gestus
 dominae cum canticis reddebant; qui nunc exi-
 guissima legata, theatrales operae corollarium,
 accipient ab herede, qui non spectabat. Quor- 8
 sum haec? quia soles, si quid incidit novi,
 non inuitus audire: deinde, quia iucundum est
 mihi, quod ceperim gaudium, scribendo re-
 tractare. Gaudeo enim pietate defunctae, ho-
 nore optimi iuuenis: laetor etiam, quod do-
 mus aliquando C. Cassii huius, qui Cassianae
 scholae princeps & parens fuit, seruiet domi-
 no non minori. Implebit enim illam Qua- 9
 dratus meus, ut decebit, rursusque ei pristi-
 nam dignitatem, celebritatem, gloriamque red-
 det, quum tantus orator inde procedet, quan-
 tus iuris ille consultus. Vale.

XXV.

C. PLINIUS RVFO SVO S.

Quam docti viri sub habitu pagano lateant, exemplo Terentii Iunioris docet.

O quantum eruditorum, aut modestia ipsorum, aut quies operit & subtrahit famae! At nos eos tantum dicturi aliquid aut lecturi timemus, qui studia sua proferunt; quum illi, qui tacent, hoc amplius praestent, 2 quod maximum opus silentio reuerentur. Expertus scribo, quod scribo. Terentius Iunior, equestribus militiis, atque etiam procuratione Narbonensis prouinciae integerrime functus, recepit se in agros suos, paratisque honoribus 3 tranquillissimum otium praetulit. Hunc ego, inuitatus hospitio, ut bonum patrem familiae, ut diligentem agricolam intuebar; de his loquuturus, in quibus illum versari putabam: & coeperam, quum ille me doctissimo sermo- 4 ne reuocauit ad studia. Quam tersa omnia? quam Latina? quam Graeca? Nam tantum utraque lingua valet, ut ea magis videatur excellere, quam cum maxime loquitur. Quantum ille legit? quantum tenet? Athenis vi- 5 vere hominem. non in villa, putes. Quid multa? Auxit sollicitudinem meam, effecitque, ut illis, quos doctissimos noui, non minus hos 6 seductos & quasi rusticos verear. Idem suadeo tibi. Sunt enim, ut in castris, sic etiam in litteris nostris plures cultu pagano, quos cin-
ctos

ctos & armatos, & quidem ardentissimo ingenio, diligentius scrutatus inuenies. Vale.

XXVI.

C. PLINIUS MAXIMO SVO S.

Morbo amici admonitus, hortatur, ut tales sani perseueremus, quales nos futuros infirmi profitemur.

Nuper me cuiusdam amici languor admonuit, optimos esse nos, dum infirmi sumus. Quem enim infirmum aut auaritia aut libido sollicitat? Non amoribus seruit, non appetit honores, opes negligit, & quantulumcunque, ut relicturus, satis habet: tunc deos, tunc hominem esse se meminit: inuidet nemini, neminem miratur, neminem despicit, ac ne sermonibus quidem malignis aut attendit, aut alitur: balinea imaginatur & fontes. Haec summa curarum, summa votorum; mollemque in posterum & pinguem, si contingat euadere, hoc est, innoxiam beatamque destinat vitam. Possum ergo, quod pluribus verbis, pluribus etiam voluminibus philosophi docere conantur, ipse breuiter tibi mihiq; praecipere, ut TALES esse sani perseueremus, quales nos futuros profitemur infirmi. Vale.

XXVII.

C. PLINIVS SVRAE SVO S.

An aliquid spectra sint, ita quaerit, ut exemplis Curtii Rufi, & Athenodori philosophi, tum domesticorum suorum adfirmare videatur.

- E**t mihi discendi, & tibi docendi facultatem otium praebet. Igitur perquam velim scire, esse aliquid phasmata, & habere propriam figuram numenque aliquod putes, an inania & vana ex metu nostro imaginem accipere. Ego ut esse credam, inprimis eo ducor, quod audio accidisse Curtio Rufo. Tenuis adhuc & obscurus obtinenti Africam comes haeserat: inclinato die spatiabatur in porticu: offertur ei mulieris figura, humana grandior pulchriorque: perterrito *Africam se, futurorum praenuntiam*, dixit: *iturum eum Romam, honoresque gesturum, atque etiam cum summo imperio in eandem prouinciam reuersurum, ibique moriturum.* Facta sunt omnia. Praeterea accedenti Carthaginem, egredientique nauem, eadem figura in littore occurrisset narratur. Ipse certe implicitus morbo, futura praeteritis, aduersa secundis auguratus, spem salutis, nullo suorum desperante, proiecit. Iam illud, nonne & magis terribile, & non minus mirum est, quod exponam, ut accepi? Erat Athenis spatiosa & capax domus, sed infamis & pestilens. Per silentium noctis sonus ferri, & si attenderes acrius, strepitus vinculorum longius primo, deinde e proximo reddebatur: mox appa-

apparebat idolon, senex macie & squalore con-
 fectus, promissa barba, horrenti capillo, cruri-
 bus compedes, manibus catenas gerebat quatie-
 batque. Inde inhabitantibus tristes diraeque 6
 noctes per metum vigilabantur: vigiliam mor-
 bus, &, crescente formidine, mors sequebatur.
 Nam interdiu quoque, quamquam abscesserat
 imago, memoria imaginis oculis inerrabat, lon-
 giorque caussis [timoris] timor erat. Deserta
 inde & damnata solitudine domus, totaque illi
 monstro relicta: proscribebatur tamen, seu quis
 emere, seu quis conducere, ignarus tanti mali,
 vellet. Venit Athenas philosophus Artheno- 7
 dorus, legit titulum: auditoque pretio, quia
 suspecta vilitas, percunctatus, omnia docetur,
 ac nihilominus, immo tanto magis, conducit:
 ubi coepit aduersperascere, iubet sterni sibi in
 prima domus parte, poscit pugillares, stilum,
 lumen: suos omnes in interiora dimittit, ipse
 ad scribendum, animum, oculos, manum inten-
 dit, ne vacua mens audita simulacra & inanes
 sibi metus fingeret. Initio, quale ubique, si- 8
 lentium noctis, deinde concuti ferrum, vincu-
 la moueri: ille non tollere oculos, non remit-
 tere stilum, sed obfirmare animum, auribusque
 praetendere: tum crebrescere fragor, aduentare
 etiam, ac iam vt in limine, iam vt intra li-
 men audiri: respicit, videt, agnoscitque nar-
 ratam sibi effigiem. Stabat innuebatque di- 9
 gito, similis vocanti: hic contra, vt paullulum
 expectaret, manu significat, rursusque ceris &
 R. stilo

stilo incumbit: illa scribentis capiti catenis in-
 sonabat: respicit rursus idem, quod prius, in-
 nuentem: nec moratus, tollit lumen, & se-
 20quitur. Ibat illa lento gradu, quasi grauis
 vinculis: postquam deflexit in aream domus,
 repente dilapsa deserit comitem: desertus her-
 21bas & folia concerpta signum loco ponit. Po-
 stero die adit magistratus, monet, vt illum lo-
 cum effodi iubeant. Inueniuntur ossa inserta
 catenis & implicita, quae corpus aeuo terra-
 que putrefactum nuda & exesa reliquerat vin-
 culis: collecta publice sepeliuntur; domus po-
 22stea rite conditis manibus caruit. Et haec
 quidem adfirmantibus credo. Illud adfirmare
 aliis possum. Est libertus mihi Marcus, non
 illitteratus. Cum hoc minor frater eodem
 lecto quiescebat. Is visus est sibi cernere quen-
 dam in toro residentem, admoventemque ca-
 piti suo cultros, atque etiam ex ipso vertice
 amputantem capillos. Vbi illuxit, ipse circa
 verticem tonsus, capilli iacentes reperiuntur.
 23Exiguum temporis medium, & rursus simile
 aliud priori fidem fecit. Puer in paedagogio
 mistus pluribus dormiebat; venerunt per fe-
 nestras (ita narrat) in tunicis albis duo, cu-
 bantemque detonderunt; & qua venerant, re-
 cesserunt. Hunc quoque tonsum, sparsosque
 24circa capillos dies ostendit. Nihil notabile se-
 quutum, nisi forte, quod non fui reus: futu-
 rus, si Domitianus, sub quo haec acciderunt,
 diutius vixisset. Nam in scrinio eius datus a

Caro

Caro de me libellus inuentus est; ex quo coniectari potest, quia reis moris est submittere capillum, recisos meorum capillos depulsi, quod imminebat, periculi signum fuisse. Proinde rogo, eruditionem tuam intendas. Digna res est, quam diu multumque consideres: ne ego quidem indignus, cui copiam scientiae tuae facias. Licet etiam vtramque in partem, vt soles, disputes: ex altera tamen fortius, ne me suspensum incertumque dimittas, cum mihi consulendi causa fuerit, vt dubitare desinere. Vale.

XXVIII.

C. PLINIVS SEPTICIO SVO S.

Reprehensus a nonnullis, quod nimium amicos laudet; amore se & benignitatis officio tueri.

Ais, quosdam apud te reprehendisse, tanquam amicos meos ex omni occasione vltra modum laudem. Agnosco crimen, amplector etiam. Quid enim honestius culpa benignitatis? Qui sunt tamen isti, qui amicos meos melius norint? Sed vt norint; quid inuident mihi felicissimo errore? Vt enim non sint tales, quales a me praedicantur, ego tamen beatus, quod mihi videntur. Igitur ad alios hanc sinistram diligentiam conferant (nec sunt parum multi) qui carpere amicos suos iudicium vocant: mihi nunquam persuadebunt, vt meos amari a me nimium putem. Vale.

XXIX.

C. PLINIUS MONTANO SVO S.

Pallantis liberti monumentum ridet cum indignatione.

Ridebis, deinde indignaberis, deinde ridebis, si legeris, quod nisi legeris, non potes credere. Est via Tiburtina intra primum lapidem (proxime adnotavi) monumentum Pallantis, ita inscriptum; HVIC SENATVS, OB FIDEM PIETATEMQVE ERGA PATRONOS, ORNAMENTA PRAETORIA DECREVIT, ET SESTERTIVM CENTIES QVINQVAGIES, CVIVS HONORE CONTENTVS FVIT. Equidem nunquam sum miratus, quae saepius a fortuna, quam a iudicio proficerentur: maxime tamen hic me titulus admonuit, quam essent mimica & inepta, quae interdum in hoc coenum, in has sordes abiicerentur: quae denique ille furcifer & recipere ausus est, & recusare, atque etiam, ut moderationis exemplum, posteris proderet. Sed quid indignor? Ridere satius est, ne se magnum aliquod adeptos putent, qui huc felicitate perveniunt, ut rideantur. Vale.

XXX.

C. PLINIVS GENITORI SVO S.

Dolet, amici studia amisso discipulo impedita, nec sua in secessu tranquilliora esse significat, quamquam Demosthenis amicus comparaverit.

Torqueor, quod discipulum, ut scribis, optima¹ spei amisisti, cuius & valetudine & morte impedita studia tua quid nesciam? quum sis omnium officiorum observantissimus, quumque omnes, quos probas, effusissime diligas? Me huc quoque urbana negotia persequuntur. Non desunt enim, qui me aut iudicem, aut arbitrum faciant. Accedunt quere²lae rusticorum, qui auribus meis post longum tempus suo iure abutuntur. Instat & necessitas agrorum locandorum perquam molesta. Adeo rarum est inuenire idoneos conductores. Quibus ex causis precario studeo: ³ studeo tamen. Nam & scribo aliquid & lego: sed quum lego, ex comparatione sentio, quam male scribam; licet tu mihi bonum animum facias, qui libellos meos de ultione Heluidii, Orationi Demosthenis κατὰ Μειδία confers: quam sane, quum componerem illos, habui in ⁴ manibus, non ut aemularer, (improbum enim ac paene furiosum) sed tamen imitarer & sequerer, quantum aut diuersitas ingeniorum, maximi aut minimi, aut causae dissimilitudo pateretur. Vale.

XXXI.

C. PLINIUS CORNVTO SVO S.

Claudium Pollionem commendat.

Claudius Pollio amari a te cupit: dignus hoc ipso, quod cupit: deinde, quod ipse te diligit. Neque enim fere quisquam exigit illud, nisi qui facit. Vir aliqui rectus, integer, quietus, ac paene ultra modum (si quis tamen ultra modum) verecundus. Hunc, quum simul militarem, non solum, ut commilito inspexi. Praeerat alae milliariae: ego iussus a legato consulari rationem alarum & cohortium excutere, ut magnam quorundam foedamque auaritiam, & negligentiam parem, ita huius summam integritatem, sollicitam diligentiam inueni. Postea promotus ad amplissimas procuraciones, nulla occasione corruptus ab insito abstinentiae amore deflexit; nunquam secundis rebus intumuit, nunquam officiorum varietate continuam laudem humanitatis infregit: eademque firmitate animi laboribus suffecit, qua nunc otium patitur. Quod quidem paullisper cum magna sua laude intermisit & posuit, a Corellio nostro ex liberalitate imperatoris Neruae emendis diuidendisque agris adiutor adsumtus. Etenim qua gloria dignum est, summo viro in tanta eligendi facultate praecipue placuisse? Idem quam reuerenter, quam fideliter amicos colat, multorum supremis iudiciis, in his Musonii Bassi, grauissimi ciuis, credere potes, cuius memoriam

riam tam grata praedicatione prorogat & extendit, ut librum de vita eius (nam studia quoque, sicut alias artes bonas, veneratur) ediderit. Pulchrum istud, & raritate ipsa probandum, quum plerique hactenus defunctorum meminerint, ut querantur. Hunc hominem, appetentissimum tui (mihi crede) complectere, apprehende, immo & inuita, ac sic ama, tanquam gratiam referas. Neque enim obligandus, sed remunerandus est in amoris officio, qui prior coepit. Vale.

XXXII.

C. PLINIUS FABATO PROSOCERO
SVO S.

Tironem procos. ad Fabatum diuertisse, plurimosque manumissos liberaſſe, vnice laetatur.

Delector, iucundum tibi fuisse Tironis mei aduentum: quod vero scribis, oblata occasione proconsulis, plurimos manumissos, vnice laetor. Cupio enim patriam nostram omnibus quidem rebus augeri, maxime tamen civium numero. Id enim oppidis firmissimum ornamentum. Illud etiam me, non ut ambitiosum, sed tamen iuvat, quod adiciis, me teque & gratiarum actione & laude celebratos. Est enim, ut Xenophon ait, ἡδίστον εὐχρημα ὁππαιστος, utique si te mereri putes. Vale.

XXXIII

C. PLINIUS TACITO SVO S.

Rogat, ut Tacitus historiis suis actionem contra Baebium Massam inserat, cuius materiam recenset.

Auguror, nec me fallit augurium, historias tuas immortales futuras: quo magis illis (ingenue fatebor) inseri cupio. Nam si esse nobis curae solet, ut facies nostra ab optimo quoque artifice exprimatur; nonne debemus optare, ut operibus nostris similis tui scriptor praedicatorque contingat? Demonstratio itaque, quamquam diligentiam tuam fugere non possit, quum sit in publicis actis, demonstratio tamen, quo magis credas, iucundum mihi futurum, si factum meum, cuius gratia periculo creuit, tuo ingenio, tuo testimonio ornaueris. Dederat me senatus cum Herennio Senecione aduocatam prouinciae Baeticae contra Baebium Massam: damnatoque Massa, censuerat, ut bona eius publice custodirentur. Senecio, quum explorasset, consules postulacionibus vacaturos, conuenit me: &, *Qua concordia, inquit, iniunctam nobis accusationem exsequuti sumus, hac adeamus consules, petamusque, ne bona dissipari sinant, quorum esse in custodia debent.* Respondi, Quum finis aduocati a senatu dati dispice, num peractas putes partes nostras, senatus cognitione finita. Et ille, Tu, quem voles, tibi terminum statues, cui nulla cum prouincia necessitudo, nisi ex beneficio tuo, *hoc*

hoc recenti: ipse & natus ibi, & quaestor in
ea fui. Tum ego, Si fixum tibi istud ac de- 6
liberatum, sequar te, ut, si qua ex hoc inuidia
erit, non tua tantum sit. Venimus ad conlu- 7
les, dicit Senecio, quae res ferebat: aliqua sub-
iungo. Vixdum conticueramus, & Massa que-
stus, Senecionem non aduocati fidem, sed inimici
amaritudinem implese, impietatis reum postu-
lat. Horror omnium: ego autem, Vereor, in- 8
quam, clarissimi consules, ne mihi Massa silentio
suo praeuocationem obiecerit, quod non & me
reum postulauit. Quae vox & statim excepta,
& postea multo sermone celebrata est. Dicus 9
quidem Nerua (nam priuatus quoque atten-
debat his, quae recte in publico fierent) missis
ad me grauissimis litteris, non mihi solum,
verum etiam saeculo est gratulatus, cui exem-
plum (sic enim scripsit) simile antiquis conti-
gisset. Haec, utcumque se habent, notiora, 10
clariora, maiora tu facies: quamquam non exi-
go, ut excedas actae rei modum. Nam nec
historia debet egredi veritatem, & honeste fa-
ctis veritas sufficit. Vale.

LIBER VIII.

I.

C. PLINIVS SEPTICIO SVO S.

Ex itineris aestu lectorem suum in morbum incidisse, solícite significat.

Iter commode explicui, excepto quod quidam ex meis aduersam valetudinem feru-
 2 scntibus aestibus contraxerint. Encolpius quidem lector, ille seria nostra, ille deliciae, exasperatis faucibus puluere, sanguinem reiecit. Quam triste hoc ipsi, quam acerbum mihi, si
 is, cui omnis ex studiis gratia, inhabilis studiis fuerit. Quis deinde libellos meos sic le-
 get? sic amabit? quem aures meae sic sequen-
 3 tur? Sed dii lactiora promittunt. Stetit sanguis, resedit dolor. Praeterea continens ipse, nos solíciti, medici diligentes. Ad hoc salubritas coeli, secessus, quies, tantum salutis, quantum otii, pollicentur. Vale.

II.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Vindemiae emptoribus, quod fructus spem fefellerat, remisisse de pretio, Et inde laudem consequutum esse nuntiat.

Alii in praedia sua proficiscuntur, ut locupletiores reuertantur; ego, ut pauperior. Vendideram vindemias certatim negotiatoribus ementibus. Inuitabat pretium; & quod tunc,
 2 & quod fore videbatur. Spes fefellit. Erat expe-

expeditum, omnibus remittere aequaliter, sed non satis aequum. Mihi autem egregium imprimis videtur, ut foris, ita domi, ut in magnis, ita in parvis, ut in alienis, ita in suis, agitare iustitiam. Nam si paria peccata; pares etiam laudes. Itaque omnibus quidem, ne 3 quis mihi non donatus abiret, partem octauam pretii, quo quis emerat, concessi. deinde iis, qui amplissimas summas emtionibus occupaerant, separatim consului. Nam & me magis inuenerant, & maius ipsi fecerant damnum. Igitur 4 iis, qui pluris, quam decem millibus emerant, ad illam communem, & quasi publicam octauam, addidi decimam eius summae, quae decem millia excefferat. Vereor, ne parum 5 expresserim; apertius calculos ostendam. Si qui forte quindecim millibus emerant, hi & quindecim millium octauam, & quinque millium decimam, tulerunt. Praeterea, quum 6 reputarem quosdam ex debito aliquantum, quosdam aliquid, quosdam nihil reposuisse, nequaquam verum arbitrabar, quos non aequasset fides solutionis, hos benignitate remissionis aequari. Rursus ergo iis, qui soluerant, eius, 7 quod soluerant, decimam remisi. Per hoc enim aptissime & in praeteritum singulis, pro cuiusque merito, gratia referri, & in futurum omnes cum ad emendum, tum etiam ad solvendum allici videbantur. Magno mihi seu 8 ratio haec, seu facilitas stetit: sed fuit tanti. Nam regione tota & novitas remissionis & forma

ma laudatur. Ex ipsis etiam, quos non una, ut dicitur, pertica, sed distincte gradatimque tractavi, quanto quis melior & probior, tanto mihi obligatior abit, expertus non esse apud me, Ἐν δ' ἡ τιμὴ ἢ μὲν κακὸς, ἢ δὲ καὶ εὐθλός.

III.

C. PLINIUS SPARSO SVO S.

Laetatur, placuisse librum suum, quem miserat, & de oratione, quam missurus erat, idem vel maius sperat.

- L**ibrum, quem nouissime tibi misi, ex omnibus meis vel maxime placere significas.
- 2 Est eadem opinio cuiusdam eruditissimi. Quo magis adducor, ut neutrum falli putem; quia non est credibile, vtrumque falli, & quia tantum blandior mihi. Volo enim, proxima quaeque absolutissima videri: & ideo iam nunc contra istum librum fauco orationi, quam nuper in publicum dedi: communicaturus tecum, ut primum diligentem tabellarium inuenero.
- 3 Erexi expectationem tuam? quam vereor, ne destituat oratio in manus sumpta. Interim tamen, tanquam placiturum (& fortasse placebit) expecta. Vale.

IV.

IV.

C. PLINIUS CANINIO SVO S.

*Bellum Dacicum scripturo stimulos addit.
& de flectendis barbaris nominibus consilium
dat.*

Optime facis, quod bellum Dacicum scribere paras. Nam quae tam recens, tam copiosa, tam lata, quae denique tam poetica, & (quamquam in verissimis rebus) tam fabulosa materia? Dices immissa terris noua flumina, novos pontes fluminibus iniectos, infessa castris montium abrupta, pulsum regia, pulsum etiam vita, regem nihil desperantem. Super haec, actos bis triumphos: quorum alter ex inuicta gente primus, alter nouissimus fuit. Vna, sed maxima, difficultas, quod haec requare dicendo, arduum, immensum, etiam tuo ingenio, quamquam altissime adsurgat, & amplissimis operibus increseat. Non nullus & in illo labor, ut barbara & fera nomina, imprimis regis ipsius, Graecis versibus non resulerent. Sed nihil est, quod non arte curaue, si non potest vinci, mitigetur. Praeterea, si datur Homero, & mollia vocabula & Graeca ad lenitatem versus contrahere, extendere, inflectere; cur tibi similis audentia, praesertim non delicata, sed necessaria, negetur? Proinde iure vatum, inuocatis diis, & inter deos ipso, cuius res, opera, consilia dicturus es, immitte rudentes, pande vela, ac, si quando alias, toto ingenio vehere. Cur enim non ego quoque poeti-

- 6 poëtica cum poëta? Illud iam nunc paciscor: prima quaeque ut absolueris, mitte, immo etiam, antequam absoluas; sic ut erunt recentia, & rudia, & adhuc similia nascentibus.
- 7 Respondebis, non posse perinde carptim, ut contexta; perinde inchoata placere, ut effecta. Scio. Itaque & a me aestimabuntur ut coepta; spectabuntur ut membra; extremamque limam tuam opperientur in scrinio nostro. Patere hoc me super cetera habere amoris tui pignus, ut ea quoque norim, quae nosse neminem velles. In summa, potero fortasse scripta tua magis probare, laudare, quanto illa tardius, cautiusque; sed ipsum te magis amabo, magisque laudabo, quanto celerius & incautius miseris. Vale.

V.

C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

Macrinum uxoris sanctissimae obitu gravissimum vulnus accepisse, dolet.

- Grave vulnus Macrinus noster accepit. Amisit uxorem singularis exempli, etiam si olim fuisset. Vixit cum hac triginta novem annis, sine iurgio, sine offensa. Quam illa reverentiam marito suo praestitit, cum ipsa summam mereretur? Quot quantasque virtutes, ex diversis aetatibus sumtas, collegit & misuit? Habet quidem Macrinus grande solatium, quod tantum bonum tam diu tenuit: sed hoc magis exacerbat, quod amisit. Nam fru-

fruendis voluptatibus crescit carenti dolor.
 Ero ergo suspensus pro homine amicissimo, 3
 dum admittere auocamenta, & cicatricem pati
 possit; quam nihil aequae ac necessitatis ipsa, &
 dies longa, & satietas doloris inducit. Vale.

VI.

C. PLINIUS MONTANO SVO S.

*Adulatorium senatusconsultum de Pallante
 liberto Claudii perstringit indignabundus.*

Cognouisse iam ex epistola mea debes, adno-
 tasse me nuper monumentum Pallantis sub
 hac inscriptione: HVIC SENATVS, OB FI-
 DEM PIETATEMQUE ERGA PATRO-
 NOS, ORNAMENTA PRAETORIA DE-
 CREVIT ET SESTERTIVM CENTIES
 QVINQVAGIES, CVIVS HONORE CON-
 TENTVS FVIT. Postea mihi visum est pre- 2
 tium curae, ipsum SC. quaerere. Inueni tam
 copiosum & effusum, vt ille superbissimus ti-
 tulus, modicus atque etiam demissus videre-
 tur. Conferant se, non dico illi veteres, Afri-
 cani, Achaici, Numantini, sed hi proximi, Ma-
 rii, Syllae, Pompeii; (nolo progredi longius)
 infra Pallantis laudes iacebant. Vrbanos, qui 3
 illa censuerunt, putem, an miseros? Dicerem
 vrbanos, si senatum deceret vrbalitas. Mise-
 ros ergo? sed nemo tam miser est, vt ad illa
 cogatur. Ambitio ergo, & procedendi libido?
 Sed quis adeo demens, vt per suum, per pu-
 blicum dedecus procedere velit in ea ciuitate,
 in

in qua hic esset usus florentissimae dignitatis, ut primus in senatu laudare Pallantem posset?

- 4 Omitto, quod Pallanti seruo praetoria ornamenta offeruntur; quippe offeruntur a servis: mitto, quod censent, **NON EXHORTANDUM MODO, VERVM ETIAM COMPELLENDVM AD VSVM AVREORVM ANNVLORVM.** Erat enim contra maiestatem senatus, si ferreis praetorius vteretur.
- 5 Leuia haec & transeunda; illa memoranda, quod **NOMINE PALLANTIS SENATVS,** (nec expiata postea curia est?) **PALLANTIS NOMINE SENATVS GRATIAS AGIT CAESARI; QVOD ET IPSE, CVM SUMMO HONORE MENTIONEM EIVS PROSEQVVTVS ESSET, ET SENATVI FACULTATEM FECISSET TESTANDI ERGA EVM BENEVOLENTIAM SVAM.**
- 6 Quid enim senatui pulchrius, quam ut erga Pallantem satis gratus videretur? Additur, **VT PALLAS,** cui se omnes pro virili parte obligatos fatentur, **SINGVLARIS FIDEL, SINGVLARIS INDVSTRIAE FRVCTVM MERITISSIMO FERAT.** Prolatos imperii fines, redditos exercitus reipublicae credas.
- 7 Adstruitur his, **QVVM SENATVI POPVLOQVE ROMANO LIBERALITATIS GRATIOR REPRAESENTARI NVLLA MATERIA POSSET QVAM SI ABSTINENTISSIMI FIDELISSIMIQUE CVSTODIS PRINCIPALIVM OPVM FACVLT**

CVLTATES ADIVVARE CONTIGIS-
 SET. Hoc tunc votum senatus; hoc prae-
 cipuum gaudium populi; haec liberalitatis ma-
 teria gratissima, si Pallantis facultates adinuaro
 publicarum opum egestionem contingeret. Iam
 quae sequuntur, VOLVISSE QVIDEM SE- 8
 NATVM CENSERE, DANDVM EX AE-
 RARIO SESTERTIVM CENTIES QVIN-
 QVAGIES, ET QVANTO AB EIVSMO-
 DI CVPIDITATIBVS REMOTIOR EIVS
 ANIMVS ESSET, TANTO IMPENSIVS
 PETERE A PVBLICO PARENTE, VT
 EVM COMPELLERET AD CEDEN-
 DVM SENATVI. Id vero deerat, vt cum 9
 Pallante auctoritate publica ageretur; Pallas ro-
 garetur, vt senatui cederet: vt illi superbissi-
 mae abstinentiae Caesar ipse patronus aduoca-
 retur, ne sestertium centies quinquagies sper-
 neret. Spreuit quod solum potuit, tantis opi-
 bus publice oblatis: arrogantius fecit, quam si
 accepisset. Senatus tamen id quoque, similis
 querenti, laudibus tulit, his quidem verbis:
 SED QVVM PRINCEPS OPTIMVS, PA- 10
 RENSQVE PVBLICVS, ROGATVS A
 PALLANTE, EAM PARTEM SENTEN-
 TIAE, QVAE PERTINEBAT AD DAN-
 DVM EI EX AERARIO CENTIES
 QVINQVAGIES SESTERTIVM, REMIT-
 TI VOLVISSET; TESTARI SENATVM,
 ET SE LIBENTER AC MERITO HANC
 SVMMAM INTER RELIQVOS HONO-
 S RES,

RES, OB FIDEM DILIGENTIAMQUE
 PALLANTIS, DECERNERE COEPISSE;
 VOLUNTATI TAMEN PRINCIPIS SVI
 CVI IN NVLLA RE FAS PVTARET RE-
 PVGNARE, IN HAC QVOQVE RE OB-
 11 SEQVI. Imaginare Pallantem velut interce-
 dentem senatusconsulto, moderantemque ho-
 nores suos, & sestertium centies quinquagies,
 vt nimium, recusantem, quum praetoria or-
 namenta, tanquam minus, recepisset. Imagi-
 nare Caesarem, liberti precibus, vel potius
 imperio, coram senatu obtemperantem. Im-
 perat enim libertus patrono, quem in senatu
 12 rogat. Imaginare senatum, vsquequaque te-
 stantem, merito libenterque se hanc summam,
 inter reliquos honores, Pallanti coepisse decer-
 nere; & perseveraturum fuisse se, nisi obse-
 queretur principis voluntati, cui non esset fas
 in vlla re repugnare. Ita, ne sestertium cen-
 ties quinquagies Pallas ex aerario reserret, ve-
 recundia ipsius, obsequio senatus opus fuit?
 in hoc praecipue non obsequuturi, si in vlla
 13 re putasset fas esse non obsequi. Finem exi-
 stimas? Mane dum, & maiora accipe. VTI-
 QVE, QVVM SIT VTILE, PRINCIPIS
 BENIGNITATEM PROMTISSIMAM AD
 LAVDEM PRAEMIAQVE MERENTIVM
 ILLUSTRARI VBIQVE. ET MAXIME
 IIS LOCIS. QVIBVS INCITARI AD IMI-
 TATIONEM PRAEPOSITI RFRVM E-
 IVS CVRAE POSSENT, ET PALLAN-
 TIS

TIS SPECTATISSIMA FIDES, ATQVE
 INNOCENTIA EXEMPLO PROVOCA-
 RE STVDIVM TAM HONESTAE AE-
 MVLATIONIS POSSET, EA QVAE III.
 CALEND. FEBRVARIAS, QVAE PRO-
 XIME FVISSENT, IN AMPLISSIMO OR-
 DINE OPTIMVS PRINCEPS RECITAS-
 SET, SENATVSQVE CONSVLTA DE
 HIS REBVS FACTA IN AES INCIDE-
 RENTVR, IDQVE AES FIGERETVR
 AD STATVAM LORICATAM DIVI IV-
 LII. Parum visum tantorum dedecorum effici⁴
 curiam testem: delectus est celeberrimus locus,
 quo legenda praesentibus, legenda futuris pro-
 derentur. Placuit aere signari omnes honores
 fastidiosissimi mancipii: quosque repudiasset,
 quosque, quantum ad decernentes pertinet,
 gessisset. Incisa & insculpta sunt publicis ae-
 ternisque monumentis praetoria; sic, quasi foe-
 dera antiqua; sic, quasi sacrae leges. Tanta¹⁵
 principis, tanta senatus, tanta Pallantis ipsius,
 quid dicam, nescio; vt vellent in oculis omni-
 um figi Pallas insolentiam suam, patientiam
 Caesar, humilitatem senatus. Nec puduit ra-
 tionem turpitudini obtendere: egregiam qui-
 dem pulchramque rationem, vt exemplo Pal-
 lantis praemiorum ad studium aemulationis ce-
 teri prouocarentur. Ea honorum vilitas erat,¹⁶
 illorum etiam, quos Pallas non dedignabatur.
 Inueniebantur tamen honesto loco nati, qui
 peterent cuperentque, quod dari liberto, pro-
 mitti

17mitti seruis videbant. Quam iuuat, quod in tempora illa non incidi, quorum sic me, tanquam illis vixerim, pudet! Non dubito, similiter adfici te. Scio, quam sit tibi viuus & ingenuus animus: ideoque facilius est, vt me, quamquam indignationem quibusdam in locis fortasse vltra epistolae modum extulerim, parum doluisse, quam nimis credas. Vale.

VII.

C. PLINIUS TACITO SVO S.

A Tacito rogatus, vt librum suum tanquam magister corrigeret, ita promittit, quod is petierat, vt hyperbato titulum deprecetur.

Neque vt magistro magister, neque vt discipulo discipulus (sic enim scribis) sed vt discipulo magister, (nam tu magister, ego contra: atque ideo tu in scholam reuocas, ego adhuc Saturnalia extendo) librum misisti.
 2 Num potui longius hyperbaton facere, atque hoc ipso probare, cum me esse, qui non modo magister tuus, sed ne discipulus quidem debeam dici? Sumam tamen personam magistri; exseramque in librum tuum ius, quod dedisti; eo liberius, quo nihil ex meis interim missurus sum tibi, in quo te vlciscaris. Vale.

VIII.

VIII.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Clitumni fontis & fluminis naturam mirabilis perscribit.

Vidistine aliquando Clitumnum fontem? Si nondum, (& puto nondum: alioqui narrasses mihi) vide; quem ego (poenitet tarditatis) proxime vidi. Modicus collis adsurgit, 2 antiqua cupressu nemorosus & opacus. Hunc subter fons exit, & exprimitur pluribus venis, sed imparibus; eluctatusque facit gurgitem, qui lato gremio patescit purus & vitreus, ut numerare iactas stipes & relucentes calculos possis. Inde non loci deuexitate, sed ipsa sui copia 3 & quasi pondere, impellitur. Fons adhuc, & iam amplissimum flumen atque etiam nauium patiens; quas, obuias quoque & contrario nisu in diuersa tendentes, transmittit & perfert: adeo validus, ut illa, qua properat ipse, quamquam per solum planum, remis non adiungetur: idem aegerrime remis contisque superetur 4 aduersus. Iucundum vtrumque per iocum ludumque fluitantibus, ut flexerint cursum, laborem otio, otium labore variare. Ripae fraxino multa, multa populo vestiuntur: quas perspicuus amnis, velut mersas, viridi imagini adnumerat. Rigor aquae certauerit niuib; 5 nec color cedit. Adiacet templum, priscum & religiosum. Stat Clitumnus ipse, amictus ornatusque praetexta. Praesens numen, atque etiam fatidicum, indicant sortes. Sparsa sunt
S 3 circa

circa sacella complura, totidemque dei. Sua cuique veneratio, suum nomen: quibusdam vero etiam fontes. Nam praeter illum, quasi parentem ceterorum, sunt minores capite discreti; sed flumini miscentur, quod ponte transmittitur. Is terminus sacri profanique.

- 6 In superiore parte nauigare tantum, infra etiam natare concessum. Balineum Hispellates, quibus illum locum diuus Augustus dono dedit, publice praebent, praebent & hospitium. Nec desunt villae, quae sequuntur
7 fluminis amoenitatem, margini insistant. In summa, nihil erit, ex quo non capias voluptatem. Nam studebis quoque, & leges multa multorum omnibus columnis, omnibus parietibus inscripta, quibus fons ille deusque celebratur. Plura laudabis, nonnulla ridebis; quamquam tu vero, quae tua humanitas, nulla ridebis. Vale.

IX.

C. PLINIUS VRSO SVO S.

Negotia amicorum praefert studiis.

- Olim non librum in manus, non stilum sumsi. Olim nescio, quid sit otium, quid quies, quid denique illud iners quidem, iucundum tamen, nihil agere, nihil esse: adeo multa me negotia amicorum nec secedere nec
2 studere patiuntur. Nulla enim studia tanti sunt, ut amicitiae officium deseratur: quod religiosissime custodiendum studia ipsa praecipunt. Vale.

X.

X.
C. PLINIUS FABATO PROSOCERO
SVO S.

Abortum uxorem fecisse, cum spe foecunditatis significat.

Quo magis cupis ex nobis pronepotes videre, hoc tristior audies, neptem tuam abortum fecisse, dum se praegnantem esse puellariter nescit; ac per hoc quaedam, custodienda praegnantibus, omittit, facit omittenda. Quem errorem magnis documentis expiavit, in summum periculum adducta. Igitur, ut necesse est, graviter accipias senectutem tuam quasi paratis posteris destitutam: sic debes agere diis gratias, quod ita tibi in praesentia pronepotes negauerint, ut servarint neptem, illos reddaturi, quorum nobis spem certiore haec ipsa, quamquam parum prospere explorata, foecunditas facit. Iisdem nunc ego te, quibus ipsum me, hortor, moneo, confirmo. Neque enim ardentius tu pronepotes, quam ego liberos cupio: quibus videor a meo tuoque latere pro-num ad honores iter, & audita latius nomina, & non subitas imagines relicturus. Nascantur modo, & hunc nostrum dolorem gaudio mutent. Vale.

XI.
C. PLINIUS HISPULLAE SVAE S.

Soceri sorori, eadem narrat.

Quam adfectum tuum erga fratris filiam cogito, etiam materna indulgentia molli-

liorem; intelligo prius tibi, quod est posterius, nuntiandum, ut praesumpta laetitia sollicitudini locum non relinquat. Quamquam vereor, ne post gratulationem quoque in metum redeas; atque ita gaudeas periculo liberatam, ut simul, quod periclitata sit, perhorrescas. Iam hilariis, iam sibi, iam mihi redita, incipit refici, transmissumque discrimen conualescendo remetiri. Fuit aliqui in summo discrimine (impune dixisse liceat) fuit nulla sua culpa, aetatis aliqua. Inde abortus, & ignorati uteri triste experimentum. Proinde, etsi non contigit tibi desiderium fratris amissi aut nepote eius aut nepte solari; memento tamen, dilatum magis istud, quam negatum, quum salua sit, ex qua sperari potest. Simul excusa patri tuo casum, cui paratior apud feminas venia est. Vale.

XII.

C. PLINIUS MINVTIANO SVO S.

Capitonem auditurus, eius laudem praedicat.

Hunc solum diem excuso. Recitaturus est Titinius Capito; quem ego audire, nescio magis debeam, an cupiam. Vir est optimus, & inter praecipua seculi ornamenta numerandus: colit studia, studiosos amat, fouet, prouehit, multorumque, qui aliqua componunt, portus, sinus, praemium, omnium exemplum; ipsarum denique litterarum iam senescientium reductor ac reformatior. Domum suam

suam recitantibus praebet; auditoria, non apud
 se tantum, benignitate mira frequentat; mihi
 certe, si modo in vrbe est, defuit nunquam.
 Porro, tanto turpius gratiam non referre,
 quanto honestior causa referendae. An, si li- 3
 tibus tererer, obstrictum esse me crederem
 obeunti vadimonia mea; nunc, quia mihi omne
 negotium, omnis in studiis cura; minus obli-
 gor tanta sedulitate celebranti, in quo obli-
 gari ego, ne dicam solo, certe maxime pos-
 sum? Quod si illi nullam vicem, nulla quasi 4
 mutua officia deberem; sollicitarer tamen vel
 ingenio hominis pulcherrimo & maximo, & in
 summa seueritate dulcissimo, vel honestate ma-
 teriae. Scribit exitus illustrium virorum, in
 iis quorundam mihi carissimorum. Videor 5
 ergo fungi pio munere, quorumque exsequias
 celebrare non licuit, horum quasi funebribus
 laudationibus, feris quidem, sed tanto magis
 veris, interesse. Vale.

XIII.

C. PLINIVS GENIALI SVO S.

Felicem praedicat, quod docto patre utatur.

Probo, quod libellos meos cum patre legisti.
 Pertinet ad profectum tuum, a disertissi-
 mo viro discere quid laudandum, quid repre-
 hendendum; simul ita institui, vt verum di-
 cere adsuescas. Vides quem sequi, cuius de-
 beas implere vestigia. O te beatum! cui con- 2
 tigit viuum, atque idem optimum & coniun-
 ctissi-

etissimum exemplar: qui denique eum potissimum imitandum habes, cui natura esse te simillimum voluit. Vale.

XIV.

C. PLINIVS ARISTONI SVO S.

Quaestionem senatoriam explicandam proponit.

- Quum sis peritissimus & priuati iuris & publici, cuius pars senatorium est, cupio ex te potissimum audire, errauerim in senatu proxime, necne: non vt in praeteritum (serum enim) verum vt in futurum, si quid simile inciderit, erudiar. Dices, *Cur quaeris,*
- 2 *quod nosse debebas?* Priorum temporum seruitus, vt aliorum optimarum artium, sic etiam iuris senatorii obliuionem quandam & ignorantiam induxit. Quotus enim quisque tam
 - 3 patiens, vt velit discere, quod in vsu non sit habiturus? Adde, quod difficile est tenere, quae acceperis, nisi exerceas. Itaque redacta libertas rudes nos & imperitos deprehendit: cius dulcedine accensi cogimur quaedam facere ante, quam nosse. Erat autem antiquitus
 - 4 institutum, vt a maioribus natu, non auribus modo, verum etiam oculis disceremus, quae facienda mox ipsi, ac per vices quasdam, tra-
 - 5 denda minoribus, haberemus. Inde adolescentuli statim castrensibus stipendiis imbuebantur, vt IMPERARE parendo, duces agere, dum sequuntur, adfuerent: inde honores petitu-

ri

ri adfistebant curiae foribus, & concilii publici spectatores ante, quam consortes, erant. Suus 6
cuique parens pro magistro, aut cui parens non
erat, maximus quisque & vetustissimus pro
parente. Quae potestas referentibus, quod cen-
sentibus iu, quae vis magistratibus, quae ce-
teris libertas; vbi cedendum, vbi resistendum;
quod silentii tempus, quis dicendi modus, quae
distinctio pugnantium sententiarum, quae ex-
secutio prioribus aliquid addentium, omnem
denique senatorium morem, quod **FIDELIS-**
SIMVM praecipendi genus, exemplis doceban-
tur. At nos iuvenes fuimus quidem in ca- 7
stris; sed quum suspecta virtus, inertia in pre-
tio, quum ducibus auctoritas nulla, nulla mi-
litibus verecundia, nusquam imperium, nus-
quam obsequium, omnia soluta, turbata, atque
etiam in contrarium versa, postremo obliuiscen-
da magis, quam tenenda. Idem prospeximus 8
curiam; sed curiam trepidam & elinguem;
quum dicere, quod velles, periculosum; quod
nolles, miserum esset. Quid tunc disci potuit;
quid didicisse iuuit, quum senatus aut ad
otium summum, aut ad summum nefas voca-
retur? & modo ludibrio, modo dolori reten-
tus, nunquam seria, tristitia saepe censeret?
Eadem mala iam senatores, iam participes ma- 9
lorum, multos per annos vidimus, tulimus-
que: quibus ingenia nostra in posterum quo-
que hebetata, fracta, contusa sunt. Breuero
tempus (nam **TANTO** breuius omne, quanto
feli-

felicius tempus, quo libet scire, quod scimus; libet exercere, quod sumus. Quo iustius peto; primum vt errori (si quis est error) tribuas veniam, deinde medearis scientia tua, cui semper fuit curae, sic iura publica, vt priuata; sic antiqua, vt recentia; sic rara, vt assidua, tractare. Atque ego arbitror illis etiam, quibus plurimarum rerum agitatio frequens nihil esse ignotum patiebatur, genus quaestionis, quod adfero ad te, aut non satis tritum, aut etiam inexpertum fuisse. Hoc & ego excusator, si forte sum lapsus, & tu dignior laude, si potes id quoque docere, quod in obscuro est, an didiceris. Referebatur de libertis Afranii Dextri consulis, incertum sua an suorum manu, scelere an obsequio, peremti. Hos alius, (Quis? Ego; sed nihil refert) post quaestionem supplicio liberandos, alius in insulam relegandos, alius morte puniendos arbitrabatur. Quarum sententiarum tanta diuersitas erat, vt non possent esse, nisi singulae. Quid enim commune habet, occidere & relegare? Non hercule magis, quam relegare & absolueret: quamquam propior aliquanto est sententiae relegantis, quae absoluerit, quam quae occiderit. Vtraque enim ex illis vitam relinquit, haec adimit: quum interim & qui morte puniebant, & qui relegabant, vna sedebant, & temporaria simulatione concordiae discordiam differebant. Ego postulabam, vt tribus sententiis constaret suus numerus, nec se breuibus

bus induciis duae iungerent. Exigebam ergo, ut, qui capitali supplicio adficiendos putabant, discederent a relegante, nec interim contra absoluentes mox dissenturi congregarentur, quia paruulum referret, an idem displiceret, quibus non idem placuisset. Illud etiam mihi per-¹⁵ mirum videbatur, cum quidem, qui libertos relegandos, seruos supplicio adficiendos censuisset, coactum esse diuidere sententiam; hunc autem, qui libertos morte multaret, cum relegante numerari. Nam si oportuisset diuidi sententiam vnus, quia res duas comprehendebat, non reperiēbam, quemadmodum posset iungi sententia duorum tam diuersa censentium. Atque adeo permitte mihi, sic apud¹⁶ te tanquam ibi; sic peracta re, tanquam adhuc integra, rationem iudicii mei reddere: quaeque tunc carptim, multis obstrepentibus, dixi, per otium iungere. Fingamus, tres omnino¹⁷ iudices in hanc causam datos esse: horum vni placuisse, perire liberos; alteri, relegari; tertio, absolui: vtrumne sententiae duae, collatis viribus, nouissimam periment, an separatim vnaquaeque tantundem, quantum altera, valebit? nec magis poterit cum secunda prima connecti, quam secunda cum tertia? Igitur in se-¹⁸ natu quoque numerari, tanquam contrariae, debent, quae tanquam diuersae dicuntur. Quod si vnus atque idem & perdendos censeret & relegandos, num ex sententia vnus & perire possent & relegari? num denique omnino vna sen-

sententia putaretur, quae tam diuersa coniungeret? Quemadmodum igitur, quum alter puniendos, alter censeat relegandos, videri potest vna sententia, quae dicitur a duobus: quae non videretur vna, si ab vno diceretur? Quid? lex non aperte docet, dirimi debere sententias occidentis & relegantis, quum ita discessionem fieri iubet; **QVI HAEC SENTITIS, IN HANC PARTEM: QVI ALIA OMNIA, IN ILLAM PARTEM ITE, QVA SENTITIS?** Examina singula verba & expende, **QVI HAEC CENSETIS**, hoc est, qui relegandos putatis: **IN HANC PARTEM**, id est, in eam, in qua sedet, qui censuit relegandos. Ex quo manifestum est, non posse in eadem parte remanere eos, qui interficiendos arbitrantur. **QVI ALIA OMNIA;** animaduertis, vt non contenta lex dicere **ALIA**, addiderit **OMNIA**. Num ergo dubium est, alia omnia sentire eos, qui occidunt, quam qui relegant? **IN ILLAM PARTEM ITE, QVA SENTITIS;** nonne videtur ipsa lex eos, qui dissentiant, in contrariam partem vocare, cogere, impellere? non consul etiam, vbi quisque remanere, quo transgredi debeat, non tantum solennibus verbis, sed manu gestuque demonstrat? At enim futurum est, vt, si diuidantur sententiae interficientis & relegantis, praeualeat illa, quae absoluit. Quid istud ad censentes? quos certe non decet omnibus artibus, omni ratione pugnare, ne fiat, quod

quod est mitius: oportet tamen eos, qui puniunt, & qui relegant, absolventibus primum, mox inter se comparari; scilicet vt in spectaculis quibusdam fors aliquem seponit ac seruat, qui cum victore contendat; sic in senatu sunt aliqua prima, sunt secunda certamina: & ex duabus sententiis eam, quae superior exierit, tertia expectat. Quid? quod, prima sententia comprobata, ceterae perimuntur. Quae ergo ratione potest esse [non] vnus atque idem locus sententiarum, quarum nullus est postea? Planius repetam. Nisi, dicente sententiam eo, ²³ qui relegat, illi, qui puniunt capite, initio statim in alia discedunt, frustra postea dissentient ab eo, cui paullo ante consenserint. Sed ²⁴ quid ego similis docenti, quum discere velim, an sententias diuidi, an iri in singulas, oportuerit? Obtinui quidem, quod postulabam: nihilominus tamen quaero, An postulare debuerim, an abstinere? Quemadmodum obtinuit? Is, qui vltimum supplicium sumendum esse censebat, nescio, an iure, certe aequitate postulationis meae victus, omissa sententia sua, accessit releganti: veritus scilicet, ne, si diuiderentur sententiae (quod alioqui fore videbatur) ea, quae absoluendos esse censebat, numero praeualeret. Etenim longe plures in hac vna, quam in duabus singulis, erant. Tum ²⁵ illi quoque, qui auctoritate eius trahebantur, transeunte illo, destituti, reliquerunt sententiam ab ipso auctore desertam, sequutique sunt quasi

quasi transfugam, quem ducem sequebantur.
 26 Sic ex tribus sententiis duae factae; tenuit-
 que ex duabus altera, tertia expulsa, quae
 quum ambas superare non posset, elegit, ab
 utra vinceretur. Vale.

XV.

C. PLINIUS IVNIORI SVO S.

*Non habenti, quod legat in vineis, legen-
 dos mittit libros.*

Oneravi te tot pariter missis voluminibus.
 Sed oneraui primum, quia exegeras; dein-
 de, quia scripseras tam graciles istic vindemias
 esse, ut plane scirem tibi vacaturum (quod
 vulgo dicitur) librum legere. Eadem ex meis
 2 agellis nuntiantur. Igitur mihi quoque lice-
 bit scribere, quae legas, sit modo, unde char-
 tac emi possint: quae si scabrae bibulaeue sint,
 aut non scribendum, aut necessario, quidquid
 scripserimus boni maliue, delebimus. Vale.

XVI.

C. PLINIUS PATERNO SVO S.

*De morbis & morte servorum queritur,
 additis solatiis.*

Confecerunt me infirmitates meorum, mor-
 tes etiam, & quidem iuuenum. Solatis
 duo, nequaquam paria tanto dolori, solatis
 tamen: vnum facilitas manumittendi (videor
 enim non omnino immaturos perdidisse, quos
 iam liberos perdidit) alterum, quum permitto
 servis

seruis quoque quasi testamenta facere, eaque,
 vt legitima, custodio. Mandant rogantque,
 quod visum: pareo vt iussus. Diuidunt, do-
 nant, relinquunt dumtaxat intra domum. Nam
 seruis respublica quaedam & quasi ciuitas do-
 mus est. Sed quamquam his solatiis adque-
 scam, debilitor & frangor eadem illa humani-
 tate, quae me, vt hoc ipsum permitterem,
 induxit. Non ideo tamen velim durior fieri,
 nec ignoro, alios huiusmodi casus nihil am-
 plius vocare, quam damnum; eoque sibi ma-
 gnos homines & sapientes videri. Qui an ma-
 gni sapientesque sint, nescio: homines non sunt.
 Hominis est enim adfieri dolore, sentire; resi-
 stere tamen, & solatia admittere, non solatiis
 non egere. Verum de his plura fortasse, quam
 debui, sed pauciora, quam volui. Est enim
 quaedam etiam dolendi voluptas: praesertim
 si in amici sinu desleas, apud quem lacrymis
 tuis vel laus sit parata, vel venia. Vale.

XVII.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

*Exundationem Tiberis & Anienis narrat,
 rogans vt sibi nuntietur, si quid simile in aliis
 praediis accidisset.*

Num istic quoque immite & turbidum coe-
 lum? Hic assidue tempestates, & crebra
 diluvia. Tiberis alueum excessit, & demissio-
 ribus ripis alte superfunditur. Quamquam
 fossa, quam prouidentissimus imperator fecit,
 T exhaus

exhaustus, premit valles, innatat campis; quaeque planum solum, pro solo cernitur. Inde, quae solet flumina accipere, & permista ducere, velut obuius retro cogit; atque ita alienis aquis operit agros, quos ipse non tangit. Anio, delicatissimus annium, ideoque adjacentibus villis velut inuitatus retentusque, magna ex parte nemora, quibus inumbratur, & fregit & rapuit. Subruit montes, & decidentium mole pluribus locis clausus, dum amisum iter quaerit, impulit tecta, ac se super ruinas euexit atque extulit. Viderunt hi, quos excellioribus terris illa tempestas non comprehendit alibi diuitum apparatus, & gravem supellectilem, alibi instrumenta ruris: ibi boues, aratra, rectores; hic soluta & libera armenta; atque inter haec arborum truncos, aut villarum trabes [atque culmina] varie lateque fluitantia. Ac ne illa quidem loca malo vacauerunt, ad quae non adscendit amnis. Nam pro amne imber assiduus, & deiecti nubibus turbines: proruta opera, quibus pretiosa rura cinguntur: quassata atque etiam decussa monumenta. Multi eiu modi casibus debilitati, obruti, obruti, & aucta luctibus damna. Ne quid simile istis, pro mensura periculi, vereor: teque rogo, si nihil tale est, quam maturissime solitudini meae consula: sed &, si tale, id quoque nuntio. Nam paruulum differt, patiari aduersa, non exspectes: nisi quod tamē est dolendi modus, non est timendi. Do-

leas enim, quantum scias accidisse; timeas, quantum possit accidere. Vale.

XVIII.

C. PLINIUS RVFINO SVO S.

Domitium Tullum laudat, qui moribus cetera non probatissimis, testamentum fecerat honestissimis, posthabitis captatoribus, & scriptis unice, quos pietas inebat.

False est nimirum, quod creditur vulgo, testamenta hominum speculum esse morum: quum Domitius Tullus longe melior apparuerit morte, quam vita. Nam, quum se 2 captandum praeuisset, reliquit filiam heredem, quae illi cum fratre communis, quia genitam fratre adoptauerat. Prosequutus est nepotes plurimis iucundissimisque legatis; prosequutus etiam pronepotem. In summa, omnia pietate plenissima; ac tanto magis, quoniam inexpectata sunt. Ergo varii tota ciuita e sermones: 3 alii fictum, ingratum, immemorem loquuntur, seque ipsos, dum insectantur illum, turpissimis confessionibus produnt, ut qui de patre, auo, proauo, quasi orbi, querantur: alii contra hoc ipsum laudibus ferunt, quod sit frustratus improbas spes hominum: quos sic decipere, pro moribus temporum, prudentia est. Addunt etiam, non fuisse ei liberum, alio testamento mori; neque enim reliquisse opes filiae, sed reddidisse, quibus auctus per filiam fuerat. Nam Curtilius Mancja, perosus generum suum 4

T 2

Do-

Domitium Lucanum (frater est Tulli) sub ea
conditione filiam eius, neptem suam, institue-
rat heredem, si esset manu patris emissa. Emi-
serat pater, adoptauerat patruus: atque ita
circumscripto testamento, consors frater in pa-
tris potestate, emancipatam filiam adoptionis
fraude reuocauerat, & quidem cum opibus am-
5 plissimis. Fuit aliqui fratribus illis quasi fato
datum, ut diuites fierent inuitissimis, a qui-
bus facti sunt. Quin etiam Domitius Afer,
qui illos in nomen adsumsit, reliquit testa-
mentum ante octo & decem annos nuncupa-
tum; adeoque postea improbatum sibi, ut pa-
tris eorum bona proscribenda curauerit. Mira
6 illius asperitas, mira felicitas horum: illius
asperitas, qui numero ciuium excidit, quem
socium etiam in liberis habuit; felicitas ho-
rum, quibus successit in locum patris, qui pa-
7 trem abstulerat. Sed haec quoque hereditas
Afri, ut reliqua cum fratre quaesita, trans-
mittenda erant filiae fratris, a quo Tullus ex
asse heres institutus, praelatusque filiae fuerat,
ut conciliaretur. Quo laudabilius testamentum
est, quod pietas, fides, pudor, scripsit: in quo
denique omnibus adfinitatibus, pro cuiusque
8 officio, gratia relata est: relata & uxori. Ac-
cepit amoenissimas villas, accepit magnam pec-
uniam vxor optima & patientissima: ac tan-
to melius de viro merita, quanto magis est
reprehensa, quod nupsit. Nam mulier nata-
libus clara, moribus proba, aetate declinans, diu
vidua,

vidua, mater olim, parum decore sequuta matrimonium videbatur diuitis senis, ita perdit morbo, vt esse taedio posset vxori, quam iuuenis sanusque duxisset. Quippe omnibus membris extortus & fractus tantas opes solis oculis obibat: ac ne in lectulo quidem, nisi ab aliis, mouebatur. Quin etiam (foedum miserandumque dictu) dentes lauandos fricandosque praebebat. Auditum est frequenter ab ipso, quum quereretur de contumeliis debilitatis suae, *se digitos seruorum suorum quotidie lingere*. Viuebat tamen, & viuere volebat, sustentante maxime vxore; quae culpam inchoati matrimonii in gloriam perseverantia verterat. Habes omnes fabulas vrbis. Iam sunt venales tabulae Tulli: expectatur auctio. Fuit enim tam copiosus, vt amplissimos hortos eodem, quomoderat, die instruxerit plurimis & antiquissimis statuis. Tantum illi pulcherrimorum operum in horreis, quae negligebantur. Inuicem tu, si quid istic epistola dignum, ne grauare scribere. Nam quum aures hominum nouitate laetantur, tum ad rationem vitae exemplis erudimur. Vale.

XIX.

C. PLINIUS MAXIMO SVO S.

Infirmirate & moribus suorum turbatus solatium in litteris quaerit, & librum emendandum mittit.

Et gaudium mihi & solatium in litteris; nihilque tam laetum, quod his laetius; nihil

hil tam triste, quod non per has sit minus triste. Itaque & infirmitate vxoris, & meorum periculo, quorundam vero etiam morte, turbatus, ad vnicum doloris leuamentum studia confugio; quae praestant, vt aduersa magis intelligam sed patientius feram. Est autem mihi moris, quod sum daturus in manus hominum, ante amicorum iudicio examinare, inprimis tuo. Proinde, si quando, nunc intende libro, quem cum hac epistola accipies: quia vereor, ne ipse, vt tristis, parum intenderim. Imperare enim dolori, vt scriberem, potui; vt vacuo animo laeroque, non potui. Porro, vt ex studiis gaudium, sic studia hilaritate proueniunt. Vale.

XX.

C. PLINIUS GALLO SVO S.

Miranda lacus Vadimonis.

Ad quae noscenda iter ingredi, transmittere mare solemus, ea sub oculi posita negligimus: seu quia ita natura comparatum, vt proximorum incuriosi, longinqua sectemur: seu quod OMNIVM rerum cupido languescit, quum facilis occasio est: seu quod differimus tanquam saepe visuri, quod datur videre, quoties velis cernere. Quacunque de causa, permulta in vrbe nostra, iuxtaque urbem, non oculis modo, sed ne auribus quidem nouimus: quae si tulisset Achaia, Aegyptus, Asia, aliae quaelibet miraculorum ferax commendatrixque terra; audita, perlecta, lustrataque habere

haberemus. Ipse certe nuper, quod nec au- 3
 dieram ante, nec videram, audiui pariter &
 vidi. Exegerat profocer meus, vt Amerina
 praedia sua inspicerem. Haec perambulanti
 mihi ostenditur subiacens lacus, nomine Vadi-
 monis; simul quaedam incredibilia narrantur.
 Perueni ad ipsum. Lacus est in similitudinem 4
 iacentis rotae circumscriptus, & vndique aequa-
 lis; nullus sinus, obliquitas nulla, omnia di-
 menta, paria, & quasi artificis manu cauta &
 excita. Color caeruleo albidior; viridior &
 pressior sulphuris: odor saporque medicatus:
 vi, qua fracta solidantur: spatium modicum,
 quod tamen sentiat ventos, & fluctibus intum-
 mescat. Nulla in hoc navis (sacer enim est) 5
 sed innatant insulae herbidae, omnes arundine
 & iunco rectae, quaeque aliae foecundior palus,
 ipsaque illa extremitas lacus effert. Sua cui-
 que figura, vt modus: cunctis margo densus,
 quia frequenter vel littori vel sibi illisae te-
 runt terunturque. Par omnibus altitudo, par
 leuitas: quippe in speciem carinae humili ra-
 dice descendunt. Haec ab omni latere per- 6
 spicitur: eadem aqua pariter suspensa & mer-
 sa. Interdum iunctae copulataeque & conti-
 nenti similes sunt; interdum discordantibus
 ventis digeruntur: nonnunquam destitutae,
 tranquillitate, singulae fluitant. Saepe mino- 7
 res maioribus, velut cymbulae onerariis, ad-
 haerescunt; saepe inter se maiores minoresque
 quasi cursum certamenque desumunt; rursus
 omnes

omnes in eundem locum appulsae, qua flecterunt, promouent terram, & modo hac, modo illac, lacum reddunt auferuntque; ac tum demum, quum medium tenuere, non contrahunt. Constat, pecora herbas sequuta, sic in insulas, vt in extremam ripam, procedere solere, nec prius intelligere mobile solum, quam littore abrepta, quasi illata & imposita, circumfusum vndique lacum pauent; mox quotulerit ventus egressa, non magis se descendisse sentire, quam senserint ascendisse. Idem lacus in flumen egeritur; quod vbi se paulisper oculis dedit, specu mergitur, atque conditum meat: ac, si quid, ante quam subduceretur, accepit, seruat & profert. Haec tibi scripsi, quia nec minus ignota quam mihi, nec minus grata credebam. Nam te quoque, vt me, nihil acque ac naturae opera delectant. Vale.

XXI.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Graviora se studia distinguere lusibus, exemplo recitati poematum libri ostendit.

Vt in vita, sic in studiis pulcherrimum & humanissimum existimo, seueritatem comitatemque miscere, ne illa in tristitiam, haec in petulantiam procedat. Qua ratione ductus, grauiora opera lusibus iocisque distinguo. Ad hos proferendos & tempus & locum opportunissimum elegi; vtque iam nunc adsuerent & ab otiosis & in triclinio audiri, Iulio.

Illo mense, quo maxime lites interquiescunt,
 positus ante lectos cathedris, amicos collocaui.
 Forte accidit, ut eo die mane in aduocatio- 3
 nem subitam rogarer: quod mihi causam prae-
 loquendi dedit. Sum enim deprecatus, ne
 quis ut irreuerentem operis argueret, quod re-
 citaturus, quamquam & amicis, & paucis, idem
 iterum amicis, foro & negotiis non abstinuis-
 sem. Addidi, hunc ordinem me & in scri-
 bendo sequi, ut necessitates voluptatibus, seria
 iucundis anteferrém, ac primum amicis, tum 4
 mihi scriberem. Liber fuit & opusculis va-
 rius & metris. Ita solemus, qui ingenio pa-
 rum fidimus, satietatis periculum fugere. Re-
 citavi biduo: hoc adensus audientium exegit:
 & tamen ut alii transeunt quaedam, imputant-
 que, quod transeant; sic ego nihil praetereo,
 atque etiam non praeterire me, testor. Lego-
 enim omnia, ut omnia emendem. Quod con- 5
 tingere non potest electa recitantibus. At il-
 lud modestius, & fortasse reuerentius? sed hoc
 simplicius & amantius. Amant enim, qui se
 sic amari putat, ut taedium non pertimescat.
 Alioqui quid praestant sodales, si conveniunt
 voluptatis suae causa? Delicatus ac similis
 ignoto est, qui amici librum bonum mavult
 audire, quam facere. Non dubito, cupere te, 6
 pro cetera mei caritate, quam maturissime le-
 gere hunc adhuc musteum librum. Leges, sed
 retractatum; quae causa recitandi fuit; & ta-
 men nonnulla iam ex eo nosti. Haec vel emen-
 data

data postea, vel (quod interdum longiore mora toleret deteriora facta, quasi noua rursus, & rescripta, cognosces. Nam, plerisque mutatis, ea quoque mutata videntur, quae manent. Vale.

XXII.

C. PLINIUS GEMINIO SVO S.

Reprehendit quosdam, qui dare veniam, nisi sibi nesciunt.

Nostine hos, qui omnium libidinum serui sic aliorum vitiis irascuntur, quasi inuideant; & grauissime puniunt, quos maxime imitantur? quum eos etiam, qui non indigent clementia vilius, nihil magis quam lenitas deceat. Atqui ego **OPTIMUM** & emendatissimum existimo, qui ceteris ita ignoscit, tanquam ipse quotidie peccet; ita peccatis abstinet, tanquam nemini ignoscat. Proinde hoc domi, hoc foris, hoc in omni vitae genere tenemus, ut **NOBIS** implacabiles simus; exorabiles istis etiam, qui dare veniam, nisi sibi, nesciunt: mandemusque memoriae, quod vir mitissimus, & ob hoc quoque maximus, Thrasea, crebro dicere solebat; **QVI VITIA**
4 **ODIT, HOMINES ODI.** Fortasse quaeris, quo commotus haec scribam? Quidam nuper - -. Sed melius coram; quamquam ne tunc quidem. Vereor enim, ne id, quod improbo, insectari, carpere, referre, huic, quod cum maxime praecipimus, repugnet. Quisquis ille, qualiscunque, fileatur; quem insignire,

gnire, exempli non nihil; non insignire, humanitatis plurimum refert. Vale.

XXIII.

C. PLINIVS MARCELLINO SVO S.

Obitus Auiti, cum laude ingenii morumque.

Omnia mihi studia, omnes curas, omnia uocamenta exemit, excussit, eripuit dolor, quem ex morte Iunii Auiti grauissimum cepi. Latum clauum in domo mea induerat; 2 suffragio meo adiutus in petendis honoribus fuerat: ad hoc, ita me diligebat, ita verebatur, ut me formatore morum, me quasi magistro vteretur. Rarum hoc adolescentibus nostris. 3 Nam quotusquisque vel aetati alterius, vel auctoritati, ut minor, cedit? Statim sapiant, statim sciunt omnia: neminem verentur, imitantur neminem, atque ipsi sibi exempla sunt. Sed non Auitus: cuius haec praecipua prudentia, quod alios prudentiores arbitrabatur; haec praecipua eruditio, quod discere volebat. Semper 4 ille aut de studiis aliquid, aut de officiis vitae consulebat: semper ita recedebat, ut melior factus: & erat factus vel eo, quod audierat, vel quod omnino quaesierat. Quod 5 ille obsequium Seruiano, exactissimo viro praestitit? quem legatum tribunus ita & intellexit, & cepit, ut ex Germania in Pannoniam transeuntem, non ut commilito, sed ut comes adsectorque sequeretur. Qua industria, qua modestia quaestor consulibus suis (& plures habuit)

- buit) non minus iucundus & gratus, quam
vſui fuit? Quo diſcurſu, qua vigilantia, hanc
ipſam aedilitatem, cui praereptus eſt, petiit?
Quod vel maxime dolorem meum exulcerat.
- 6 Obſervantur oculis caſſi labores, & infructuo-
ſae preces, & honor quem meruit tantum.
Redit animo ille latus clauus, in penatibus
meis ſumtus; redeunt illa prima, illa poſtre-
ma ſuffragia mea, illi ſermones, illae conſul-
tationes.
- 7 Adſcior adoleſcentia ipſius, adſcior
neceſſitudinum caſu. Erat illi grandis natu-
parens; erat vxor, quam ante annum virgi-
nem acceperat; erat filia, quam paullo ante
fuſtulerat. Tot ſpes, tot gaudia dies vnus in-
diuerſa conuertit. Modo designatus aedilis,
recens maritus, recens pater, intactum hono-
rem, orbam matrem, viduam vxorem, filiam
pupillam, ignaramque patris, reliquit. Acce-
dit lacrymis meis, quod abſens, & impenden-
ti mali neſcius, pariter aegrum, pariter de-
ceſſiſſe cognoui, ne grauiffimo dolori timore
conſueſcerem. In tantis tormentis eram, quum
ſcriberem haec, ſcriberem ſola. Neque enim
nunc aliud aut cogitare aut loqui poſſum.
Vale.

XXIV.

C. PLINIUS MAXIMO SVO S.

Maximum, ad Achaïam ordinandam missum, admonet, ut antiquitatis reuerentia humaniter ciuitates tractet.

Amor in te meus cogit, non vt praecep-
 tam (neque enim praeceptore eges) admoncam
 tamen, vt, quae scis, teneas & obserues, aut
 scias melius. Cogita, te missum in prouin-
 ciam Achaïam, illam veram & meram Grae-
 ciam, in qua primum humanitas, litterae,
 etiam fruges, inuentae esse creduntur; missum
 ad ordinandum statum liberarum ciuitatum,
 id est, ad homines maxime homines ad libe-
 ros maxime liberos, qui ius a natura datum
 virtute, meritis, amicitia, foedere denique, &
 religione tenuerunt. Reuerere conditores deos,
 numina deorum. Reuerere gloriam veterem,
 & hanc ipsam senectutem, quae in homine ve-
 nerabilis, in vrbibus sacra est. Sit apud te
 honor antiquitati, sit ingentibus factis, sit fa-
 bulis quoque. Nihil ex cuiusquam dignitate,
 nihil ex libertate, nihil etiam ex iactatione
 decerpseris. Habe ante oculos, hanc esse ter-
 ram, quae nobis miserit iura, quae leges non
 victa acceperit, sed petentibus dederit; Athe-
 nas esse, quas adeas; Lacedaemonem esse, quam
 regas: quibus reliquam vmbra, & residuum
 libertatis nomen eripere, durum, ferum, bar-
 barumque est. Vides a medicis, quamquam
 in aduersa valetudine nihil serui ac liberi dif-
 ferant,

ferant, mollius tamen liberos clementiusque tractari. Recordare, quid quaeque ciuitas fuerit; non ut despicias, quod esse desierit. Absit superbia, asperitas. Nec timueris contemptum. An contemnitur, qui imperium, qui fasces habet, nisi qui humilis, & sordidus, & qui se primus ipse contemnit? **MALE** vim suam potestas aliorum contumeliis experitur; **MALE** terrore veneratio acquiritur; longeque **VALENT** OR amor ad obtinendum quod velis, quam timor. Nam timor abit; si recedas, manet amor: ac sicut ille in odium, hic in reuerentiam vertitur. Te vero etiam atque etiam (repetam enim) meminisse oportet officii tui titulum, ac tibi ipsi interpretari, quale quantumque sit ordinare statum liberarum ciuitatum. Nam quid ordinatione ciuilius? Quid libertate pretiosius? Porro quam turpe, si ordinatio euersione, libertas seruitute mutetur? Accedit, quod tibi certamen est tecum: onerat te quaesturae tuae fama, quam ex Bithynia optimam reuexisti: onerat testimonium principis: onerat tribunatus, praetura, atque haec ipsa legatio, quasi praemium data. Quo magis nitendum est, ne in longinqua prouincia, quam suburbana; ne inter seruiantes, quam libero; ne sorte, quam iudicio missus; ne rudis & incognitus, quam exploratus probatusque; humanior, melior, peritior fuisse videaris: quum sit alioqui, ut saepe audisti, saepe legisti, **MVLTO** deformius, amit-

amittere, quam non adsequi laudem. Haec ro-
velim credas, (quod initio dixi) scripsisse me
admonentem, non praecipientem; quamquam
praecipientem quoque. Quippe non vereor,
in amore ne modum excefferim. Neque enim
periculum est, ne sit nimium, quod esse maxi-
mum debet. Vale.

LIBER IX.

I.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

*Maximum hortatur, ut libros, contra Platan-
tam vinum compositos, festinet edere, ne post mor-
tem eius inchoasse videatur.*

Saepe te monui, ut libros, quos vel pro te,
vel in Plantam, immo & pro te & in il-
lum (ita enim materia cogebat) composuisti,
quam maturissime emitteres: quod nunc prae-
cipue, morte eius audita, & hortor, & moneo.
Quamvis enim legeris multis, legendosque de-
deris, nolo tamen quemquam opinari, defuncto
demum inchoatos, quos incolumi eo peregisti.
Salua sit tibi constantiae fama. Erit autem, 3
si notum aequis iniquisque fuerit, non post
inimici mortem scribendi tibi natam esse fidu-
ciam, sed iam paratam editionem morte prae-
ventam. Simul vitabis illud,
Οὐχ ὅσον φησιν εἶναι.
Nam

- 4 Nam quod de viuento scriptum, de viuento recitatum est, in defunctum quoque, tanquam
 5 viuentem adhuc, editur, si editur, statim. Igitur, si quid aliud in manibus, interim differ: hoc perforce, quod nobis, qui legimus olim, absolutum videtur: sed iam videatur & tibi; cuius cunctationem nec res ipsa desiderat, & temporis ratio praececidit. Vale.

II.

C. PLINIUS SABINO SVO S.

Longas & crebras epistolas flagitanti, excusat se, quod materia deficiat.

- F**acis incunde, quod non solum plurimas epistolas meas, verum etiam longissimas, flagitas: in quibus parcior fui, partim quia tuas occupationes verebar, partim quia ipse multum distringebar, plerumque frigidis, negotiis: quae simul & auocant animum & comminuunt.
- 2 Praeterea nec materia plura scribendi dabatur: neque enim eadem nostra conditio, quae M. Tullii, ad cuius exemplum nos vocas. Illi enim & copiosissimum ingenium, & ingenio quae varietas rerum, quae magnitudo largissime suppetebat. Nos quam angustis terminis claudamur, etiam tacente me, perspicis: nisi forte volumus scholasticas tibi, atque (vt ita dicam) umbraticas litteras mittere. Sed nihil minus aptum arbitramur, quum arma vestra, quum castra, quum denique cornua, tubas, sudorem, puluerem, soles cogitamus. Habes, vt
 5 puto,

puto, iustam excusationem: quam tamen dubito, an tibi probari velim. Est enim summi amoris, negare veniam breuibus epistolis amicorum, quamuis scias illis constare rationem. Vale.

III.

C. PLINIUS PAVLLINO SVO S.

Bonam mansuramque famam omnibus aliis rebus anteponeit.

Alias alium, ego beatissimum existimo, qui bonae mansuraeque famae praesumptione perfruitur, certusque posteritatis cum futura gloria vivit. Ac mihi nisi praemium aeternitatis ante oculos, pingue illud altumque orium placeat. Etenim omnes homines arbitror oportere aut immortalitatem suam aut mortalitatem cogitare: & illos quidem contentere, ceteri; hos quiescere, remitti, nec brevem vitam caducis laboribus fatigare: ut video multos, misera simul & ingrata imagine industriae, ad vilitatem sui peruenire. Haec ego tecum, quae quotidie tecum, ut desinam tecum, si dissenties tu, quamquam non dissenties, ut qui semper praeclarum aliquid & immortale mediteris. Vale.

IV.

IV.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Excuset orationem, quam mittit, tanquam in vniuersitate longissimam, breuissimam in partibus.

Vererer, ne immodicam orationem putares, quam cum hac epistola accipies, nisi esset generis eius vt saepe incipere, saepe desinere videatur. Nam singulis criminibus singulae
 2 velut causae continentur. Poteris ergo, vnde-
 cunque inceperis, vbicunque desieris, quae deinceps sequentur, & quasi incipientia legere, & quasi cohaerentia; meque in vniuersitate longissimum, breuissimum in partibus iudicare.
 Vale.

V.

C. PLINIVS TIRONI SVO S.

Aequitate Tironis erga provinciales laetatur.

Egregie facis (inquit enim, & perseuere) quod iustitiam tuam provincialibus multa humanitate commendas: cuius praecipua pars est, honestissimum quemque complecti, atque
 2 ita a minoribus amari, vt simul a principibus
 diligare. Plerique autem, dum verentur, ne gratiae potentium nimium impertiri videantur, sinisteritatis atque etiam malignitatis fa-
 3 mam consequuntur. A quo vitio tu longe recessisti, scio: sed temperare mihi non possum, quo minus laudem, similis monenti, quod eum modum tenes, vt discrimina ordinum dignitatumque custodias, quae si confusa, turbata.
 per-

permista sint, nihil est ipsa aequalitate inaequalius. Vale.

VI.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Ridet vanitatem Circensium ludorum, & illorum tempus studiis impendit.

Omne hoc tempus inter pugillares ac libellos iucundissima quiete transmissi. *Quemadmodum*, inquis, *in urbe potuisti?* Circenses erant; quo genere spectaculi ne leuissime quidem teneor. Nihil nouum, nihil varium, nihil quod non semel spectasse sufficiat. Quo magis miror, tot millia virorum tam pueriliter identidem cupere currentes equos, insistentes curribus homines videre. Si tamen aut velocitate equorum, aut hominum arte traherentur, esset ratio non nulla: nunc fauent panno, pannum amant: & si in ipso cursu, medioque certamine, hic color illuc, ille huc transferatur; studium fauorque transibit, & repente agitadores illos, equos illos, quos procul noscitant, quorum clamitant nomina, relinquent. Tanta gratia, tanta auctoritas in vna vilissima tunica. Mitto apud vulgus, quod vilius tunica est; sed apud quosdam graues homines: quos ego quum recordor, in re inani, frigida, assidua, tam insatiabiliter desiderare, capio aliquam voluptatem, quod hac voluptate non capiatur. Ac per hos dies libentissime otium meum in litteris colloco, quos alii otiosissimis occupationibus perdunt. Vale.

VII.

C. PLINIUS ROMANO SVO S.

*Villas suas ad Larium lacum, & in iis
aedificationem describit.*

- A**edificare te scribis: bene est: inueni patrociniū. Aedifico enim iam ratione, quia tecum. Nam hoc quoque non dissimile, quod ad mare tu, ego ad Larium lacum.
- 2 Huius in littore plures villae meae, sed duae ut maxime delectant, ita exercent. Altera imposita saxis, more Baiano, lacum prospicit:
- 3 altera, aequae more Baiano, lacum tangit. Itaque illam, tragoediam; hanc, appellare comoediam soleo: illam, quod quasi cothurnis, hanc quod quasi focculis, sustinetur. Sua utrique amoenitas, & utramque possidenti ipsa diuersitate iucundior.
- 4 Haec lacu propius, illa latrius utitur: haec vnum sinum molli curuamine amplectitur, illa editissimo dorso duos dirimit: illic recta gestatio longo limite super litus extenditur, hic spatiosissimo xysto leuiter inflectitur: illa fluctus non sentit, haec frangit: ex illa possis despicere piscantes, ex hac ipse piscari, hamumque e cubiculo, ac pacine etiam lectulo, ut e nauicula, iacere. Haec mihi causae utrique, quae desunt, adstruendi, ob ea, quae supersunt. Etsi quid ego rationem tibi? apud quem pro ratione erit, idem facere. Vale.

VIII.

C. PLINIUS AVGVRINO SVO S.

Laudatus ab Augurino, laudare eum veretur, & tamen laudat.

Si laudatus a te laudare te coepero, vereor, ne non tam proferre iudicium meum, quam referre gratiam videar. Sed, licet videar, omnia scripta tua pulcherrima existimo; maxime tamen illa, quae de nobis. Accidit hoc una eademque de causa. Nam & tu, quae de amicis, optime scribis; & ego, quae de me, ut optima, lego. Vale.

IX.

C. PLINIUS COLONI SVO S.

Fidem Colonis erga defunctum amicum laudat, praesertim quod dignus ille fuerat.

Vnice probo, quod Pompeii Quinctiani morte tam dolenter adficeris, ut amissi caritatem desiderio extendas; non ut plerique, qui tantum viuentes amant, seu potius amare se simulant, ac ne simulant quidem, nisi quos florentes vident. Nam miserorum, non secus ac defunctorum, obliuiscuntur; sed tibi perennis fides, tantaque in amore constantia, ut finiri, nisi tua morte, non possit. Et, Hercule, is fuit Quinctianus, quem diligi deceat exemplo ipsius. Felices amabat, miseros tuebatur, desiderabat amisses. Iam illi quanta probitas in ore? quanta in sermone cunctatio? quam pari libra grauitas comitataque? quod studium litterarum?

rarum? quod iudicium? qua pietate cum dissimillimo patre vivebat? quam non obstabat illi, quo minus vir optimus videretur, quod
 3 erat optimus filius? Sed quid dolorem tuum exulcero? Quamquam sic amasti viventem, ut haec audire potius, quam de illo fileri velis: a me praesertim, cuius praedicatione putas vitam eius ornari, memoriam prorogari, ipsamque illam, qua est raptus, aetatem posse restitui. Vale.

X.

C. PLINIUS TACITO SVO S.

Quod studiis Et venationi non conveniat, illa sola in secessu tractari significat.

Cupio praeceptis tuis parere; sed apriorum tanta penuria est, ut Mineruae & Dianae, quas ais pariter colendas, convenire non possit. Itaque Mineruae tantum serviendum est; delicate tamen, ut in secessu, & aestate.
 2 In via plane nonnulla leviora, statimque delenda, ea garrulitate, qua sermones in vehiculo feruntur, extendi. His quaedam addidi in villa, quum aliud non liberet. Itaque poemata quiescunt; quae tu inter nemora & lucos commodissime perfici putas. Oratiunculam
 3 unam & alteram retractavi; quamquam id genus operis inamabile, inamoenum, magisque laboribus ruris, quam voluptatibus simile. Vale.

XI.

C. PLINIUS GEMIN'O SVO S.

Materiam scribendi promittit rogatus, & sua scripta trans Alpes legi laetatur.

Epistolam tuam iucundissimam recepi; eo maxime, quod aliquid ad te scribi volebas, quod libris inferi posset. Obueniet materia, vel haec ipsa, quam monstras, vel potior alia. Sunt enim in hac offendicula nonnulla: circumfer oculos, & occurrent. Bibliopolas Lugduni esse non putabam: ac tanto libentius ex litteris tuis cognoui, venditari libellos meos, quibus peregre manere gratiam, quam in vire collegerint, delector. Incipio enim satis absolutam existimare, de quo tanta diuersitate regionum discreta hominum iudicia consentiunt. Vale.

XII.

C. PLINIUS IVNIORI SVO S.

Quaedam filiis remittenda, nec semper utendum seueritate, exemplo monet.

Castigabat quidam filium suum, quod paullo sumtuosius equos & canes emeret. Huic ego, iuvene digresso, *Heus tu, nunquamne fecisti, quod a patre corripiri posset? Fecisti, dico? Non interdum facis, quod filius tuus, si repente pater ille, tu filius, pari gravitate reprehendat? Non omnes homines aliquo errore ducuntur? Non hic in illo sibi, in hoc alius, indulget?* Haec tibi admonitus immodicae seueritatis exemplo, pro amore mutuo, scripsi, ne quando

do tu quoque filium tuum acerbius duriusque tractares. Cogita & illum puerum esse, & te fuisse: atque ita hoc, quod es pater, vtere, vt memineris & hominem esse te, & hominis patrem. Vale.

XIII.

C. PLINIUS QUADRATO SVO S.

*Quae circa Heluidii ultionem egerit, per-
tuleritque, ordine renarrat.*

Quanto studiosius intentiusque legisti libros, quos de Heluidii ultione composui; tanto impensus postulas, vt perscribam tibi, quaeque extra libros, quaeque circa libros, totum denique ordinem rei, cui per aetatem non interfuisti. Occiso Domitiano statui mecum ac deliberaui, esse magnam pulchramque materiam infectandi nocentes, miseros vindicandi, se proferendi. Porro, inter multa scelera multorum, nullum atrocius videbatur, quam quod in senatu senator senatori, praetorius consulari, reo iudex, manus intulisset. Fuerat aliqui mihi cum Heluidio amicitia, quanta potuerat esse cum eo, qui metu temporum nomen ingens, paresque virtutes, secessu tegerat. Fuerat cum Arria & Fannia: quarum altera, Heluidii nouerca, altera, mater nouercae. Sed non ita me iura priuata, vt publicum fas, & indignitas facti, & exempli ratio, incitabat. Ac primis quidem diebus redditae libertatis pro se quisque inimicos suos, dumtaxat

taxat minores, incondito turbidoque clamore
 postulauerant simul & oppreſſerant; ego & mo-
 destius & conſtantius arbitratuſ immaniſſimum
 reum non comuni temporum inuidia, ſed
 proprio crimine vrgere: quum iam ſatis ille
 primuſ impetuſ deferuiſſet, & languidior in
 dieſ ira ad iuſticiam rediſſet, quamquam tum
 maxime triſtiſ, amiſſa nuper vxore; mitto ad
 Anteiam (nupta haec Heluidio fuerat) rogo,
 vt veniat, quia me recens adhuc luſtuſ limi-
 ne contineret. Vt venit; *Deſtinatum eſt*, in-
 quam, *mihi, maritum tuum non inultum pati:*
nuntia Arriae & Fanniae (ab exſilio enim re-
 dierant) *conſule te, conſule illaſ, an velitiſ ad-*
ſcribi factu, in quo ego comite non ego: ſed
non ita gloriae meae fauerim, vt vobiſ ſocieta-
tem eiſ inuideam. Perfert Anteia mandata; 6
 nec illae morantur. Opportune Senatuſ intra
 diem tertium. Omnia ego ſemper ad Coreli-
 lium retuli, quem prudentiſſimuſ aetatiſ no-
 ſtrae ſapientiſſimuſque cognoui. In hoc tamen
 contentuſ conſilio meo fui, verituſ, ne vetaret:
 erat enim cunctantior cautiorque. Sed non ſu-
 ſtinnuſ inducere in animum, quo minus illi eo-
 dem die facturum me indicarem, quod an fa-
 cerem non deliberabam: expertuſ uſu, DE eo,
 quod deſtinaueriſ, non eſſe conſulendos, quibuſ
 conſultiſ obſequi debeaſ. Venio in ſenatuſ; 7
 iuſ dicendi peto; dico paullisper maximo ad-
 ſenſu. Vbi coepi crimen attingere, reum de-
 ſinare (adhuc tamen ſine nomine) vndique mihi
 V S recla-

reclamari. Alius; *Sciamus, qui sit, de quo extra ordinem referas*; alius; *Quis est ante relationem reus?* alius; *Salui simus, qui super-*
8 *mus.* Audio imperturbatus, interritus: tantum susceptae rei honestas valet, tantumque ad fiduciam vel metum differt, nolint homi-
9 nes, quod facias, an non probent. Longum est omnia, quae tunc hinc inde iactata sunt, recensere. Nouissime consul; *Secunde, sententiae loco dices, si quid volueris. Permis-eris*, inquam,
10 *quod usque adhuc omnibus permisisti.* Resido: aguntur alia. Interea me quidam ex consularibus amicis secreto accuratoque sermone, quasi nimis fortiter incauteque progressum, corripit, reuocat, monet, ut desistam. Adiecit etiam; *Notabilem te futuris principibus fecisti.* *Esto*, inquam, *dum malis.* Vix ille discesserat, rursus alter; *Quid audes? cur ruis? quibus te periculis obii- cis? quid praesentibus confidis, incertus futurorum? Laces- sis hominem iam praefectum aerarii, & breui consulem; praeterea, qua gratia, quibus amicitiiis fultum?* Nominat quendam, qui tunc ad orientem amplissimum exercitum, non sine magnis dubiis-
12 *que rumoribus, obtinebat.* Ad haec ego; *Omnia percepi, atque animo mecum ante peregi: nec recus- o, si ita casus attulerit, luere poenas ob honestissimum factum, dum flagitiosissimum ul-*
13 *cistor.* Iam censendi tempus. Dicit Domitius Apollinaris, consul designatus, dicit Fabricius Veiento, Fabius Postumius, Vectius Pro-

Proculus, collega Publicii Certi, de quo age-
 batur, vxoris autem meae, quam amiferam,
 vitricus: post hos Ammius Flaccus. Omnes
 Certum, nondum a me nominatum, vt nomi-
 natum defendunt: crimenque quasi in medio
 relictum defensione suscipiunt. Quae praeter-14
 ea dixerint, non est necesse narrare; in libris
 habes. Sum enim cuncta ipsorum verbis per-
 sequutus. Dicunt contra Auidius Quietus,15
 Cornutus Tertullus. Quietus; *Iniquissimum esse,*
querelas dolentium excludi: ideoque Arriae &
Fanniae ius querendi non auferendum: nec in-
teresse, cuius ordinis quis sit, sed quam causam
habeat. Cornutus; *Datum se a consulibus tu-*16
torem Heluidii filiae, petentibus matre eius &
vitrico: nunc quoque non sustinere deserere offi-
cii sui partes; in quo tamen, & suo dolori mo-
dum imponere, & optimarum seminarum perferre
modestissimum adfectum: quas contentas esse, ad-
monere senatum Publicii Certi cruentae adulatio-
nis: & petere, si poena flagitii manifestissimi re-
mittatur, nota Certo quasi censoria inuratur.
 Tum Satrius Rufus medio ambiguoque sermo-17
 ne; Puto, inquit, iniuriam factam Publicio Cer-
 to, si non absoluitur: nominatus est ab amicis
 Arriae & Fanniae, nominatus ab amicis suis:
 nec debemus solliciti esse. Idem enim nos, qui
 bene sentimus de homine, indicaturi sumus: si in-
 nocens est, sicuti & spero, & malo, donec aliquid
 probetur, credo poteritis absolvere. Haec illi,18
 quo quisque ordine citabantur. Venitur ad
 me;

me; confurgo: vtor initio, quod in libro est: respondeo singulis. Mirum qua intentione, quibus clamoribus omnia exceperint, qui modo reclamabant. Tanta conuersio vel negotii dignitatem, vel prouentum orationis, vel actio-
 19ris constantiam, subsequuta est. Finio. Incipit respondere Veiento: nemo patitur; obturbatur, obstreperitur: adeo quidem, ut diceret; rogo, *Patres C. ne me cogatis implorare auxilium tribunorum*. Et statim Murena tribunus,
 20permitto tibi, *vir clarissime Veiento, dicere*. Tunc quoque reclamatur. Inter moras consul citatis nominibus, & peracta discessione, mittit senatum: ac paene adhuc stantem tentantemque dicere Veientonem relinquit. Multum ille de hac (ita vocitabat) contumelia questus est Homérico versu,

ὦ γέρον, ἢ μάλα δὴ σε νέοι τεύεσσι μαχηταί.
 21Non fere quisquam in senatu fuit, qui non me complecteretur, exoscularetur, certatimque laude cumularet, quod intermissum tamdiu morem in publicum consulendi, susceptis propriis simultatibus, reduxissem: quod denique senatum inuidia liberaissem, qua flagrabat apud ordines alios, quod seuerus in ceteros, senatoribus solis, dissimulatione quasi mutua, parce-
 22ret. Haec acta sunt absente Certo. Absuit enim, seu tale aliquid suspicatus, siue, ut excusabatur, infirmus. Et relationem quidem de
 23Caesar ad senatum non remisit: obtinui tamen quod intenderam. Nam collega Certi
 consu-

consulatum, successorem Certus accepit: plane-
que factum est, quod dixeram in fine; reddat
praemium sub optimo principe, quod a pessimo
accepit. Postea actionem meam, utcumque po-
tui, recollegi: addidi multa. Accidit fortui-24
tum (sed non tanquam fortuitum) quod, edi-
tis libris, Certus intra paucissimos dies impli-
citus morbo decessit. Audiui referentes, hanc25
imaginem menti eius, hanc oculis oberrasse,
tanquam videret me sibi cum ferro imminere.
Verane haec, adfirmare non ausim: interest 12-
men exempli, ut vera videantur. Habes epi-26
stolam: si modo epistolam cogitas libris, quos
legisti, non minorem. Sed imputabis tibi, qui
contentus libris non fuisti. Vale.

XIV.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Tacitum hortatur ad parandam scriptis
immortalitatem.

Nec ipse tibi plaudis, & ego nihil magis ex-
sede, quam de te scribo. Posteris an ali-
qua cura nostri, nescio: nos certe meremur,
ut sit aliqua, non dico ingenio (id enim su-
perbum) sed studio, sed labore, & reverentia
posterorum. Pergamus modo itinere instituto:
quod ut paucos in lucem famamque prouexit,
ita multos ex tenebris & silentio protulit.
Vale.

XV.

XV.

C. PLINIUS FALCONI SVO S.

Quid in villa agat.

Refugeram in Tuscos, ut omnia ad arbitrium
meum facerem: at hoc ne in Tuscis qui-
dem: tam multis undique rusticorum libellis,
& tam querulis, inquietor; quos aliquanto
magis inuitus, quam meos, lego. Nam & meos
2 inuitus. Retraeto enim actiunculas quasdam;
quod, post intercapedinem temporis, & frigi-
dum & acerbum est. Rationes, quasi absente
3 me, negliguntur. Interdum tamen equum
conscendo, & patrem familiae haecenus ago,
quod aliquam partem praediorum, sed pro
gestatione, percurro. Tu consuetudinem serua,
nobisque sic rusticis urbana acta perscribe. Vale.

XVI.

C. PLINIUS MAMILIANO SVO S.

*Non venari se propter vindemias, quam-
quam exiguas posse, attamen versiculos pro mu-
sto deuecturum, significat.*

Summam te voluptatem percepisse ex isto co-
piosissimo genere venandi non miror, quum
historicorum more scribas, numerum iniri non
potuisse. Nobis venari nec vacat, nec libet:
non vacat, quia vindemiae in manibus: non
2 libet, quia exiguae. Deuehemus tamen pro
nouo musto novos versiculos tibi, quos iuncun-
distime exigenti, ut primum videbuntur de-
feruisse, mittemus. Vale.

XVII.

XVII.

C. PLINIUS GENITORI SVO S.

Ferendos esse aliorum mores, ut isti nostros quoque ferant, acroamatum in conuiuio exemplo monet.

Acepi tuas litteras, quibus quereris, taedio tibi fuisse quamuis lautissimam coenam, quia scurrae, cinaedi, moriones mensis inerrabant. Vis tu remittere aliquid ex rugis? 2 Equidem nihil tale habeo, habentes tamen fero. Cur ergo non habeo? quia nequaquam me, ut inexpectatum festiuumue delectat, si quid molle a cinaedo, petulans a scurra, stultum a morione profertur. Non rationem, sed stomachum tibi narro. Atque adeo quam multos 3 putas esse, quos aeque ea, quibus ego & tu capimur & ducimur, partim ut inepta, partim ut molestissima offendant? Quam multi, quum lector aut lyristes aut comoedus inductus est, calceos poscunt, aut non minore cum taedio recubant, quam tu ista (sic enim appellas) prodigia perpessus es? Demus igitur 4 alienis oblectationibus veniam, ut nostris impetremus. Vale.

XVIII.

C. PLINIUS SABINO SVO S.

Desideranti libellos suos promittit, sed per partes, ne memoriam turbet.

Qua intentione, quo studio, qua denique memoria, legeris libellos meos, epistola tua

tua ostendit. Ipse igitur exhibes negotium tibi, qui elicis & inuitas, vt quamplurima
 2 communicare tecum velim. Faciam; per partes tamen, & quasi digesta, ne istam ipsam memoriam, cui gratias ago, assiduitate & copia turbem, oneratamque, & quasi oppressam, cogam pluribus singula, posterioribus priora dimittere. Vale.

XIX.

C. PLINIUS RVFONI SVO S.

Verginium tuetur, quod factum suum sepulcro inscribi iusserit: Et Frontinum laudat, qui monumentum sibi fieri vetuerat.

Significas, legisse te in quadam epistola mea, iussisse Verginium Rufum inscribi sepulcro suo.

HIC SITVS EST RVFVS, PVLSO QVI
 VINDICE QVONDAM
 IMPERIVM ADSERVIT NON SIBI
 SED PATRIAE.

Reprehendis, quod iusserit; addis etiam, melius rectiusque Frontinum, quod vetuerit omnino monumentum sibi fieri: meque ad extremum, quid de utroque sentiam, consulis.
 2 Vtrumque dilexi; miratus sum magis, quem tu reprehendis, atque ita miratus, vt non putarem satis vnquam laudari posse, cuius nunc
 3 mihi subeunda defensio est. Omnes ego, qui magnum aliquod memorandumque fecerunt, non modo venia, verum etiam laude dignissimos.

nos iudico, si immortalitatem, quam meruere,
 sectantur, victurique nominis famam supremis
 etiam titulis prorogare nituntur. Nec facile
 quemquam, nisi Verginium inuenio, cuius tanta
 in praedicando verecundia, quanta gloria ex
 facto. Ipse sum testis, familiariter ab eo di-
 lectus probatusque, semel omnino, me audien-
 te, prouectum, ut de rebus suis hoc vnum re-
 ferret, ita secum aliquando Cluuium loquun-
 tum, *Scis, Vergini, quae historiae fides debeat-*
ur: proinde si quid in historiis meis legis aliter-
ac veller, rogo ignoscas. Ad hoc sic illum, *Tu-*
me Cluui, ignoras, ideo me fecisse, quod feci, ut
esset tibi erum vobis scribere, quae libuisset. Age-
 dum, hunc ipsum Frontinum in hoc ipso, in
 quo tibi parcius videtur, & pressior, compa-
 remus. Vetuit extrui monumentum: sed qui-
 bus verbis? *Impensa monimenti superuacua est;*
memoria nostri durabit, si vita meruimus. An
 restrictius arbitraris per orbem terrarum le-
 gendam dare duraturam memoriam sui, quam
 vno in loco duobus versiculis signare, quod
 feceris? Quamquam non habeo propositum, il-
 lum reprehendendi, sed hunc tuendi: cuius
 quae potest apud te iustior esse defensio, quam
 ex collatione eius, quem praetulisti? Meo qui-
 dem iudicio neuter culpandus, quorum vter-
 que ad gloriam pari cupiditate, diuerso itine-
 re, contendit: alter, dum expetit debitos ti-
 tulos; alter, dum mauult videri contempsisse.
 Vale.

XX.

C. PLINIUS VENATORI SVO S.

Laetatur epistola, qua libros suos laudatos vidit; Et de vindemiis nuntiat.

Tua vero epistola tanto mihi iucundior fuit, quanto longior erat, praesertim cum de libellis meis tota loqueretur; quos tibi voluptati esse non miror, cum omnia nostra, perinde ac nos ames. Ipse, quum maxime, vindemias, graciles quidem, vberiores tamen quam exspectaueram, colligo; si colligere est, nonnunquam decerpere vnam, torculum inuisere, gustare de lacu mustum, obrepere vrbani, qui nunc rusticis praesunt, meque notariis & lectoribus reliquerunt. Vale.

XXI.

C. PLINIUS SABINIANO SVO S.

Libertum in gratiam cum patrono reducere tentat. Adde Epist. XXIV. huius libri.

Libertus tuus, cui succensere te dixeras, venit ad me, aduolutusque pedibus meis, tanquam tuis, haesit. Fleuit multum, multumque rogauit; multum etiam tacuit: in summa, fecit mihi fidem poenitentiae. Vere credo emendatum, quia deliquisse se sentit. Irasceris, scio: & irasceris merito, id quoque scio: sed TVNC praecipua mansuetudinis laus, quum irae causa iustissima est. Amasti hominem, &, spero, amabis: interim sufficit, ut exorari te sinas. Licebit rursus irasci, si meruerit:

erit: quod exoratus excusatus facies. Remitte aliquid adolescentiae ipsius, remitte lacrymis, remitte indulgentiae tuae: ne torseris illum, ne torseris etiam te. Torqueris enim, quum tam lenis irasceris. Vereor ne videar non rogare, sed cogere, si precibus eius meas iunxero. Iungam tamen tanto plenius & effusius, quanto ipsum acrius seueriusque corripui, districte minatus, nunquam me postea rogaturum. Hoc illi, quem terreri oportebat, 5 tibi non idem. Nam fortasse iterum rogabo, iterum impetrabo: sit modo tale, ut rogare me, ut praestare te deceat. Vale.

XXII.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Passieni aegritudine dolet, eiusque genus, mores & ingenium laudat.

Magna me solitudine adfecit Passieni Pauli valetudo, & quidem plurimis iustissimisque de causis. Vir est optimus, honestissimus, nostri amantissimus; praeterea in litteris veteres aemulatur, exprimit, reddit: Propertium inprimis, a quo genus ducit, vera soboles, eoque simillima illi, in quo ille praecepuus. 2 Si elegos eius in manum sumseris, leges opus tersum, molle, iucundum, & plane in Propertii domo scriptum. Nuper ad lyrica deflexit, in quibus ita Horatium, ut in illis illum alterum, effingit. Putes, si quid in studiis cognatio valet, & huius propinquum. Magna

varietas, magna mobilitas. Amat, ut qui verissime; dolet, ut qui impatientissime; laudat, ut qui benignissime; ludit, ut qui facetissime: omnia denique tanquam singula absoluit.

- 3 Pro hoc ego amico, pro hoc ingenio, non minus acger animo, quam corpore ille, tandem illum, tandem me recepi. Gratulare mihi; gratulare etiam litteris, ipsis, quae ex periculo eius tantum discrimen adierunt, quantum ex salute gloriae consequentur. Vale

XXIII.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Lactatur, doctorum nomine se inprimis & Tacitum intelligi.

- Frequenter agenti mihi evenit, ut centumviri, quum diu se intra iudicum auctoritatem gravitatemque tenuissent, omnes repente quasi victi coactique consurgerent laudarentque. Frequenter e senatu famam, qualem maxime optaveram, retuli: nunquam tamen maiorem cepi voluptatem, quam nuper ex sermone Cornelii Taciti. Narrabat, sedisse secum Circensibus proximis equitem Romanum. hunc post varios eruditosque sermones requisisse, *Italicus es, an provincialis?* se respondisse, *Nosti me, & quidem ex studiis.* Ad hoc illum, *Tacitus es, an Plinius?* Expressere non possum, quam sit iucundum mihi, quod nomina nostra, quasi litterarum propria, non hominum, litteris redduntur; quod uterque nostrum

rum his etiam ex studiis notus, quibus aliter ignotus est. Accidit aliud ante pauculos 4 dies simile. Recumbebat mecum vir egregius, Fabius Rufinus, super eum municeps ipsius, qui illo die primum in urbem venerat: cui Rufinus, demonstrans me, *Vides hunc?* Multa deinde de studiis nostris. Et ille, *Plinius est*, inquit. Verum fatebor, capio magnum laboris mei fructum. An, si Demosthenes iure lactatus est, quod illum anus Attica ita noscitur, *Οὗτός ἐστι Δημοσθένης*; ego celebritate nominis mei gaudere non debeo? Ego vero 6 & gaudeo, & gaudere me dico. Neque enim vereor, ne iactantior videar, quam de me aliorum iudicium, non meum, profero: praesertim apud te, qui nec ullius invides laudibus, & faues nostris. Vale.

XXIV.

C. PLINIVS SABINIANO SVO S.

Gratias agit, quod precibus pro liberto suis locum dederit. Conf. 9. 21.

Bene fecisti, quod libertum, aliquando tibi carum, reducentibus epistolis meis in domum, in animum recepisti. Iuvabit hoc te: me certe iuvat; primum quod te talem video, ut in ira regi possis: deinde quod tantum mihi tribuis, ut vel auctoritati meae pareas, vel precibus indulgeas. Igitur & laudo & gratias ago. Simul in posterum moneo, ut te erroribus tuorum, etsi non fuerit, qui deprecetur, placabilem praestes. Vale.

X 3.

XXV.

XXV.

C. PLINIVS MAMLIANO SVO S.

Ex castris sollicitatus de carminibus, missurum esse finito rerum actu, pollicetur.

- Q**uereris de turba castrensiū negotiorum, &, tanquam summo otio perfruare, lusus & ineptias nostras legis, amas, flagitas, meque ad similia condenda non mediocriter incitas. Incipio enim ex hoc genere studiorum non solum oblectationem, verum etiam gloriam petere, post iudicium tuum, viri grauis-
3 simi, eruditissimi, ac super ista verissimi. Nunc me rerum actus modice, sed tamen distringit: quo finito aliquid earundem Camaenarum in istum benignissimum sinum mittam. Tu passerculis & columbulis nostris inter aquilas vestras dabis pennas, si tamen & sibi & tibi placebunt: si tantum sibi, continendos cauea nido curabis. Vale.

XXVI.

C. PLINIVS LVPERCO SVO S.

Veterum exemplo probat, oratorem sublimia interdum & fere praecipitia decere.

- D**ixi de quodam oratore seculi nostri, recto quidem & sano, sed parum grandi & ornato, vt opinor, apte, **NIHIL PECCAT,**
2 NIHIL QUOD NIHIL PECCAT. Debet enim orator erigi, attolli, interdum etiam effervesce, efferrī, ac saepe accedere ad praeseptis. Nam plerumque altis & excelsis adiacent

cent abrupta: tutius per plana, sed humilior
 & depressius iter: frequentior currentibus,
 quam reptantibus, lapsus: sed his non laben-
 tibus nulla, illis non nulla laus, etiam si laban-
 tur. Nam ut quasdam artes, ita eloquentiam 3
 nihil magis, quam ancipitia commendant. Vi-
 des, qui per funem in summa nituntur, quan-
 tos soleant excitare clamores, quum iam iam-
 que casuri videntur. Sunt enim maxime mi- 4
 rabilia, quae maxime insperata, maxime peri-
 culosa, utque Graeci magis exprimunt, *παρά-
 βολα*. Ideo nequaquam par gubernatoris est
 virtus, quum placido & quum turbato mari
 vehitur: tunc admirante nullo illaudatus, in-
 glorius subit portum; at quum stridunt fu-
 nes, curvatur arbor, gubernacula gemunt, tunc
 ille clarus & diis maris proximus. Cur haec? 5
 Quia visus es mihi in scriptis meis adnotasse
 quaedam ut tumida, quae ego sublimia; ut
 improba, quae ego audentia; ut nimia, quae
 ego plena arbitrabar. Plurimum autem refert,
 reprehendenda adnotes, an insignia. Omnis 6
 enim aduertit quod eminet & exstat; sed acri
 intentione diiudicandum est, immodicum sit
 an grande, altum an enorme. Atque ut Ho-
 merum potissimum attingam, quem tandem
 alterutram in partem potest fugere,

Βράχε δ' εὐρεῖα χθονί,
 Ἀμφὶ δ' ἐσάλπιγγε μέγας ἔβανός.
 & Ἡέρι δ' ἔγχος ἐκέκλιτο,
 & totum illud.

Ὡς δ' ὅτε χείμαρροι ποταμοὶ κατ' ὄρεσφ^ῆ
^ῆόντες

Ἐς μιτγάγκειαν συμβάλλετον ὄμβριμον
^{ὑδωρ.}

- 7 Sed opus est examine & libra, incredibilia sint haec & immania, an magnifica & coelestia. Nec nunc ego me his similia aut dixisse aut posse dicere puto. Non ita insanio: sed hoc intelligi volo, laxandos esse eloquentiae frenos, nec angustissimo gyro ingeniorum impetus re-
- 8 fringendos. At enim alia conditio oratorum, alia poetarum. Quasi vero M. Tullius minus audeat. Quamquam hunc omitto: neque enim ambigi puto. Sed Demosthenes ipse, ille norma oratoris & regula, num se cohibet & comprimit, quum dicit illa notissima? "Ἀνθρωποὶ μίαιοι, καὶ κόλακες καὶ ἀλάστορες. Et rursus: ἔ γὰρ λίθοις ἐτείχισα τὴν πόλιν, ἔδὲ πλίνθοις ἐγώ. Et statim: ἔκ ἐκ μὲν θαλάττης τὴν Εὐβοίαν προῦβαλόμην ἐγὼ πρὸ τῆς Ἀττικῆς. (ὅσον ἦν αἰθρωπίνῳ λογισμῷ δυνατόν.) Et alibi: ἐγὼ δὲ οἶμαι μὲν, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, νῆ τὰς θεὰς ἐκείνον μεθύειν
- 9 τῷ μεγέθει τῶν πεπραγμένων. Iam quid audentius illo pulcherrimo ac longissimo excessu? νόσημα γάρ. Quid haec breuiora superioribus, sed audacia paria, τότε ἐγὼ μὲν τῷ Πυθωνὶ θρασυνομένῳ καὶ πολλῷ ῥέοντι κατ' ὕμῶν. Ex eadem nota: Ὅταν δὲ ἐκ πλεονεξίας καὶ πονηρίας τις, ὥσπερ ἔτος ἰσχύση, ἡ πρώτη πρόφασις καὶ μικρὸν πταῖσμα ἀπαν-

τὰ ἀνεχαίτισε καὶ διέλυσε. Simile his: Ἀπε-
 σχοινισμένος ἄπασι τοῖς ἐν τῇ πόλει δικαίοις
 γνώσεσι τριῶν δικαστηρίων. Et ibidem: σὺ τὸν
 εἰς ταῦτα ἑλεὼν προὔδωκας Ἀριστογεῖτον, μᾶλ-
 λον δὲ ἀνέστηκας ὅλως, μὴ δὴ πρὸς ἑς αὐτὸς
 εἰάλωκας λιμένας, καὶ προσβολῶν ἐνέπλησας,
 πρὸς τέτρες ὀρμίζε. Et dixeraui: Δέδοικα μὴ
 δόξητέ τισι τὸν αἰεὶ βεβλόμενον εἶναι πονηρὸν
 τῶν ἐν τῇ πόλει παιδοτρέβειν. ἄσθενής μὲν
 γάρ ἐστι πᾶς ὁ πανηρός, καὶ ἑαυτόν. Et
 deinceps: Τέτρω δ' ἐδένα ὀρῶ τῶν τόπων τέ-
 των βάσιμον ὄντα, ἀλλὰ πάντα ἀπόκηρμα,
 φάραγγας, βάραθρα. Nec satis: ἐδὲ γὰρ
 τὲς προγόνους ὑπολαμβάνω τὰ δικαστήρια
 ταῦτα οἰκοδομῆσαι, ἵνα τὲς τοιοῦτους ἐν αὐ-
 τοῖς μοσχεύητε, ἀλλὰ τέναντίον, ἵν' ἀνείργη-
 τε, καὶ κολάζητε, καὶ μηδεὶς ζηλοῖ, μηδ' ἐπι-
 θυμῇ κακίας. Adhuc: Εἰ δὲ κάπηλός ἐστι
 πονηρίας, καὶ παλιγκάπηλος, καὶ μεταβο-
 λεύς. Et mille talia; ut praeteream, quae
 ab Aeschine θαύματα, non δῆματα, vocan-
 tur. In contrarium incidi. Dices, hunc quo-10
 que ob ista culpari. Sed vide quanto maior
 sit, qui reprehenditur ipso reprehendente; et
 maior ob haec quoque. In aliis enim vis, in
 his granditas eius elucet. Num autem Ae-11
 scines ipse iis, quae in Demosthene carpebat,
 abstinuit? Χρὴ γὰρ (ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι,) τὸ
 αὐτὸ φθέγγεσθαι τὸν ῥήτορα καὶ τὸν νόμον
 ὅταν δ' ἐτέραν μὲν φωνὴν ἀφῇ ὁ νόμος, ἐτέ-
 ραν δὲ ὁ ῥήτωρ, τῷ τῷ νόμῳ δικαίῳ χρὴ δι-
 δόναι

δόναι τὴν ψῆφον, ἢ τῇ τῷ λέγοντος ἀνα-
 σχυντῖα. Alio loco: ἔπειτα ἀναφάνεται
 περὶ πάντων ἐν τῷ ψηφίσματι πρὸς τῷ
 κλέμματι γράψας τὰ πέντε τάλαντα, τὰς
 πρέσβεις, ἀξίων τὰς Ὀρεῖτας μὴ ἡμῖν ἀλλὰ
 Καλλίᾳ δίδοναι. ὅτι δὲ ἀληθῆ λέγω. ἀφε-
 λὼν τὸν κομπόν, καὶ τὰς τριήρεις, καὶ τὴν
 ἀλαζονείαν, ἐκ τῷ ψηφίσματος ἀνάγνωθι. Ite-
 rum alio: καὶ μὴ ἔατε αὐτὸν εἰς τὰς τῷ πα-
 ρανόμῃ λόγους περιίτασθαι. Quod adeo pro-
 bavit, ut repetat, ἀλλὰ ἐγκαθήμενοι καὶ ἐνθ-
 δεύοντες ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰσελάυνετε αὐτὸν
 εἰς τὰς τῷ παρὰ νόμῃ λόγους, καὶ τὰς ἐκτρο-
 12 πὰς αὐτῷ τῶν λόγων ἐπιτηρεῖτε. An illa
 custoditius pressiusque? σὺ δὲ ἐλκοποιεῖς, καὶ
 μᾶλλον σοι μέλει τῶν αὐθιμέρων λόγων, ἢ
 τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως. Altius illa: ἔκ
 ἀποπέμψησθαι τὸν ἄνθρωπον ὡς κοινὴν τῶν
 Ἑλλήνων συμφορὰν, ἢ συλλαβόντες ὥς ληστὴν
 τῶν πραγμάτων διὰ τῆς πολιτείας πλεόντα
 13 τιμωρήσασθαι, & alia. Exspecto, ut quae-
 dam ex hac epistola, ut illud, *Gubernacula*
gemunt, &, *diis Maris proximus*, iisdem notis,
 quibus ea, de quibus scribo, confodias. In-
 tellige enim me, dum veniam prioribus peto,
 14 in illa ipsa, quae adnotaueras, incidisse. Sed
 confodias licet, dummodo iam nunc destines
 diem, quo & de illis & de his coram exigere
 possimus. Aut enim tu me timidum, aut
 ego te temerarium faciam. Vale.

XXVII.

C. PLINIUS LATERANO SVO S.

*Historiae reuerentiam haberi, exemplo mon-
strat.*

Quanta potestas, quanta dignitas, quanta ma-
iestas, quantum denique numen sit hi-
storiae, cum frequenter alias, tum proxime
fensi. Recitauerat quidam verissimum librum,
partemque eius in alium diem reseruauerat:
ecce amici cuiusdam orantes obsecrantesque, ne
reliqua recitaret. Tantus audiendi, quae fe- 2
cerint, pudor, quibus nullus faciendi, quae
audire erubescunt. Et ille quidem praestitit,
quod rogabatur; sinebat fides. Liber tamen, 3
ut factum ipsum, manet, manebit, legeturque
semper, tanto magis, quia non statim. Inci-
tantur enim homines ad agnoscenda, quae dif-
feruntur. Vale.

XXVIII.

C. PLINIUS ROMANO SVO S.

*Tribus epistolis respondet: quartam curio-
sus scriptam, accepisse se negat.*

Post longum tempus epistolas tuas, sed tres
pariter recepi, omnes elegantissimas, aman-
tissimas, & quales a te venire, praesertim de-
sideratas, oportebat: quarum vna iniungis mi-
hi iucundissimum ministerium, ut ad Plotinam,
sanctissimam feminam, litterae tuae perferantur:
perferentur. Eadem commendas Popilium, Ar- 2
temisium: statim praestiti, quod petebat. In-
dicat

dicas etiam, modicas te vindemias collegisse.
 Communis haec mihi tecum, quamquam in di-
 3 versissima parte terrarum, querela est. Alte-
 ra epistola nuntias, multa te nunc dictare, nunc
 scribere, quibus nos tibi repraesentantes. Grati-
 ago: agerem magis, si me illa ipsa, quae scri-
 bis aut dictas, legere voluisses. Et erat ae-
 quum, ut te mea, ita me tua scripta cogno-
 scere, etiamsi ad alium, quam ad me pertine-
 4 rent. Polliceris in fine, quum certius de vi-
 tae nostrae ordinatione aliquid audieris, futu-
 rum te fugitium rei familiaris, statimque ad
 nos euolaturum, qui iam tibi compedes necci-
 5 mus, quas perfringere nullo modo possis. Ter-
 tia epistola continebat, esse tibi redditam ora-
 tionem pro Clario, eamque visam vberiore, quam
 dicente me, audiente te, fuerit. Est
 vberior. multa enim postea inserui. Adiciis,
 alias te litteras curiosius scriptas misisse: an
 acceperim, quaeris: non accepi, & accipere ge-
 stio. Proinde prima quaque occasione mitte,
 appositis quidem vsuris, quas ego (num par-
 cius possum?) centesimas computabo. Vale.

XXIX.

C PLINIVS RVSTICO SVO S.

*Diffusus perfectioni, in uno scribendi gene-
 re, se vario, merendae veniae causa, exercet.*

Ut satius, vnum aliquid insigniter, quam
 facere plurima mediocriter; ita plurima
 mediocriter, si non possis vnum aliquid insig-
 niter.

riter. Quod intuens ego, variis me studio-
rum generibus, nulli satis confusus, experior.
Proinde quum hoc vel illud leges, ita singu-
lis veniam, vt non singulis, dabis. An cete-
ris artibus excusatio in numero, litteris durior
lex, in quibus difficilior effectus est? Quid au-
tem ego de venia quasi ingratus? Nam si ea
facilitate haec proxima acceperis, qua priora,
laus potius speranda, quam venia obsecranda
est. Mihi tamen venia sufficit. Vale.

XXX.

C. PLINIUS GEMINIO SVO S.

Quae vera liberalitas sit, docet.

Laudas mihi, & frequenter praefens, & nunc
per epistolas, Nonium tuum, quod sit li-
beralis in quosdam: & ipse laudo, si tamen
non in hos solos. Volo enim eum, qui sit
vere liberalis, tribuere patriae, propinquis, ad-
finibus, amicis, sed amicis dico pauperibus:
non vt isti, qui iis potissimum donant, qui
donare maxime possunt. Hos ego vilcatis ha- 2
matisque muneribus non sua promere puto,
sed aliena corripere. Sunt ingenio simili, qui
quod huic donant, auferunt illi, famamque li-
beralitis auaritia petunt. Primum est autem, 3
suo esse contentum: deinde, quos praecipue
scias indigere, sustentantem fouentemque, orbe
quodam societatis ambire. Quae cuncta si fa-
cit iste, vsquequaque laudandus est: si vnum
aliquod, minus quidem, laudandus tamen. Tam 4
rarum

rarum est etiam imperfectae liberalitatis exemplar. Ea inuasit homines habendi cupido, ut possideri magis, quam possidere videantur. Vale.

XXXI.

C. PLINIUS SARDO SVO S.

Laudat illius librum, & laudatus in eo ipse, gratias agit.

Postquam a te recessi, non minus tecum, quam quum apud te, fui. Legi enim librum tuum, identidem repetens ea maxime (non enim mentiar) quae de me scripsisti. In quibus quidem percopiosus fuisti. Quam multa, quam varia, quam non eadem de eodem, nec tamen diuersa, dixisti? Laudem pariter & gratias agam? Neutrum satis possum, & si possem, timerem, ne arrogans esset, ob ea laudare, ob quae gratias agerem. Vnum illud addam, omnia mihi tanto laudabiliora visa, quanto iucundiora; & tanto iucundiora, quanto laudabiliora erant. Vale.

XXXII.

C. PLINIUS TITIANO SVO S.

Quid agat amicus, quaerit: & delicatum otium suum festiue narrat.

Quid agis? quid acturus es? Ipse vitam iucundissimam, id est otiosissimam, vivo. Quo fit, ut scribere longiores epistolas nolim, velim legere: illud, tanquam delicatus; hoc tanquam otiosus. Nihil est enim aut pigrius delicatis, aut curiosius otiosis. Vale.

XXXIII.

XXXIII.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Mira de Hipponensi delphino narrat.

Incidi in materiam veram, sed simillimam
 fictae, dignamque isto laetissimo, altissimo,
 planeque poetico ingenio. Incidi autem, dum
 super coenam varia miracula hinc inde refe-
 runtur. Magna auctoris fides; tametsi quid
 poetae cum fide? Is tamen auctor, cui bene
 vel historiam scripturus credidisses. Est in 2
 Africa Hipponensis colonia, mari proxima:
 adiacet ei nauigabile stagnum, ex quo, in mo-
 dum fluminis, aestuarium emergit, quod vice
 alterna, prout aestus aut repressit, aut impulit,
 nunc infertur mari, nunc redditur stagno.
 Omnis hic aetas piscandi, nauigandi, atque 3
 etiam natandi studio tenetur: maxime pueri,
 quos otium ludusque sollicitat. His gloria &
 virtus altissime prouehi: victor ille, qui lon-
 gissime vt littus, ita simul nantes, reliquit.
 Hoc certamine puer quidam, audentior cete- 4
 ris, in vltiora tendebat. Delphinus occurrit,
 & nunc praecedere puerum, nunc sequi, nunc
 circuire, postremo subire, deponere, iterum sub-
 ire, trepidantemque perferre primum in al-
 tum: mox flectit ad littus, redditque terrae
 & aequalibus. Serpit per coloniam fama: con- 5
 currere omnes, ipsum puerum tanquam mira-
 culum adspicere, interrogare, audire, narrare.
 Postero die obsident littus, prospectant mare,
 & si quid est mari simile. Natant pueri: in-
 ter

ter hos ille, sed cautius. Delphinus rursus
ad tempus, rursus ad puerum venit. Fugit
ille cum ceteris. Delphinus, quasi inuitet,
reuocet, exsilit, mergitur, variosque orbes im-
6 plicitat expeditque. Hoc altero die, hoc ter-
tio, hoc pluribus, donec homines, innutritos
mari, subiret timendi pudor: accedunt, & ad-
ludunt, & appellant: tangunt etiam, pette-
stantque praebentem. Crescit audacia expe-
rimento. Maxime puer, qui primus expertus
est, adnatat natanti, insilit tergo: fertur re-
ferturque, agnosci se, amari putat, amat ipse:
7 neuter timet, neuter timetur. Huius fiducia,
mansuetudo illius augetur: nec non alii pueri
dextra laeuaque simul eunt hortantes monen-
tesque. Ibat vna (id quoque mirum) delphi-
nus alius, tantum spectator & comes. Nihil
enim simile aut faciebat, aut patiebatur: sed
alterum illum ducebat, reducebat, vt puerum
8 ceteri pueri. Incredibile (tam verum tamen
quam priora) delphinum gestatorem colluso-
remque puerorum in terram quoque extrahi
solutum, arenisque siccatum, vbi incaluisset, in
9 mare reuolui. Constat Octauium Auitum,
legatum proconsulis, in littus educto religione
praua superfudisse vnguentum, cuius illum no-
uitatem odoremque in altum refugisse; nec
nisi post multos dies visum languidum & moe-
stum; mox, redditis viribus, priorem lasci-
uiam & solita ministeria repetisse. Conflue-
bant ad spectaculum omnes magistratus, quo-
rum

rum aduentu, & morâ modica, respublica novis sumtibus atterebatur. Postremo locus ipse quietem suam secretumque perdebat. Placuit occulte interfici, ad quod coibatur. Haec tu qua miseratione, qua copia deslebis, ornabis, attolles? Quamquam non est opus adfingas aliquid aut adstruas: sufficit, ne ea, quae sunt vera, minuantur. Vale.

XXXIV.

C. PLINIUS TRANQVILLO SVO S.

Consultit, num versus, quos male legere dicitur, ipse pergat recitare, an liberto legendos tradat.

Explica aestum meum. Audio, me male legere, dumtaxat versus: orationes enim commodius, sed tanto minus versus. Cogito ergo recitaturus familiaribus amicis, experiri librum meum. Hic quoque similiter, quem elegi, non bene; sed melius scio lecturum, si tamen non fuerit perturbatus. Est enim tam novus lector, quam ego poeta. Ipse nescio quid illo legente interim faciam, sedeam defixus, & mutus, & similis otioso; an (vt quidam) quae pronuntiabit, murmure, oculis, manu prosequar. Sed puto, me non minus male saltare, quam legere. Iterum dicam, explica aestum meum, vereque rescribe, num sit melius, pessime legere, quam ista vel non facere, vel facere. Vale.

XXXV.

C. PLINIVS APPIO SVO S.

Librum sibi missum, quum vacauerit, lecturum esse promittit: Et ne diligentior amicus in retractatione sit, monet.

Librum, quem misisti, recepi, & gratias ago: sum tamen hoc tempore occupatissimus. Ideo nondum eum legi, quum alioqui validissime cupiam: sed eam reuerentiam cum literis ipsis, tum scriptis tuis debeo, ut sumere illa, nisi vacuo animo, irreligiosum putem.

2 Diligentiam tuam in retractandis operibus valde probo. Est tamen aliquis modus, primum, quod nimia cura deterit magis, quam emendat? deinde; quod nos a recentioribus reuocet, simulque nec absoluit priora, & inchoare posteriora non patitur. Vale.

XXXVI.

C. PLINIVS FVSCO SVO S.

Quam vitae rationem Et studiorum in secessu seu villa teneat, exponit. Conf. 3. 5.

Quaeris, quemadmodum in Tuscis diem aestate disponam. Euigilo, quum libuit, plerumque circa horam primam, saepe ante, tardius raro: clausae fenestrae manent. Mire

2 enim silentio & tenebris animus alitur. Ab iis, quae auocant, abductus, & liber, & mihi relictus, non oculos animo, sed animum oculis sequor, qui eadem, quae mens, vident, quoties non vident alia. Cogito, si quid in mani-

manibus, cogito ad verbum scribenti emendantique similis: nunc pauciora, nunc plura, ut vel difficile vel facile componi teneriue potuerunt. Notarium voco, & die admissio, quae formaueram dicto; abit, rursusque reuocatur, rursusque remittitur. Vbi hora quarta vel 3 quinta (neque enim certum dimensumque tempus) ut dies suasit, in xystrum me vel cryptoporticum confero; reliqua meditor & dicto. Vehiculum adscendo. Ibi quoque idem, quod ambulans aut iacens. Durat intentio, mutatione ipsa refecta: paulum redormio, dein ambulo, mox orationem Graecam Latinamue clare & intente, non tam vocis causa, quam stomachi, lego: pariter tamen & illa firmatur. Iterum ambulo, vngor, exerceor, lauro. Coenanti mihi, si cum vxore, vel paucis, liber 4 legitur: post coenam, comoedi aut lyristes: mox cum meis ambulo, quorum in numero sunt eruditi. Ita variis sermonibus vespera extenditur, & quamquam longissimus, dies cito conditur. Non nunquam ex hoc ordine aliqua mutantur. Nam si diu tacui, vel ambulauit, post somnum demum lectionemque, non vehiculo, sed (quod breuius, quia velocius) equo gestor. Interueniunt amici ex proximis oppidis, partemque dici ad se trahunt, interdumque lassato mihi opportuna interpellatione subueniunt. Venor aliquando; sed non sine 6 pugillaribus, ut quamuis nihil ceperim, non nihil referam. Datur & colonis (ut videtur
Y 2 ipsi)

ipsis) non satis temporis, quorum mihi agrestes querelae litteras nostras & isthaec vibana opera commendant. Vale.

XXXVII.

C. PLINIUS PAVLLINO SVO S.

Excusat se, quod propter praediorum locationem calendis Ianuariis Paullino, consulatum inituro, non possit adesse.

- Nec tuae naturae est, translaticia haec & quasi publica officia a familiaribus amicis contra ipsorum commodum exigere: & ego te constantius amo, quam ut verear, ne aliter ac velim accipias, nisi te calendis statim consulem videro: praesertim quum me necessitas locandorum praediorum plures annos ordinatura detineat; in qua mihi nova consilia sumenda sunt. Nam priore lustro, quamquam post magnas remissiones, reliqua creuerunt: inde plebisque nulla iam cura minuendi aeris alieni, quod desperant posse persolui; rapiunt etiam, consumuntque, quod natum est, ut qui iam putent se non sibi parcere. Occurrendum ergo augescentibus vitiis; & medendum est. Medendi una ratio, si non nummo, sed partibus locum, ac deinde ex meis aliquos exactores operi, custodes fructibus ponam: & alioqui nullum iustius genus redditus, quam quod terra, coelum, annus refert. Ad hoc, magnam fidem, acres oculos, numerosas manus poscit: experiendum tamen, & quasi in veteri morbo,

bo, quaelibet mutationis auxilia tentanda sunt. Vide, quam non delicata me causa obire primum consulatus tui diem non sinat: quem tamen hic ut praesens votis, gaudio, gratulatione celebrabo. Vale.

XXXVIII.

C. PLINIUS SATVRNINO SVO S.

Rufum laudat, non tam precibus alienis, quam ipsius meritis inductus.

Ego vero Rufum nostrum laudo: non quia tu, ut ita facerem, petiisti, sed quia est ille dignissimus. Legi enim librum omnibus numeris absolutum, cui multum apud me gratiae amor ipsius adiecit. Iudicavi tamen. Neque enim soli iudicant, qui maligne legunt. Vale.

XXXIX.

C. PLINIUS MVSTIO SVO S.

Aedem Cereris refecturus, marmora & signum sibi emi rogat.

Auspicum monitu reficienda est mihi aedes Cereris in praediis in melius & in maius. Vetus sane & angusta, quum sit alioqui stato die frequentissima. Nam idibus Septembribus magnus e regione tota coit populus, multae res aguntur, multa vota suscipiuntur, multa redduntur, sed nullum in proximo suffugium aut imbris aut solis. Videor ergo munifice simul religioseque facturus, si aedem quam pulcherrimam exstruxero, addidero porticus: illam

lam ad vsum deae, has ad hominum. Velim
 ergo emas quatuor marmoreas columnas, cuius
 tibi videbitur generis: emas marmora, quibus
 4 solum, quibus parietes excolantur. Erit etiam
 vel faciendum vel emendum ipsius deae signum:
 quia antiquum illud e ligno quibusdam sui
 5 partibus vetustate truncatum est. Quantum
 ad porticus, nihil interim occurrit, quod vi-
 deatur istinc esse repetendum: nisi tamen, vt
 formam secundum rationem loci scribas: ne-
 que enim possunt circumdari templo; nam so-
 lum templi hinc sumine & abruptissimis ripis,
 6 hinc via cingitur. Est vltra viam latissimum
 pratum, in quo satis apte contra templum
 ipsum porticus explicabuntur: nisi quid tu me-
 lius inueneris, qui soles locorum difficultates
 arte superare. Vale.

XL.

C. PLINIUS FVSCO SVO S.

*Cui vitae studiorumque rationem aestiuam,
 quam in secessu teneat, epist. XXXVI. perscri-
 pserat; eidem rogatus exponit etiam hibernam.*
 Scribis, pergratas tibi fuisse litteras meas, qui-
 bus cognouisti, quemadmodum in Tuscis
 otium aestatis exigerem: requiris, quid ex hoc
 2 in Laurentino hieme permutem. Nihil, nisi
 quod meridianus somnus eximitur, multum-
 que de nocte vel ante vel post diem sumitur:
 &, si agendi necessitas instat, quae frequens
 hieme, non iam comoedo vel lyristae post coe-
 nam

nam locus; sed illa, quae dictaui, identidem retractantur, ac simul memoriae frequenti emendatione proficitur. Habes aestate, hieme consuetudinem; addas huc, licet, auctumnum, quaeque inter hiemem aestatemque media, ut nihil de die perduat, ita de nocte paruulum adquirunt. Vale.

LIBER X.

In quo Epistolae Plinii ad Traianum Imperatorem; & Traiani ad Plinium.

I.

C. PLINIUS TRAIANO.

Traiano, imperium morte Neruae consequuto, gratulatur.

Tua quidem pietas, Imperator sanctissime, optauerat, ut quam tardissime succederes patri: sed dii immortales festinauerunt virtutes tuas ad gubernacula reipublicae, quam suscepas, admouere. Precor ergo, ut tibi, & 2 per te generi humano, prospera omnia, id est, digna seculo tuo, contingant. Fortem te & hilarem, Imperator optime, & priuatim & publice opto.

II.

C. PLINIVS TRAIANO.

Iure trium liberorum donatus, principi gratias agit.

Exprimere, Domine, verbis non possum, quantum mihi gaudium attuleris, quod me dignum putasti iure trium liberorum. Quamuis enim Iulii Seruiani, optimi viri, tuique amantissimi, precibus induleris: tamen etiam ex rescripto intelligo, libentius hoc ei
 2 te praestitisse, quia pro me rogabat. Videor ergo summam voti mei consequutus, quam inter initia felicissimi principatus tui probaueris, me ad peculiarem indulgentiam tuam pertinere: eoque magis liberos concupisco; quos habere etiam illo tristissimo seculo volui, sicut
 3 potes duobus matrimoniis meis credere. Sed dii melius, qui omnia integra bonitati tuae reseruarunt. Malui hoc potius tempore me patrem fieri, quo futurus essem & securus & felix.

III. (V.)

C. PLINIVS TRAIANO.

Petit, ut Voconium in senatorium ordinem promoueat.

Indulgentia tua, Imperator optime, quam plenissimam experior, hortatur me, ut audeam tibi etiam pro amicis obligari; inter quos sibi vel praecipuum locum vindicat Voconius Romanus, ab ineunte aetate condiscipulus & con-
 2 tubernalis meus. Quibus ex causis & a diuo patre

patre tuo petieram, ut illum in amplissimum ordinem promoueret: sed hoc votum meum bonitati tuae reservatum est, quia mater Romani liberalitatem sestertii quadringenties, quod conferre se filio codicillis ad patrem tuum scriptis professa fuerat, nondum satis legitime peregerat. Quod postea fecit, admonita a nobis. 3
 Nam & fundos emancipavit, & cetera, quae in emancipatione implenda solent exigi, consummauit. Quam sit ergo finitum, quod spes 4
 postas morabatur, non sine magna fiducia sub signo apud te fidem pro moribus Romani mei, quos & liberalia studia exornant, & eximia pietas, quae hanc ipsam matris liberalitatem, & statim patris hereditatem, & adoptionem a vitrico meruit. Auget haec & natalium & paternarum facultatum splendor; quibus singulis 5
 multum commendationis accessurum etiam ex meis precibus, indulgentiae tuae credo. Rogo 6
 ergo, Domine, ut me exoptatissimae mihi gratulationis compotem facias, & honestis (ut spero) adfectibus meis praestes, ut non in me tantum, verum & in amico gloriari iudiciis tuis possim.

IV. (VI.)

C. PLINIUS TRAIANO.

Medico suo civitatem Romanam: Antoniae libertis feminis ius Quiritium petit. Conf. ep.

21.

Proximo anno, Domine, gravissima valetudine usque ad periculum vitae vexatus, iatra-

Y 5

tra.

tralipten adsumsi: cuius sollicitudini & studio, tuae tantum indulgentiae beneficio, referre gratiam possum. Quare rogo, des ei ciuitatem
 2 Romanam. Est enim peregrinae conditionis, manumissus a peregrina. Vocatur ipse Harpocras: patronam habuit Thermuthin Theonis, quae iampridem defuncta est. Item rogo, des ius Quiritium libertis Antoniae Maximillae, ornatissimae feminae, Heliae & Antoniae Harmeridi. Quod a te, petente patrona, peto.

V. (XI.)

C. PLINIVS TRAIANO.

Alexandrinam etiam ciuitatem Harpocrati datam laetatur, cui litteras ad praefectum Aegypti, sibi licentiam occursum longioris petit.

Exprimere, Domine, verbis non possum, quanto me gaudio adfecerint epistolae tuae, ex quibus cognoui, te Harpocrati, iatraliptae meo, etiam Alexandrinam ciuitatem tribuisse, quamuis, secundum institutionem principum, non temere eam dare proposuisses. Esse autem Harpocran *νομὸν μεμφοτικὸν* indico tibi.

2 Rogo ergo, indulgentissime imperator, ut mihi ad Pompeium Plantam, praefectum Aegypti, amicum tuum, sic, ut promissisti, epistolam mittas. Obuiam iturus, quo maturius, Domine, exoptatissimi aduentus tui gaudio frui possim, rogo, permittas mihi, quam longissime occurrere tibi.

VI. (XII.)

C. PLINIUS TRAIANO.

Medici propinquis ciuitatem, & aliis ius Quiritium petit.

Proxima infirmitas mea, Domine, obligauit me Postumio Marino medico: cui parem gratiam referre beneficio tuo possum, si precibus meis, ex consuetudine bonitatis tuae, indulseris. Rogo ergo, vt propinquis eius des ciuitatem, Chrysippo Mithridatis, vxorique Chrysippi, Stratonicae Epigoni, item liberis eiusdem Chrysippi, Epigono & Mithridati, ita vt sint in patris potestate, vtque iis in liberos seruetur ius patronorum. Item rogo, indulgeas ius Quiritium L. Satrio Abalcantio, & P. Caesio Phosphoro, & Panchariae Soteridi. Quod a te, volentibus patronis, peto.

VII. (XIII.)

C. PLINIUS TRAIANO.

Praeturam amico, Accio Surae, petit.

Scio, Domine, memoriae tuae, quae est beneficiendi tenacissima, preces nostras inhaerere: quia tamen in hoc quoque saepe indulxisti, admoneo simul & impense rogo, vt Accium Suram praetura exornare digneris, cum locus vacet. Ad quam spem alioqui quietissimum hortatur & natalium splendor, & summa integritas in paupertate, & ante omnia, felicitas temporum, quae bonam conscientiam ciuium tuorum ad vsum indulgentiae tuae prouocat & attollit.

VIII.

VIII. (XIV.)

C. PLINIVS TRAIANO.

Sacerdotium sibi petit.

Quum sciam, Domine, ad testimonium laudemque morum meorum pertinere, tam boni principis iudicio exornari, rogo, dignitati, ad quam me prouexit indulgentia tua, vel auguratum, vel septemuiratum, quia vacant, adiacere digneris, ut iure sacerdotii precari deos pro te publice possim, quos nunc precor pietate priuata.

IX. (XV.)

C. PLINIVS TRAIANO.

Victoriam Traiano gratulatur.

Victoriae tuae, optime imperator, maximae, pulcherrimae, antiquissimae, & tuo nomine & reipublicae gratulor, deosque immortales precor, ut omnes cogitationes tuas tam laetus sequatur euentus; ut virtutibus tantis gloria imperii & nouetur & augeatur.

X. (XXVI.)

C. PLINIVS TRAIANO.

Seruili aduentum nuntiat.

Seruilius Pudens legatus, Domine, VIII. calend. Decembr. Nicomediam venit: meque longae expectationis sollicitudine liberavit.

XI. (XXVII.)

C. PLINIVS TRAIANO.

Rosianum commendat.

Rosianum Geminum, Domine, arctissimo vinculo mecum tua in me beneficia iunxerunt. Habui enim illum quaestorem in consulatu, mei summe obseruantissimum expertus. Tantam mihi post consulatum reuerentiam praestat, vt publicae necessitudinis pignora priuaris cumulet officiis. Rogo ergo, vt ipsi apud te, pro dignitate eius, precibus meis faucas: cui & si quid mihi credis, indulgentiam tuam dabis. Dabit ipse operam, vt in his, quae ei mandaueris, maiora mereatur. Parciorem me in laudando facit, quod spero, tibi & integritatem eius, & probitatem, & industriam non solum ex eius honoribus, quos in vrbe sub oculis tuis gessit, verum etiam ex commilitio, esse notissimam. Illud vnum, quod propter caritatem eius nondum mihi videor satis plene fecisse, etiam atque etiam facio; teque, Domine, rogo, gaudere me ex ornata quaestoris mei dignitate, id est, per illum mea, quam maturissime velis.

XII.

C. PLINIVS TRAIANO.

Gratias agit, quod Coelium ex consulatu in Bithyniam missurus sit.

Difficile est, Domine, exprimere verbis, quantum perceperim laetitiam, quod & mihi

& socruī meae praestitisti, ut ad finem consularis Coelium Clementem in hanc provinciam
 2 transferres. Ex illo enim mensuram beneficii tui penitus intelligo, quum tam plenam indulgentiam cum tota domo mea experiar: cui referre gratiam parem ne audeo quidem, quamvis maxime debeam. Itaque ad vota confugio, deosque precor, ut iis, quae in me assidue confers, non indignus existimer.

XIII. (LXIV.)

C. PLINIVS TRAIANO.

Tabellarium regis Sauromatae ad Traianum mittit.

Scriptis mihi, Domine, Lycormas, libertus tuus, ut, si qua legatio a Bosporo venisset, urbem petitura, usque in aduentum suum retineretur. Et legatio quidem dumtaxat in eam civitatem, in qua ipse sum, nulla adhuc venit; sed venit tabellarius Sauromata, quem ego, usus opportunitate, quam mihi casus obtulerat, cum tabellario, qui Lycormam ex itinere praecessit, mittendum putavi, ut possis ex Lycormae & ex regis epistolis pariter cognoscere, quae fortasse pariter scire deberes.

XIV. (LXV.)

C. PLINIVS TRAIANO.

Diplomate se tabellarium Sauromatam iuvisse significat.

Rex Sauromates scripsit mihi, esse quaedam, quae deberes quam maturissime scire: qua

ex causa festinationem tabellarii, quem ad te cum epistolis misit, diplomate adiui.

XV. (LXVIII.)

C. PLINIUS TRAIANO.

Excusat, quod legatum regis Sauromatae non retinuerit.

Legato Sauromatae regis, quum sua sponte Nicaeae, ubi me inuenerat, biduo substitisset, longiorem moram faciendam, Domine, non putavi: primum quod incertum adhuc erat, quando libertus tuus Lycormas venturus esset; deinde quod ipse proficiscebam in diuersam prouinciae partem, ita officii necessitate exigente. Haec in notitiam tuam perferenda existimaui, quia proxime scripseram, petiisse Lycormam, ut legationem, si qua venisset a Bosporo, usque in aduentum suum retinerem. Quod diutius faciendi nulla mihi probabilis ratio occurrit; praesertim quum epistolae Lycormae, quas detinere, ut ante praedixi, nolui, aliquot diebus hunc legatum antecessuras viderentur.

XVI. (LXXV.)

C. PLINIUS TRAIANO.

Callidromum, multorum variante fortuna seruum, Traiano mittit.

Apuleius, Domine, miles, qui est in statione Nicomedensi, scripsit mihi, quendam nomine Callidromum, quum detineretur a Maximo & Dionysio pistoribus, quibus operas suas loca-

locauerat, cōfugisse ad tuam statuam, perduc-
tumque ad magistratus indicasse, seruisse ali-
quando Laberio Maximo, captumque a Susa-
go in Moesia, & a Decebalo muneri missum
Pacoro, Parthiae regi, pluribusque annis in
ministerio eius fuisse: deinde fugisse, atque ita
2 in Nicomediam peruenisse. Quem ego per-
ductum ad me, quum eadem narrasset, mir-
tendum ad te putavi. Quod paullo tardius
feci, dum requiro gemmam, quam sibi, ha-
bentem imaginem Pacori, & quibus insignibus
3 ornatus fuisset, subtractam indicabat. Volui
chim hanc quoque, si intueniri potuisset, simul
mittere, sicut glebulam misi, quam se ex Par-
thico metallo attulisse dicebat. Signata est
annulo meo, cuius est aposphragisma, qua-
driga.

XVII. (LXXXVI)

C. PLINIVS TRAIANO.

*Procuratorem Caesaris testimonio prosequi-
tur.*

Maximum, libertum & procuratorem tuum,
Domine, per omne tempus, quo fuimus
vna, probum, & industrium, & diligentem,
&c, sicut rei tuae amantissimum, ita discipli-
nae tenacissimum expertus, libenter apud te
testimonio prosequor ea fide, quam tibi
debeo.

XVIII.

XVIII. (LXXXVII.)

C. PLINIVS TRAIANO.

Gabium Bassum laudat apud Traianum.

Gabium Bassum, Domine, praefectum orae Ponticae, integrum, probum, industrium, atque inter ista reuerentissimum mei expertus, voto pariter & suffragio prosequor, ex fide, quam tibi debeo: quem abunde conspexi instructum commilitio tuo, cuius disciplinae debet, quod indulgentia tua dignus est. Apud me & milites & pagani, a quibus iustitia eius & humanitas penitus inspecta est, certatim ei, qua priuatim, qua publice, testimonium retribuerunt. Quod in notitiam tuam perfero ea fide, quam tibi debeo.

XIX. (LXXXVIII.)

C. PLINIVS TRAIANO.

Filium commilitonis sui, & ipsum acrem militem, commendat.

Nymphidium Lupum, Domine, primipilarem, commilitonem habui, quum ipse tribunus essem, ille praefectus: inde familiariter diligere coepi. Creuit postea caritas ipsa tuae vetustate amicitiae. Itaque & quieti eius inieci manum, & exegi, ut me in Bithynia consilio instrueret. Quod ille amicissime, & otii & senectutis ratione postposita, & iam fecit, & facturus est. Quibus ex causis necessitudines eius inter meas numero, & filium imprimis, Nymphidium Lupum, iuuenem probum;

bum, industrium, & egregio patre dignissimum, suscecturum indulgentiae tuae: sicut primis eius experimentis cognoscere potes, quum praefectus cohortis plenissimum testimonium meruerit Iulii Ferocis & Fusci Salinatoris, clarissimorum virorum. Meum gaudium, Domine, meam gratulationem filii honores continerent.

Plinii & Traiani Epistolae mutuae.

XX. (III.)

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Excusat se, quod praefectus aerario patrociniū Afris negauerit, & rursus iubente senatu praestiterit.

Vt primum me, Domine, indulgentia vestra promouit ad praefecturam aerarii Saturni, omnibus aduocationibus, quibus alioquinquam eram promiscue functus, renuntiaui, ut toto animo, del gato mihi officio vacarem. Qua ex causa, quum patronum me provinciales optassent contra Marium Priscum, & petiti veniam huius muneris, & impetraui: sed quum postea consul designatus censuisset, agendum nobiscum, quorum erat exculatio recepta, ut essemus in senatus potestate, patemurque nomina nostra in vinam conici, convenientissimum esse tranquillitati seculi tui putavi, praesertim tam moderatae voluntati

amplissimi ordinis non repugnare. Cui obsequio meo, opto, ut existimes constare rationem, quum omnia facta dictaque mea probare sanctissimis moribus tuis cupiam.

XXI. (IV.)

TRAIANVS PLINIO S.

Et ciuis & senatoris boni partibus functus es, obsequium amplissimi ordinis, quod iustissime exigebat, praeſtando. Quas partes implaturus te secundum susceptam fidem confido.

XXII. (VII.)

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Gratias agit pro impetratis, quas rogauerat, & Alexandrinam quoque ciuitatem iatraliptae suo petit. Conf. ep. 4. & 5.

Ago gratias, Domine, quod & ius Quiritium libertis necessariae mihi feminae, & ciuitatem Romanam Harpocrati, iatraliptae meo, sine mora indulxisti. Sed quum annos eius & censum, sicut praeceperas, ederem, admonitus sum a peritioribus, debuisse me ante ei Alexandrinam ciuitatem impetrare, deinde Romanam, quoniam esset Aegyptius. Ego autem, quia inter Aegyptios, ceterosque peregrinos, nihil interesse credebam, contentus fueram hoc solum scribere tibi, eum scilicet a peregrina manumissum, patronamque eius iampridem decessisse. De qua ignorantia mea non queror, per quam fecit, ut tibi pro eodem homine

3 saepius obligarer. Rogo itaque, ut beneficio tuo legitime frui possim, tribuas ei & Alexandrinam ciuitatem, & Romanam. Annos eius & censum (ne quid rursus indulgentiam tuam moraretur) libertis tuis, quibus iusseras, misi.

XXIII. (VIII.)

TRAIANVS PLINIO S.

Ciuitatem Alexandrinam, secundum institutionem principum, non temere dare proposui: sed cum Harpocrati, iatraliptae tuo, iam ciuitatem Romanam impetraueris, huic quoque petitioni tuae negare non sustineo. Tu, ex quo nomen sit, notum mihi facere debebis, ut epistolam tibi ad Pompeium Plantam, praefectum Aegypti, amicum meum, mittam.

XXIV. (IX.)

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Commeatum in agros excurrendi petit, tum rerum suarum causa, tum ut templum exstruat.

Quum diuus pater tuus, Domine, & oratione pulcherrima & honestissimo exemplo omnes ciues ad munificentiam esset cohortatus, petii ab eo, ut statuas principum, quas in longinquis agris per plures successiones traditas mihi, quales acceperam, custodiebam, permitteret in municipium transferre, adiecta sua statua. Quodque ille mihi cum plenissimo testimonio indulserat, ego statim decurionibus scripseram, ut adsignarent solum, in quo templum

plum pecunia mea extruerem: illi in honorem operis ipsius electionem loci mihi obtulerunt. Sed primum mea, deinde patris tui **3** valetudine, postea curis delegati a vobis officii retentus, nunc videor, commodissime posse in rem praesentem excurrere. Nam & menstruum meum calend. Septembris finitur, & sequens mensis complures dies feriatos habet. Rogo **4** ergo, ante omnia, permittas mihi, opus, quod inchoaturus sum, exornare & tua statua: deinde, ut hoc facere quam maturissime possim, indulgeas commeatum. Non est autem simplici- **5** tatis meae dissimulare apud bonitatem tuam, obiter te plurimum collaturum utilitatibus rei familiaris meae. Agrorum enim, quos in eadem regione possideo, locatio, quum alioqui **CCCC** excedat, adeo non potest differri, ut proximam putationem nouus colonus facere debeat. Praeterea continuae sterilitates cogunt me de remissionibus cogitare: quarum rationem, nisi praesens, inire non possum. Debebo ergo, **6** Domine, indulgentiae tuae & pietatis meae celeritatem, & status ordinationem, si mihi ob utraque haec dederis commeatum **XXX** dierum. Neque enim angustius tempus praefinire possum, quum & municipium & agri, de quibus loquor, sint ultra centesimum & quinquagesimum lapidem.

XXV.

TRAIANVS PLINIO S.

Et priuatas multas & omnes publicas causas petendi commeatus reddidisti: mihi autem vel sola voluntas tua suffecisset. Neque enim dubito te, ut primum potueris, ad tam districtum officium reuersurum. Statuam poni mihi a te eo, quo desideras loco, quamquam eiusmodi honorum parcissimus, tamen patior, ne impedisse cursum erga me pietatis tuas videar.

XXVI. (XVI.)

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Suum ad Bithyniam accessum nuntiat.

Quia confido, Domine, ad curam tuam pertinere, nuntio tibi, me Ephesum cum omnibus meis ὑπὲρ Μαλέων nauigasse. Quamuis contrariis ventis retentus, nunc, destino partim orariis nauibus, partim vehiculis, provinciam petere. Nam sicut itineri graues aestus, ita continuæ navigationi etesiae reluctantur.

XXVII. (XVII.)

TRAIANVS PLINIO S.

Recte renuntiasti mihi, Secunde carissime. Pertinet enim ad animum meum, quali itinere in provinciam peruenias. Prudenter autem constituis interim nauibus, interim vehiculis uti, prout loca suaserint.

XXVIII

XXVIII. (XVIII.)

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

*Nuntiat, se tandem in prouinciam venisse,
& rationes excutere, propter quas mensorem
ex urbe petit.*

Sicut saluberrimam nauigationem, Domine,
vsque Ephesum expertus, ita inde, post-
quam vehiculis iter facere coepi, grauissimis
aestibus, atque etiam febriculis, vexatus Per-
gami subisti. Rursus, quum transissem in 2
orarias nauculas, contrariis ventis retentus,
aliquanto tardius, quam speraueram, id est,
xv. calend. Octobres, Bithyniam intraui. Non
possum tamen de mora queri, cum mihi con-
tigerit, quod erat auspiciatissimum, natalem
tuum in prouincia celebrare. Nunc rei publi- 3
cae Prusensium impendia, redditus, debitores ex-
cutio: quod ex ipso tractu magis ac magis
necessarium intelligo. Multae enim pecuniae
variis ex causis a priuatis detinentur: prae-
terea quaedam minime legitimis sumtibus ero-
gantur. Haec tibi, Domine, in ipso ingressu 4
meo scripsi. Quintodecimo calend. Octobris,
Domine, prouinciam intraui, quam in eo ob-
sequio, in ea erga te fide, quam de genere
humano mereris, inueni. Dispice, Domine, 5
an necessarium putes, mittere huc mensorem.
Videntur enim non mediocres pecuniae posse
reuocari a curatoribus operum, si mensurae
fideliter aguntur. Ita certe prospicio ex ratio-
ne Prusensium, quam cum Maximo tracto.

XXIX.

TRAIANVS PLINIO S.

- C*uperem sine querela corpusculi tui, & tuorum, peruenire in Bithyniam potuisses, ac simile tibi iter ab Epheso ei navigationi fuisset, quam expertus usque illo eras. Quo autem die peruenisses in Bithyniam, cognoui, Secunde carissime,
- 2 me, litteris tuis Provinciales, credo, prospectum sibi a me, intelligent. Nam & tu dabis operam, ut manifestum sit illis, electum te esse
- 3 qui ad eosdem mei loco mittereris. Rationes autem in primis tibi rerum publicarum excutiendae sunt. Nam & esse eas vexatas satis constat. Mensores vix etiam iis operibus, quae aut Romae, aut in proximo, sunt, sufficientes habeo: sed in omni provincia inveniuntur, quibus credi possit, & ideo non deerunt tibi, modo velis diligenter excutere.

XXX.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Consulit, custodiae per publicos seruos adseruandae sint, an per milites.

- R*ogo, Domine, consilio me regas haesitantem, vtrum per publicos civitatum seruos (quod usque adhuc factum) an per milites, adseruare custodias debeam. Vereor enim, ne & per seruos publicos parum fideliter custodiantur, & non exiguum militum numerum
- 2 haec cura distringat. Interim publicis seruis paucos milites addidi. Video tamen periculum

lum esse, ne id ipsum vtriusque negligentiae causa sit; dum communem culpam hi in illos, illi in hos regerere posse confidunt.

XXXI. (XXI.)

TRAIANVS PLINIO S.

Nihil opus est, mi Secunde carissime, ad continendas custodias, plures commilitones converti. Perseueremus in ea consuetudine, quae isti prouinciae est, ut per publicos seruos custodiantur. Etenim, ut fideliter hoc faciant, in tua seueritate ac diligentia positum est. Inprimis enim, sicut scribis, verendum est, ne, si permisceantur seruis publicis milites, mutua inter se fiducia negligentiores sint: sed & illud haereat nobis, quam paucissimos milites a signis auocandos esse.

XXXII. (XXII.)

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Cur nondum a Basso supernumerarios milites reuocauerit, significat.

Gabius Bassus, praefectus orae Ponticae & reuerentissime & officiosissime, Domine, venit ad me, & compluribus diebus fuit mecum. Quantum perspicere potui, vir egregius, & indulgentia tua dignus: cui ego notum feci, praecepisse te, ut ex cohortibus, quibus me praesse voluisti, contentus esset beneficiariis decem. equitibus duobus, centurione vno. Respondit; non sufficere sibi hunc numerum, idque se scripturum tibi. Hoc in causa fuit,

quo minus statim reuocandos putarem, quos
habet supra numerum.

XXXI. I. (XXII.)

TRAIANVS PLINIO S.

Et mihi scribit Gabius Bassus, non sufficere
sibi eum militum numerum, qui ut daretur
illi, mandatis meis complexus sum. Quod quat-
ris, scripsisse me, ut notum haberes, his litteris
fuit tibi iussu. Multum interest, res poscat, an
homines imperare latius velint. Nobis autem
utilitas demum spectanda est: Et quantum fieri
potest, curandum, ne milites a signis absint.

XXXIV. (XXIV.)

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Prusensum nomine balineum rogat exstrui.

Prutentes, Domine, balineum habent & for-
didum & vetus. Id itaque, indulgentis-
tus, restituere desiderant: ego tamen aestimans
nouum fieri debere, videris mihi desiderio
eorum indulgere posse. Erit enim pecunia,
ex qua fiat: primum ea, quam reuocare a pri-
vatis & exigere iam coepi: deinde, quam ipsi
erogare in oleum soliti, parati sunt in opus
balinei conferre. Quod alioqui & dignitas ci-
uitatis, & seculi tui nitor postulat.

XXXV.

TRAIANVS PLINIO S.

Si instructio noui balinei oneratura vires Pru-
sensum non est, possumus desiderio eorum in-
dul-

dulgere: modo ne quid ideo aut intribuant, aut minus illis in posterum fiat, ad necessarias erogationes.

XXXVI.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De militibus, liberto Caesaris relinquendis, consult.

Maximus, libertus & procurator tuus, Domine, praeter decem beneficiarios, quos assignati a me Gemellino, optimo viro, iussisti, sibi quoque confirmat necessarios esse milites. Ex his interim, sicut inueneram, in ministerio eius relinquendos existimaui: praesertim quum ad frumentum comparandum iret in Paphlagoniam. Quin etiam tutelae causa, quia desiderabat, addidi duos equites. In futurum quid seruari velis, rogo rescribas.

XXXVII. (XXIX.)

TRAIANVS PLINIO S.

Nunc quidem proficiscentem, ad comparationem frumentorum, Maximum, libertum meum recte militibus instruxisti. Fungebatur enim & ipse extraordinario munere. Quum ad pristinum aditum reuersus fuerit, sufficient illi duo a te dati milites, & totidem a Virbio Gemellino, procuratore meo, quem adiuvant.

XXXVIII.

XXXVIII. (XXX.)

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Consulit de poena seruorum inter tirones repertorum.

Sempronius Caelianus, egregius iuuenis, re-
 pertus inter tirones, duos seruos misit ad
 me: quorum ego supplicium distuli, vt te,
 conditorem disciplinae militaris firmatoremque,
 2 consulere de modo poenae. Ipse enim du-
 bito ob haec maxime, quod, vt iam dixerant,
 sacramento militari nondum distributi in nu-
 meros erant. Quid ergo debeam sequi, rogo,
 Domine, scribas, praesertim quum pertineat
 ad exemplum.

XXXIX. (XXXI.)

TRAIANVS PLINIO S.

Secundum mandata mea fecit Sempronius Cae-
 lianus, mittendo ad te eos, de quibus cogno-
 sci oportebat, an capitale supplicium meruisse vi-
 deantur. Refert autem, voluntarii se obtulerint,
 2 an lecti sint, vel etiam vicarii dati. Lecti si
 sunt, inquisitor peccauit: si vicarii dati, penes
 eos culpa est, qui dederunt: si ipsi, quum habe-
 rent conditionis suae conscientiam, venerunt; anim-
 aduertendum in illos erit. Neque enim mul-
 tum interest, quod nondum per numeros distri-
 buti sunt. Ille enim dies, quo primum probati
 sunt, veritatem ab his originis suae exigit.

XL. (XXXII.)

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Quaerit, quid faciendum de damnatis sit, qui ministeriis publicis se immiscuerunt.

Salua magnitudine tua, Domine, descendas oportet ad meas curas, quum ius mihi dederis referendi ad te, de quibus dubito. In 2
plerisque ciuitatibus, maxime Nicomediae & Niceae, quidam vel in opus damnati, vel in ludum, similiaque his genera poenarum, publicorum seruorum officio ministerioque funguntur, atque etiam, vt publici serui, annua accipiunt. Quod ego quum audissem, diu multumque haesitauit, quid facere deberem. Nam 3
& reddere poenae post longum tempus plerisque iam senes, &, quantum adfirmatur, frugaliter modesteque viuentes, nimis seuerum arbitrabar; & in publicis officiis retinere damnatos, non satis honestum putabam; eosdem rursus a republica pasci otiosos, inutile; non pasci, 4
etiam periculosum existimabam. Necessario ergo rem totam, dum te consularem, in suspensio reliqui. Quaeres fortasse, quemadmodum euenerit, vt poenis, in quas damnati erant, exsoluerentur: & ego quaesiui, sed nihil comperi, quod adfirmare tibi possum. Vt decreta, quibus damnati erant, proferebantur; ita nulla 5
monimenta, quibus liberati, probarentur. Erant tamen, qui dicerent deprecantes, iussu proconsulum legatorumue dimissos. Addebat fidem, quod

quod credibile erat, neminem hoc ausum sine auctore.

XLI (XXXIII.)
TRAIANVS PLINIO S.

Memineris idcirco te in istam prouinciam missum, quoniam multa in ea emendanda apparuerint. Erit autem vel hoc maxime corrigendum, quod qui damnati ad poenam erant, non modo ea sine auctore, ut scribis, liberati sunt: sed etiam in conditionem proborum minimorum retrahantur. Qui igitur intra hos proximis decem annos damnati, nec ullo idoneo auctore liberati sunt, hos oportebit poenae suae reddi: si qui vetustiores inuenientur, Et senes ante annos decem damnati, distribuamus illos in ea ministeria, quae non longe a poena sint. Solent enim eiusmodi, ad balineum, ad purgationes cloacarum, item munitiones viarum Et vicorum, dari.

XLII. (XXXIV.)
C PLINVS TRAIANO IMP. S.

Nicomedense incendium narrat, Et institutionem collegii fabrum commendat.

Quam diuersam partem prouinciae circumiit, Nicomediae vastissimum incendium multas priuatorum domos, & duo publica opera, quamquam via interiacente, Gerusian & Isson, absumsit. Est autem latius sparsum: primum violentia venti, deinde inertia hominum, quod satis constat otiosos & immobiles tanti mali spectatores perstitisse: & alioqui nullus

lus usquam in publico siphos, nulla hama, nullum denique instrumentum ad incendia compescenda: & haec quidem, ut iam praecepi, parabuntur. Tu, Domine, dispice, an instituentum putes collegium fabrorum, dumtaxat hominum CL; ego attendam, ne quis, nisi faber, recipiatur, neque iure concessio in aliud utatur. Nec erit difficile custodire tam paucos.

XLIII. (XXXV.)

TRAIANVS PLINIO S.

Tibi quidem secundum exempla complurium in mentem venit, posse collegium fabrorum apud Nicomedenses constitui: sed meminerimus, provinciam istam, & praecipue eas civitates, ab eiusmodi factionibus esse vexatas. Quodcumque nomen ex quacunque causa dederimus iis, qui in idem contracti fuerint, heteras, quamvis breves, fient. Satius itaque est comparari ea, quae ad coercendos ignes auxilio esse possint, admonerique dominos praediorum, ut & ipsi inhibeant; ac, si res poposcerit, accursu populi ad hoc uti.

XLIV. (XXXVI.)

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Vota pro principis salute suscepta & soluta nuntiat.

Solemnia vota pro incolumitate tua, qua publica salus continetur, & suscipimus, Domine, pariter & soluimus, precati deos, ut volunt ea semper solui, semper, ut signari.

XLV.

XLV. (XXXVII.)
 TRAIANVS PLINIO S.

*E*t soluisse vos cum provincialibus, diis immortalibus vota pro mea salute & incolumitate, & nuncupasse, libenter, mi Secunde carissime, cognoui ex litteris tuis.

XLVI. (XXXVIII.)
 C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Aquaeductum, Nicomediae frustra inceptum, perfici posse scribit, si ex urbe aquilex mittatur.

In aquaeductum, Domine, Nicomedenses impenderunt HS XXX. CCC. XXVIII, qui imperfectus adhuc relictus, ac etiam destructus est: rursus in alium ductum erogata sunt CC. Hoc quoque relicto, nouo impendio est opus, vt aquam habeant, qui tantam pecuniam male perdiderunt. Ipse perueni ad fontem purissimum, ex quo videtur aqua debere perducī, sicut initio tentatum erat, arcuato opere, ne tantum ad plana civitatis & humilia perueniat. Manent adhuc paucissimi arcus: possunt & erigi quidam lapide quadrato, qui ex superiore opere detractus est: aliqua pars, vt mihi videtur, testaceo opere agenda erit. Id enim & facilius & vilius. Et inprimis necessarium est, mitti a te vel aquilegem vel architectum, ne rursus eveniat, quod accidit. Ego illud vnum adfirmo, & vtilitatem operis & pulchritudinem seculo tuo esse dignissimam.

XLVII.

XLVII. (XXXIX.)
 TRAIANVS PLINIO S.

*Curandum est, ut aqua in Nicomedensem ciuitatem perducatur. Vere credo, te ea, qua debebis, diligentia hoc opus adgressurum. Sed, me Dius fidi-
 us, ad eandem diligentiam tuam pertinet, inquie-
 re, quorum vitio ad hoc opus tantam pecuniam
 Nicomedenses perdidierint, ne, quum inter se grati-
 ficantur, & inchoauerint aquaeductus, & reliquerint.
 Quid itaque compereris, perfer in notitiam meam.*

XLVIII.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

*De Nicensium & Claudopolitanorum aedifi-
 cationibus consulit.*

Theatrum, Domine, Niceae maxima iam par-
 te constructum, imperfectum tamen, se-
 stertium, ut audio (neque enim ratio plus ex-
 cussa est) amplius centies hausit: vereor, ne
 frustra. Ingentibus enim rimis descendit &
 hiat, siue in causa solum humidum & molle,
 siue lapis ipse gracilis & putris: dignum est
 certe deliberatione, sitne faciendum, an sit re-
 linquendum, an etiam destruendum. Nam ful-
 turae ac substructiones, quibus subinde susci-
 pitur, non tam firmas mihi quam sumtuosae
 videntur. Huic theatro ex priuatorum pol-
 licitationibus multa debentur, ut basilicae cir-
 ca, ut porticus supra caueam: quae nunc omnia
 differuntur cessante eo, quod ante peragendum
 est. Idem Nicenses gymnasium, incendio amis-
 sum,

sum, ante aduentum meum restituere coeperunt longe numerosius laxiusque, quam fuerat. Etiam aliquantum erogauerunt: periculum est, ne parum vtiliter. Incompositum enim & sparsum est. Praeterea architectus, sane aemulus eius, a quo opus inchoatum est, adfirmat, parietes (quamquam viginti & duos pedes latos) imposita onera sustinere non posse, quia sine caemento medio farti, nec testaceo opere
 5 praecincti. Claudiopolitani quoque in depresso loco, imminente etiam monte, ingens balineum defodiunt magis, quam aedificant, & quidem ex ea pecunia, quam buleutae addunt beneficio tuo, aut iam obtulerunt ob introitum,
 6 aut nobis exigentibus conferent. Ergo quum timeam, ne illic publica pecunia, hic, quod est omni pecunia pretiosius, munus tuum male collocetur; cogor petere a te, non solum ob theatrum, verum etiam ob haec balinea, mitas architectum, despecturum, vtrum sit vtilius post sumtum, qui factus est, quoquo modo consummare opera, vt inchoata sunt: an quae videntur emendanda, corrigere; quae transferenda, transferre; ne, dum seruare volumus quod impensum est, male impendamus, quod addendum est.

XLIX. (XLI.)

TRAIANVS PLINIO S.

*Q*uid oporteat fieri circa theatrum, quod inchoatum apud Nicenses est, in re praesenti optime delibe-

deliberabis & constitues: tibi sufficiet indicari, cui
sententiae accesseris. Tunc autem a priuatis exigi
opera tibi curae sit, quum theatrum (propter quod
illa promissa sunt) factum erit. Gymnasis indul-
gent Graeculi: ideo forsitan Nicenses maiore animo
constructionem eius adgressi sunt; sed oportet illos eo
contentos esse, quod possit illis sufficere. Quid Clau-
diopolitanis circa balineum, quod parum (ut scribis)
idoneo loco inchoauerunt, suadendum sit, tu constitues.
Architecti tibi deesse non possunt. Nulla prouincia
est, quae non peritos & ingeniosos homines habeat:
modo ne existimes, breuius esse, ab urbe mitti, quam
ex Graecia etiam ad nos venire soliti sunt.

L. (XLII.)

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

*Suadet, ut lacus Nicomedensis cum mari fossa
coniungatur.*

Intuenti mihi & fortunae tuae & animi ma-
gnitudinem, conuenientissimum videtur, de-
monstrare opera non minus aeternitate tua,
quam gloria digna, quantumque pulchritudinis,
tantum vtilitatis habitura. Est in Nicome-
densium finibus amplissimus lacus: per hunc
marmora, fructus, ligna, materiae & sumtu
modico & labore vsque ad viam nauibus, in-
de, magno labore, maiore impendio, vehiculis
ad mare deuehuntur. Sed hoc opus multas
manus poscit: at hae pro re non desunt. Nam
& in agris magna copia est hominum, & ma-
xima in ciuitate: certaue spes, omnes liben-
tissime

- tissime adgressuros opus omnibus fructuosum.
- 3 Superest, ut tu libratores vel architectos, si tibi videbitur, mittas, qui diligenter exploret, siue lacus altior mari, quem artifices regionis huius quadraginta cubitis altior
- 4 esse contendunt. Ego per eadem loca inuenio fossam a rege percussam: sed incertum, utrum ad colligendum humorem circumiacentium agrorum, an ad committendum flumini lacum; est enim imperfecta: hoc quoque dubium, intercepto rege, mortalitate, an desperato operis
- 5 effectu. Sed hoc ipso (feres enim me ambitiosum) pro tua gloria incitor & accendor, ut cupiam peragi a te, quae tantum coeperant reges.

LI. (XLIII.)

TRAIANVS PLINIO S.

Potest nos sollicitare lacus iste, ut committere illum mari velimus: sed plane explorandum est diligenter, ne, si immixtus in mare fuerit, totus effluat; certe, quantum aquarum, & unde accipiat. Poteris a Calpurnio Macro petere libratores, & ego hinc aliquem tibi, peritum eiusmodi operum, mittam.

LII. (XLIV.)

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De sumtu Byzantiorum, in legationem ad principem quotannis facto, consulit.

Requerenti mihi Byzantiorum reipublicae impendia, quae maxima fecit, indicatum est, Domine, legatum ad te salutandum annis omni-

omnibus cum psephismate mitti, eique dari
 nummorum duodena millia. Memor ergo pro- 2
 positi tui, legatum quidem retinendum, pse-
 phisma autem mittendum putavi, ut simul &
 sumtus leuaretur, & impleretur publicum offi- 3
 cium. Eidem ciuitati imputata sunt terna
 millia, quae viatici nomine annua dabantur le-
 gato eunti ad eum, qui Moesiae praest, pu-
 blice salutandum. Haec ego in posterum cir- 4
 cumcidenda existimaui. Te, Domine, rogo,
 ut quid sentias, rescribendo, aut consilium
 meum confirmare, aut errorem emendare di-
 gneris.

LIII. (XLV.)

TRAIANVS PLINIO S.

Optime fecisti, Secunde carissime, duodena ista By-
 zantiis, quae ad saluandum me in legatum in-
 pendebantur, remittendo. Fungetur his partibus, etsi
 solum eorum psephisma per te missum fuerit. Igno-
 scet illis & Moesiae praeses, si minus illum sumtuose
 coluerint.

LIV. (XLVI.)

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Diplomata quamdiu valeant, doceri cupit.
Diplomata, Domine, quorum dies praeterita,
 an omnino obseruari, & quamdiu velis,
 rogo scribas, meque haesitatione liberes. Ve-
 reor enim, ne in alterutram partem ignoran-
 tia lapsus, aut illicita confirmem, aut necessa-
 ria impediam.

LV. (XLVII.)
 TRAIANVS PLINIO S.

Diplomata, quorum praeteritus est dies, in usu esse non debent; ideo inter prima iniungo mihi, ut per omnes prouincias ante mittam noua diplomata, quam desiderari possint.

LVI. (XLVIII.)
 C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

An Apameorum rationes, quod putabant contra priuilegia esse, inspiciendae sint, consulit.

Quum vellem Apameae, Domine, cognosceret publicos debitores, & reditum, & impendia; responsum est mihi, cupere quidem vniuersos, ut a me rationes coloniae legerentur; nunquam tamen esse lectas ab ullo praefectum: habuisse priuilegium & vetustissimum morem, arbitrio suo rempublicam administrare. Exegi, ut, quae dicebant, quaeque recitabant, libello complecterentur: quem tibi, qualem acceperam, misi: quamuis intelligerem, plerumque ex illo ad id, de quo quaeritur, non pertinere. Te rogo, ut mihi praecipere digneris, quid me putes obseruare debere. Vereor enim, ne aut excessisse, aut non impleuisse officii mei partes videar.

LVII. (XLIX.)
 TRAIANVS PLINIO S.

Libellus Apameorum, quem epistolae tuae iunxeras, remisit mihi necessitatem perpendendi, qualia essent,

sunt, propter quae videri volunt eos, qui pro consulibus hanc provinciam obtinuerunt, abstinuisse inspectione rationum suarum, quum ipsum te, ut eas inspiceres, non recusauerint. Remuneranda est igitur 2
probitas eorum: ut iam nunc sciant, hoc, quod inspecturus es, ex mea voluntate, saluis quae habent privilegiis, esse facturum.

LVIII. (L.)

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Consulit, an aedes Matris Magnae transferri possit.

Ante aduentum meum, Domine, Nicomedenses priori foro nouum adiicere coeperunt, cuius in angulo est aedes vetustissima Matris Magnae, aut reficienda, aut transferenda: ob hoc praecipue, quod est multo depressior opere co, quod nunc maxime surgit. Ego, quum 2
quaererem, num esset aliqua lex dicta templo, cognoui alium hic, alium apud nos esse morem dedicationis. Dispice ergo, Domine, an putes aedem, cui nulla lex dicta est, salua religione posse transferri: alioqui commodissimum est, si religio non impedit.

LIX. (LI.)

TRAIANVS PLINIO S.

Potes, mi Secunde carissime, sine sollicitudine religionis, si loci positio videtur hoc desiderare, aedem Matris Deum transferre in eam, quae est accommodatior: nec te moueat, quod lex dedicationis nulla

*reperitur, quum solum peregrinae ciuitatis capax non
sit dedicationis, quae sit nostro iure.*

LX. (LIII.)

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Diem imperii solemniter celebratum esse nuntiat.

Diem, Domine, quo seruasti imperium, dum
suscipis, quanta mereris laetitia, celebra-
vimus, precati deos, vt te generi humano,
cuius tutela & securitas saluti tuae innixa est,
incolumem florentemque praestarent. Praeii-
mus, & commilitonibus iusiurandum more so-
lemni praestantibus, & prouincialibus, qui ea-
dem certarunt pietate, iurantibus.

LXI. (LIV.)

TRAIANVS PLINIO S.

Quanta religione ac laetitia commilitones cum pro-
uincialibus, te praeeunte, diem imperii mei ce-
lebrauerint, libenter, mi Secunde carissime, cognoui
ex litteris tuis.

LXII. (LV.)

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De usu publicae pecuniae consulit.

Pecuniae publicae, Domine, prouidentia tua
& ministerio nostro etiam exactae sunt &
exiguntur: quae vereor, ne otiosae iaceant.
Nam & praediorum comparandorum aut nulla
aut rarissima occasio est: nec inueniuntur, qui
velint debere, reipublicae praesertim, [duode-
nis] assibus, quanti a priuatis mutuantur. Di-

Dispice ergo, Domine, numquid minuendam ² usuram, ac per hoc idoneos debitores inuitandos, putes; &, si ne sic quidem reperiuntur, distribuendam inter decuriones pecuniam, ita ut recte reipublicae caueant: quod, quamquam inuitis & recusantibus, minus acerbum erit, leuiore usura constituta.

LXIII. (LVI.)

TRAIANVS PLINIO S.

Et ipse non aliud remedium dispicio, mi *Secunde* carissime, quam ut quantitas usurarum minuat^{ur}, quo facilius pecuniae publicae collocentur. Modum eius ex copia eorum, qui mutuabuntur, tu constitues. Inuitos ad accipiendum compellere, quod fortassis ipsis otiosum futurum sit, non est ex iustitia nostrorum temporum.

LXIV. (LVII.)

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De relegatis imperatorem consulit.

Summas, Domine, gratias ago, quod inter maximas occupationes, iis, de quibus te consului, me quoque regere dignatus es: quod nunc quoque facias rogo. Adiit enim me qui- ² dam, indicauitque, aduersarios suos a Seruilio Caluo, clarissimo viro, in triennium relegatos, in prouincia morari: illi contra, ab eodem se restitutos adfirmauerunt, edictumque recitauerunt: qua caussa necessarium credidi, rem integram ad te referre. Nam, sicut mandatis ³

A a s

cuis

tuis cautum est, ne restituam ab alio aut a me relegatos; ita de iis, quos alius relegauerit & restituerit, nihil comprehensum est. Ideo tu, Domine, consulendus fuisti, quid observare me velles, tam, Hercule, de iis, quam de illis, qui in perpetuum relegati, nec restituti, in provincia deprehenduntur. Nam haec quoque species incidit in cognitionem meam. Est enim adductus ad me in perpetuum relegatus a Iulio Basso proconsule: ego, quia sciebam, acta Bassi rescissa, datumque a senatu ius omnibus, de quibus ille aliquid constituisset, ex integro agendi dumtaxat per biennium, interrogavi hunc, quem relegauerat, an adisset, docuissetque proconsulem: negavit.

5 Per quod effectum est, ut te consulerem, an reddendum eum poenae suae, an gravius aliquid, & quid potissimum? constituendum putares & in hunc, & in eos, si qui forte in simili conditione inuenirentur. Decretum Calvi & edictum, item decretum Bassi his litteris subieci.

LXV. (LVIII)
 TRAIANVS PLINIO S.

Quid in personam eorum statuendum sit, qui a Publio Serulio Caluo proconsule in triennium relegati, & mox eiusdem edicto restituti in provincia remanserunt, proxime tibi rescribam, quum causas huius facti a Caluo requisiero. Qui a Iulio Basso in perpetuum relegatus est, quum per biennium agendi facultatem habuerit, si existimabat, se iniuria

iuria relegatum, neque id fecerit, atque in prouincia morari perseverauerit, victus mitti ad praefectos praetorii mei debet. Neque enim sufficit, eum poenae suae restitui, quam contumacia elusit.

LXVI.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

De Archippo philosopho, in metallum damnato, consulit.

Quum citarem iudices, Domine, conuentum inchoaturus, Flavius Archippus vacationem petere coepit, vt philosophus. Fuerunt, 2
qui dicerent, non modo liberandum eum iudicandi necessitate, sed omnino tollendum de iudicum numero, reddendumque poenae, quam fractis vinculis euasisset. Recitata est sententia 3
Velii Paulli proconsulis, qua probatur Archippus crimine falsi damnatus in metallum: ille nihil proferebat, quo restitutum se doceret. Allegabat tamen pro restitutione & libellum a se Domitiano datum, & epistolas eius ad honorem suum pertinentes, & decretum Prusensium. Addebat his & litteras tuas scriptas sibi: addebat & patris tui edictum, & epistolam, quibus confirmasset beneficia a Domitiano data. Itaque, quamuis eidem talia crimina applicarentur, nihil decernendum putaui, donec te consularem de eo, quod mihi constitutione tua dignum videbatur. Ea, quae sunt vtrunque recitata, his litteris subieci. 4

EPI-

EPISTOLA DOMITIANI AD TERTIUM MAXIMUM.

- 5 Flavius Archippus philosophus impetravit a me, ut agrum ei DC circa Prusadem, patriam suam, emi iuberem, cuius redditu suos alere posset. Quod ei praestari volo: summam expensam liberalitati meae feres.

EIVSDEM AD L. APPIUM MAXIMUM.

- 6 Archippum philosophum, bonum virum, & professioni suae, etiam maioribus respondentem, commendatum habeas velim, mi Maxime, & plenam ei humanitatem tuam praestes in iis, quae veretur de a te desideraverit.

EDICTUM DIVI NERVAE.

- 7 QUAEDAM SINE DUBIO, QUIRITES, IPSA FELICITAS TEMPORUM EDICIT, NEC SPECTANDUS IN IIS BONVS PRINCEPS, QUIBUS ILLVM INTELLIGI SATIS EST, QUVM HOC SIBI QVISQVE CIVIVM MEORVM SPONDERE POSSIT, ME SECVKITATEM OMNIVM QUIETI MEAE PRAETVLISSE, VT ET LIBENTER NOVA BENEFICIA CONFERREM, ET ANTE ME
- 8 CONCESSA SERVAREM. NE TAMEN ALIQVAM GAVDII PVBLICIS ADEFERAT HAESITATIONEM VEL EORVM QUI IMPETRAVERVNT DIFFIDENTIA,

TIA, VEL EIVS MEMORIA QVI PRAE-
STITIT, NECESSARIUM PARITER
CREDIDI AC LAETIVM, OBIAM DV-
BII ANTIBVS INDVLGENTIAM ME-
AM MITTERE. NOLO EXISTIME[RE]
QVISQVAM, QVAE ALIO PRINCIPE
VEL PRIVATIM VEL PVBLICE CON-
SEQVVTVS, IDEO SALTEM A ME
RESCINDI, VT POTIVS MIHI DEBE-
AT, SI ILLA RATA ET CERTA [FE-
CERO]: NEC GRATVLATIO VLLIVS
INSTAVRATIS EGET PRECIBVS. [ET
QVI NON HABENT, ME.] QVEM FOR-
TVNA IMPERII VLLIV MELIORE RE-
SPEXIT. ME NOVIS BENEFICIIS VA-
CARE PATIANIVR: ET EA DEMVM
SCIANT ROGANDA ESSE, QVAE NON
HABENT.

EPISTOLA EIVSDEM AD TVL-
LIVM IVSIVM.

*Quum rerum omnium ordinatio, quae prioribus tem-
poribus inchoatae consummatae sunt, observanda
sit, tum epistolis etiam Domitiani standum est.*

LXVII. (LX.)

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Archippi & accusatricis libellos mittit principi.

Flavius Archippus per salutem tuam aeter-
nitatemque petit a me, vt libellum, quem
mihi dedit, mitterem tibi. Quod ego sic ro-
gant

ganti praestandum putavi; ita tamen, ut mis-
surum me, notum accusatrici eius facerem, a
qua & ipsa acceptum libellum his epistolis
iunxi, quo facilius, velut audita utraque par-
te, dispiceres, quid statuendum putares.

LXVIII. (LXI.)
TRAIANVS PLINIO S.

Potuit quidem ignorasse Domitianus, in quo statu
esset Archippus, quum tam multa ad honorem
eius pertinentia scriberet: sed meae naturae accom-
modatius est credere, etiam statui eius subuentum in-
teruentu principis: praesertim quum etiam statuarum
ei honor toties decretus sit ab iis, qui ignorabant,
quid de illo Paullus proconsul pronuntiasset. Quae
tamen, mi Secunde carissime, non eo pertinent, ut,
si quid illi noui criminis obiciatur, minus de eo au-
diendum putes. Libellos Furiae Primae accusatri-
cis, item ipsius Archippi, quos alteri epistolae tuae
iunxeras, legi.

LXIX.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Rursus de lacu Nicomedensium cum mari com-
mittendo scribit, seu respondet ad epist. LI.

Tu quidem, Domine, prouidentissime vere-
ris, ne commissus flumini, atque ita mari,
lacus effluat: sed ego in re praesenti inuenisse
videor, quemadmodum huic periculo occurre-
2 rem. Potest enim lacus fossa usque ad flumen
adduci, nec tamen in flumen emitti, sed re-
lictis quasi margine contineri pariter & dirimi: sic

sic consequemur, ut nec vicino videatur flumini missus, & sit perinde ac si misceatur. Erit enim facile per illam breuissimam terram, quae interiacebit, aduecta fossa onera transponere in flumen. Quod ita fiet, si necessitas coget, & 3 spero, non coget. Est enim & lacus ipse satis altus, & nunc in contrariam partem flumen emittit; quod interclusum inde, & quo volumus auersum, sine ullo detrimento, lacui tantum aquae, quantum nunc portat, adfunder. Praeterea per id spatium, per quod fossa facienda est, incidunt riui: qui si diligenter colligantur, augebunt illud, quod lacus dederit. Enimvero si placeat fossam longius ducere, & 4 arctius pressam mari aequare, nec in flumen, sed in ipsum mare emittere, repercussus maris seruabit & reprimet quidquid e lacu veniet. Quorum si nihil nobis loci natura praestaret, expeditum tamen erat, cataractis aquae cursum temperare. Verum & haec & alia 5 multo sagacius conquiret explorabitque liberator, quem plane, Domine, debes mittere, ut polliceris. Est enim res digna & magnitudine tua & cura. Ego interim Calpurnio Macro, clarissimo viro, auctore te, scripsi, ut liberatorem quam maxime idoneum mitteret.

LXX. (LXIII.)
 TRAIANVS PLINIO S.

Manifestum est, mi Secunde carissime, nec prudentiam nec diligentiam tibi defuisse circa istum lacum,

lacum, quum tam multa prouisa habeas, per quae nec periclitetur exhauriri, & magis in usus nobis futurus sit. Elige igitur id, quod praecipue res ipse suaserit. Calpurnium Maerum credo facturum, ut te libratore instruat: neque enim provinciae istae his artificibus carent.

LXXI. (LXVI.)

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De libere natis, expositis, & in seruitute educatis, quaerit.

Magna, Domine, & ad totam provinciam pertinens quaestio est de conditione & alimentis eorum, quos vocant *ὑπηρέτες*. In qua ego, auditis constitutionibus principum, quia nihil inueniebam aut proprium, aut universale, quod ad Bithynos ferretur, consulendum te existimaui, quid observari velles. Neque enim putavi, posse me in eo, quod auctoritatem tuam posceret, exemplis esse contentum. Recitabatur autem apud me edictum, quod dicebatur diui Augusti, ad Anniam pertinens: recitatae & epistolae diui Vespasiani ad Lacedaemonios, & diui Titi ad eosdem, dein ad Achaeos: & Domitiani ad Auidium Nigrinum & Armenium Brocchum, proconsules, item ad Lacedaemonios: quae ideo tibi non misi, quia & parum emendata, & quaedam non certae fidei videbantur, & quia vera & emendata in scriniis tuis esse credebam.

LXXII

LXXII. (LXVII.)
TRAIANVS PLINIO S.

Quaestio ista, quae pertinet ad eos, qui liberi nati, expositi, deinde sublati a quibusdam in seruitute educati sunt, saepe tractata est: nec quidquam inuenitur in commentariis eorum principum, qui ante me fuerunt, quod ad omnes prouincias sit constitutum. Epistolae sane sunt Domitiani ad Auidium Nigrinum & Armenium Broeckum, quae fortasse debeant obseruari: sed inter eas prouincias, de quibus rescriptis, non est Bithynia: & ideo nec adserptionem denegandam iis, qui ex eiusmodi causa in libertatem vindicabuntur, puto: neque ipsam libertatem redimendam pretio alimentorum.

LXXIII. (LXIX.)
C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

An reliquias mortuorum transferre liceat, Traianum, tanquam P. M. consulit.

Petentibus quibusdam, vt sibi reliquias suorum, aut propter iniuriam vetustatis, aut propter fluminis incursum, aliaque his similia quaecunque, secundum exemplum proconsulum, transferre permetterem, quia sciebam in vrbe nostra ex eiusmodi causis collegium pontificum adiri solere, te, Domine, maximum pontificem, consulendum putavi, quid obseruare me velis.

LXXIV. (LXX.)
TRAIANVS PLINIO S.

Durum est iniungere necessitatem prouincialibus pontificum aduondorum, si reliquias suorum propter

aliquas iustas causas transferre ex loco in alium locum velint. Sequenda ergo potius tibi exempla sunt eorum, qui isti provinciae praefuerunt, & ex causa cuique ita aut permittendum, aut negandum.

LXXV. (LXXI.)

C. PLINIVS TRAIANO IMP S.

Locum idoneum ostendit, ubi balineum, ab imperatore Prusensibus concessum, possit exstrui.

- Q**uaerenti mihi, Domine, Prusae ubi posset balineum, quod indulisti, fieri, placuit locus, in quo fuit aliquando domus, ut audio, pulchra, nunc deformis ruinis. Per hoc enim consequemur, ut foedissima facies civitatis ornetur, atque etiam, ut ipsa civitas amplietur, nec vlla aedificia tollantur; sed quae sunt vetustate sublapsa, reparentur in melius.
- 2 Est autem huius domus conditio talis. Legauerat eam Claudius Polyaenus Claudio Caesari, iusseratque in peristyllo templum ei fieri, reliqua ex domo locari, ex quo redditum aliquamdiu civitas percepit: deinde paulatim partim spoliata, partim neglecta, cum peristyllo domus tota collapsa est: ac iam paene nihil ex ea, nisi solum superest: quod tu, Domine, siue donaveris civitati, siue venire iuseris, propter opportunitatem loci, pro summo munere accipiet. Ego, si permiseris, cum gito in area vacua balineum collocare; eum autem locum, in quo aedificia fuerunt, exhedra & porticibus amplecti, atque tibi consecrare,

erare, cuius beneficio elegans opus dignumque nomine tuo fiet. Exemplar testamenti, quamquam mendosum, misi tibi; ex quo cognosces, multa Polyaenum in eiu-dem domus ornatum reliquisse, quae, ut domus ipsa, perierunt: me tamen, in quantum potuerit, requirentur.

LXXVI. (LXXII.)
 TRAIANVS PLINIO S.

Possumus apud Prutenfes area ista cum domo collapsa, quam vacare scribis, ad exstructionem balinei uti. Illud tamen parum expressisti, an aedes in peristyllo Claudio facta esset. Nam si facta aedes esset, licet collapsa sit, religio eius occupauit solum.

LXXVII. (LXXIII.)
 C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Consulit de liberis agnoscendis, & natalibus restituendis.

Postulantibus quibusdam, ut de agnoscendis liberis restituendisque natalibus & secundum epistolam Domitiani scriptam Minucio Rufo, & secundum exempla proconsulum, ipse cognoscerem; respexi ad SC. pertinens ad eadem genera causarum, quod de his tantum prouinciis loquitur, quibus proconsules praesunt: ideoque rem integram distuli, dum tu, Domine, praeceperis, quid obseruare me velis.

LXXVIII. (LXXIV.)
TRAIANVS PLINIO S.

Si mihi SC. miseris, quod haesitationem tibi fecit, assimavo, an debeas cognoscere de agnoscendis liberis, & natalibus suis restituendis.

LXXIX. (LXXVI.)
C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Ex Largi hereditate utrum opera sibi fieri, an ludos institui Traianus malit, ut significet, rogatur.

Iulius, Domine, Largus, ex Ponto, nondum mihi visus, ac ne auditus quidem, se iudicio tuo credens, dispensationem quandam mihi erga te pietatis suae ministeriumque mandavit. Rogavit enim testamento, ut hereditatem suam adirem, cerneremque: ac deinde, perceptis quinquaginta millibus nummum, reliquum omne Heracleotarum & Tianorum civitatibus redderem: ita ut esset arbitrii mei, utrum opera facienda, quae honori tuo consecrarentur, putarem, an instituendos quinquennales agonas, qui Traiani appellentur. Quod in notitiam tuam perferendum existimaui, ob hoc maxime, ut dispiceres, quid eligere debeam.

LXXX. (LXXVII.)
TRAIANVS PLINIO S.

Iulius Largus fidem tuam, quasi te bene nosset, elegit. Quid ergo potissimum ad perpetuitatem memo-

memoriae eius faciat, secundum cuiusque loci conditionem ipse dispice, & quod optimum existimaueris, sequere.

LXXXI. (LXXVIII.)

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Iuliopolitanis centurionem legionarium mitti cupit.
Providentissime, Domine, fecisti, quod praecepisti Calpurnio Macro, clarissimo viro, ut legionarium centurionem Byzantium mitteret. Dispice, an etiam Iuliopolitanis simili ratione consulendum putes: quorum ciuitas, cum sit perexigua, onera maxima sustinet, tantoque grauiorē iniurias, quanto est infirmior, patitur. Quidquid autem Iuliopolitanis praestiteris, id etiam toti prouinciae proderit. Sunt enim in capite Bithyniae, plurimisque per eam commeantibus transitum praebent.

LXXXII. (LXXIX.)

TRAIANVS PLINIO S.

Ea conditio est ciuitatis Byzantium, confluentē undique in eam commeantium turba, ut, secundum consuetudinem praecedentium temporum, honoribus eius praesidio centurionis legionarii consulendum habuerimus: si Iuliopolitanis succurrendum eodem modo putauerimus, onerabimus nos exemplo. Plures enim tanto magis eadem requirent, quanto infirmiores erunt. Tibi eam fiduciam diligentiae habeo, ut credam, te omni ratione id acturum, ne sint obnoxii iniuriis. Si qui autem se contra disciplinam meam gesserint, statim coercantur: aut, si plus admiserint, quam ut

in re praesenti satis puniantur: si milites erunt, legatis eorum, quae deprehenderis, notum facies: aut, si in urbem versus venturi erunt, mihi scribes.

LXXXIII. (LXXX.)

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De annali Bithynis data lege disquirat.

Cantum est, Domine, Pompeia lege, quae Bithynis data est, ne quis capiat magistratum, neve sit in senatu minor annorum XXX; eadem lege comprehensum est, ut qui

2 ceperint magistratum, sint in senatu. Sequutum est dein edictum diui Augusti, quo permisit minores magistratus ab annis duobus &

3 viginti capere. Quaeritur ergo, an qui minor XXX annorum gessit magistratus, possit a censoribus in senatum legi? & si potest, An ii quoque, qui non gesserint, possint per eandem interpretationem ab ea aetate senatores legi, a qua illis magistratum gerere permissum est. quod alioqui factitatum adhuc, & esse necessarium dicitur, quia sit aliquanto melius, honestorum hominum liberos, quam e plebe

4 in curiam admitti. Ego a destinatis censoribus, quid sentirem, interrogatus, eos quidem, qui minores XXX annis gessissent magistratum, putabam posse in senatum & secundum edictum Augusti, & secundum legem Pompeiam, legi: quoniam Augustus gerere magistratus minoribus annis XXX permisisset; lex senatorem esse voluisset, qui gessisset magistratum.

De

De his autem, qui non gessissent, quamuis essent aetatis eiusdem, cuius illi, quibus gerere permissum est, haesitabam. Per quod effectum est, ut te, Domine, consularem, quid obseruari velles. Capita legis, tum edictum Augusti, litteris subieci.

LXXXIV. (LXXXI.)
 TRAIANVS PLINIO S.

Interpretationi tuae, mi Secunde carissime, idem existimo; haecenus edicto diui Augusti nouatam esse legem Pompeiam, ut magistratum quidem capere possint ii, qui non minores duorum & viginti annorum essent: & qui accepissent, in senatum cuiusque ciuitatis peruenirent. Ceterum, non capto magistratu eos, qui minores XXX annorum sint, quia magistratum capere possint, in curiam etiam loci cuiusque non existimo legi posse.

LXXXV. (LXXXII.)
 C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Libellum supplicem Dionis, cui controuersia cum Archippo de opere publico erat, imperatori mittit.

Quum Prusae ad Olympon, Domine, publicis negotiis intra hospitium, eodem die exiturus, vacarem, Asclepiades magistratus indicauit, appellatum me a Claudio Eumolpo, quum Cocceianus Dion in bule assignari ciuili opus, cuius curam egerat, vellet: tum Eumolpus adstans Flauio Archippo dixit;

exigendam esse a Dione rationem operis, antequam reipublicae traderetur, quod aliter fecisset ac debuisset. Adiecit etiam, esse in eodem opere positam tuam statuum, & corpora sepulchrorum, uxoris Dionis, & filii: postulavitque, ut cognoscerem pro tribunali. Quod quum ego me protinus facturum dilaturumque protectionem dixissem; ut longiorem diem ad instruendam causam darem, utque in alia civitate cognoscerem, petiit. Ego me auditurum Niceae, respondi: ubi quum sedissem cogniturus, idem Eumolpus, tanquam adhuc parum instructus, dilationem petere coepit: contra Dionem, ut audiretur, exigere. Dicta sunt utrimque multa, etiam de causa: ego quum dandam dilationem & consulendum existimarem in re ad exemplum pertinenti, dixi utrique parti, ut postulationum suarum libellos darent. Volebam enim te ipsorum potissimum verbis ea, quae erant proposita, cognoscere. Et Dion quidem se daturum dixit: & Eumolpus respondit, complexurum se libello, quae reipublicae peteret. Ceterum, quod ad sepultos pertinet, non accusatorem se, sed advocatum Flavii Archippi, cuius mandata pertulisset. Archippus, cui Eumolpus, sicut Prusae, adstibat, dixit, se libellum daturum. Ita nec Eumolpus, nec Archippus, quam plurimis diebus expectati, adhuc mihi libellos dederunt: Dion dedit, quem huic epistolae iunxi. Ipse in re praesenti fui, & vidi

di tuam quoque statuam in bibliotheca positam. Id autem, in quo dicuntur sepulti filius & vxor Dionis, in area collocatum, quae porticibus includitur. Te, Domine, rogo, vt me 8 in hoc praecipue genere cognitionis regere digneris, quum alioqui magna sit expectatio; vt necesse sit, in ea re, quae & in confessum venit, & exemplis defenditur, deliberare.

LXXXVI. (LXXXIII.)
 TRAIANVS PLINIO S.

Potuisti non haerere, mi Secunde carissime, circa id, de quo me consulendum existimasti, quum propositum meum optime nesses, non ex metu nec terrore hominum, aut criminibus maiestatis, reuerentiam nomini meo adquiri. Omissa ergo ea quaestione, quam 2 non admitterem, etiamsi exemplis adiunaretur, ratio totius operis effecti sub cura tua Cocceiano Dioni excutiat, cum & utilitas ciuitatis exigat, nec aut recuset Dion, aut debeat recusare.

LXXXVII. (LXXXIV.)
 C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Nicensium libellum supplicem mittit.
Rogatus, Domine, a Nicensibus publice per ea, quae mihi & sunt & debent esse sanctissima, id est, per aeternitatem tuam salutemque, vt preces suas ad te perferrem, fas non putaui negare: acceptumque ab his libellum, huic epistolae iunxi.

Bb s

LXXXVIII.

LXXXVIII.

TRAIANVS PLINIO S.

Nicensibus, qui intestatorum ciuium suorum concessam vindicationem bonorum a diuo Augusto adfirmant, debebis vacare, contractis omnibus personis ad idem negotium pertinentibus, adhibitis Viridio Gemellino, & Epimacho, liberto meo, procuratoribus, ut, aestimatis etiam iis, quae contra dicuntur, quod optimum credideritis, statuas.

LXXXIX.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Traiano nataleon diem gratulatur.

Opto, Domine, & hunc natalem, & plurimos alios, quam felicissimos agas: aeternaque laude florentem virtutis tuae gloriam, incolumis & fortis, aliis super alia operibus augeas.

XC.

TRAIANVS PLINIO S.

Agnosco vota tua, mi Secunde carissime, quibus precaris, ut plurimos & felicissimos natales, florente statu reipublicae nostrae, agam.

XCI.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De aqua in Sinopensem coloniam perducenda consulit.

Sinopenses, Domine, aqua deficiuntur; quae videtur & bona & copiosa ab sextodecimo milliaro posse perduc. Est tamen statim ab
ea-

capite paullo amplius mille passibus locus suspectus & mollis; quem ego interim explorari modico impendio iussi, an recipere & sustinere opus possit. Pecunia, curantibus nobis, con- 2 tracta, non deerit, si tu, Domine, hoc genus operis & salubritati & amoenitati valde sitientis coloniae indulgeris.

XCII.

TRAIANVS PLINIO S.

Vt coepisti, Secunde carissime, explora diligenter, an locus ille, quem suspectum habes, sustinere opus aquae ductus possit. Neque enim dubitandum puto, quin aqua perducenda sit in coloniam Sinopensem, si modo & viribus suis ipsa id adsequi potest, quum plurimum ea res & salubritati & voluptati eius collatura sit.

XCIII.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Libellum Amisenorum mittit Traiano.

*A*misenorum ciuitas & libera & foederata beneficio indulgentiae tuae legibus suis vititur: in hac datum mihi publice libellum, ad eranos pertinentem, his litteris subieci, ut tu, Domine, dispiceres, quid & quatenus aut permittendum aut prohibendum putares.

XCIV.

TRAIANVS PLINIO S.

*A*misenos, quorum libellum epistolae tuae iunxeras, si legibus istorum, quibus de officio foederis utuntur,

tur, concessum est eranos habere, possumus, quo minus habeant, non impedire, eo facilius, si tali collatione, non ad turbas & illicitos coetus, [sed] ad sustinendam tenuiorum inopiam utuntur. In ceteris ciuitatibus, quae nostro iure obstrictae sunt, res huiusmodi prohibenda est.

XCV.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Suetonio ius trium liberorum a principe petit.

- S**uetonium Tranquillum, probissimum, honestissimum, eruditissimum virum, & mores eius sequutus & studia, iampridem, Domine, in contubernium adsumsi, tantoque magis diligere coepi, quanto hunc propius inspexi.
- 2 Huic ius trium liberorum necessarium faciunt duae causae. Nam & iudicia amicorum promeretur, & parum felix matrimonium expertus est: impetrandumque a bonitate tua per nos habet, quod illi fortunae malignitas de-
- 3 negauit. Scio, Domine, quantum beneficium petam. Sed peto a te, cuius in omnibus desideriiis meis plenissimam indulgentiam experior. Potes autem colligere, quantopere cupiam, quod non rogarem absens, si mediocriter cuperem.

XCVI.

TRAIANVS PLINIO S.

Quam parce haec beneficia tribuam, utique, mihi Secunde carissime, haeret tibi, quam etiam in senatu adfirmare soleam, non excessisse me numerum, quem

quem apud amplissimum ordinem suscepturum mihi professus sum: tuo tamen desiderio subscripsi; & [re]scias] dedisse me ius trium liberorum Suetonio Tranquillo ea conditione, qua adsuevi, referri in commentarios meos iussi.

XCVII.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

De Christianorum rebus accurate perscribit.

Solemne est mihi, Domine, omnia, de quibus dubito, ad te referre. Quis enim potest melius vel cunctationem meam regere, vel ignorantiam instruere? Cognitionibus de Christianis interfui nunquam: ideo nescio quid & quatenus, aut puniri soleat, aut quaeri. Nec me diocriter haesitavi, sitne aliquod discrimen aetatum, an quamlibet teneri nihil a robustioribus differant? deturne poenitentiae venia, an ei, qui omnino Christianus fuit, desisse non proficit? nomen ipsum, etiamsi flagitiis careat, an flagitia cohaerentia nomini puniantur. Interim in iis, qui ad me tanquam Christiani deferebantur, hunc sum sequutus modum. Interrogavi ipsos, *An essent Christiani?* consentientes iterum ac tertio interrogavi, supplicium minatus: perseverantes duci iussi. Neque enim dubitabam, qualecunque esset, quod faterentur, pervicaciam certe, & inflexibilem obstinationem debere puniri. Fuerunt alii similis amentiae: quos, quia ciues Romani erant, adnotaui in urbem remittendos. Mox ipso tractatu, ut fieri solet, diffundente se crimine, plures species

- 5 cics inciderunt. Propositus est libellus sine auctore, multorum nomina continens, qui negarent, se esse Christianos, aut fuisse, quum, praecunte me, deos appellarent, & imagini tuae, quam propter hoc iusseram cum simulacris numinum adferri, thure ac vino supplicarent, praeterea maledicerent Christo: quorum nihil cogi posse dicuntur, qui sunt reuera Christiani.
- 6 Ergo dimittendos putavi. Alii ab indice nominati, esse se Christianos dixerunt, & mox negauerunt: fuisse quidem, sed desisse, quidam ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti quoque. Omnes & imaginem tuam, deorumque simulacra venerati sunt. ii & Christo maledixerunt.
- 7 Adfirmabant autem, hanc fuisse summam vel culpae suae, vel erroris, quod essent soliti statim die ante lucem convenire: carmenque Christo, quasi Deo, dicere secum inuicem: sequi sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent: quibus peractis morem sibi discedendi fuisse, rursusque coeundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen, & innoxium: quod ipsum facere desisse post edictum meum, quo secundum mandata tua haereticas esse veteram. Quo magis necessarium credidi, ex duabus ancillis, quae ministrae dicebantur, quid esset veri & per tormenta quaerere. Sed nihil aliud inueni, quam super-

perditionem prauam & immodicam, ideoque, dilata cognitione, ad consulendum te decurri. Vifa est enim mihi res digna consultatione, maxime propter periclitantium numerum. Multi enim omnis aetatis, omnis ordinis, viriusque sexus etiam, vocantur in periculum, & vocabuntur. Neque enim ciuitates tantum, sed vicos etiam atque agros superstitionis istius contagio peruagata est: quae videtur sisti & corrigi posse. Certe satis constat, prope iam desolata templa coepisse celebrari, & sacra solennia diu intermissa repeti: passimque venire victimas, quarum adhuc rarissimus emtor inueniebatur; ex quo facile est opinari, quae turba hominum emendari possit, si fiat poenitentiae locus.

XCVIII.
TRAIANVS PLINIO S.

Actum quem debuisti, mi Secunde, in excutiendis causis eorum, qui Christiani ad te delati fuerant, sequutus es. Neque enim in vniuersum aliquid, quod quasi certam formam habeat, constitui potest. Conquirendi non sunt: si deferantur & arguantur, puniendi sunt: ita tamen, ut, qui negauerit se Christianum esse, idque re ipsa manifestum fecerit, id est, supplicando diis nostris, quamuis suspectus in praeteritum fuerit, veniam ex poenitentia impetret. Sine auctore vero propositi libelli, nullo crimine locum habere debent. Nam & pessimi exempli, nec nostri seculi est.

XCIX.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Quaerit de contegenda Amastrianorum pestifera aqua.

Amastrianorum ciuitas, Domine, & elegans & ornata, habet inter praecipua opera pulcherrimam, eandemque longissimam, plateam: cuius a latere per spatium omne porrigitur nomine quidem flumen, re vero cloaca foetidissima: quae sicut turpis & immundissima ad-
 2 spectu, ita pestilens est, odore teterrimo. Quibus ex causis, non minus salubritatis quam decoris interest, eam contegi: quod fiet, si permiseris, curantibus nobis, ne desit quoque pecunia operi tam magno, quam necessario.

C.

TRAIANVS PLINIO S.

Rationis est, mi Secunde carissime, contegi aquam istam, quae per ciuitatem Amastrianorum fluit, si detecta salubritati obest. Pecunia ne huic operi desit, curaturum te secundum diligentiam tuam, certum habeo.

CI.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Vota pro salute Traiani & soluta & nuncupata esse nuntiat.

Vota, Domine, priorum annorum nuncupata alacres laetique persoluimus, nouaque rursus, curante commilitonum & prouincialium pietate, suscepimus: precati deos, ut te reme-
 quo

que publicam florentem & incolumem ea benignitate seruarent, quam super magnas plurimasque virtutes, praecipue sanctitate consequi, deorum honore meruisti.

CII.

TRAIANVS PLINIO S.

Soluisse vota diis immortalibus, te praecunte, pro mea incolumitate, commilitones cum provincialibus laetissimo consensu, in futurumque nuncupasse, libenter, mi Secunde carissime, cognoui litteris tuis.

CIII.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Diem imperii suscepti anniuersario ritu celebratum esse annuntiat.

Diem, in quem tutela generis humani felicissima successione translata est, debita religione celebrauimus, commendantes diis, imperii tui auctoribus, & vota publica & gaudia.

CIV.

TRAIANVS PLINIO S.

Diem imperii mei debita laetitia & religione a commilitonibus & provincialibus, praecunte te, celebratum, libenter, mi Secundae carissime, cognoui litteris tuis.

CV.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Ius Quiritium pro tribus libertis petit.

Valerius, Domine, Paullinus, excepto vno, ius Latinorum suorum mihi reliquit: ex quibus

C c

quibus rogo tribus interim ius Quiritium des. Vereor enim, ne sit immodicum, pro omnibus pariter innocare indulgentiam tuam; qua debeo tanto modestius uti, quanto plenior exuperior. Sunt autem, pro quibus peto, C. Valerius Aestiaeus, C. Valerius Dionysius, C. Valerius Aper.

CVI.

TRAIANVS PLINIO S.

Quum honestissime iis, qui apud fidem tuam a Valerio Paullino depositi sunt, consultum velis mature per me; iis interim quibus nunc petisti, ut scias dedisse me ius Quiritium, referri in commentarios meos iussi, idem facturum in ceteris, pro quibus petieris.

CVII.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Centurionis, filiae civitatem petentis, libellum mittit.

Rogatus, Domine, a P. Accio Aquila, centurione cohortis sextae equestris, ut mitterem tibi libellum, per quem indulgentiam pro statu filiae suae implorat, durum putavi negare, quum scirem, quantam soleres militum precibus patientiam humanitatemque praestare.

CVIII.

TRAIANVS PLINIO S.

Libellum P. Accii Aquilae, centurionis cohortis sextae equestris, quem mihi misisti, legi: cuius precibus

*precibus motus dedi filiae eius ciuitatem Romanam.
Libellum rescripti, quem illi redderes, misi tibi.*

CIX.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

De protopraxia ciuitatum consulit.

Quid habere iuris velis & Bithynas & Ponticas ciuitates in exigendis pecuniis, quae illis vel ex locationibus, vel ex venditionibus aliisque causis debeantur, rogo, Domine, rescribas. Ego inueni, a plerisque pro consulibus concessam eis protopraxian, eamque pro lege valuisse. Existimo tamen tua prouidentia con-
stituendum aliquid & sancendum, per quod vtilitatibus eorum in perpetuum consulatur. Nam quae sunt ab aliis instituta, sint licet sapienter indulta, breuia tamen & infirma sunt, nisi illis tua contingat auctoritas. 2

CX.

TRAIANVS PLINIO S.

Quo iure uti debeant Bithynae vel Ponticae ciuitates in iis pecuniis, quae ex quaque causa reipublicae debebuntur, ex lege cuiusque animaduertendum est. Nam si habent priuilegium, quo ceteris creditoribus anteponantur, custodiendum est: si vero non habent, in iniuriam priuatorum id dari a me non oportebit.

CXI.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De Amisenis, pecuniam Pisoni olim donatam repetentibus, Traianum consulit.

Ecdicus, Domine, Amisenorum ciuitatis petebat apud me ab Iulio Pisone denariorum circiter XI. millia, donata ei publice ante XX annos, & bule & ecclesia consentiente: nitebaturque mandatis tuis, quibus eiusmodi donationes vetantur. Piso contra plurima se in rempublicam contulisse, ac prope totas facultates erogasse, dicebat. Addebat etiam temporis spatium, postulabatque, ne id, quod promultis & olim accepisset, cum euersione reliquae dignitatis reddere cogeretur. Quibus ex causis integram cognitionem differendam existimaui, vt te, Domine, consulerem, quid sequendum putares.

CXII.

TRAIANVS PLINIO S.

Sicut largitiones ex publico fieri mandata prohibent, ita, ne multorum securitas subruatur, factas ante aliquantum temporis retractari atque in irritum vindicari non oportet. Quidquid ergo ex hac causa actum ante viginti annos erit, omittamus. Non minus enim hominibus cuiusque loci, quam pecuniae publicae consultum volo.

CXIII.

CXIII.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

An in senatum lecti, pro introitu aliquid inferre debeant, quaerit.

Lex Pompeia, Domine, qua Bithyni & Pontici viuntur, eos qui in bulen a censoribus leguntur, dare pecuniam non iubet: sed ii, quos indulgentia tua quibusdam ciuitatibus super legitimum numerum adiciere permisit, & singula millia denariorum & bina intulerunt. Anicius deinde Maximus proconsul eos etiam, ² qui a censoribus legerentur, dumtaxat in paucissimis ciuitatibus, aliud aliis, iussit inferre. Superest ergo, vt ipse dispicias, an in omni- ³ bus ciuitatibus certum aliquid omnes, qui deinde buleutae leguntur, debeant pro introitu dare. Nam quod in perpetuum mansurum est, a te constitui decet, cuius factis dictisque debetur aeternitas.

CXIV.

TRAIANVS PLINIO S.

Honorarium decurionatus omnes, qui in quaque ciuitate Bithyniae decuriones fiunt, inferre debeant necne, in vniuersum a me non potest statui. Id ergo, quod semper tutissimum est, sequendam cuiusque ciuitatis legem, puto, scilicet aduersus eos, qui inuiti fiunt decuriones, existimo id acturos, vt erogatio ceteris praeferatur.

CXV.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Decuriones alienae ciuitatis an eiici senatu possint, quaerit.

- L**ege, Domine, Pompeia permissum Bithynicis ciuitatibus adscribere sibi, quos uellent ciues, dum ciuitatis non sint alienae, sed suarum quisque ciuitatium, quae sunt in Bithynia. Eadem lege sancitur, quibus de causis e senatu a censoribus eiiciantur: inter quas
- 2 nihil de ciue alieno cauetur. Inde me quidam ex censoribus consulendum putauerunt, an eiicere deberent eum, qui esset alterius ciuitatis.
- 3 Ego, quia lex, sicut adscribi ciuem alienum vetabat, ita eiici e senatu ob hanc causam non iubebat: praeterea quia ab aliquibus adfirmabatur mihi, in omni ciuitate plurimos esse buleutas ex aliis ciuitatibus, futurumque, ut multi homines multaeque ciuitates concuterentur ea parte legis, quae iam pridem consensu quodam exoleuisset; necessarium existimaui consulere te, quid seruandum putares. Capita legis his litteris subieci.

CXVI.

TRAIANVS PLINIO S.

Merito haesisti, Secunde carissime, quid a te rescribi oporteret censoribus consulentibus, an legerent in senatum aliarum ciuitatium, eiusdem tamen prouinciae, ciues. Nam & legis auctoritas, & longa consuetudo usurpata contra legem, in diuersum

versum mouere te potuit. Mibi hoc temperamentum eius placuit, ut ex praeterito nihil nouaremus, sed manerent, quamuis contra legem, adsciti quorumcunque ciuitatum ciues, in futurum autem lex Pompeia obseruaretur: cuius vim si retro quoque velimus custodire, multa necesse est perturbari.

CXVII.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Veretur, ne ex inuitatione ad solemne officium factiones oriantur.

Qui virilem togam sumunt, vel nuptias faciunt, vel ineunt magistratum, vel opus publicum dedicant, solent totam bulen, atque etiam e plebe non exiguum numerum vocare, binosque denarios vel singulos dare: quod an celebrandum, & quatenus, putes, rogo scribas. Ipse enim, sicut arbitror, [non imprudenter,] ² praesertim ex solemnibus causis concedendum [iussi] inuitationes; ita vereor, ne ii, qui mille homines, interdum etiam plures, vocant, modum excedere, & in speciem dianomes incidere videantur.

CXVIII.

TRAIANVS PLINIO S.

Merito vereris, ne in speciem dianomes incidat inuitatio, quae & in numero modum excedit, & quasi per corpora, non viritim singulos ex notitia, ad solemnes sportulas contrahit. Sed ego ideo prudentiam tuam elegi, ut formandis istius prouinciae

Cc 4

mori-

moribus ipse moderareris, & ea constituas, quae ad perpetuam eius provinciae quietem essent pro futura.

CXIX.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Doceri desiderat, a quo die incipiant iselastica praemia victoribus dari.

Athletae, Domine, ea, quae pro iselasticis certaminibus constituisti, deberi sibi putant statim ex eo die, quo sunt coronati. Nihil enim referre, quando sint patriam in-
 vecti, sed quando certamine vicerint, ex quo inuehi possint. Ego contra [scribo] Iselastici nomine [itaque eorum] vehementer addubitem, an sit potius id tempus, quo εἰσῆλασαν
 2 intuendum. Iidem obsonia petunt pro eo agone, qui a te iselasticus factus est, quamuis vicerint ante, quam fieret. Aiunt enim congruens esse, sicut non datur sibi pro his certaminibus, quae esse iselastica, postquam vicerunt, deserunt; ita pro iis dari, quae esse
 3 coeperunt. Hic quoque non mediocriter haereo, ne cuiusquam retro habeatur ratio: dandumque, quod tunc, quum vincerent, non debebatur. Rogo ergo ut dubitationem meam regere, id est, beneficia tua interpretari ipse digneris.

CXX.

CXX.

TRAIANVS PLINIO S.

Iselasticum tunc primum mihi videtur incipere deberi, quum quis in ciuitatem suam ipse εἰσῆλασεν. Obsonia eorum certaminum, quae Iselastica esse placuit mihi, [si] ante Iselastica non fuerunt, retro non debentur. Nec proficere pro desiderio athletarum potest, tam eorum, quae postea Iselastica lege constitui, quam, quum vincerent, esse desierunt. Mutata enim conditione certaminum, nihilominus, quae ante perceperant, non reuocantur.

CXXI.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Excusat se, quod uxorem diplomate adiuerit.

Vsque in hoc tempus, Domine, neque cuiquam diplomata commodavi, neque in rem vllam, nisi tuam, misi. quam perpetuam seruationem meam quaedam necessitas rupit. Vxori enim meae, audita morte aui, volenti ad amitam suam excurrere, vsum eorum negare durum putavi, quum talis officii gratia in celeritate consisteret; sciremque, te rationem itineris probaturum, cuius causa erat pietas. Haec scripsi, quia mihi parum gratus tibi fore videbar, si dissimulassem inter alia beneficia hoc vnum, quod me debere sciebam indulgentiae tuae, quod fiducia eius, quasi consulto te, non dubitavi facere; quem si consuluissem, sero fecissem.

CXXII.

TRAIANVS PLINIO S.

Merito habuisti, Secunde carissime, fiduciam animi mei. Nec dubitandum fuisse, si expectasses, donec me consuleres, an iter uxoris tuae diplomatibus, quae officio tuo dedi, adiuuandum esset? usum eorum intentioni non profuisse, quum apud amitam suam uxor tua deberet etiam celeritate gratiam aduentus sui augere.

F I N I S.

C. PLI-

C. PLINII CAECILII
SECUNDI CONSVLIS

PANEGYRICVS,

NERVAE TRAIANO
AVGVSTO DICTVS.

Bene ac sapienter, patres conscripti, maiores
instituerunt, vt rerum agendarum, ita di-
cendi initium a precationibus capere: quod
NIHIL rite, nihilque prouidenter homines
sine deorum immortalium ope, consilio, hono-
re auspicarentur. Qui mos cui potius quam 2
consuli? aut quando magis vsurpandus colen-
dusque est, quam quum imperio senatus, au-
thoritate reipublicae ad agendas Optimo. Prin-
cipi gratias excitamur? **QVOD** enim praesta- 3
bilis est, aut pulchrius munus deorum, quam
castus & sanctus & diis simillimus princeps?
Ac, si adhuc dubium fuisset, forte casuque re- 4
ctores terris, an aliquo numine darentur, Prin-
cipem tamen nostrum liqueret diuinitus con-
stitutum. Non enim occulta potestate fatorum, 5
sed ab Ioue ipso coram ac palam repertus est,
electus

electus quippe inter aras & altaria, eodemque loci, quem Deus ille tam manifestus ac praesens, quam coelum ac sidera infedit. Quo magis aptum piumque est, te, Iupiter optime maxime, antea conditorem, nunc conseruatorem imperii nostri, precari, vt mihi digna consule, digna senatu, digna principe contingat oratio: vtque omnibus, quae dicuntur a me, libertas, fides, veritas constet: tantumque a specie adulationis absit gratiarum actio mea, quantum abest a necessitate.

II. Equidem non consuli modo, sed omnibus ciuibus enitendum reor, ne quid de Principe nostro ita dicant, vt idem illud de alio dici potuisse videatur. Quare abeant ac recedant voces illae, quas metus exprimebat: nihil, quale antea, dicamus: nihil enim, quale antea, patimur: nec eadem de principe palam, quae prius, praedicemus: neque enim eadem secreto loquimur, quae prius. Discernatur orationibus nostris diuersitas temporum, & ex ipso genere gratiarum agendarum intelligatur, cui, quando sint actae. Nusquam vt deo nunc, nusquam vt numini blandiamur: non enim de tyranno, sed de ciue; non de domino, sed de parente loquimur. VNVM ille se ex nobis, & hoc magis excellit atque eminet, quod vnum ex nobis putat; nec minus hominem se, quam hominibus praesse meminit. Intelligamus ergo bona nostra, dignos-

gnosque nos illius vsu probemus, atque identidem cogitemus, si maius principibus praestemus obsequium, qui seruitute ciuium, quam qui libertate laetantur. Et populus quidem 6 Romanus dilectum principum seruat, quantoque paullo ante concentu formosum alium, hunc fortissimum personat: quibusque aliquando clamoribus gestum alterius & vocem: huius pietatem, abstinentiam, mansuetudinem laudat. Quid nos ipsi? diuinitatem Principis 7 nostri, an humanitatem, temperantiam, facilitatem, vt amor & gaudium tulit, celebrare vniuersi solemus? Iam, quid tam ciuile, tam senatorium, quam illud additum a nobis OPTIMI cognomen? quod peculiare huius & proprium arrogantia priorum principum fecit. Enim vero quam commune, quam ex aequo, quod FELICES NOS, FELICEM ILLVM praedicamus? alternisque votis HAEC FACIAT, HAEC AVDIAT, quasi non dicturi, nisi fecerit, comprecamur? Ad quas ille voces lacrymis etiam ac multo pudore suffunditur. agnoscit enim, sentitque, sibi, non principi, dici.

III. Igitur quod temperamentum omnes in illo subito pietatis calore seruauimus, hoc singuli quoque meditati teneamus; sciamusque, nullum esse neque sincerius neque acceptius genus gratiarum, quam quod illas acclamationes aemuletur, quae fingendi non habent tempus. Quantum ad me pertinet, laborabo, vt 2
oratio;

- orationem meam ad modestiam Principis moderationemque submittam, nec minus considerabo, quid aures eius pati possint, quam quid
 3 virtutibus debeatur. Magna & inusitata Principis gloria, cui gratias acturus, non tam vereor, ne me in laudibus suis parcum, quam
 4 ne nimium putet. Haec me cura, haec difficultas sola circumstat: nam MERENTI gratias agere facile est, Patres conscripti. non enim periculum est, ne, quum loquar de humanitate, exprobrari sibi superbiam credat; quum de frugalitate, luxuriam; quum de clementia, crudelitatem; quum de liberalitate, avaritiam; quum de benignitate, liuorem; quum de continentia, libidinem; quum de labore, inertiam; quum de fortitudine, timorem.
 5 Ac ne illud quidem vereor, ne gratus ingratusue videar, prout satis, aut parum dixerero. Animaduerto enim etiam DEOS ipsos non tam accuratis adorantium precibus, quam innocentia & sanctitate laetari: gratioremque existimari, qui delubris eorum puram castamque mentem, quam qui meditatum carmen intulerit.

- IV. Sed parendum est Senatus consulto, quod ex utilitate publica placuit, vt Consulis voce, SVB titulo gratiarum agendarum, boni principes quae facerent recognoscerent: mali,
 2 quae facere deberent. Id nunc eo magis solemne ac necessarium est, quod parens noster pri-

priuatas gratiarum actiones cohibet & comprimit: inter essurus etiam publicis, si permitteret sibi vetare, quod Senatus iuberet. Vtrum- 3
que, Caesar Auguste, moderate, & quod alibi tibi gratias agi non finis, & quod hic finis. non enim a te ipso tibi honor iste, sed ab agentibus habetur. Cedis adfectibus nostris, nec nobis munera tua praedicare, sed audire tibi necesse est. SAEPE ego mecum, P. C. 4
tacitus agitaui, qualem quantumque esse oporteret, cuius ditione nutuque maria, terrae, pax, bella regerentur: quum interea fingenti formantique mihi principem, quem aequata diis immortalibus potestas deceret, nunquam voto saltem concipere succurrit similem huic, quem videmus. Enituit aliquis in bello, sed 5
obsoleuit in pace: alium toga, sed non & arma honestarunt: reuerentiam ille terrore, alius amorem humilitate captauit: ille quaesitam domi gloriam in publico; hic in publico partam domi perdidit. Postremo adhuc nemo exstitit, cuius virtutes nullo vitiorum confinio laederentur. At Principi nostro quanta con- 6
cordia, quantusque concentus omnium laudum, omnisque gloriae contigit? vt nihil seueritati eius hilaritate, nihil grauitati simplicitate, nihil maiestati humanitate detrahatur! Iam firmitas, iam proceritas corporis, iam honor capitis, & dignitas oris, ad hoc aetatis indeflexa maturitas, nec sine quodam munere deum festinatis senectutis insignibus ad augen- 7
dam

dam maiestatem ornata caesaries; nonne longe lateque principem ostentant?

V. Talem esse oportuit, quem non bella ciuilia, nec armis oppressa respublica, sed pax & adoptio, & tandem exorata terris numina
 2 dedissent. An fas erat, nihil differre inter imperatorem, quem homines, & quem dii fecissent? quorum quidem in te, Caesar Auguste, iudicium & fauor, tunc statim, quum ad exercitum profiscereris, & quidem inusitato in
 3 dicio enituit. Nam ceteros principes aut largus cruor hostiarum, aut sinister volatus auium consulentibus nuntiauit: tibi adscendenti
 de more Capitolium, quamquam non id agentium ciuium clamor, vt iam principi, occurrit.
 4 Siquidem omnis turba, quae limen infederat, ad ingressum tuum foribus reclusis, illa quidem, vt tunc arbitrabatur, deum; ceterum, vt docuit euentus, te consalutauit imperato-
 5 rem. Nec aliter a cunctis omen acceptum est. nam ipse intelligere volebas: recusabas enim imperare; recusabas, quod bene erat impera-
 6 turi. Igitur cogendus fuisti. Cogi porro non poteras, nisi periculo patriae, & nutatione reipublicae. Obstinatum enim tibi, non susci-
 7 pere imperium, nisi seruandum fuisset. Quare ergo illum ipsum furorem motumque castrensem reor exstitisse, quia magna vi magnoque
 8 terrore modestia tua vincenda erat. Ac sicut maris coelique temperiem turbines tempestatesque

tesque commendant; ita ad augendam pacis
 tuae gratiam, illum tumultum praecessisse cre-
 diderim. HABET has vices conditio morta-
 lium, vt aduersa ex secundis, ex aduersis se-
 cunda nascentur. Occultat vtrorumque semina
 deus, & plerumque bonorum malorumque caus-
 sae sub diuersa specie latent.

VI. Magnum quidem illud seculo de-
 decus, magnum reipublicae vulnus impressum
 est. Imperator, & parens generis humani, ob-
 sessus, captus, inclusus: ablata mitissimo seni
 seruandorum hominum potestas; ereptumque
 principi ILLVD in principatu beatissimum,
 quod nihil cogitur. Si tamen haec sola erat 2
 ratio, quae te publicae salutis gubernaculis
 admoueret; prope est vt exclamem, tanti fuisse.
 Corrupta est disciplina castrorum, vt tu cor-
 rector emendatorque contingeres: inductum
 pessimum exemplum, vt optimum opponere-
 tur: postremo coactus princeps, quos noller,
 occidere, vt daret principem, qui cogi non
 posset. Olim tu quidem adoptari merebare; 3
 sed nescissemus, quantum tibi deberet impe-
 rium, si ante adoptatus esses. Expectatum est
 tempus, in quo liqueret, non tam accepisse te
 beneficium, quam dedisse. Confugit in sinum
 tuum concussa respublica ruensque imperium
 super imperatorem, imperatoris tibi voce de-
 latum est. Imploratus adoptione, & accitus es,
 vt olim duces magni a peregrinis externisque 4
 D d bellis

bellis ad opem patriae ferendam reuocari solebant. Ita filius ac pater vno eodemque momento, rem maximam inuicem praestitistis: ille tibi imperium dedit, tu illi reddidisti. Solus ergo ad hoc acui pro munere tanto patria accipiendo fecisti, immo vltro dantem obligasti: communicato enim imperio sollicitior tu, ille securior factus est.

VII. O nouum atque inauditum ad principatum iter! non te propria cupiditas, proprius metus; sed aliena vtilitas, alienus timor, principem fecit. Videaris licet, quod est amplissimum, consequutus, inter homines; felicius tamen erat illud, quod reliquisti: sub bono principe priuatus esse desisti. Assumptus es in laborum curarumque consortium, nec te lacta & prospera stationis istius, sed aspera & dura ad capeffendam eam compulerunt. Suscepisti imperium, postquam alium suscepti poenitebat. Nulla adoptati cum eo, qui adoptabat, cognatio, nulla necessitudo; nisi quod vterque optimus erat, dignusque alter eligi, alter eligere. Itaque adoptatus es, non, vt prius alius atque alius in gratiam vxoris. Adsciuit enim te filium non vitricus, sed princeps, eodemque animo diuus Nerua pater tuus factus est, quo erat omnium. Nec decet aliter filium assumi, si assumatur a principe. An Senatum Populumque Romanum, exercitus, prouincias, socios, transmissurus vni, successo-

rem

rem e sinu vxoris accipias? summaeque potestatis heredem tantum intra domum tuam quaeras? non per totam ciuitatem circumferas oculos? & HVNC tibi proximum, hunc coniunctissimum existimes, quem optimum, quem diis simillimum inueneris? IMPERATORVS omnibus eligi debet ex omnibus. Non enim ser- 6
vulis tuis dominum, vt possis esse contentus quasi necessario herede, sed principem ciuibus daturus es imperator. Superbum istud & regium, nisi adoptes eum, quem constet imperatorem fuisse, etiamsi non adoptasses. Fecit 7
hoc Nerua, nihil interesse arbitratus, genueris an elegeris; si perinde sine iudicio adoptentur liberi ac nascuntur, nisi tamen, quod AEQVIO-
RE animo ferunt homines, quem princeps parum feliciter genuit, quam quem male elegit.

VIII. Sedulo ergo vitauit hunc casum, nec iudicium hominum, sed deorum etiam in consilium assumpsit. Itaque non tua in cubiculo, sed in templo; nec ante genialem torum, sed ante puluinar Iouis optimi maximi, adoptio peracta est: qua tandem non seruitus nostra, sed libertas, & salus, & securitas fundabatur. Sibi enim dii gloriam illam vindica- 2
verunt: horum opus, horum illud imperium; Nerua tantum minister fuit. Vtique, qui adoptaret, tam paruit, quam tu, qui adoptabaris. Allata erat ex Pannonia laurea, id agentibus 3
diis, vt inuicti imperatoris exortum victoriae

insigne decoraret. Hanc Imperator Nerua in
 gremio Iouis collocarat: quum repente sol to-
 maior & augustior, aduocata hominum concio-
 ne deorumque, te filium sibi, hoc est, vnicum
 4 auxilium fessis rebus assumsit. Inde quasi de-
 posito imperio, qua securitate, qua gloria lac-
 tus (nam quantulum refert, deponas, an par-
 tiaris imperium? nisi quod difficilior hoc est)
 non secus ac praesenti tibi innixus, tuis hu-
 meris se patriamque sustentans, tua iuuenta,
 tuo robore inualuit? Statim confedit omnis
 5 tumultus. Non adoptionis opus istud fuit,
 sed adoptati: atque adeo temere fecerat Ner-
 va, si adoptasset alium. Oblitine sumus; vt
 nuper post adoptionem non deserit seditio,
 sed coeperit? irritamentum istud irarum, &
 6 fax tumultus fuisset, nisi incidisset in te. An
 dubium est, vt dare posset imperium impera-
 tor, qui reuerentiam amiserat, auctoritate eius
 effectum esse, cui dabatur. Simul filius, simul
 Caesar, mox imperator, & consors Tribuni-
 ciae potestatis, & omnia pariter, & statim fa-
 ctus est: quae proxime parens verus tantum
 in alterum filium contulit.

IX. Magnum hoc tuae moderationis in-
 dicium, quod non solum successor imperii, sed
 particeps etiam sociusque placuisti. Nam SVC-
 CESSOR, etiamsi nolis, habendus est: non est
 habendus socius, nisi velis. Credentne posterum,
 Patricio, & Consulari, & Triumphali patre
 geni-

genitum, quum fortissimum, amplissimum, aman-
 tissimum sui exercitum regeret, imperatorem
 non ab exercitu factum? eidem, quum Ger-
 maniae praesideret, Germanici nomen hinc mis-
 sum? nihil ipsum, ut imperator fieret, agi-
 tasse? nihil fecisse, nisi quod me uir & paru-
 it? Paruisti enim Caesar, & ad principatum 3
 obsequio peruenisti: nihilque magis a te sub-
 iecti animi factum est, quam quod imperare
 coepisti. Iam Caesar, iam Imperator, iam Ger-
 manicus, absens & ignarus, & post tanta no-
 mina, quantum ad te pertinet, priuatus. Ma- 4
 gnum videretur, si dicerem, Nescisti te impe-
 ratorem futurum: eras imperator, & esse te
 nesciebas. Ut vero ad te fortunae tuae nun-
 tius venit, malebas quidem hoc esse, quod fue-
 ras, sed non erat liberum. Annon obsequere-
 ris principi ciuis: legatus imperatori; filius
 patri? Vbi deinde disciplina, vbi mos a ma- 5
 ioribus traditus, quodcumque imperator mu-
 nus iniungeret, aequo animo paratoque subeun-
 di. Quid enim si prouincias ex prouinciis, ex
 bellis bella mandaret? Eodem illum uti iure
 posse putes, quum ad imperium reuocet, quo
 sit usus, quum ad exercitum miserit; nihilque
 interesse, ire legatum, an redire principem iu-
 beat, nisi quod MAIOR sit obsequii gloria
 in eo, quod quis minus velit.

X. Augebat auctoritatem iubentis, in
 summum discrimen auctoritas eius adducta: ut

D d 3

que

- que magis parendum imperanti putares, effieciatur eo, quod ab aliis minus parebatur.
- 2 Ad hoc audiebas Senatus Populique consensum. non vnus Neruae iudicium illud, illa electio fuit. Nam qui vbique sunt homines, hoc idem votis expetebant; ille tantum iure principis occupauit, primusque fecit, quod omnes facturi erant. Nec Hercule tantopere cunctis factum placeret, nisi lacuisset, antequam fieret. At quo, dii boni, temperamento, potestatem tuam fortunamque moderatus es? Imperator tu titulis, & imaginibus, & signis: ceterum modestia, labore, vigilantia, dux, & legatus, & miles, quum iam tua vexilla, tuas aquilas magno gradu anteires: neque aliud tibi ex illa adoptione, quam filii pietatem, filii obsequium assereres, longamque huic nomini aetatem, longam gloriam precare.
- 4 Iam te prouidentia deorum primum in locum prouexerat; tu adhuc in secundo resistere, atque etiam senescere optabas: priuatus tibi videbaris, quamdiu imperator & alius esset. Audita sunt vota tua, sed in quantum optimo illi & sanctissimo seni vtile fuit, quem dii coelo vindicauerunt, ne quid post illud diuinum & immortale factum, mortale faceret.
- 5 Deberi quippe maximo operi hanc venerationem, vt nouissimum esset, auctoremque eius statim consecrandum, vt quandoque inter posteros quaereretur, an illud iam deus fecisset.
- 6 Ita ille nullo magis nomine publicus parens, quam

quam quia tuus. Ingens gloria, ingensque fama, quum abunde expertus esset, quam bene humeris tuis federet imperium, tibi terras, te terris reliquit; eo ipse carus omnibus ac desiderandus, quod prospexerat, ne desideraretur.

XI. Quem tu lacrymis primum, ita vt filium decuit, mox templis honestasti, non imitatus illos, qui hoc idem, sed alia mente, fecerunt. Dicauit coelo Tiberius Augustum; sed vt maiestatis crimen induceret: Claudium Nero; sed vt irrideret: Vespasianum Titus, Domitianus Titum: sed ille, vt dei filius, hic, vt frater videretur. Tu sideribus patrem intulisti, non ad metum ciuium, non in contumeliam numinum, non in honorem tuum; sed quia deum credis. Minus est hoc, quum sit ab his, qui & sese deos putant. Sed licet illum aris, puluinaribus, flamine cola; non alio magis tamen deum & facis & probas, quam quod ipse talis es. IN principe enim, qui electo successore fato concessit, vna itemque certissima diuinitatis fides est, bonus successor. Num ergo tibi ex immortalitate patris aliquid arrogantiae accessit? num hos proximos diuinitate parentum desides ac superbos, potius, quam illos veteres & antiquos aemularis; qui hoc ipsum imperium peperere, quod modo hostes inuaserant contemserantque? cuius pulsi fugatique si non aliud magis habebatur indicium, quam si triumpharetur. Ergo sustulerant ani-

Dd 4.

mos,

mos, & iugum excusserant: nec iam nobiscum de sua libertate; sed de nostra seruitute, certabant: ac ne inducias quidem, nisi aequis conditionibus inibant, legeque vt acciperent, dabant.

XII. At nunc rediit omnibus terror & metus, & votum imperata faciendi. Vident enim Romanum ducem, vnum ex illis veteribus & priscis; quibus imperatorium nomen addebant coniecti caedibus campi & infecta victoria. Accipimus obsides ergo, non emimus: nec ingentibus damnis immensisque muneribus paciscimur, vt vicerimus. Rogant, supplicant; largimur, negamus, vtrumque ex imperii maiestate, agunt gratias, qui impertrauerunt; non audent queri, quibus negatum est. An audeant? qui sciant, te adfuisse ferocissimis populis eo ipso tempore, quod amicissimum illis, difficillimum nobis: quum Danubius ripas gelu iungit, duratusque glacie ingentia tergo bella transportat: quum ferae gentes non telis magis, quam suo coelo, suo fidere armantur? Sed vbi in proximo tu, non secus ac si mutatae temporum vices essent, illi quidem latibulis suis clausi tenebantur; nostra agmina percurrere ripas, & aliena occasione, si permitteres, vti, vltroque hiemem suam barbaris inferre, gaudebant.

XIII.

XIII. Haec tibi apud hostes veneratio. Quid apud milites? quam admirationem, quem-
admodum comparasti? quum tecum in ediam,
tecum ferrent sitim; quum in illa meditatio-
ne campestri militaribus turmis imperatorum
pulverem sudoremque misceres, nihil a ceteris,
nisi robore ac praestantia differens: quum li-
bero Marte, nunc cominus tela libares, nunc
vibrata susciperes, alacer virtute militum & 2
lactus, quoties aut cassidi tuae, aut clypeo gra-
vior ictus incideret: (laudabas quippe ferien-
tes, hortabarisque, ut auderent: & audebant
iam) quum spectator moderatorque ineuntium
certamina virorum, arma componeres, tela ten-
tares, ac si quid durius accipienti videretur,
ipse vibrares. Quid quum solatium fessis, ae- 3
gis opem ferres? Non tibi moris tua inire
tentoria, nisi commilitonum ante lustrasses; nec
requiem corpori, nisi post omnes, dare. Hac 4
mihi admiratione dignus imperator non vide-
retur, si inter Fabricios, & Scipiones, & Ca-
millos talis esset. Tunc enim illum imitatio-
nis ardor, semperque melior aliquis accenderet.
Postquam vero studium armorum a manibus 5
ad oculos, ad voluptatem a labore translatum
est: postquam exercitationibus nostris non ve-
teranorum aliquis, cui decus muralis aut ciui-
ca; sed Graeculus magister assistit: quam ma-
gnum est, vnum ex omnibus patrio more, pa-
tria virtute lactari, & sine aemulo, ac sine
exemplo secum certare, secum contendere; ac

sicut imperat solus, solum ita esse, qui debeat imperare?

XIV. Nonne incunabula haec tibi, Caesar, & rudimenta, quum puer admodum Parthica lauro gloriam patris augeres, nomenque Germanici iam tum mererere, quum ferociam superbiamque barbarorum ex proximo auditus magno terrore cohiberes, Rhenumque & Euphratem admirationis tuae societate coniungeres? quum orbem terrarum non pedibus magis, quam laudibus peragrare? apud eos semper maior & clarior quibus postea contigisses. Et nec dum imperator, nec dum dei filius eras. Germaniam quidem cum plurimae gentes, ac prope infinita vastitas interiacentis soli, tum Pyrenaeus, Alpes, immensique alii montes, nisi his compararentur, muniant dirimuntque. Per hoc omne spatium quum legiones ducere, seu potius (tanta velocitas erat) raperes: non vehiculum vnquam, non equum respexisti. Levis hic, non subsidium itineris, sed decus, & cum ceteris subsequerebatur: vt cuius nullus tibi vsus, nisi quum die statiuorum proximum campum alacritate, discursu, puluere attollereres. Initium laboris mirer, an finem? multum est, quod perseverasti; plus tamen, quod non timuisti, ne perseverare non posses. Nec dubito, quin ille, qui te inter illa Germaniae bella ab Hispania usque, vt validissimum praesidium, ex-

ciue-

eiuerat, iners ipse, alienisque virtutibus tunc quoque inuidus imperator, quum ope earum indigeret, tantam admirationem tui, non sine quodam timore concepeit; quantam ille genitus leue post saeuos labores, duraque imperia regi suo indomitus semper indefessumque referebat: quum aliis super alias expeditionibus munere alio dignus inuenireris.

XV. Tribunus vero disiunctissimas terras teneris adhuc annis viri firmitate lustrasti: iam tunc praemonente Fortuna, ut diu penitus perdisceres, quae mox praecipere deberes. Neque enim prospexisse castra, breuemque militiam quasi transisse contentus, ita egisti tribunum, ut esse statim dux posses, nihilque discendum haberes tempore docendi. Cognouisti per stipendia decem, mores gentium, regionum situs, opportunitates locorum; & diuersam aquarum coelique temperiem, ut patrios fontes patriumque sidus, ferre consueisti. Quoties equos, quoties emerita arma mutasti. Veniet ergo tempus, quo posteris visere, visendum tradere minoribus suis gestient, quis sudores tuos hauserit campus, quae refectioes tuas arbores, quae somnum saxa praetexerint, quod denique rectum magnus hospes impleueris, ut tunc ipsi tibi ingentium ducum sacra vestigia, iisdem in locis, monstrabantur. Verum haec olim: in praesentia quidem, qui quis paullo vetustior miles, hic te commilitone censetur.

Quo-

Quotus enim quisque, cuius tu non ante commilito, quam imperator? Inde est, quod prope omnes nomine appellas; quod singulorum fortia facta commemoras: nec habent adnumeranda tibi pro republica vulnera, quibus statim laudator & testis contigisti.

XVI. Sed magis praedicanda moderatio tua, quod innutritus bellicis laudibus pacem amas: nec quia vel pater tibi triumphalis, vel adoptionis tuae die dicata Capitolino Ioui laurus, idcirco ex occasione omni quaeris triumphos. Non times bella, nec prouocas. Magnum est, Imperator Auguste, magnum est stare in Danubii ripa, si transeas, certum triumphi; nec decertare cupere cum recusantibus: quorum alterum fortitudine, alterum moderatione efficitur. Nam ut ipse nolis pugnare, moderatio; fortitudo tua praestat, ut neque hostes tui velint. Accipiet ergo aliquando Capitolium non mimicos currus, nec falsae simulacra victoriae; sed imperatorem veram ac solidam gloriam reportantem, pacem, tranquillitatem, & tam confessa hostium obsequia, ut vincendus nemo fuerit. Pulchrius hoc omnibus triumphis. Neque enim vnquam, nisi ex contentu imperii nostri factum est, ut vinceremus. Quod si quis barbarus rex eo insolentiae furorisque processerit, ut iram tuam indignationemque mereatur: nae ille, siue interfuso mari, seu fluminibus immensis, seu praecipiti

cipiti monte defenditur, omnia hæc tam pro-
na tamque cedentia virtutibus tuis sentiet, vt
subseditæ montes, flumina exaruisse, interce-
ptum mare, illatasque sibi non esse classes no-
stras, sed terras ipsas arbitretur.

XVII. Videor iam cernere non spoliis
prouinciarum, & extorto sociis auro, sed ho-
stilibus armis, captorumque regum catenis trium-
phum grauem. Videor ingentia ducum nomi-
na, nec indecora nominibus corpora noscitare.
Videor intueri immanibus ausis barbarorum 2
onusta fercula, & sua quemque facta victis
manibus sequentem: mox ipsum te sublimem
instantemque curru domitarum gentium tergo;
ante currum autem clypeos, quos ipse perfo-
deris. Nec tibi opima defuerint, si quis re- 3
gum venire in manus audeat; nec non modo
telorum tuorum, sed etiam oculorum mina-
rumque coniectum, toto campo totoque exer-
citu opposito, perhorrescat. Meruisti proxima 4
moderatione, vt quandocunque te vel inferre
vel propulsare bellum coegerit imperii digni-
tas, non ideo vicisse videaris vt triumphares;
sed triumphare, quia viceris.

XVIII. Aliud ex alio mihi occurrit.
Quam speciosum est, quod disciplinam castro-
rum lapsam exstinctamque refouisti, depulso
prioris seculi malo, inertia, & contumacia, &
dedignatione parendi? Tutum est reuerentiam,
tutum

tutum caritatem mereri: nec ducum quisquam,
 aut non amari a militibus, aut amari timer:
 & inde offensae gratiaeque pariter securi, in-
 stant operibus, adsunt exercitationibus, arma,
 3 moenia, viros aptant. Quippe non is prin-
 cept, qui sibi imminere, sibi intendi putet,
 quod in hostes paretur: quae persuasio fuit
 illorum, qui hostilia quum facerent, timebant.
 Iidem ergo torpere militaria studia, nec ani-
 mos modo, sed & corpora ipsa languescere,
 gladios etiam incuria hebetari retundique gau-
 4 debant. Duces porro nostri, non tam regum
 exterorum, quam suorum principum insidias,
 nec tam hostium, quam commilitonum manus
 ferrumque metuebant.

XIX. Est haec natura sideribus, vt par-
 va & exilia validiorum exortus obscuret: simi-
 liter imperatoris aduentu legatorum dignitas
 2 inumbratur. Tu tamen maior omnibus qui-
 dem eras, sed sine vllius diminutione maior:
 eandem auctoritatem praesente te quisque,
 quam absente, retinebat: quin etiam plerisque
 ex eo reuerentia accesserat, quod tu quoque
 3 illos reuerere. Itaque perinde summis at-
 que infimis carus, sic imperatorem commilito-
 nemque miscueras, vt studium omnium labo-
 remque, & tanquam exactor intenderes, &
 4 tanquam pecticeps sociusque releuares. Feli-
 ces illos, quorum fides & industria non per
 internuntios & interpretes, sed ab ipso te,
 nec

nec auribus tuis, sed oculis, probabatur! Consequuti sunt, vt absens quoque de absentibus nemini magis, quam tibi, crederes.

XX. Iam te ciuium desideria reuocabant, amoremque castrorum superabat caritas patriae. Iter inde placidum ac modestum, vt plane a pace redeuntis. Nec vero ego in laudibus tuis ponam, quod aduentum tuum non pater quisquam, non maritus expauit. Affectata aliis castitas, tibi ingenita & innata, interque ea, quae imputare non possis. Nullus in exigendis vehiculis tumultus, nullum circa hospitia fastidium; annona, quae ceteris; ad hoc, comitatus accinctus, & parens: diceres magnum aliquem ducem, & te potissimum ad exercitus ire: adeo nihil, aut certe parum intererat inter imperatorem factum, & breui futurum. Quam dissimilis nuper alterius principis transitus? si tamen transitus ille non populatio fuit, quum abactus hospitem exerce-
ret, omniaque dextra laeuaque perusta & attrita, vt si vis aliqua, vel ipsi illi barbari, quos fugiebat, inciderent. Persuadendum provinciis erat, illud iter Domitiani fuisse, non principis. Itaque non tam pro tua gloria, quam pro vtilitate communi, edicto subiecisti, quid in vtrumque vestrum esset impensum. Adsuescat imperator, cum imperio calculum ponere: sic exeat, sic redeat, tanquam rationem redditurus; edicat, quid absumerit. Ita fiet,

6 vt non absumat, quod pudeat dicere. Praeterea futuri principes, velint nolint, sciant; tanti tuum constat: propositisque duobus exemplis meminerint, perinde coniecturam de moribus suis homines esse facturos, prout hoc vel illud elegerint.

XXI. Nonne his tot tantisque meritis
 nouos aliquos honores, nouos titulos merebare? At tu etiam nomen Patriis Patriae reculas.
 2 Quam longa nobis cum modestia tua pugna? quam tarde vicimus? Nomen illud, quod alii primo statim principatus die, vt Imperatoris & Caesaris, receperunt, tu vsque eo distulisti, donec tu quoque beneficiorum tuorum parcissimus aestimator, iam te mereri
 3 fatereris. Itaque soli omnium contigit tibi, vt pater patriae esses ante quam fieres, eras enim in animis, in iudiciis nostris: nec publicae pietatis intererat, quid vocare: nisi quod ingrata sibi videbatur, si te Imperatorem potius vocaret & Caesarem, quam patrem ex-
 4 periretur. Quod quidem nomen qua benignitate, qua indulgentia exerces! vt cum ciuibus tuis, quasi cum liberis parens, viuis! vt reuersus imperator, qui priuatus exieras, agnoscis, agnosceris! eodem nos, eundem te putas: par omnibus, & hoc tantum ceteris maior, quo melior.

XXII.

XXII. Ac primum qui dies ille, quo
 expectatus desideratusque vibem ingressus es?
 Iam hoc ipsum, quod ingressus es, quam mi-
 rum laetumque! Nam priores inuchi & im-
 portari solebant: non dico quadriugo curru,
 & aligentibus equis, sed humeris hominum,
 quod arrogantius erat. Tu sola corporis pro- 2
 ceritate elatior aliis & excelsior, non de pa-
 tientia nostra quendam triumphum, sed de su-
 perbia Principum egisti. Ergo non aetas quem-
 quam, non valetudo, non sexus retardauit, quo
 minus oculos insolito spectaculo impleret. Te 3
 paruuli noscere, ostentare iuuenes, mirari senes,
 aegri quoque neglecto medentium imperio, ad
 conspectum tui, quasi ad salutem sanitatemque
 prorere. Inde alii se satis vixisse, te viso,
 te recepto; alii nunc magis esse viuendum
 praedicabant. Feminas etiam tunc fecundita-
 tis suae maxima voluptas subiit, quum cerne-
 rent, cui principi ciues, cui imperatori mili- 4
 tes, peperissent. Videres referta tecta ac la-
 borantia, ac ne eum quidem vacantem locum,
 qui nonnisi suspensum & instabile vestigium ca-
 peret: oppletas vndique vias, angustumque tra-
 mitem relictum tibi; alacrem hinc atque inde
 populum, vbique par gaudium paremque cla-
 morem. Tam aequali ab omnibus ex aduentu 5
 tuo laetitia percepta est, quam omnibus veni-
 sti: quae tamen ipsa cum ingressu tuo creuit,
 ac prope in singulos gradus adaucta est.

- XXIII. Gratum erat cunctis, quod senatum osculo exciperes, ut dimissus osculo fueras: gratum, quod equestris ordinis decora honore nominum sine monitore signares; gratum, quod tantum non ultro clientibus salutatis quasdam familiaritatis notas adderes.
- 2 Gratus tamen, quod sensim & placide, & quantum respectantium turba pateretur, incederes: quod occurrentium populus te quoque, te, immo maxime, adflaret: quod primo statim die latus tuum crederes omnibus. Neque enim stipatus satellitum manu, sed circumfusus undique nunc Senatus, nunc equestris ordinis flore, prout alterutrum frequentiae genus inualuisset, silentes quietosque lictores tuos subsequere: nam milites nihil a plebe habi-
- 4 tu, tranquillitate, modestia, differebant. Vbi vero coepisti Capitolium ascendere, quam laeta omnibus adoptionis tuae recordatio? quam peculiare gaudium eorum, qui te primi eodem loco salutauerant imperatorem? quin etiam deum ipsum tunc praecipuam voluptatem operis sui percepisse crediderim. Vt quidem iisdem vestigiis institisti, quibus parens tuus ingens illud deorum prolaturus arcanum: quae circumstantium gaudia? quam recens clamor? quam similis illi dies, qui hunc genuit diem? ut plena altaribus, augusta victimis cuncta! ut in unius salutem collata omnium vota! quum sibi se ac liberis suis intelligerent
- 6 precari, quae pro te precarentur. Inde tu in Pala-

Palatium quidem, sed eo vultu, sed ea moderatione, vt si priuatam domum peteres: ceteri ad penates suos quisque, iteraturus gaudii fidem, vbi nulla necessitas gaudendi est.

XXIV. Onerasset alium eiusmodi introitus, tu quotidie admirabilior & melior, talis denique, quales alii principes futuros se tantum pollicentur. Solum ergo te commendat augetque temporis spatium. Iunxisti enim ac miscuisti res diuersissimas, securitatem olim imperantis, & incipientis pudorem. Non tu ciuium amplexus ad pedes tuos deprimis, nec osculum manu reddis. Manet imperatori, quae prior oris humanitas, dextrae verecundia. Incedebas pedibus; incedis: laetabaris labore; laetaris. Eadem, quae omnia illa circa te, nihil in ipso te Fortuna mutauit. Liberum est, ingrediente per publicum principe, subsistere, 3
occurrere, comitari, praeterire: ambulas inter nos, non quasi contingas; & copiam tui, non vt imputes, facis. Haeret lateri tuo quisquis accessit, finemque sermoni suus cuique pudor, non tua superbia, facit. Regimur quidem a te, & subiecti tibi, sed quemadmodum legibus, sumus. Nam & illae cupiditates nostras libidinesque moderantur, nobiscum tamen & inter nos versantur. Emines, excellis, vt honor, vt potestas, quae super homines quidem, hominum sunt tamen. Ante te principes, fastidio nostri, & quodam aequalitatis metu, vsum 5
Ecce 2 pedum

pedum amiserant. illos ergo humeri ceruicesque senorum super ora nostra; te fama, te gloria, te ciuium pietas, te libertas super ipsos principes vehunt; te ad sidera tollit humus ita communis, & confusa principis vestigia.

- XXV. Nec vereor, P. C. ne longior videar, quum sit maxime optandum, vt ea, pro quibus aguntur principi gratiae, multa sint: quae quidem reuerentius fuerit integra illibataque cogitationibus vestris reseruari, quam carptim breuiterque perstringi, quia fere sequitur, vt illa quidem, de quibus taceas, tanta, quanta sunt, esse videantur. Nisi vero leuiter attingi placet, locupletatas tribus, datumque congiarium populo, & datum totum, quum donatiui partem milites accepissent. An mediocris animi est, his potius repraesentare, quibus magis negari potest? quamquam in hac quoque diuersitate aequalitatis ratio seruata est. Aequati sunt enim populo milites eo quod partem, sed priores; populus militibus, quod posterior, sed totum statim accepit.
- 3 Enimuero qua benignitate diuisum est? quantae curae tibi fuit, ne quis expers liberalitatis tuae fieret? Datum est his, qui post editum tuum in locum erasorum subditi fuerant: aequatique sunt ceteris illi etiam, quibus non erat promissum. Negotiis aliquis, valetudine alius, hic mari, ille fluminibus distinebatur: expectatum est prouisumque, ne quis
- aeger,

aeger, ne quis occupatus ne quis denique longe fuisset: veniret quisque quum vellet: veniret quisque quum posset. Magnificum, Caesar, & tuum, disiunctissimas terras munificentiae ingenio velut admouere, immensaue spatia liberalitate contrahere: intercedere casibus, occurfare fortunae, atque omni ope adniti, ne quis e plebe Romana, dante congiarium te, hominem magis sentiret se fuisse, quam ciuem.

XXVI. Aduentante congiarii die, obseruare principis egressum in publicum, insidere examina infantium, futurusque populus solebat. Labor parentibus erat, ostentare paruulos, impositosque ceruicibus adulantia verba blandasque voces edocere: reddebant illi, quae monebantur. Ac plerique irritis precibus surdas principis aures adstrepebant; ignarique quid rogassent, quid non impetrassent, donec plane scirent, differebantur. Tu ne rogari quidem sustinuisti, & quamquam laetissimum oculis tuis esset, conspectu Romanae sobolis impleri, omnes tamen, antequam te viderent adirentue, recipi, incidi iussisti: vt iam inde ab infantia parentem publicum munere educationis experirentur: crescerent de tuo, qui crescerent tibi, alimentisque tuis ad stipendia tua peruenirent, tantumque omnes vni tibi, quantum parentibus suis quisque deberet. Recte, Caesar, quod spem Romani nominis sumtibus tuis suscipis.

NVLLVM est enim magno principe, immor-
 talitatemque merituro, impendii genus digni-
 5 us, quam quod erogatur in posteros. Locu-
 pletes ad tollendo liberos ingentia praemia,
 & pares poenae, cohortantur; pauperibus edu-
 6 candis vna ratio est, bonus princeps. Hic fidu-
 cia sui procreatos, nisi larga manu fouet, au-
 get, amplectitur, occasum imperii, occasum rei-
 publicae accelerat, FRVSTRAque plebe ne-
 glecta, vt defectum corpore caput, nutatu-
 7 rumque instabili pendere tuetur. Facile est
 coniectare, quod perceperis gaudium, quum te
 parentum, liberorum, senum, infantium, pue-
 rorum clamor exciperet. Haec prima paru-
 lorum ciuium vox aures tuas imbuir, quibus
 tu daturus alimenta hoc maximum praestitisti,
 ne rogarent. Super omnia est tamen, quod
 talis es, vt sub te liberos tollere libeat &
 expediat.

XXVII. Nemo iam parens filio, nisi fra-
 gilitatis humanae vices horret; nec inter in-
 sanabiles morbos principis ira numeratur. Ma-
 gnum quidem est educandi incitamentum, tol-
 lere liberos in spem alimentorum, in spem
 congiariorum; maius tamen, in spem liberta-
 2 tis, in spem securitatis. Atque adeo nihil
 largiatur princeps, dum nihil auferat; non alat,
 dum non occidat: nec deerunt, qui filios con-
 cupiscant. Contra, largiatur & auferat; alat
 & occidat; nae ille in tam breui tempore ef-
 fecerit,

fecerit, vt omnes non posterorum modo, sed
 sui parentumque poeniteat. Quocirca nihil ma- 3
 gis in tua tota liberalitate laudauerim, quam
 quod congiarium das de tuo, alimenta de tuo:
 neque a te liberi ciuium, vt ferarum catuli,
 sanguine & caedibus nutriuntur: quodque gra- 4
 tissimum est accipientibus, sciunt dari sibi, quod
 nemini est ereptum, locupletatisque tam mul-
 tis pauperiorem esse factum principem tantum:
 quamquam nec hunc quidem. nam CVIVS est,
 quidquid est omnium, tantum ipse, quantum
 omnes, habet.

XXVIII. Alio me vocat numerosa glo-
 ria tua: alio autem? quasi vero iam satis ve-
 neratus miratusque sim, quod tantam pecuni-
 am profudisti, non vt flagitii tibi conscius ab
 infectatione eius auerteres famam; nec vt tri-
 stes hominum moestosque sermones laetiore ma-
 teria detineres. Nullam congiario culpam, nul- 2
 lam alimentis crudelitatem redemisti, nec tibi
 benefaciendi fuit causa, vt, quae male feceras,
 impune fecisses. amor impendio isto, non ve-
 nia quaesita est: populusque Romanus obliga-
 tus a tribunali tuo, non exoratus recessit.
 Obtulisti enim congiarium gaudentibus gaudens, 3
 securusque securis: quodque antea principes ad
 odium sui leniendum tumentibus plebis animis
 obiectabant, id tu tam innocens populo dedi-
 sti, quam populus accepit. Paullo minus, P. 4
 C. quinque millia ingenuorum fuerunt, quae
 Ec 4 libe-

liberalitas principis nostri conquisiuit, inuenit, adieciuit. Hi subsidium bellorum, ornamentum pacis, publicis sumtibus aluntur, patriamque non vt patriam tantum, verum vt altricem
 5 amare/condiscunt. Ex his castra, ex his tribus replebuntur: ex his quandoque nascuntur, quibus alimentis opus non sit. Dent tibi,
 6 Caesar, aetatem dii, quam mereris, seruentque animum, quem dederunt: & quanto maiorem infantium turbam iterum atque iterum videbis incidi? Augetur enim quotidie & crescit,
 7 non quia cariores parentibus liberi, sed quia principi ciues. Dabis congiaria si voles, praestabis alimenta si voles: illi tamen propter te nascuntur.

XXIX. Instar ego perpetui congiarii reor affluentiam annonae. Huius aliquando cura Pompeio non minus addidit gloriae, quam
 pulsus ambitus campo, exactus hostis mari,
 2 oriens triumphis occidensque lustratus. Nec vero ille ciuilius, quam parens noster, auctoritate, consilio, fide reclusit vias, portus patefecit, itinera terris, littoribus mare, littora mari reddidit, diuersasque gentes ita commercio miscuit, vt quod genitum esset vsquam,
 3 id apud omnes natum esse videretur. Nonne cernere datur, vt sine vllius iniuria omnis vsibus nostris annus exuberet? Quippe non, vt ex hostico raptae, perituraeque in horreis messes, nequidquam quiritantibus sociis auferuntur.

runtur. Deuehant ipsi, quod terra genuit, 4
 quod sidus aluit, quod annus tulit: nec nouis
 indictionibus pressi ad vetera tributa deficiunt.
 Emit fiscus, quidquid videtur emere; inde co- 5
 pia, inde annona, de qua inter licentem ven-
 dentemque conueniat: inde hic satietas, nec
 fames vquam.

XXX. Aegyptus alendis augendisque
 seminibus ita gloriata est, vt nihil imbris
 coeloque deberet: siquidem proprio semper
 amne perfusa, nec alio genere aquarum solita
 pinguescere, quam quas ipse deuexerat, tan-
 tis segetibus induebatur, vt cum feracissimis
 terris, quasi nunquam cessura, certaret. Haec 2
 inopina siccitate vsque ad iniuriam sterilitatis
 exaruit. quia piger Nilus cunctanter alueo
 sese ac languide extulerat, ingentibus quidem
 tunc quoque ille, fluminibus tamen, conferen-
 dus. Hinc pars magna terrarum, mergi repa- 3
 rarique palanti amne consueta, alto puluere
 incanduit. Frustra tunc Aegyptus nubila op-
 tauit, coelumque respexit, quum ipse foecun-
 ditatis parens contractior & exilior, ii-dem vber-
 tatem eius anni angustis, quibus abundantiam
 suam, cohibuisset. Neque enim solum vagus 4
 ille, cum expanditur, amnis intra vsurpata sem-
 per collum substiterat atque haeserat; sed su-
 pino etiam ac detinenti solo, non placido se-
 mollique lapsu refugum abstulerat: & nec dum
 satis humentes terras addiderat arentibus. Igi- 5

Ecce

tur

tur inundatione, id est, vbertate, regio fraudata, sic opem Caesaris inuocauit, vt solet annum suum: nec longius illi aduersorum fuit spatium, quam dum nuntiat. Tam velox, Caesar, potentia tua est, tamque in omnia pariter intenta bonitas & accincta, vt tristius aliquid seculo tuo passis, ad remedium salutemque sufficiat, vt scias.

XXXI. Omnibus equidem gentibus fertiles annos gratasque terras precor: crediderim tamen per hunc Aegypti statum tua Fortunam vires experiri, tuamque vigilantiam spectari voluisse. Nam quum omnia vbique secunda mereari; nonne manifestum est, si quid aduersi cadat, tuis laudibus, tuisque virtutibus materiem campumque prosterni. quum secunda felices, aduersa magnos probent? Percrebuerat antiquitus, urbem nostram nisi opibus Aegypti ali sustentarique non posse. Superbiebat ventosa & insolens natio, quod victorem quidem populum, pasceret tamen; quodque in suo flumine, in suis nauibus vel
 3 abundantiā nostra vel fames esset. Refudimus Nilo suas copias: recepit frumenta, quae miserat, deportatasque messes reuexit. Discat igitur Aegyptus, credatque experimento, non alimenta se nobis, sed tributa praestare: sciat se non esse populo Romano necessariam, & tamen seruiat.
 4 Post haec, si volet, Nilus amet alueum suum, & fluminis modum seruet: nihil

hil hoc ad urbem, ac ne ad Aegyptum quidem, nisi vt inde nauigia inania & vacua, & similia redeuntibus, hinc plena & onusta, & qualia solent venire, mittantur; conuersoque munere maris, hinc potius venti ferentes & breuis cursus optentur. Mirum, Caesar, videretur, si desidem Aegyptum, cessantemque Nilum non sensisset urbis annona; quae tuis opibus, tua cura vsque illuc redundauit, vt simul probaretur, & nos Aegypto posse, & nobis Aegyptum carere non posse. Actum erat de foecundissima gente, si libera fuisset: pudebat sterilitatis insolitae, nec minus erubescerebat fame, qua torquebatur; quum pariter a te necessitatibus eius pudorique subuentum est. Stupebant agricolae plena horrea, quae non ipsi referissent, quibus de campis illa subuecta messis? quae in Aegypti parte alius amnis? Ita beneficio tuo, nec maligna tellus; & obsequens Nilus, Aegypto quidem saepe, sed gloriae nostrae nunquam largior fluxit.

XXXII. Quam nunc iuuat, provincias omnes in fidem nostram ditionemque venisse, postquam contigit princeps, qui terrarum foecunditatem nunc huc nunc illuc, vt tempus & necessitas posceret, transferret referretque? qui diremtam mari gentem, vt partem aliquam populi plebisque Romanae, aleret ac tueretur. Et coelo quidem nunquam benignitas tanta, vt omnes simul terras vbertet foueatque: hic
omni-

omnibus pariter, si non sterilitatem, at mala sterilitatis exturbat: hic, si non foecunditatem, at bona foecunditatis importat. Hic alternis com meatibus orientem occidentemque connectit, ut, quae ubique seruntur, quaeque expetuntur, omnes gentes inuicem capiant. & discant, quanto libertati discordi seruientibus
 3 sit utilius, vnum esse, cui seruiant. Quippe discretis quidem bonis omnium sua cuiusque ad singulos mala; sociatis autem atque permixtis singulorum mala ad neminem, ad omnes omnium bona pertinent. Sed siue terris diuinitas quaedam, siue aliquis annibus genius: & solum illud & flumen ipsum precor, ut hac principis benignitate contentum, molli gremio
 4 semina recondat, multiplicata restituat. Non equidem reposcimus foenus: putet tamen esse soluendum, fallacemque vnius anni fidem omnibus annis, omnibusque postea seculis tanto magis, quia non exigimus, excuset.

XXXIII. Satisfactum qua ciuium, qua sociorum utilitatibus. Visum est spectaculum inde non enerue, nec fluxum, nec quod animos virorum molliret & frangeret, sed quod ad pulchra vulnera contemptumque mortis accenderet: quum in seruorum etiam noxiorumque corporibus amor laudis & cupido victoriae cerneretur. Quam deinde in edendo liberalitatem, quam iustitiam exhibuit, omni affectione aut intactus, aut maior! Impetratum est,

est, quod postulabatur: oblatum, quod non
 postulabatur. Instittit vltro, & vt concupisce-
 remus, admonuit: ac sic quoque plura inopi-
 nata, plura subita. Iam quam libera spectan-
 tium studia, quam securus fauor? Nemini im- 3
 pietas, vt solebat, obiecta, quod odisset gladi-
 atorem: nemo e spectatore spectaculum factus, mi-
 seras voluptates vnco & ignibus expiauit. De- 4
 mens ille, verique honoris ignarus, qui crimi-
 na maiestatis in arena colligebat, ac se despici
 & contemni, nisi etiam gladiatores eius vene-
 raremur: sibi maledici in illis, suam diuinita-
 tem, suum numen violari, interpretabatur;
 quum se idem quod deos, idem gladiatores,
 quod se putabat.

XXXIV. At tu, Caesar, quam pulchrum
 spectaculum pro illo nobis exsecrabili reddidi-
 sti? Vidimus delatorum iudicium, quasi grassa-
 torum, quasi latronum. Non solitudinem illi,
 non iter, sed templum, sed forum infederant:
 nulla iam testamenta secuta, nullus status cer-
 tus: non orbitas, non liberi proderant. Aux- 2
 erat hoc malum principum avaritia. Aduerti-
 sti oculos, atque, vt ante castris, ita postea pa-
 cem foro reddidisti: excidisti intestinum ma-
 lum: & prouida seueritate cauisti, ne fundata
 legibus ciuitas euersa legibus videretur. Licet 3
 ergo cum fortuna, tum liberalitas tua visenda
 nobis praeberit, vt prae buit, nunc ingentia
 robora virorum, & pares animos, nunc imma-
 nita-

nitatem ferarum, nunc mansuetudinem inco-
gnitam; nunc secretas illas & arcanas, ac sub
te primum communes ope; nihil tamen gra-
tius, nihil seculo dignius, quam quod contigit
desuper intueri delatorum supina ora, retor-
4 tasque ceruices. Agnoscebamus & fruebamur,
quum velut piaculares publicae sollicitudinis
victimae supra sanguinem noxiorum, ad lenta
5 supplicia grauiioresque poenas ducerentur. Con-
gesti sunt in nauigia raptim conquisita, ac tem-
pestatibus dediti abirent, fugerentque vasta-
tas delationibus terras: ac si quem fluctus ac
procellae scopulis reseruassent, hic nuda saxa
& inhospitale littus incoheret: ageret duram
& anxiam vitam, relictisque post tergum to-
tius generis humani securitate, moereret.

XXXV. Memoranda facies, delatorum
classis permissa omnibus ventis, coactaque vela
tempestatibus pandere, iratosque fluctus sequi,
quosunque in scopulos detulissent. Inuabat,
prospectare statim a portu sparsa nauigia, &
apud illud ipsum mare agere principi gratias,
qui, clementia sua salua, vltionem hominum
2 terrarumque diis maris commendasset. Quan-
tum diuersitas temporum posset, tum maxime
cognitum est, quum iisdem, quibus antea cau-
tibus innocentissimus quisque, tunc nocentissi-
mus affigeretur, quumque insulas omnes, quas
modo senatorum, iam delatorum turba com-
pleret; quos quidem non in praesens tantum,
sed

sed in aeternum repressisti, mille poenarum indagine inclusos. Ereptum alienas pecunias eunt; 3
perdant, quas habent: expellere penatibus gestiant; suis extuibentur; neque, vt antea, exsanguem illam & ferream frontem necquidquam conuulnerandam praebeant punctis, & notas suas rideant; sed aspectent paria praemio damna, nec maiores spes, quam metus habeant; timeantque, quantum timebantur. Ingenti quidem animo diuus Titus securitati 4
nostrae vltionique prospexerat, ideoque numinibus aequatus est: sed quanto tu quandoque dignior coelo, qui tot res illi adiecisti, propter quas illum deum fecimus? Id hoc magis arduum fuit, quod Imperator Nerua, te filio, te successore dignissimus, per quem magna quaedam edicto Titi adstruxerat, nihilque reliquisse tibi videbatur, qui tam multa excogitasti, vt si ante te nihil esset inuentum. Quae singula, 5
quantum tibi gratiae dispensata adiecissent? at tu simul omnia profudisti; vt sol & dies non parte aliqua, sed statim totus, nec vni aut alteri, sed omnibus in commune, profertur.

XXXVI. Quam iuuat cernere aerarium
filens & quietum, & quale ante delatores erat!
Nunc templum illud, nunc vere aedes, non
spoliarium ciuium, cruentarumque praedarum
saeuum receptaculum, ac toto in orbe terrarum
adhuc locus vnus, in quo, optimo principi,

- 2 pe, boni malis impares essent. Manet tamen honor legum, nihilque ex publica vtilitate conuulsum; nec poena cuiquam remissa, sed addita est vltio, solumque mutatum, quod iam
- 3 non delatores, sed leges timentur. At fortasse non eadem seueritate fiscum, qua aerarium, cohibes. Immo tanto maiore, quanto plus tibi licere de tuo, quam de publico credis. Dicitur auctori atque etiam procuratori tuo: **IN IVS VENI; SEQVERE AD TRIBVNAL.**
- 4 Nam tribunal quoque excogitatum principatui est, par ceteris, nisi illud litigatoris amplitudine metiaris. Sors & vrna fisco iudicem assignat: licet reiicere, licet exclamare: Hunc nolo, timidus est, & bona seculi parum intelligit: illum nolo, quia Caesarem fortiter amat. Eodem foro vtuntur principatus & libertas. Quae praecipua tua gloria est, saepius vincitur fiscus; cuius mala causa
- 5 nunquam est, nisi sub bono principe. Ingens hoc meritum, maius illud, quod eos procuratores habes, vt plerumque ciues tui non alios iudices malint. Liberum est autem disceptanti dicere: **NOLO EVM ELIGERE.** neque enim vllam necessitatem muneribus tuis addis, vt qui scias, hanc esse beneficiorum principalium summam, si illis & non vti licet.

XXXVII. Onera imperii, pleraque vestigalia institui, vt pro vtilitate communi, ita singulorum iniuriis coegerunt. His Vicesima reperto

reperita est, tributum tolerabile & facile heredibus dumtaxat extraneis, domesticis graue. Itaque illis irrogatum est, his remissum. videlicet quod manifestum erat, quanto cum dolore laturi, seu potius non laturi homines essent, destringi aliquid & abradi bonis, quae sanguine, gentilitate, sacrorum denique societate meruissent, quaeque nunquam vt aliena & speranda, sed vt sua semperque possessa, ac deinceps proximo cuique transmittenda cepissent. Haec mansuetudo legis veteribus ciuibus seruabatur: noui, seu per Latium in ciuitatem, seu beneficio principis venissent, nisi simul cognationis iura impetrassent, alienissimi habebantur, quibus coniunctissimi fuerant. Ita maximum beneficium vertebatur in grauissimam iniuriam, ciuitasque Romana instar erat odii, & discordiae, & orbitatis, quum carissima pignora, salua ipsorum pietate, distraheret. Inueniebantur tamen, quibus tantus amor nominis nostri inesset, vt Romanam ciuitatem non Vicesimae modo, verum etiam affinitatum damno bene compensari putarent, sed his maxime debebat gratuita contingere, a quibus tam magno aestimabatur. Igitur pater tuus sanxit, vt, quod ex matris ad liberos, ex liberorum bonis peruenisset ad matrem, etiamsi cognationum iura non recepissent, quum ciuitatem adipiscerentur, eius Vicesimam ne darent. Eandem immunitatem in paternis bonis filio tribuit, si modo reductus esset in patris potestatem:

tem: ratus, improbe & insolenter ac paene impie his nominibus inferi publicanum: nec sine piaculo quodam sanctissimas necessitudines velut intercedente Vicesima scindi, nullum esse tanti vectigal, quod liberos ac parentes faceret extraneos.

- XXXVIII. Haftenus ille: parcus fortasse, quam decuit optimum principem, sed non parcus, quam optimum patrem, qui optimum adoptaturus, hoc quoque parentis indulgentissimi fecit, quod delibasse quaedam seu potius demonstrasse contentus, largam, ac prope intactam benefaciendi materiam filio reservauit. Statim ergo muneri eius liberalitas tua adstruxit, vt quemadmodum in patris filius, sic in hereditate filii pater esset immunis, nec eodem momento, quo pater esse desisset, hoc quoque amitteret, quod fuisset. Egregie, Caesar, quod lacrymas parentum vectigales esse non pateris. Bona filii pater sine diminutione possideat, nec socium hereditatis accipiat, quem non habet luctus: nemo recentem & attonitam orbitatem ad computationem vocet, cogatque patrem, quid reliquerit filius, scire.
- 4 Augeo P. C. principis munus, quum ostendo, liberalitati eius inesse rationem. Ambitio enim, & iactantia, & effusio, & quiduis potius, quam liberalitas existimanda est, cui ratio non constat.
- 5 Dignum ergo, imperator, mansuetudine tua, minuere orbitatis iniurias, nec pati quemquam,

quam, filio amisso, insuper adfici alio dolore. Sic quoque abunde misera res est, pater filio solus heres: quid si coheredem non a filio accipiat? Adde, quod quum diuus Nerua san- 6
xisset, vt in paternis bonis liberi necessitate Vicesimae soluerentur, congruens erat, eandem immunitatem parentes in liberorum bonis ob-
tinere. Cur enim posteris amplior honor, quam 7
maioribus haberetur? curue non retro quoque recurreret aequitas eadem? Tu quidem, Caesar, illam exceptionem remouisti, si modo filius in potestate patris fuisset: intuitus, opinor, vim legemque naturae, quae semper in ditione parentum esse liberos iussit, nec vti inter pecudes, sic inter homines potestatem & imperium valentioribus dedit.

XXXIX. Nec vero contentus primum cognationis gradum abstulisse Vicesimae, secundum quoque exemit, cauitque, vt in sororis bonis frater, & contra, in fratris soror, vtque auus, auia, in neptis nepotisque, & inuicem illi, seruarentur immunes. His quoque, qui- 2
bus per Latium ciuitas Romana patuisset, idem indulgit, omnibusque inter se cognationum iura commisit, simul & pariter, & more naturae; quae priores principes a singulis rogari gestiebant, non tam praestandi animo, quam negandi. Ex quo intelligi potest, quan- 3
tae benignitatis, quanti spiritus fuerit, sparsas, atque, vt ita dicam, laceras gentilitates
F f 2 colli-

colligere atque connectere, & quasi renasci iubere; deferre quod negabatur, atque id praestare cunctis, quod saepe singuli non impetrassent: postremo, ipsum sibi eripere tot beneficiorum occasiones, tam numerosam obligandi imputandique materiam. Indignum credo
 4 ei visum, ab homine peti, quod dii dedissent. Sorores estis & frater, auus & nepotes; quid est ergo, cur rogetis, ut sitis? vobis estis. Qui? pro cetera sua moderatione non minus inuidiosum putat dare hereditatem, quam au-
 5 ferre. Laci ergo adite honores, capeffite civitatem, neminem hoc necessitudinis abruptum, velut truncum amputatumque, destituet: iisdem omnes, quibus ante pignoribus, sed ho-
 6 nestiores perfruentur. Ac ne remotus quidem, iamque deficientis affinitatis gradus a qualibet quantitate Vicesimam inferre cogetur. statuit enim communis omnium parens summam, quae publicanum pati possit.

XL. Carebit onere Vicesimae parua & exilis hereditas: & si ita gratus heres volet, tota sepulcro, tota funeri seruiet. nemo obseruator, nemo castigatores adisset. cuiusque modica pecunia ex hereditate alicuius obuen-
 2 rit, securus habeat quietusque possideat. Ea lex Vicesimae dicta est, ut ad periculum eius perueniri, nisi opibus, non possit. Conuersa est iniquitas in gratulationem; iniuria in vo-
 3 tum: optat heres, ut Vicesimam debeat. Ad-
 ditum

est, vt, qui eiusmodi ex causis in diem edicti
 Vicesimam deberent, nondum tamen intulissent,
 non inferrent. At in praeteritum subuenire,
 ne dii quidem possunt: tu tamen subuenisti,
 caussisque, vt desineret quisque debere, quod
 non esset postea debiturus. Idem effecisti, ne 4
 malos principes habuissemus; quo ingenio, si
 natura pateretur, quam libenter tot spoliatis,
 tot trucidatis sanguinem & bona refudisses?
 Vetuisti exigi, quod deberi non tuo seculo
 coeperat. Alius vt contumacibus irasceretur, 5
 tarditatemque soluendi dupli vel & quadru-
 pli irrogatione mulctaret: tu nihil referre ini-
 quitatis existimas, exigas, quod deberi non
 oportuerit, an constituas, vt debeat?

XLI. Feres, Caesar, curam & sollicitudi-
 nem consularem. Nam mihi cogitanti, eun-
 dem te collationes remisisse, donatum reddi-
 disse, congiarium obtulisse, delatores abegisse,
 vectigalia temperasse, interrogandus videris,
 satisne computaueris imperii reditus, an tantas
 vires habeat frugalitas principis, vt tot impen-
 diis, tot erogationibus sola sufficiat? Nam quid 2
 est causae, cur aliis quidem, quum omnia ra-
 perent, & rapta retinerent, vt si nihil rapuis-
 sent, nihil detinuissent, defuerint omnia? tibi,
 quum tam multa largiaris, & nihil auferas,
 omnia supersint? Nunquam principibus defue- 3
 runt, qui fronte graui & tristi supercilio uti-
 litatibus fisci contumaciter adessent; & erant prin-

F f 3

prin

principes ipsi sua sponte auidi & rapaces, & qui magistris non egerent: plura tamen semper a nobis contra nos didicerunt. Sed ad tuas aures cum ceteris omnibus, tum vel maxime auaris adulationibus obstructus est adi-
 4 tus. Silent ergo & quiescunt, & postquam non est cui suadeatur; qui suadeant non sunt. Quo euenit, vt tibi cum plurimum pro tuis, tum pro nostris moribus debeamus.

XLII. Locupletabant & fiscum & aerarium non tam Voconiae & Iuliae leges, quam MAIESTATIS singulare & vnicum crimen eorum, qui crimine vacarent. huius tu metum penitus sustulisti, contentus magnitudine, qua nulli magis caruerunt, quam qui sibi maiestatem vindicabant. Reddita est amicis fides,
 2 liberis pietas, obsequium seruis: verentur, & parent, & dominos habent. Non enim iam serui nostri principis amici, sed nos sumus: nec pater patriae alienis se mancipibus carior-
 3 rem, quam ciuibus suis credit. Omnes accusatore domestico liberaisti, vnoque salutis publicae signo illud, (vt sic dixerim) seruile bellum sustulisti, in quo non minus seruis, quam dominis praestitisti. hos enim securos, illos bo-
 4 nos fecisti. Non vis interea laudari; nec fortasse laudanda sint: grata sunt tamen recordantibus principem illum in capita domino-
 rum seruos subornantem, monstrantemque crimina, quae tanquam delata puniret: magnum
 &

& ineuitabile, ac toties cuique experiendum malum, quoties quisque similes principi seruos haberet.

XLIII. In eodem genere ponendum est, quod testamenta nostra secura sunt: nec vnus omnium, nunc quia scriptus, nunc quia non scriptus, heres es. Non tu falsis, non tu iniquis tabulis aduocaris. Nullius ad te iracundia, nullius impietas, nullius furor confugit: nec quia offendit alius, nuncuparis; sed quia ipse meruisti. Scriberis ab amicis, ab ignotis 2 praeteritis: nihilque inter priuatum & principem interest, nisi quod nunc a pluribus amaris: nam & plures amas. Tene, Caesar, hunc 3 cursum, & probabitur experimento, sitne feracius & vberius, non ad laudem modo, sed ad pecuniam, principi, si herede illo mori homines velint, quam si cogantur. Donauit pater 4 tuus multa, & ipse donasti. cesserit parum gratus: manent tamen ii, qui bonis eius fruuntur, nihilque ex illis ad te, nisi gloria redit. nam **LIBERALITATEM** iucundio- 5 rem debitor gratus, clariorem ingratus facit. Sed quis ante te laudem istam pecuniae praetulit? quotusquisque principum ne id quidem in patrimoniis nostris suum duxit, quod esset de suo? Nonne vt regum, ita Caesarum munera illitos cibis hamos, opertos praeda laqueos accumulabantur? quum priuatis facultatibus velut hausta & implicata, retro secum, quidquid attingerant, referrent?

XLIV. Quam VTILE est, ad vsum
 secundorum, per aduersa venisse! Vixisti no-
 biscum, periclitatus es, timuisti, quae tunc erat
 innocentium vita: scis & expertus es, quanto-
 pere DETESTENTVR malos principes eti-
 am, qui malos faciunt. meministi, quae opta-
 2 re nobiscum, quae sis queri solitus. Nam pri-
 uato iudicio principem geris, meliorem immo
 te praestas, quam tibi alium precabere. Ita-
 que sic imbuti sumus, vt quibus erat summa
 votorum, melior pessimo princeps; iam non
 3 possumus, nisi optimum ferre. Nemo est ergo
 tam tui, tam ignarus sui, vt locum ipsum
 post te concupiscat. Facilius est, vt esse ali-
 4 quis successor tuus possit, quam vt velit. Quis
 enim curae tuae molem sponte subeat? quis
 comparari tibi non reformidet? Expertus &
 ipse es, quam sit onerosum succedere bono
 principi, & adferebas excusationem adoptanti.
 5 An prona paruaque sunt ad aemulandum,
 quod nemo incolumitatem turpitudine repen-
 dit? Salua est omnibus vita, & dignitas vi-
 tae, nec iam consideratus ac sapiens, qui aeta-
 6 tem in tenebris agit. Eadem quippe sub prin-
 cipe virtutibus praemia, quae in libertate:
 nec bene facto tantum ex conscientia merces.
 Amas constantiam ciuium, rectosque ac vini-
 dos animos non, vt alii, contundis ac depri-
 7 mis; sed foues & attollis. Prodest bonos esse,
 quum sit satis abundeque, si non nocet: his
 honores, his sacerdotia, his prouincias offers:

hi amicitia tua, hi iudicio florent. Acuuntur
 isto integritatis & industriae pretio similes, dis-
 similes alliciuntur. nam PRAEMIA bonorum
 malorumque bonos ac malos faciunt. Pauci
 adeo ingenio valent, vt non turpe honestum-
 que, prout bene ac secus cessit, expetant fu-
 giantue; ceteri, vbi laboris inertiae, vigilan-
 tia somno, frugalitatis luxuriae merces datur;
 eadem ista, quibus alios artibus adsequutos
 vident, consecretantur; qualesque sunt illi, tales
 esse & videri volunt, & dum volunt, fiunt.

XLV. Et priores quidem principes, ex-
 cepto patre tuo, praeterea vno aut altero, (&
 nimis dixi), vitiis potius ciuium, quam vir-
 tutibus laetabantur. primum quod in alio sua
 quemque natura delectat: deinde quod patien-
 tiores seruitutis arbitrabantur, quos non dece-
 ret esse nisi seruos. Horum in sinum omnia
 congerebant: bonos autem otio aut situ ab-
 strusos, & quasi sepultos, non nisi delationibus
 & periculis in lucem ac diem proferebant. Tu
 amicos ex optimis legis, & hercule aequum est,
 esse eos carissimos bono principi. qui inuisi
 malo fuerint. Scis, vt sunt diuersa natura
 dominatio & principatus, ita non aliis esse
 principem gratiorem, quam qui maxime do-
 minum grauentur. Hos ergo prouehis, & osten-
 tas quasi specimen & exemplar, quae tibi se-
 cta vitae, quod hominum genus placeat: &
 ideo non censuram adhuc, non praefecturam

morum recepisti; quia tibi beneficiis potius,
 quam remediis ingenia nostra experiri placet.
 Et alioquin nescio, an plus moribus conferat
 princeps, qui bonos esse patitur, quam qui co-
 5 git. Flexibiles quamcunque in partem duci-
 mur a principe, atque, ut ita dicam, sequaces
 sumus. huic enim cari, huic probati esse cu-
 pimur; quod frustra sperauerint dissimiles: eo-
 que obsequii continuatione peruenimus, ut
 prope omnes homines vnius moribus viuamus.
 Porro, non tam sinistre constitutum est, ut,
 qui malum principem possumus, bonum non
 6 possimus imitari. Perge modo, Caesar, & vim
 effectumque censuræ, tuum propositum, tui
 actus obtinebant. Nam VITA principis cen-
 sura est, eaque perpetua: ad hanc dirigimur,
 ad hanc conuertimur: nec tam imperio nobis
 opus est, quam exemplo. Quippe INFIDE-
 LIS recti magister est metus. MELIVS ho-
 mines exemplis docentur, quæ in primis hoc
 in se boni habent, quod approbant, quæ prae-
 cipiunt, fieri posse.

XLVI. Et quis terror valuisset efficere,
 quod reuerentia tui effecit? Obtinuit aliquis,
 ut spectaculum pantomimorum populus Ro-
 manus tolli pateretur; sed non obtinuit, ut
 2 vellet. Rogatus es tu, quod cogebat alius,
 coepitque esse beneficium, quod necessitas fue-
 rat. Neque enim a te minore concentu, ut
 tolleres pantomimos; quam a patre tuo, ut
 resti-

restitueret, exactum est. Vtrumque recte: 3
nam & restitui oportebat, quos sustulerat ma-
lus princeps; & tolli restitutos. IN his enim,
quae a malis bene fiunt, hic tenendus est mo-
dus, vt appareat, auctorem displicuisse, non
factum. Idem ergo populus ille aliquando sce- 4
nici imperatoris spectator & applausor, nunc
in pantomimis quoque auersatur & damnat ef-
feminatas artes, & indecora seculo studia. Ex 5
quo manifestum est, principum disciplinam ca-
pere etiam vulgus: quum rem, si ab vno fiat,
seuerissimam, fecerint omnes. Maeste hac gra-
uitatis gloria, Caesar, qua consequutus es, vt,
quod antea vis & imperium, nunc mores vo-
carentur. Castigauerunt vitia sua ipsi, qui ca- 6
stigari merebantur: iidemque emendatores, qui
emendandi fuerunt. Itaque nemo de seueri-
tate tua queritur, & liberum est queri. Sed 7
quum ita comparatum sit, vt DE nullo mi-
nus principe querantur homines, quam de quo
maxime licet; tum in seculo nihil est, quo
non omne hominum genus laetetur & gaudeat.
Boni prouehuntur; mali, qui est tranquillissi- 8
mus status ciuitatis, nec timent, nec timentur.
Mederis erroribus, sed implorantibus: omni-
busque, quos bonos facis, hanc adstruis laudem,
ne coegisse videaris.

XLVII. Quid vitam? quid mores iu-
uentutis? quam principaliter formas? quem ho-
nore[m] dicendi magistris? quam dignationem
sapien-

- sapientiae doctoribus habes? ut sub te spiritum, & sanguinem, & patriam receperunt studia! quae priorum temporum immanitas ex-filiis puniebat, quum sibi vitiorum omnium conscius princeps, inimicas vitii artes non odio
- 2 magis, quam reuerentia, relegaret. At tu easdem artes in complexu, oculis, auribus habes. Praestas enim, quaecunque praecipunt, tantumque eas diligis, quantum ab illis probaris.
- 3 An quisquam studia humanitatis professus, non cum omnia tua, tum vel in primis laudibus
- 4 ferat admissionum tuarum facilitatem? Magno quidem animo parens tuus hanc ante vos principes arcem, **PVBLICARVM AEDIVM** nomine inscripserat; frustra tamen, nisi adoptas-
- 5 set, qui habitare ut in publicis, posset. Quam bene cum titulo isto moribus tuis convenit! quamque omnia sic facis, tanquam non alius inscripserit! Quod enim forum, quae templam referata? non Capitolium, ipsaque illa adoptionis tuae sedes magis publica, magis omnium. Nullae obices, nulli contumeliarum gradus: superatisque iam mille liminibus, vltra
- 6 semper aliqua dura & obstantia. Magna ante te, magna post te, iuxta tamen maxima quies: tantum ubique silentium, tam altus pudor, ut ad paruos penates & larem angustum ex domo principis, modestiae & tranquillitatis exempla referantur.

XLVIII. Ipse autem, vt excipis omnes!
vt exspectas! vt magnam partem dierum inter
tot imperii curas, quasi per otium, transigis!
Itaque non vt alias attoniti, nec vt periculum
capitis adituri tarditate, sed securi & hilares,
quum commodum est, conuenimus. Et admit- 2
tente principe interdum est aliquid, quod nos
domi quasi magis necessarium teneat: excusati
semper tibi, nec vnquam excusandi sumus.
Scis enim, sibi quemque praestare, quod te vi-
deat, quod te frequentet: ac tanto liberalius
ac diutius voluptatis huius copiam praebes.
Nec salutationes tuas fuga & vastitas sequitur. 3
remoramur, resistimus, vt in communi domo,
quam nuper immanissima bellua plurimo ter-
rore munierat: quum velut quodam specu in-
clusa, nunc propinquorum sanguinem lamberet,
nunc se ad clarissimorum ciuium strages cae-
desque proferret. Obuersabantur foribus hor- 4
ror & minae, & par metus admissis & exclu-
sis. Ad haec ipse occursum quoque visuque
terribilis: superbia in fronte, ira in oculis, fe-
mineus pallor in corpore, in ore impudentia
multo rubore suffusa. Non adire quisquam, 5
non alloqui audebat, tenebras semper secretum-
que captantem, nec vnquam ex solitudine sua
prodeuntem, nisi vt solitudinem faceret.

XLIX. Ille tamen, quibus sibi parietibus & muris salutem suam tueri videbatur,
dolum secum & insidias, & ultorem scelerum
deum

- deum inclusit. Dimouit perfregitque custodias Poena, angustosque per aditus & obstructos, non secus ac per apertas fores, & inuitantia limina irrumpit: longeque tunc illi diuinitas sua, longe arcana cubilia saeuique secessus, in quos, timore, & superbia, & odio
- 2 hominum agebatur. Quanto nunc tutior, quanto securior eadem domus, postquam eius non crudelitatis, sed amoris excubiis; non solitudine & claustris, sed ciuium celebritate defenditur?
 - 3 Ecquid ergo. discimus experimento, **FIDISSIMAM** esse custodiam, principis ipsius innocentiam? **HAEC** arx inaccessa, hoc inexpugnabile munimentum, munimento non egere. **FRVSTRA** se terrore succinxerit, qui septus caritate non fuerit, **ARMIS** enim arma irri-
 - 4 tantur. Num autem serias tantum partes dierum in oculis nostris coetuque consumis? num remissionibus tuis eadem frequentia: eadem-
 - 5 que illa socialitas interest? Non tibi semper in medio cibus, semperque mensa communis? non ex conuictu nostro mutua voluptas? non prouocas reddisque sermones? non ipsum tempus epularum tuarum, quum frugalitas contrahat,
 - 6 extendit humanitas? Non enim ante medium diem distentus solitaria coena spectator adnotatorque conuiuiis tuis immines: nec ieiunis & inanibus plenus ipse & eructans, non tam apponis, quam obiciis cibos, quos dedigneris attingere, aegreque perpeßus superbam illam conuictus simulationem, rursus te ad clandestinam

linam ganeam occultumque luxum refers.
Ergo non aurum, nec argentum, nec exqui- 7
sita ingenia coenarum, sed suauitatem tuam iu-
cunditatemque miramur: quibus nulla satie-
tas adest, quando sincera omnia, & vera, &
ornata grauitate. Neque enim aut peregrinae 8
superstitionis mysteria, aut obscena petulantia,
mensis principis oberrat: sed benigna inuitatio,
& liberales ioci, & studiorum honor. Inde ti-
bi parcus, & breuis somnus, nullumque amo-
re nostri angustius tempus, quam quod sine
nobis agis.

L. Sed quum rebus tuis vt participes
perfruemur: quae habemus ipsi, quam propria,
quam nostra sunt? Non enim exturbatis prio-
ribus dominis, omne stagnum, omnem lacum,
omnem etiam saltum immensa possessione cir-
cumuenis: nec vnus oculis flumina, fontes,
maria deseruiunt. Est, quod Caesar non suum 2
videat; tandemque imperium principis, quam
patrimonium, maius est. Multa enim ex pa-
trimonio refert in imperium, quae priores
principes occupabant, non vt ipsi fruerentur,
sed ne quis alius. Ergo in vestigia sede-que 3
nobilium immigrant pares domini, nec iam
clarissimorum virorum receptacula habitatore
seruo teruntur, aut foeda vastitate procumbunt. 4
Datur intueri pulcherrimas aedes deterfo situ
auctas ac vigentes. Magnum hoc tuum non
erga homines modo, sed erga testa ipsa me-
ritum,

- ritum, sistere ruinas, solitudinem pellerè, ingentia opera eodem, quo exstructa sunt, animo ab interitu vindicare. Muta quidem illa & anima carentia; sentire tamen & laetari videntur, quod niteant, quod frequententur, quod aliquando coeperint esse domini scientis.
- 5 Circumfertur sub nomine Caesaris tabula ingens rerum venalium; quod sit detestanda avaritia illius, qui tam multa concupiscebat, quum haberet superuacua tam multa. Tunc exitialis erat apud principem, huic laxior domus,
- 6 illi amoenior villa. Nunc princeps in haec eadem dominos quaerit, ipse inducit: ipsos illos magni aliquando imperatoris hortos, illud nunquam nisi Caesaris suburbanum, licemur, emimus, implemus. Tanta benignitas principis, tanta securitas temporum est, ut ille nos principalibus rebus existimet dignos: nos non
- 7 timeamus, quod digni esse videmur. Nec vero emendi tantum civibus tuis copiam praebes, sed amoenissima quaeque largiris & donas: ita, inquam, donas, in quae electus, in quae adoptatus es: transfers, quod iudicio accepisti, ac nihil magis tuum credis, quam quod per amicos habes.

LI. Idem tam parcus in aedificando, quam diligens in tuendo. Itaque non, ut ante immanium transvectione saxorum urbis tecta quatiuntur; stant securae domus, nec iam

2 templa nutantia. Satis est tibi, nimiumque, quum

quum succederis frugalissimo principi; magis
 reuocare aliquid & amputare ex his, quae prin-
 ceptis tanquam necessaria reliquit. Praeterea pa-
 ter tuus visibus suis detrahebat, quae fortuna
 imperii dederat: tu tuis, quod pater. At 3
 quam magnificus in publicum es? hinc porticus,
 inde delubra occulta celeritate properantur, ut
 non consummata, sed tantum commutata vi-
 deantur. Hic immensum latus circi templo-
 rum pulchritudinem prouocat, digna populo
 victore gentium sedes, nec minus ipsa visi-
 da, quam quae ex illa spectabuntur: visenda
 autem cum cetera specie, tum quod aequatus 4
 plebis ac principis locus. Siquidem per omne
 spatium vna facies, omnia continua & paria,
 nec magis proprius spectandi Caesaris sugge-
 stus, quam propria, quae spectet. Licebit ergo
 ciuibus tuis inuicem contueri: dabitur non cu-
 biculum principis, sed ipsum principem cerne-
 re, in publico, in populo sedentem: populo,
 cui locorum quinque millia adiecisti. Auxe-
 ras enim numerum eius congiarii facilitate,
 maioremque in posterum suscipi liberalitatis
 tuae fide iusseras.

LII. Horum vnum si praestitisset alius,
 illi iamdudum radiatum caput, & media in-
 ter deos sedes auro staret, aut ebore, augu-
 stioribusque aris & grandioribus victimis inuo-
 caretur. Tu delubra non nisi adoraturus in- 2
 tras, tibi maximus honor excubare pro tem-
 plis,

- plis, postibusque praetexi. Sic fit, vt dei summum inter homines fastigium seruent, quum
- 3 deorum ipse non adpetas. Itaque tuam statuat in vestibulo Iouis optimi maximi vnam alteramue, & hanc aeream, cernimus. At paulo ante aditus omnes, omnes gradus, totaque area hinc auro, hinc argento relucebat, seu potius polluebatur: quum incesti principis statuis permixta deorum simulacra sorderent.
- 4 Ergo istae quidem aerae & paucae manent, manebuntque quamdiu templum ipsum: illae autem aureae & innumerabiles strage & ruina publico gaudio litauerunt. Iuuabat illidere solo superbissimos vultus, instare ferro, saeuire securibus, vt si singulos ictus sanguis dolorque
- 5 sequeretur. Nemo tam temperans gaudii feracque laetitiae, quin instar ultionis videretur, cernere laceros artus, truncata membra; postremo, truces horrendasque imagines abiectas, excoctasque flammis: vt ex illo terrore & minis, in vsum hominum ac voluptates
- 6 ignibus mutarentur. Simili reuerentia, Caesar, non apud Genium tuum bonitati tuae gratias agi, sed apud numen Iouis optimi maximi, pateris: illi debere, quidquid nos tibi debeamus, illius, quod bene facias, muneris esse, qui te dedit. Ante quidem ingentes hostiarum greges per Capitolinum iter, magna sui parte velut intercepti, deuertere via cogebantur: quum saeuissimi domini atrocissima
- effigies

effigies tanto victimarum cruore coleretur,
quantum ipse humani sanguinis profundebat.

LIII. Omnia, P. C. quae de aliis principibus a me aut dicuntur, aut dicta sunt, eo pertinent, vt ostendam, quam longa consuetudine corruptos deprauatosque mores principatus parens noster reformet & corrigat. Et alioquin NIHIL non parum grate sine comparatione laudatur. Praeterea hoc primum erga optimum imperatorem piorum ciuium officium est, insequi dissimiles. NEQVE enim satis amarint bonos principes, qui malos satis non oderint. Adice, quod Imperatoris nostri non aliud amplius ac diffusius meritum est, quam quod insectari malos principes tutum est. An excidit dolori nostro modo vindicatus Nero? permetteret, credo, famam vitamque eius carpi, qui mortem vlciscebatur: nec vt in se dicta interpretaretur, quae de simillimo dicerentur. Quare ego, Caesar, muneribus tuis omnibus comparo, multis antepono, quod licet nobis & in praeteritum de malis imperatoribus quotidie vindicari; & futuros sub exemplo praemonere, NVLLVM locum, nullum esse tempus, quo funestorum principum manes a posterorum execrationibus conquiescant. Quo constantius, P. C. & dolores nostros & gaudia proferamus; ingemiscamus illis, quae patiebamur. simul vtrumque faciendum est sub bono principe. hoc secreta nostra, hoc sermones,

hoc ipsae gratiarum actiones agant; meminerintque, sic maxime laudari incolumem imperatorem, si priores secus meriti reprehendantur. Nam QVVM de malo principe posteritacient, manifestum est, eadem facere praesentem.

LIV. Et quis iam locus miserae adulationis manebat ignarus, quum laudes imperatorum ludis etiam & commissionibus celebrarentur, saltarentur, atque in omne ludibrium effeminatis vocibus, modis, gestibus, frangerentur? Sed illud indignum, quod eodem tempore in senatu & in scena; ab histrione & a consule laudabantur. Tu procul a tui cultu ludicras artes remouisti. Seria ergo te carmina, honorque aeternus annalium, non haec brevis & pudenda praedicatio colit: quin etiam tanto maiore consensu in venerationem tui theatra ipsa consurgent, quanto
 2 magis de te scenae silebunt. Sed quid ego istud admiror? quum eos quoque honores, qui tibi a nobis offeruntur aut delibare parcissime, aut omnino soleas recusare? Nihil ante tam vulgare, tam paruum in senatu agebatur, ut non laudibus principum immoraretur, qui-
 3 buscunque censendi necessitas accidisset. De ampliando numero gladiatorum, aut de instituendo collegio fabrorum consulebamur: & quasi prolatis imperii finibus nunc ingentes arcus, excessus seu templorum fastigium titulos, nunc menses etiam, nec hos singulos,
 4 nomi-

nomini Caesarum dicabamus. patiebantur illi,
 & quasi meruissent, laetabantur. At nunc quis 5
 nostrum, tanquam oblitus eius, de quo refer-
 tur, censendi officium principis honore consu-
 mit? Tuæ moderationis laus hæc constantia
 nostra; tibi obsequimur, quod in curiam, non
 ad certamen adulationum, sed ad vsum mu-
 nusque iustitiæ conuenimus, hanc simplicitati
 tuæ veritatiq; gratiam relaturi, vt te, quæ
 vis, velle, quæ non vis, nolle credamus. In- 6
 cipimus inde, desinimus ibi, a quo incipi, in
 quo desini sub alio principe non posset. Nam
 plerosque ex decretis honoribus, & alii non re-
 ceperunt, nemo ante tantus fuit, vt credere-
 tur noluisse decerni. Quod ego titulis omni- 7
 bus speciosius reor, quando non trabibus aut
 saxi nomen tuum, sed monumentis æternæ
 laudis inciditur.

LV. Ibit in secula, fuisse principem,
 cui florenti & incolumi, nunquam nisi modici
 honores, sæpius nulli decernerentur. Et sane, 2
 si velimus cum priorum temporum necessitate
 certare, vincemur: **INGENIOSIOR** est enim
 ad excogitandum simulatio veritate, seruitus
 libertate, metus amore. Simul quum iampri- 3
 dem nouitas omnis adulatione consumpta sit,
 non alius erga te nouus honor superest, quam
 si aliquando de te tacere audeamus. Age si 4
 quando pietas nostra silentium rupit, & vere-
 cundiam tuam vicit, quæ qualiaque decerni-

- mus nos, tu non recusas? vt appareat, non
 superbia & fastidio te amplissimos honores re-
 5 pudiare, qui minores non dedigneris. Pul-
 chrius hoc, Caesar, quam si recusares omnes:
 nam **RECVSARE** omnes, ambitionis; mo-
 derationis est, eligere parcissimos. Quo tem-
 peramento & nobis & aerario consulis; nobis
 quidem, quod omni liberos suspicione; aera-
 rio autem, quod sumtibus eius adhibes mo-
 dum, vt qui exhaustum non sis innocentium
 6 bonis repleturus. Stant igitur effigies tuae,
 quales olim ob egregia in rempublicam merita
 priuatis dicabantur. Visuntur eadem e ma-
 teria Caesaris statuae, qua Brutorum, qua
 7 Camillorum. Nec discrepat caussa. Illi enim
 reges hostemque victorem moenibus depule-
 runt: hic regnum ipsum, quaeque alia capti-
 uitas gignit, arcet ac submouet: sedemque
 8 obtinet principis, ne sit domino locus. Ac
 mihi, intuenti sapientiam tuam, minus mi-
 rum videtur, quod mortales istos caducosque
 titulos, aut depreceris, aut temperes. Scis
 enim, vbi vera principis, vbi sempiterna sit
 gloria: vbi sint honores, in quos nihil flam-
 mis, nihil senectuti, nihil successoribus liceat.
 9 **ARCVS** enim & statuas, aras etiam templa-
 que demolitur & obscurat obliuio, negligit
 carpitque posteritas: contra, contemtor ambi-
 tionis, & infinitae potestatis domitor ac fre-
 nator animus ipsa vetustate florescit, nec ab
 vllis magis laudatur, quam quibus minime
 necesse

neceſſe eſt. Praeterea, VT quisquis factus eſt princeps, extemplo fama eius, incertum bona an mala, ceterum aeterna eſt. Non ergo perpetua principi fama quae inuitum manet, ſed bona concupiſcenda eſt: ea porro non imaginibus & ſtatuis, ſed virtute ac meritis prorogatur. Quin etiam leuiora haec, FORMAM^{IT} principis figuramque, non aurum melius vel argentum, quam ſauor hominum exprimat teneatque. quod quidem prolixè tibi cumulateque contingit, cuius laetiſſima facies, & amabilis vultus in omnium ciuium ore, oculis, animo ſedet.

LVI. Annotaſſe vos credo, Patres Conſcripti, iamdudum me non eligere, quae referam: propoſitum eſt enim mihi, Principem laudare, non principis facta. Nam LAUDABILIA multa etiam mali faciunt; ipſe laudari, niſi optimus, non poteſt. Quare non alia maior, Imperator Auguſte, gloria tua, quam quod agentibus tibi gratias nihil velandum eſt, nihil omittendum eſt. Quid eſt enim in principatu tuo, quod cuiusque praedicatio vel tranſilire vel praeteruehi debeat? quod momentum, quod immo temporis punctum, aut beneficio ſterile, aut vacuum laude? num omnia eiſmodi, vt is OPTIME te laudaſſe videatur, qui narrauerit fideliffime? Quo fit, vt prope in immenſum diffundatur oratio mea; & necdum de biennio loquor. Quam multa dixi 3

- de moderatione, & quanto plura adhuc restant? ut illud, quod secundum consulatum recepisti, quia princeps & pater deferbat. At postquam ad te imperii summam, & cum omnium rerum, tum etiam tui potestatem dii transtulerunt; tertium consulatum recusasti, quum agere tam bonum consulem posses.
- 4 MAGNUM est, differre honorem; gloriam, maius. Gestum consulatum mirer, an non receptum? gestum non in hoc urbis otio, & intimo sinu pacis; sed iuxta barbaras gentes: ut illi solebant, quibus erat moris paludamento mutare praetextam, ignotasque terras
- 5 victoria sequi. Pulchrum imperio, gloriosum tibi, quum te socii atque amici, sua in patria, suis in sedibus adierunt. Decora facies consulis: multa post secula tribunal viridi cespite exstructum, nec fascium tantum, sed pilorum signorumque honore circumdatum. Augerant maiestatem praesidentis, diuersi postulantium habitus, ac dissonae voces, raraque sine
- 7 interprete oratio. Magnificum est, ciuibus iura; quid hostibus reddere? speciosum certam, fori partem; quid immanes campos sella curuli, victorisque vestigio premere? imminere minacibus ripis tutum quietumque; quid spernere barbaros fremitus, hostilemque terrorem, non armorum magis, quam togarum ostentatione
- 8 comescere? Itaque non te apud imagines, sed ipsum praesentem audientemque consulabant

tabant imperatorem, nomenque quod alii dormitis hostibus, tu contemtis merebare.

LVII. Haec laus acti consulatus; illa dilati, quod adhuc initio principatus, ut iam excusatus honoribus & expletus, consulatum recusasti: quem noui imperatores destinatum aliis, in se transferebant. Fuit etiam, qui in principatus sui fine, consulatum, quem dederat, ipse, magna ex parte iam gestum, extorqueret, & raperet. Hoc ergo honore, quem & incipientes principes & desinentes adeo concupiscunt, ut auferant; tu, otioso ac vacante, priuatis cessisti. Inuidiosusne erat aut tibi tertius consulatus, aut principi primus? Nam secundum Imperator quidem, sub Imperatore tamen, inisti: nihilque imputari in eo vel honori potest vel exemplo, nisi obsequium. Ita vero, quae ciuitas quinquies, atque etiam sexies, consules vidit, non illos, qui exspirante iam libertate per vim ac tumultum creabantur, sed quibus sepositis & absentibus, in rura sua consulatus ferebantur: in hac ciuitate tertium consulatum princeps generis humani, ut pergrauem, recusasti? Tantone Papyriis etiam & Quinctiis moderatior Augustus, & Caesar, & Pater patriae? At illos respublica ciebat. Quid? te non eadem respublica? non senatus? non consulatus ipse? qui sibi tuis humeris attolli & augescere videtur?

- LVIII. Non te ad exemplar eius voco, qui continuis consulatibus fecerat longum quendam & sine discrimine annum: his te confesso, quos certum est, quoties consules fuerunt, non sibi praestitisse. Erat in senatu ter consul, quum tu tertium consulatum reculabas.
- 2 Onerosum nescio quid verecundiae tuae consensus noster indixerat, vt princeps toties consul esses, quoties senator tuus: nimia modestia istud, etiam priuatus, recusasses. An consularis viri triumphalisque filius, quum tertio consul creatur, adscendit? non debitum hoc illi? non vel sola generis claritate promeritum? Contigit ergo priuatis aperire annum, fastosque referare: & hoc quoque redditae libertatis indicium fuit, quod consul alius, quam Caesar, esset. Sic exactis regibus coepit liber annus: sic olim seruitus pulsa,
- 5 priuata fastis nomina induxit. Miseros ambitionis, qui ita consules semper, vt semper principes erant! quamquam non ambitio magis, quam liuor & malignitas videri potest, omnes annos possidere, summumque illud purpurae decus non nisi praecceptum praestoratumque transmittere. Tuam vero magnanimitatem, an modestiam, an benignitatem prius mirer? Magnanimitas fuit, expetito semper honore abstinere; modestia, cedere; benignitas, per alios frui.

LIX. Sed iam tempus est, te ipsi consulatui praeferre, ut maiorem eum suscipiendo gerendoque augustiorem facias. Nam saepius recusare, ambiguum ac potius illam interpretationem habet, tanquam minorem putes. Tu quidem ut maximum recusasti; sed hoc persuadere nemini poteris, nisi aliquando & non recusaueris. Quum arcus, quum tropaea, quum statuas deprecaris, tribuenda est verecundiae tuae venia; illa enim sane tibi dicantur: nunc vero postulamus, ut futuros principes doceas inertiae renuntiare, paullisper delicias differre, paullisper & saltem ad breuissimum tempus, ex illo felicitatis somno velut excitator, induere praetextam, quam quum dare possent, occuparint; ascendere curulem, quam detineant; esse denique, quod concupierunt, nec ideo tantum velle consules fieri, ut fuerint. Gessisti alterum consulatum, scio: illum exercitibus, illum prouinciis, illum etiam ceteris gentibus poteris imputare, non potes nobis. Audiuimus quidem, te omne munus consulis obisse, sed audiuius. Diceris iustissimus, humanissimus, patientissimus fuisse; sed diceris. aequum est aliquando nos iudicio nostro, nostris oculis, non famae semper & rumoribus credere. Quousque absentes de absente gaudebimus? Liceat experiri, an aliquid superbiae tibi ille ipse secundus consulatus attulerit. Multum in commutandis moribus hominum medius annus valet, in principum plus. Didi-

- 5 Didicimus quidem, cui virtus aliqua contingat, omnes inesse: cupimus tamen experiri, an nunc quoque vna eademque res sit, bonus
 6 consul & bonus princeps. Nam praeter id, quod est arduum, duas, easque summas simul capere potestates? tum inest vtrique nonnulla diuersitas, quum principem quam simillimum esse priuato; consulem quam dissimillimum, deceat.

- LX. Atque ego video, proximo anno consularis recusandi hanc praecipuam fuisse rationem, quod eum absens gerere non poterat: sed iam vrbi votisque publicis redditus, quid est, in quo magis sis approbaturus, quae quantaque fuerint quae desiderabamus? Parum est, vt in curiam venias, nisi & conuocas; vt intersis senatui, nisi & praesides;
 2 vt censentes audias, nisi & perrogas. Vis illud augustissimum consulum aliquando tribunal maiestati suae reddere? adscende. Vis, constare reuerentiam magistratibus, legibus auctoritatem, modestiam postulantibus? adi. Quod enim interesset reipublicae, si priuatus esses, consulem te haberet tantum, an & senatorem; hoc nunc scito interesse, principem te habeat
 4 tantum, an & consulem. His tot tantisque rationibus, quamquam multum reluctata, verecundia Principis nostri tandem tamen cessit. At quemadmodum cessit? Non, se vt priuat
 5 tis, sed vt priuatos pares sibi faceret. Reccepit

pit enim tertium consulatum, vt daret: nouerat moderationem hominum, nouerat pudorem, qui non sustinerent tertio consules esse, nisi cum ter consule. Bellorum istud sociis olim, periculorum consortibus, parce tamen tribuebatur, quod tu singularibus viris, ac de te quidem bene ac fortiter meritis praestitisti, sed in toga meritis. Vtriusque cura, vtrius- 6
que vigilantia obstrictus es, Caesar. Sed IN principe rarum, ac prope insolitum est, vt se putet obligatum, aut, si putet, amet. Debes ergo, Caesar, & soluis. Sed quum ter consules facis, non tibi magnus princeps, sed non ingratus amicus videris. Quin etiam perquam 7
modica quaedam ciuium merita fortunae tuae viribus in maius extollis. efficis enim, vt tantum tibi quisque praestitisse videatur, quantum a te recepit. Quid isti benignitati precer? nisi vt semper obligeris, incertumque facias, vtrum magis expediat ciuibz tuis debere tibi, an praestitisse.

LXI. Equidem illum antiquum senatum contueri videbar, quum ter consule adfidente, tertio consulem designatum rogari sententiam cerherem. Quanti tunc illi, quanta- 2
que tu? Accidit quidem, vt CORPORA quamlibet ardua & excelsa, procerioribus admota decrescant; item, vt altissimae ciuium dignitates collatione fastigii tui, quasi deprimantur, quantoque propius ad magnitudinem
tuam

tuam adscenderint, tanto etiam a sua descen-
3 disse videantur. Illos tamen tu, quamquam
non potuisti tibi aequare, quum velles, adeo
in edito collocasti, vt tantum super ceteros,
4 quantum infra te cernerentur. Si vnus ter-
tium consulatum eundem in annum, in quem
tuum, contulisses: ingentis animi specimen ha-
beretur. VT enim felicitatis est, quantum
velis, posse: sic magnitudinis, velle, quantum
5 possis. Laudandus quidem & ille, qui ter-
tium consulatum meruit; sed magis, sub quo
meruit: magnus memorandusque, qui tantum
praemium cepit; sed maior, qui capienti de-
6 dit. Quid? quod duos pariter tertio consu-
latu collegas tui sanctitate decorasti? vt si ne-
mini dubium, hanc tibi praecipuam causam
fuisse extendendi consulatus tui, vt duorum
consulatus amplecteretur, & collegam te non
7 vni daret. Vterque nuper consulatum alte-
rum gesserat a patre tuo, id est, quanto mi-
nus quam a te? datum: vtriusque adhuc ocu-
lis paullo ante dimissi fasces oberrabant: vtri-
usque sollemnis ille licitorum & praenuntius
clamor auribus infederat; quum rursus curu-
lis, rursusque purpura: vt olim, quum hostis
in proximo, & in summum discrimen adducta
respublica, expertum honoribus virum posce-
ret, non consulatus hominibus iisdem, sed
8 iidem homines consulatibus reddebantur. Tan-
ta tibi benefaciendi vis, vt indulgentia tua
necessitates aemuletur. Modo praetextas ex-
uerant,

uerant, resumant: modo lictores abire iusserant; reuocent: modo gratulantes amici reces-
 serant; reuertantur. Hominisne istud ingeni- 9
 um est? hominis potestas? renouare gaudia,
 redintegrare laetitiam, nullam requiem gratu-
 lationis dare: neque alia repetendis consulati-
 bus interualla permittere, nisi dum finiuntur?
 Facias ista semper, nec vnquam in hoc opere 10
 aut animus tuus, aut fortuna lassetur. Des-
 quam plurimis tertios consulatus, &, quum
 plurimis tertios consulatus dederis, semper ta-
 men plures, quibus debeas dare, supersint.

LXII. Omnium quidem beneficiorum,
 quae merentibus tribuuntur, non ad ipsos gau-
 dium magis, quam ad similes redundat: prae-
 cipue tamen ex horum consulatu, non ad par-
 tem aliquam senatus, sed ad totum senatum
 tanta laetitia peruenit, vt eundem honorem
 omnes sibi & dedisse & accepisse videantur.
 Nempe enim hi sunt, quos senatus, quum 2
 publicis sumtibus minuendis optimum quem-
 que praeficeret, elegit & quidem primos. Hoc
 est igitur, hoc est, quod penitus illos animo
 Caesaris insinuauit. An parum saepe experti 3
 sumus, hanc esse rerum conditionem, vt sena-
 tus fauor apud principem aut profit, aut no-
 ceat? Nonne paullo ante nihil magis exitiale
 erat, quam illa principis cogitatio? hunc sena-
 tus probat, hic senatui carus est. Oderat,
 quos nos amaremus; sed & nos, quos ille.
 Nunc

- 4 Nunc inter principem senatumque dignissimi
cuiusque caritate certatur. demonstramus, in-
uicem, credimus inuicem, quodque maximum
amoris mutui signum est, eosdem amamus.
- 5 Proinde P. C. fauete aperte, diligite constan-
ter: non iam dissimulandum est amor, ne no-
ceat; non premendum odium, ne profit. Ea-
dem Caesar quae senatus probat improbatque.
vos ille praesentes, vos etiam absentes in con-
silio habet. Tertio consules fecit, quos vos
elegistis: & fecit hoc ordine, quo electi a
vobis erant. Magnus uterque honor vester,
sive eosdem maxime diligit, quos scit nobis
esse carissimos; sive illis neminem praefert,
7 quamuis aliquem magis amet. Proposita sunt
senioribus praemia, iuuenibus exempla: ade-
ant, frequentent securas tandem ac patentes
domos: quisquis probatos senatui viros susci-
8 pit, hic maxime principem promeretur. Sibi
enim accrescere putat, quod cuique adstrua-
tur: nullamque in eo gloriam ponit, quod sit
omnibus maior, nisi maximi fuerint, quibus
9 maior est. Persta, Caesar, in ista ratione pro-
positi, talesque nos crede, qualis fama cuius-
que est. huic aures, huic oculos intende: ne
respexeris clandestinas existimationes, nullisque
magis quam audientibus insidiantes susurros.
MELIVS omnibus, quam singulis creditur.
Singuli enim decipere & decipi possunt: ne-
mo omnes, neminem omnes fecellerunt.

LXIII. Reuertor iam ad consulatum
 tuum, etsi sunt quaedam ad consulatum qui-
 dem pertinentia, ante consulatum tamen. In
 primis quod comitiis tuis interfuisti, candida-
 tus, non consulatus tantum, sed immortalita-
 tis, & gloriae, & exempli, quod sequerentur
 boni principes, mali mirarentur. Vidit te po- 2
 pulus Romanus in illa vetere potestatis suae
 sede: perpeffus es longum illud carmen comi-
 tiorum, nec iam irridendam moram: consul-
 que es, vt vnus ex nobis, quos facis consules.
 Quotusquisque principum antecedentium ho- 3
 norem istum aut consulatui habuit, aut popu-
 lo? Non alii marcidi somno, hesternaque coe-
 na redundantes, comitiorum suorum nuntios
 operiebantur? Alii sane peruigiles & insomnes,
 sed intra cubilia sua illis ipsis consulibus, 2
 quibus consules renuntiabantur, exsilia & cac-
 dem machinabantur. O praua & inscia verae 4
 maiestatis ambitio, concupiscere honorem, quem
 dedigneris, dedignari, quem concupiscas: quum-
 que ex proximis hortis campum & comitia
 prospectes, sic ab illis abesse, tanquam Danu-
 bio Rhenoque dirimare! Auerferis tu honori 5
 tuo sperata suffragia, renuntiarique te consu-
 lem iussisse contentus, liberae ciuitatis ne simu-
 lationem quidem serues? Abstineas denique co-
 mitiis, abstrusus atque abditus, quasi illic tibi
 non consulatus detur, sed abrogetur imperium?
 Haec persuasio superbissimis dominis erat, vt 6
 sibi viderentur principes esse desinere, si quid

H h

face-

- facerent tanquam senatores. Plerique tamen non tam superbia, quam metu quodam sub-
- 7 mouebantur. An stuprorum sibi incestarumque noctium conscii, auspicia polluere, sacratumque campum nefario auderent contaminare vestigio? non adeo deos hominesque contemserant, vt in illa spatiosissima sede hominum deorumque coniectos in se oculos ferre ac perpeti possent.
- 8 Tibi contra & moderatio tua suavit, & sanctitas, vt te & religioni deorum & iudiciis hominum exhiberes.

- LXIV. Alii consulatum ante quam acciperent, tu & dum accipis, meruisti. Peracta erant solemnia comitiorum, si principem cogitares, iamque se omnis turba commouerat, quum tu, mirantibus cunctis, accedis ad consulis sellam: adigendum te praebeas in verba principibus ignota, nisi quum iurare cogerent alios. Vides, quam necessarium fuerit consulatum non recusare? non putassemus, istud
- 2 facturum te fuisse, si recusasses. Stupeo, P. C. nec dum satis aut oculis meis aut auribus credo: atque identidem me, an audierim, an viderim, interrogo. Imperator ergo, & Caesar, & Augustus, Pontifex maximus, stetit ante gremium consulis? seditque consul princeps ante se stante: & sedit inturbatus, interritus,
- 3 & tanquam ita fieri soleret. Quin etiam sedens stanti praebeuit iusiurandum, & ille iuravit, expressit, explanauitque verba, quibus
- caput

caput suum, domum suam, si sciens fefellisset,
 deorum irae consecraret. Ingens, Caesar, &
 par gloria tua, siue fecerint istud postea prin-
 cipes, siue non fecerint. Villane satis praedi-
 catio digna est, idem tertio consulem fecisse,
 quod primo? idem principem, quod priuatum?
 idem Imperatorem, quod sub Imperatore?
 Nescio iam, nescio, pulchriusne sit istud, quod
 praeunte nullo, an hoc, quod alio praeunte
 iurasti.

LXV. In rostris quoque simili religione
 ipse te legibus subiecisti: legibus, Caesar, quas
 nemo principi scripsit. Sed tu nihil amplius
 vis tibi licere, quam nobis: sic fit, vt nos tibi
 plus velimus. Quod ego nunc primum audio,
 nunc primum disco, NON est princeps super
 leges, sed leges supra principem. Idem Cae-
 sari consuli, quod ceteris non licet: iurat in
 legem attendentibus diis; nam cui magis, quam
 Caesari attendant? iurat obseruantibus his,
 quibus idem iurandum est. Non ignarus alio-
 qui, nemini religiosius, quod iurauerit, custo-
 diendum, quam cuius maxime interest, non
 peierari. Itaque & abiturus consulatu iurasti,
 te nihil contra leges fecisse. Magnum hoc erat,
 quum promitteres; maius, postquam praestiti-
 sti. Iam toties procedere in rostra, inadscen-
 sumque illum superbiae principum locum te-
 rere, hic suscipere, hic ponere magistratus,
 quam dignum te, quamque diuersum consue-

tudine illorum, qui pauculis diebus gestum consulatum, immo non gestum, abiiciebant per edictum. Hoc pro concione, pro rostris, pro iure iurando: scilicet ut primis extrema congruerent, utque hoc solo intelligerentur ipsi consules fuisse, quod alii non fuissent.

LXVI. Non transilini, Patres Conscripti, Principis nostri consulatum; sed eundem in locum contuli, quidquid de iure iurando dicendum erat. Neque enim, ut in sterili ieiunaque materia, eandem speciem laudis diducere ac spargere, atque identidem tractare debemus. Illuxerat primus consulatus tui dies, quo tu curiam ingressus, nunc singulos, nunc vniuersos adhortatus es resumere libertatem, capessere quasi communis imperii curas, inuigilare publicis vtilitatibus & insurgere. Omnes ante te eadem ista dixerunt, nemini tamen ante te creditum est. Erant sub oculis naufragia multorum, quos insidiosa tranquillitate prouectos improuisus turbo perculerat. Quod enim tam infidum mare, quam blanditiæ principum illorum, quibus tanta leuitas, tanta fraus, ut facilius esset iratos, quam propitios habere? Te vero securi & alacres, quo vocas, sequimur. Iubes esse liberos; erimus. Iubes, quæ sentimus, promere in medium; profereamus: neque enim adhuc ignauia quadam & insito torpore cessauimus: terror, & metus, & misera illa ex periculis facta prudentia monebat,

bat, ut a republica (erat autem omnino nulla res publica) oculos, aures, animos auerteremus. At nunc tua dextera tuisque promissis freti 5 & innixi, obsepta diutina seruitute ora reseramus, frenatamque tot malis linguam resolui-
mus. Vis enim tales esse nos, quales iubet, nihilque exhortationibus tuis fucatum, nihil subdolum denique, quod credentem fallere pa-
ret, non sine periculo fallentis. NEQVE enim vnquam deceptus est princeps, nisi qui prius ipse decepit.

LXVII. Equidem hunc parentis publici sensum, cum ex oratione eius, tum pronuntiatione ipsa perspexisse videor. Quae enim illa grauitas sententiarum? quam inaffectedata veritas verborum? quae asseueratio in voce? quae affirmatio in vultu? quanta in oculis, habitu, gestu, toto denique corpore, fides? Te- 2
nebit ergo semper, quod suaserit: scietque nos, quoties libertatem, quam dedit, experiemur, sibi parere. Nec verendum est, ne in- 3
cautos putet, si fidelitate temporum constanter vtamur, quos meminit sub malo principe aliter vixisse. Nuncupare vota & pro aeternitate imperii, & pro salute ciuium? immo pro salute principum, ac propter illos pro aeternitate imperii solebamus. Haec pro imperio no- 4
stro in quae sint verba suscepta operae pretium est annotare: SI BENE REMPVBLICAM ET EX UTILITATE OMNIVM

REXERIS Digna vota, quae semper susci-
 5 piantur, semperque solvantur. Egit cum diis,
 ipso te auctore, Caesar, re publica, vt te so-
 spitem incolumemque praestarent, si tu cete-
 ros praestitisses: si contra, illi quoque a cu-
 stodia tui capitis oculos dimouerent, teque re-
 linquerent votis, quae non palam susciperen-
 6 tur. Alii se superstites reipublicae optabant,
 faciebantque: tibi salus tua inuisa est, si non
 sit cum reipublicae salute coniuncta. Nihil pro
 te pateris optari, nisi expediat optantibus:
 omnibusque annis in consilium de te deos mit-
 tis; exisques, vt sententiam suam mutent, si
 7 talis esse desieris, qualis electus es. Sed in-
 genti conscientia, Caesar, pacisceris cum diis,
 vt te, si mereris, seruent: quum scias, an me-
 8 rearis, neminem magis, quam deos scire. Non-
 ne vobis P. C. haec diebus ac noctibus agi-
 tare secum videtur? Ego quidem in me, si
 omnium utilitas ita posceret, etiam praefecti
 manum armaui: sed ne deorum quidem aut
 iram, aut negligentiam deprecor: quaeso im-
 mo & obtestor, ne vnquam pro me vota res-
 publica inuita suscipiat; aut si susceperit in-
 vita, ne debeat.

LXVIII. Capis ergo, Caesar, salutis
 tuae gloriosissimum fructum ex consensu deo-
 rum. Nam quum excipias, vt ita DEMVM
 TE DII SERVENT, SI BENE REM-
 PVBLICAM ET EX UTILITATE
 OMNI.

OMNIVM REXERIS : certus es, te bene rempublicam gerere, quum seruent. Itaque 2 securus tibi & laetus dies exit, qui principes alios cura & metu distinebat : quum suspensi & attoniti, parumque confisi patientia nostra, hinc atque inde publicae seruitutis nuntios expectarent. ac si forte aliquos flumina, niues, 3 venti praepedissent, statim hoc illud esse credebant, quod merebantur; nec erat discrimen vllum pavoris : propterea quod, QVVM a malo principe tanquam successor timeatur, quisquis est dignior, quum sit nemo non dignior, omnes timentur. Tuam securitatem non mora nuntiorum, non litterarum tarditas differt. scis tibi vbique iurari, quum ipse iuraueris omnibus. Nemo hoc sibi non praestat. amamus quidem te, in quantum mereris; istud tamen non tui facimus amore, sed nostri: nec vnquam illucescat dies, quo pro te nuncupet vota non vtilitas nostra, sed fides, Caesar. TVRPIS 6 tutela principis, cui potest imputari. Queri libet, quod in secreta nostra non inquirant principes, nisi quos odimus. Nam si eadem 7 cura bonis, quae malis esset, quam vbique admirationem tui, quod gaudium exultationemque deprehenderes? quos omnium cum coniugibus ac liberis, quos etiam cum domesticis aris focusque sermones? Scires mollissimis illis auribus parci, & alioqui, quum sint odium amorque contraria, hoc perquam simile habent,

quod IBI intemperantius amamus bonos principes, vbi liberius malos odimus.

- LXIX. Cepisti tamen & adfectus nostri & iudicii experimentum, quantum maximum praesens capere potuisti, illo die, quo solitudini pudorque candidatorum ita consuluisti, ne vilius gaudium alterius tristitia turbaret. Alii cum laetitia, alii cum spe recesserunt: multis gratulandum, nemo consolandus
- 2 fuit. Nec ideo segnius iuvenes nostros exhortatus es, Senatum circumirent, senatui supplicarent, atque ita a principe sperarent honores, si a senatu petissent. Quo quidem in loco, si quibus opus exemplo, adiecisti, vt te
- 3 imitarentur. Arduum, Caesar, exemplum, & quod imitari non magis quisque candidatorum, quam principum possit. Quis enim vel vno die reuerentior senatus candidatus, quam tu cum omni vita, tum illo ipso tempore, quo
- 4 iudicas de candidatis? An aliud a te, quam senatus reuerentia obtinuit, vt iuuenibus clarissimae gentis, debitum generi honorem, sed
- 5 antequam deberetur, offerres? Tandem ergo nobilitas non obscuratur, sed illustratur a principe: tandem illos ingentium virorum nepotes, illos posteros libertatis, nec terret Caesar, nec pauet: quin immo festinatis honoribus amplificat atque auget, & maioribus suis reddit. si quid vsquam stirpis antiquae, si quid residuae claritatis, hoc amplexatur, & refouet, & in

in vsum reipublicae promit. Sunt in honore 6
hominum & in honore famae magna nomina
ex tenebris obliuionis, indulgentia Caesari-, cu-
ius est, vt nobiles & conseruet, & efficiat.

LXX. Praefuerat prouinciae quaestor
vnus ex candidatis, inque ea ciuitatis amplissi-
mae reditus egregia constitutione fundauerat.
Hoc senatui allegandum putasti. cur enim te 2
principe, qui generis tui claritatem virtute su-
perasti, deterior esset conditio eorum, qui po-
steros habere nobiles mererentur, quam eorum,
qui parentes habuissent? O te dignum, qui de
magistratibus nostris semper haec nunties, nec
poenis malorum, sed honorum praemiis bonos
facias! Accensa est iuuentus, erexitque animos 3
ad aemulandum, quod laudari videbat: nec
fuit quisquam, quem non haec cogitatio subi-
ret, quum sciret, quidquid a quoque in pro-
uinciis bene fieret, omnia te scire. Vtile est, 4
Caesar, & salutare praesidibus prouinciarum,
hanc habere fiduciam: paratum esse sanctitati,
industriae suae maximum praemium, iudicium
principis, suffragium principis. Adhuc autem 5
quamlibet sincera rectaque ingenia, etsi non de-
torquebat, hebetabat tamen misera, sed vera
reputatio. Vides enim, si quid bene fecero, 6
nesciet Caesar: aut si scierit, testimonium non
reddet. Ita eadem illa seu negligentia, seu 7
malignitas principum, quum male consultis im-
punitatem, recte factis nullum praemium pol-

liceretur; nec illos a crimine, & hos deterre-
 8 bat a laude. At nunc, si bene aliquis pro-
 uinciam rexerit, huic quaesita virtute digni-
 tas offertur. Patet enim omnibus honoris &
 gloriae campus: ex hoc quisque, quod cupit,
 9 petat; & assecutus sibi debeat. Prouinciis
 quoque in posterum, & iniuriarum metum, &
 accusandi necessitatem remisisti. Nam si pro-
 fuerint, quibus gratias egerint, de nullo queri
 cogentur. & alioqui liquet, nihil magis pro-
 desse candidato ad sequentes honores, quam
 peractos. Optime magistratus, magistratu, ho-
 10nore honor petitur. Volo ego, qui prouin-
 ciam rexerit, non tantum codicillos amicorum,
 nec urbana coniuratione eblanditas preces, sed
 decreta coloniarum, decreta ciuitatum alleget.
 Bene suffragiis consularium virorum vrbes, po-
 puli, gentes inseruntur. Efficacissimum pro
 candidato genus est rogandi, gratias agere.

LXXI. Iam quo assensu senatus, quo
 gaudio exceptum est, quum candidatis, vt
 quemque nominaueras, osculo occurreres? de-
 uexus quidem in planum, & quasi vnus ex
 2 gratulantibus. Te mirer magis, an improbem
 illos, qui effecerunt, vt istud magnum videre-
 tur? quum velut affixi curulibus suis manum
 tantum, & hanc cunctanter & pigre, & impu-
 3 tantibus similes, promerent. Contigit ergo
 oculis nostris insolita facies, principis aequati
 candidatis & simul stantis; contigit intueri
 parem

parem accipientibus, honorem qui dabat. Quod 4
 factum tuum a cuncto senatu quam vera ac-
 clamazione celebratum est, **TANTO MAIOR,**
TANTO AVGVSTIOR! Nam **CVI** nihil
 ad augendum fastigium superest, hic vno mo-
 do crescere potest, si se ipse submittat, secu-
 rus magnitudinis suae. Neque enim ab vlllo 5
 periculo fortuna principum longius abest, quam
 ab humilitatis. Mihi quidem non tam huma-
 nitas tua, quam intentio eius admirabilis vi-
 debatur. Quippe quum orationi oculos, vo- 6
 cem, manum commodares: vt si alii eadem ista
 mandasses, omnes comitatis numeros obibas.
 Atque etiam, quum suffragatorum nomina ho-
 nore, quo solent, exciperentur: tu quoque in-
 ter excipientes eras, & ex ore principis ille se-
 natorius assensus audiebatur. Quodque apud 7
 principem perhibere testimonium merentibus
 gaudebamus, perhibebatur a principe. Facie-
 bas ergo, quum diceres **OPTIMOS**: nec ipso-
 rum modo vita a te, sed iudicium senatus
 comprobabatur, ornarique se non illos magis,
 quos laudabas, laetabatur.

LXXII. Nam quod precatus es, vt illa
 ipsa ordinatio comitiorum bene ac feliciter
 eueniret **NOBIS, REIPVBLICAE, TIBI;**
 nonne tale est, vt nos hunc ordinem vo-
 torum conuertere debeamus? deos denique
 obsecrare, vt omnia, quae facis, quaeque fa-
 cies, prospere cedant **TIBI, REIPVBLICAE,**
NOBIS?

- NOBIS? vel, si breuius sit optandum, vt
 VNI TIBI? in quo & res publica & nos su-
 2 mus? Fuit tempus, ac nimium diu fuit, quo
 alia aduersa, alia secunda, principi & nobis:
 nunc communia tibi nobiscum tam laeta, quam
 tristia: nec magis sine te nos esse felices, quam
 3 tu sine nobis, potes. An, si posses, in fine
 votorum adiecisses, VT ITA PRECIBVS
 TVIS DII ANNVERENT, SI IUDICIUM
 NOSTRVM MERERI PERSEVERASSES?
 Adeo nihil tibi amore ciuium antiquius, vt
 ante a nobis, deinde a diis; atque ita ab il-
 4 lis amari velis, si a nobis ameris. Et sane
 priorum principum exitus docuit, NE a diis
 quidem amari, nisi quos homines ament. Ar-
 duum erat, has preces tuas laudibus adae-
 5 quare: adaequauimus tamen. Qui amoris ar-
 dor, qui stimuli, quae faces illas nobis accla-
 mationes subiecerunt? Non nostri, Caesar, in-
 genii, sed tuae virtutis tuorumque merito-
 rum voces fuerunt: quas nullā vnquam adu-
 latio inuenit, nullus cuiusquam terror expres-
 6 sit. Quem sic timuimus, vt haec fingeremus?
 quem sic amamus, vt haec fateremur? Nosti
 necessitatem seruitutis: quando simile aliquid
 audisti, & quando dixisti? MVLTA quidem
 excogitat metus; sed quae appareant quaesita
 ab inuitis: aliud sollicitudinis, aliud securita-
 tis ingenium est; alia tristium inuentio, alia
 gaudentium: neutrum simulationes expresse-
 rint. Habent sua verba miseri, sua verba fe-
 lices;

lices; vtque maxime eadem ab vtrisque dicantur, aliter dicuntur.

LXXIII. Testis ipse es, quae in omnium ore lætitia. non amictus cuiquam, non habitus, quem modo extulerat. inde resultantia vocibus testis, nihilque tantis clamoribus satis clausum. Quis nunc non e vestigio suo exsiluit? quis exsiluisse sensit? Multa fecimus sponte, plura instinctu quodam & imperio. Nam **GAUDIO** quoque cogendi vis inest. Num ergo modum ei tua saltem modestia imposuit? nam quanto magis a te reprimebatur, exarsimus, non contumacia, Caesar. Sed vt in tua potestate est an gaudeamus; ita in quantum, nec in nostra. Comprobasti & ipse acclamationum 4 nostrarum fidem, lacrymarum tuarum veritate. Vidimus humescentes oculos tuos, demissumque gaudio vultum, tantumque sanguinis in ore, quantum in animo pudoris. Atque hoc magis incensi sumus, vt precaremur, ne quando tibi non eadem causa lacrymarum, vtque nunquam frontem tuam abstergeres. Hoc 6 ipsum templum, has sedes nobis quasi responsuras interrogemus, viderintne vnquam principis lacrymas? at senatus saepe viderunt. Onerasti futuros principes: sed & posteros nostros. Nam & hi a principibus suis exigent, vt eadem audire mereantur: & illi, quod non audiant, indignabuntur.

LXXIV.

- LXXIV. Nihil magis possum proprie dicere, quam quod dictum est a cuncto senatu: **O TE FELICEM!** quod quum dicemus, non opes tuas, sed animum mirabamur. **EST** enim demum vera felicitas, felicitate dignum videri. Sed cum multa illo die dicta sunt sapienter & grauitur, tum vel inprimis hoc, **CREDE NOBIS, CREDE TIBI.** Magna hoc fiducia nostri, maiore tamen tui diximus. Alius enim fortasse alium, ipsum se nemo deceperit. Introspeciat modo vitam, seque, quid mereatur, interroget. Proinde dabat vocibus nostris fidem apud optimi principem, quod apud malos detrahebat. Quamuis enim faceremus, quae amantes solent: illi tamen, non amari se, credebant sibi. Super haec precati sumus; vt **SIC TE AMARENT DII, QVEMADMODVM TV NOS.** Quis hoc aut de se, aut principi diceret mediocriter amanti? Pro nobis ipsis quidem haec fuit summa votorum: vt **NOS SIC AMARENT DII, QVOMODO TV.** Estne verum, quod inter ista clamauius, **O NOS FELICES!** Quid enim felicius nobis, quibus non iam illud optandum est, vt nos diligat princeps, sed dii quemadmodum princeps? Ciuitas religionibus dedita, semperque deorum indulgentiam pietate merita, nihil felicitati suae putat adstrui posse, nisi vt dii Caesarem imitentur.

LXXV. Sed quid singula confector & colligo? quasi vero aut oratione complecti, aut memoria consequi possim, quae vos, P. C. ne qua interciperet obliuio, & in publica acta mittenda, & incidenda in aere centuistis? Ante, 2 orationes principum tantum, eiusmodi genere monimentorum mandari aeternitati solebant: acclamationes quidem nostrae parietibus curiae claudebantur. Erant enim, quibus nec senatus 3 gloriari, nec princeps possent. Has vero & in vulgus exire, & posteris prodi, cum ex utilitate, tum ex dignitate publica fuit. Primum, ut orbis terrarum pietatis nostrae adhiberetur testis & conscius: deinde, ut manifestum esset, audere nos de bonis malisque principibus, non tantum post ipsos iudicare: postremo, ut experimento cognosceretur, & ante nos gratos, sed miseros fuisse; quibus esse nos gratos probare antea non licuit. At qua contentione, 4 quo nisu, quibus clamoribus expostulatum est; ne affectus nostros, ne tua merita suppresseres? denique, ut in posterum exemplo prouideres? Discant & principes acclamationes veras falsas- 5 que discernere, habeantque muneris tui, quod iam decipi non poterunt. Non instruendum illis iter ad bonam famam, sed non deferendum: non submouenda adulatio; sed non reducenda est. Certum est, & quae facere, & quae debeant audire, si faciant. Quid nunc 6 ego super ea, quae sum cum toto senatu precatus, pro senatu precor? nisi ut haereat animo

mo tuo gaudium, quod tunc oculis protulisti. Ames illum diem, & tamen vincas: noua merearis, noua audias: eadem enim dici, nisi ob eadem facta, non possunt.

- LXXVI. Iam quam antiquum, quam consulare, quod triduum totum senatus sub exemplo tui sedit, quum interea nihil praeter consulem ageres? Interrogauit quisque, quod placuit: dissentire, discedere, & copiam iudicii sui reipublicae facere, tutum fuit; consulti omnes, atque etiam dinumerati sumus: vicitque sententia non prima, sed melior. At quis antea loqui, quis hiscere audebat, praeter miseros illos, qui primi interrogabantur? ceteri quidem defixi & attoniti ipsam illam mutam ac sedentariam assentiendi necessitatem, quo cum dolore animi, quo cum totius corporis horrore perpetiebantur? Vnus solusque censebat, quod sequerentur omnes, & omnes improbarent, inprimis ipse, qui censuerat. Adeo NVLLA magis omnibus displicent, quam quae sic fiunt, tanquam omnibus placeant. Fortasse imperator in senatu ad reuerentiam eius componebatur: ceterum egressus, statim se recipiebat in principem, omniaque consularia officia abigere, negligere, contemnere solebat. Ille vero ita consul, vt si tantum consul foret: nihil infra se putabat, nisi quod infra consulem esset. Ac primum, ita domo progrediebatur, vt illum nullus apparatus arrogantiae prin-

principalis, nullus praeursorum tumultus detineret. Vna erat in limine mora, consultare aues, reuererique numinum monitus. Nemo perturbabatur, nemo submouebatur: tanta viatoribus quies, tantus pudor fascibus, ut plerumque aliena turba subsistere & consulem & principem cogeret: ipsius quidem officium tam modicum, tam temperatum, ut antiquus aliquisque magnus consul sub bono principe incedere videretur.

LXXVII. Iter illi saepius in forum, frequenter tamen & in campum. Nam comitia consulum obibat ipse; tantum ex renuntiatione eorum voluptatis, quantum prius ex destinatione capiebat. Stabant candidati ante curulem principis, ut ipse ante consulis steterat, adigebanturque in verba, in quae paullo ante ipse iurauerat princeps: qui tantum putat esse in iureiurando, ut illud & ab aliis exigat. Reliqua pars diei tribunali dabatur. Ibi vero quanta religio aequitatis? quanta legum reuerentia? Adibat aliquis ut principem: respondebat, se consulem esse. Nullius ab eo magistratus ius, nullius auctoritas imminuta est: aucta etiam. siquidem pleraque ad praetores remittebat: atque ita, ut collegas vocaret. Non quia populare gratumque audientibus, sed quia ita sentiebat. Tantum dignationis in ipso honore ponebat, ut non amplius esse censeret, quod aliquis collega appellaretur.

a principe, quam quod praetor esset. Ad haec
 6 tam assiduus in tribunali, vt labore refici ac
 reparari videretur. Quis nostrum idem curae,
 idem sudoris sumit? quis adeo expetitis ho-
 7 noribus aut deseruit, aut sufficit? Et sane
 aequum est tantum ceteris praestare consulibus
 ipsum, qui consules facit: quippe etiam For-
 tunae videbatur indignum, si posset honores
 dare, qui gerere non posset. Facturus consu-
 les doceat, accepturisque amplissimum honorem
 persuadeat, scire se, quid sit, quod daturus
 sit: sic fit, vt illi quoque sciant, quid acce-
 perint.

LXXVIII. Quo iustius senatus, vt su-
 sciperes quartum consulatum, & rogauit &
 iussit. Imperii hoc verbum, non adulationis
 esse, obsequio tuo crede: quod non alia in re
 magis aut senatus exigere a te, aut tu prae-
 2 stare senatui debes. Vt enim ceterorum ho-
 minum, ita principum, illorum etiam, qui dii
 sibi videntur, aeuum omne & breue & fragi-
 le est. Itaque optimum quemque niti & con-
 tendere decet, vt post se quoque reipublicae
 proffit, moderationis scilicet iustitiaeque moni-
 mentis, quae plurima statuere consul potest.
 Haec nempe intentio tua, vt libertatem re-
 3 uoces ac reducas. Quem ergo honorem ma-
 gis amare, quod nomen vsurpare saepius de-
 bes, quam quod primum inuenit recuperata
 4 libertas? Non est minus ciuile, & principem
 esse

esse pariter, & consulem, quam tantum consulem. Habe etiam rationem verecundiae collegarum tuorum; collegarum inquam: ita enim & ipse loqueris, & nos loqui vis. Onerosa erit modestiae illorum tui consulatus tui recordatio, donec te consulem videant. Neque enim potest non nimium esse priuatis, quod principi satis est. Annuas, Caesar, optantibus, quibusque apud deos adesse consuesti, quorum potens es ipse, votorum compotes facias.

LXXIX. Fortasse sufficiat tibi tertius consulatus: sed nobis tanto minus sufficit. Ille nos instituit & induxit, vt te iterum iterumque consulem habere cupiamus. Remissius istud contenderemus, si adhuc non sciremus, qualis esses futurus. Tolerabilius fuit, experimentum tui nobis, quam vsum negari. Dabitur ne rursus videre consulem illum? audiet & reddet, quas proxime, voces? praestabitque gaudium, quantum ipse percipiet? praesidebit laetitiae publicae auctor eius & causa? tentabitque affectus nostros, vt solet, cohibere; nec poterit? Erit pietati finatus, cum modestia principis, felix speciosumque certamen, seu fuerit victa, seu vicerit? Equidem incognitam quandam proximamque maiorem praesumo laetitiam. Quis enim est tam imbecilli ingenio, qui non tanto meliorem consulem speret, quanto saepius fuerit? Alius labores, si non continuo se desidia ac voluptati dedisset, otio

tamen & quiete recreasset: hic consularibus curis exsolutus, principales resumit, tam diligens temperamenti, vt nec consulis officium, princeps; nec principis, consul appeteret. Videmus, vt prouinciarum desideriis, vt singularum etiam ciuitatum precibus occurrat. Nulla in audiendo difficultas, nulla in respondendo mora: adeunt statim, dimittuntur statim: tandemque principis fores exclusa legationum turba, non obsidet.

LXXX. Quid? in omnibus cognitionibus, quam mitis seueritas, quam non dissoluta clementia? Non locupletando fisco sedes, nec aliud tibi sententiae tuae pretium, quam bene iudicasse. Stant ante te litigatores, non de fortunis suis, sed de tua existimatione solliciti, nec tam verentur, quid de causa sua, quam quid de moribus sentias. O vere principis, atque etiam consulis, reconciliare aemulas ciuitates; tumentesque populos non imperio magis, quam ratione compescere: intercedere iniquitatibus magistratuum, infectumque reddere, quidquid fieri non oportuerit; postremo, velocissimi fideris more, omnia inuisere, omnia audire, & vndecunque inuocatum statim, velut numen, adesse & adistere! Talia esse crediderim, quae ipse mundi parens temperat nutu, si quando oculos demisit in terras, & facta mortalium inter diuina opera numerare dignatus est: qua nunc parte curarum liber

liber solutusque, coelo tantum vacat, postquam te dedit, qui erga omne hominum genus vice sua fungeris. Fungeris enim, sufficisque mandanti: quum tibi dies omnis summa cum vtilitate nostra, cum tua laude, condatur.

LXXXI. Quod si quando cum influentibus negotiis paria fecisti, instar refectionis existimas mutationem laboris. Quae enim remissio tibi, nisi lustrare saltus, excutere cubilibus feras, superare immensa montium iuga, & horrentibus scopulis gradum inferre, nullius manu, nullius vestigio adiutum: atque inter haec pia mente adire lucos, & occurfare numinibus? Olim haec experientia iuuenturis, haec voluptas erat, his artibus futuri duces imbuebantur: certare cum fugacibus feris cursu, cum audacibus robore, cum callidis astu: nec mediocre pacis decus habebatur, submota campis irruptio ferarum, & obsidione quadam liberatus agrestium labor. Vsurpabant gloriam istam illi quoque principes, qui obire non poterant: usurpabant autem, ut domitas fractasque claustris feras, ac deinde in ipsorum quidem ludibrium emissas mentita sagacitate colligerent. Nunc par capiendi quaerendique sudor, summusque & idem gratissimus labor, invenire. Enimvero, si quando placuit idem corporis robur in maria proferre, non ille fluitantia vela, aut oculis sequitur, aut manibus: sed nunc gubernaculis adsidet, nunc cum va-

lentissimo quoque sodalium certat frangere fluctus, domirare ventos reluctantes, remisque transire obstantia freta.

- LXXXII. Quantum dissimilis illi, qui non Albani lacus otium, Baianique torporem & silentium ferre, non pulsum ialtem fragoremque remorum perpeti poterat, quin ad
 2 singulos ictus turpi formidine horresceret. Itaque procul ab omni sono inconcussus ipse & immotus, religato reuinctoque nauigio, non
 3 secus ac piaculum aliquod, trahebatur. Foeda facies, quum P. R. imperator alienum cursum, alienumque rectorem, velut capta naue, sequeretur. Nec deformitate ista saltem flumina carebant atque amnes. Danubius ac Rhe-
 4 nus tantum illud nostri dedecoris vehere gaudebant, non minore cum pudore imperii quod haec Romanae aquilae, Romana signa, Romana denique ripa, quam quod hostium prospicerent. Hostium, quibus moris est, eadem
 5 illa nunc rigentia gelu flumina, aut campis superflua, nunc liquida ac deferentia, lustrare
 6 nauigiis, nandoque superare. Nec vero laudauerim per se magnopere duritiem corporis ac lacertorum; sed si his validior toto corpore animus imperitet, quem non fortunae indulgentiae molliant, non copiae principales ad segnitiam luxumque detorqueant; tunc ego, seu montibus seu mari exerceatur, & lactum opere corpus, & crescentia laboribus membra
 mira-

mirabor. Video enim iam inde antiquitus 7
maritos dearum, ac deorum liberos, nec digni-
tate nuptiarum magis, quam his artibus incla-
ruisse. Simul cogito, quum sint ista ludus & 8
auocamentum huius, quae quantaeque sint il-
lae seriae & intentae, & a quibus se in tale
otium recipit, voluptates. SVNT enim vo-
luptates, quibus optime de cuiusque grauita-
te, sanctitate, temperantia creditur. Nam quis 9
adeo dissolutus, cuius non occupationibus ali-
qua species seueritatis incidat? Otio prodimur.
An non plerique principes hoc idem tempus
in aleam, stupra, luxum conferebant? quum
seriarum laxamenta curarum, vitiorum conten-
tione supplerent?

LXXXIII. HABET hoc primum ma-
gna fortuna, quod nihil reatum, nihil occul-
tum esse patitur: principam vero non modo
domos, sed cubicula ipsa intimosque secessus
recludit, omniaque arcana noscenda famae pro-
ponit atque explicat. Sed tibi, Caesar, ni-
hil accommodatius fuerit ad gloriam, quam pe-
nitentia inspicere. Sunt quidem praeclara, quae 2
in publicum profers; sed non minora ea, quae
limine tenes. Est magnificum, quod te ab omni
contagione vitiorum reprimis ac reuocas, sed
magnificentius, quod tuos. Quanto enim ma- 3
gis arduum est, alios praestare, quam se; tan-
to laudabilius, quod, quum ipse sis optimus,
omnes circa te similes tui effecisti. Multis il- 4

7 Iustribus dedecori fuit, aut inconsultius vxor
 assumpta, aut retenta patientius: ita foris cla-
 ros domestica destruebat infamia: & ne maxi-
 8 mi ciues haberentur, hoc efficiebat, quod ma-
 5 riti minores erant. Tibi vxor in decus &
 gloriam cedit. Quid enim illa sanctius? quid
 antiquius? Nonne, si pontifici maximo deli-
 genda sit coniux, aut hanc aut similem (vbi
 6 est autem similis?) elegerit? Quam illa nihil
 sibi ex fortuna tua, nisi gaudium vindicat?
 quam constanter non potentiam tuam, sed
 ipsum te reueretur? Idem estis inuicem, quod
 fuistis: probatis ex aequo: nihilque vobis fe-
 licitas addidit, nisi quod scire coepistis, quam
 7 bene vterque vestrum felicitatem ferat. Ea-
 dem quam modica cultu? quam parca comita-
 tu? quam ciuilis incessu? Mariti hoc opus,
 8 qui ita imbuat, ita instituit. Nam VXORI
 sufficit obsequii gloria. An, quum videat,
 quam te nullus terror, nulla comitetur am-
 bitio; non & ipsa cum silentio incedat? in-
 gredientemque pedibus maritum, in quantum
 patitur sexus, imitetur? Decuerit hoc illam,
 etiamsi diuersa tu facias. Sub hac vero mo-
 destia viri, quantam debet verecundiam vxor
 marito? femina sibi?

LXXXIV. Soror autem tua, vt se so-
 rorem esse meminit! vt in illa tua simplici-
 tas, tua veritas, tuus candor agnoscitur? vt
 si quis eam vxori tuae conferat, dubitare co-
 gatur,

gatur, vtrum sit efficacius ad recte viuendum,
bene institui, aut feliciter nasci. NIHL est 2
tam proum ad simultates, quam aemulatio,
in feminis praesertim: ea porro maxime na-
scitur ex coniunctione, alitur aequalitate, exar-
descit inuidia, cuius finis est odium. Quo qui- 3
dem admirabilius existimandum est, quod mu-
lieribus duabus in vna domo, parique fortuna,
nullum certamen, nulla contentio est. Suspi- 4
ciunt inuicem, inuicem cedunt: quemque te
vtraque effusissime diligit, nihil sua putant in-
teresse, vtram tu magis ames. Idem vtrique
propositum, idem tenor vitae, nihilque ex quo
sentias duas esse. Te enim imitari, te subse- 5
qui student. Ideo vtraque mores eosdem, quia
vtraque tuos, habet: inde moderatio, inde
etiam perpetua securitas. Neque enim vnquam
periclitabuntur esse priuatae, quae non desier-
runt. Obtulerat illis senatus cognomen Au- 6
gustarum, quod certatim deprecatae sunt, quam-
diu appellationem Patris patriae tu recusasses:
seu, quod plus esse in eo iudicabant, si vxor
& soror tua, quam si Augustae dicerentur.
Sed quaecunque illis ratio tantam modestiam 7
suasit; hoc magis dignae sunt, quae in animis
nostris & sint & habeantur augustae, quia non
vocantur. Quid enim laudabilius feminis, 8
quam si verum honorem non in splendore ti-
tulorum, sed in iudiciis hominum reponant?
magnisque nominibus pares se faciant, etiam
dum recusant?

LXXXV. Iam etiam & in priuatorum animis exoleuerat priscum mortalium bonum, amicitia, cuius in locum migrauerant assentationes, blanditiae, & PEIOR odio amoris simulatio. Etenim in principum domo nomen tantum amicitiae, inane scilicet irrisumque, manebat. Nam quae poterat esse inter eos amicitia, quorum sibi alii domini, alii serui videbantur? Tu hanc pulsam & errantem reduxisti: habes amicos, quia amicus ipse es. NEQVE enim, vt alia subiectis, ita amor imperatur: neque est vllus affectus tam erectus, & liber, & dominationis impatiens, nec qui magis vices exigit. Potest fortasse princeps inique, potest tamen odio esse nonnullis, etiamsi ipse non oderit: AMARI, nisi ipse amet, non potest. DILIGIS ergo, quum diligaris, & in eo, quod vtrunque honestissimum est, tota gloria tua est; qui superior factus, descendis in omnia familiaritatis officia, & in amicum ex imperatore submitteris: immo tunc maxime imperator, quum amicum ex imperatore agis. Etenim quum plurimis amicitiiis fortuna principum indigeat, praecipuum est principis opus, amicos, parare. Placeat tibi semper haec secta, & cum alias virtutes tuas, tum hanc constantissime teneas: NEC vnquam persuadeatur, humile esse principi, nisi odisse. IVCVNDISSIMVM est in rebus humanis amari, sed non minus amare: quorum utroque ita frueris, vt quum ipse ardentissime dili-

diligas, adhuc tamen ardentius diligaris. Pri- 8
mum, quia facilius est vnum amare, quam
multos: deinde, quia tibi amicos tuos obli-
gandi adest facultas tanta, vt nemo possit te,
nisi ingratus, non magis amare.

LXXXVI. Operae pretium est referre,
quod tormentum tibi iniunxeris, ne quid ami-
co negares. Dimisisti optimum virum, tibi
carissimum, inuitus & tristis, & quasi retinere
non posses, quantum amares eum, desiderio
expertus es: distractus separatusque, dum ce-
dis & vinceris. Ita quod fando inauditum, 2
quum princeps & principis amicus diuersa vel-
letis, id potius factum est, quod amicus vo-
lebat. O rem memoriae litterisque mandan-
dam! Praefectum praetorii non ex ingerenti-
bus, sed ex subtrahentibus legere; eundemque
otio, quod pertinaciter amet, reddere: quum-
que sis ipse distentus imperii curis, non quie-
tis gloriam cuiquam inuidere. Intelligimus, 3
Caesar, quantum tibi pro laboriosa ista statio-
ne & exercita debeamus, quum otium a te,
tanquam res optima, & petatur, & detur.
Quam ego audio confusionem tuam fuisse,
quum digredientem prosequeris? Prosequu-
tus enim nec temperasti tibi, quo minus exe-
unti in littore amplexus osculum ferres. Ste- 4
zit Caesar in illa amicitiae specula, precatus-
que maria, celereinque (si tamen ipse voluis-
set) recursum, nec sustinuit recedentem non
etiam

- 5 etiam atque etiam votis, lacrymis, sequi. Nam de liberalitate taceo. Quibus enim muneribus aequari haec cura principis, haec patientia potest? qua meruisti, ut ille sibi nimium fortis, ac prope durus videretur? Nec dubito, quin agitauerit secum, an gubernacula retorqueret: & fecisset, nisi quod paene ipso contubernio principis felicius iucundiusque est,
- 6 desiderare principem. Et ille quidem ut maximo fructu suscepti, ita maiore depositi officii gloria fruitur: tu autem facilitate ista consequutus es, ne quem retinere videaris inuitum.

- LXXXVII. Ciuile hoc erat, & parenti publico conuenientissimum, nihil cogere: semperque meminisse, **NVLLAM** tantam potestatem cuiquam dari posse, ut non sit gratior potestate libertas. Dignus es, Caesar, qui officia mandes deponere optantibus; qui petentibus vacationem inuitus quidem, sed tamen tribuas; qui ab amicis orantibus requiem non te relinqui putes; qui semper inuenias, & quos
- 2 ex otio reuoces, & quos otio reddas. Vos quoque, quos parens noster familiariter inspicere dignatur, fouete sancte iudicium eius, quod de vobis habet: hic vester labor est.
- 4 **PRINCEPS** enim, quum in vno probauit amare se scire, vacat culpa, si alios minus amat. Ipsum quidem quis mediocriter diligat? quum leges amandi non det, sed accipiat?

piat? Hic praesens, ille mauult absens amari: vterque ametur, vt mauult: nemo in taedium praesentia, nemo in obliuionem absentia veniat. Tenet quisque locum, quem semper meruit; faciliusque est, vt oculis eius vultus absentis, quam vt animo caritas excidat.

LXXXVIII. Plerique principes, quum essent ciuium domini, libertorum erant serui: horum consiliis, horum nutu regebantur: per hos audiebant, per hos loquebantur: per hos praeturae etiam, & sacerdotia, & consulatus, immo & ab his, petebantur. Tu libertis tuis **2** summum quidem honorem, sed tanquam libertis habes; abundeque sufficere his credis, si probi & frugi existimentur. Scis enim, **PRAECIPVVM** esse indicium non magni principis, magnos libertos. Ac primum neminem in usu **3** habes, nisi aut tibi, aut patri tuo, aut optimo cuique dilectum; statimque hos ipsos quotidie, deinde ita formas, vt se non tua fortuna, sed sua metiantur: & tanto magis digni, quibus honor omnis praestetur a nobis, quia non est necesse. Iustisne de causis **S. P. Q. R.** **4** **OPTIMI** tibi cognomen adiecit? Paratum id quidem & in medio positum, nouum tamen. Scias neminem ante meruisse, quod non erat excogitandum, si quis meruisset. An satius fuit **5** **FELICEM** vocare? quod non moribus, sed fortunae datum est. Satius **MAGNVM**? cui plus inuidiae, quam pulchritudinis inest. Adop-
pta-

ptauit te optimum princeps in suum, senatus
 6 in OPTIMI nomen. Hoc tibi tam proprium,
 quam paternum, nec magis definite distincte-
 que designat, qui TRAIANVM, quam qui
 OPTIMVM appellat, vt olim frugalitate Pi-
 sones, sapientia Laelii, pietate Metelli mon-
 strabantur. Quae simul omnia vno isto nomi-
 ne continentur. NEC videri potest optimus,
 nisi qui est omnibus [optimis] in sua cuius-
 7 que laude praestantior. Merito tibi ergo, post
 ceteras appellationes haec est addita, vt maior.
 Minus est enim Imperatorem, & Caesarem, &
 Augustum, quam omnibus Imperatoribus, &
 8 Caesaribus, & Augustis esse meliorem. Ideo-
 que ille parens hominum deorumque OPTI-
 MI prius, deinde MAXIMI nomine colitur.
 quo praeclarior laus tua, quem non minus
 9 constat optimum esse, quam maximum. Ad-
 sequutus es nomen, quod ad alium transire
 non possit, nisi vt appareat in bono principe alie-
 num, in malo falsum: quod licet omnes postea
 vsurpent, semper tamen agnoscetur vt tuum.
 10 Etenim, vt nomine AVGVSTI admonemur
 eius, cui primum dictum est: ita haec OPTI-
 MI appellatio, nunquam memoriae hominum
 sine te recurret, quotiesque posteri nostri
 OPTIMVM aliquem vocare cogentur, toties
 recordabuntur, quis meruerit vocari.

LXXXIX. Quanto nunc, diue Nerua,
 gaudio frueris, quum vides & esse OPTI-
 MVM, & dici, quem tanquam optimum ele-
 gisti?

gisti? quam laetum tibi, quod comparatus filio tuo vinceris! Neque enim alio magis approbatur animi tui magnitudo, quam quod optimus ipse non timuisti eligere meliorem. Sed & tu, pater Traiane (nam tu quoque, 2 si non sidera, proximam tamen sideribus obtines sedem) quantam percipis voluptatem, quum illum tribunum, illum militem tuum, tantum imperatorem, tantum principem cernis? cumque eo, qui adoptauit, amicissime contendis, pulchrius fuisse genuisse talem, an elegisse? Maeste vterque ingenti in remp. merito, cui 3 hoc tantum boni contulistis! Licet alteri vestrum filii virtus triumphalia, caelum alteri dederit: non minor tamen vestra laus, quod ista per filium, quam si ipsi meruissetis.

XC. Scio, P. C. cum ceteros ciues, tum praecipue consules, oportere sic adfici, vt se publice magis, quam priuatim obligatos putent. Vt enim malos principes rectius pulchriusque 2 est ex communibus iniuriis odisse, quam propriis; ita boni speciosius amantur ob ea, quae generi humano, quam quae hominibus, praestant. Quia tamen in consuetudinem venit, 3 vt consules publica gratiarum actione perlata, suo quoque nomine, quantum debeant principi, profiteantur: concedite, me non pro me magis munere isto, quam pro collega meo Cornuto Tertullo, C. V. fungi. Cur enim non 4 pro illo quoque gratias agam, pro quo non minus

- minus debeo? praesertim quum indulgentissimus imperator in concordia nostra ea praestiterit ambobus; quae si tantum in alterum contulisset, ambos tamen aequaliter obligasset.
- 5 Vtrumque nostrum ille optimi cuiusque spoliator & carnifex stragibus amicorum, & in proximum iacto fulmine adflauerat. Iidem enim amicis gloriabamur, eosdem amissos lugebamus: ac sicut nunc spes gaudiumque, ita tunc communis nobis dolor & metus erat.
- 6 Habuerat hunc honorem periculis nostris diuus Nerua, ut nos, etsi minus notos, ut bonos tamen, promouere vellet: quia mutati seculi signum & hoc esset, quod florerent, quorum praecipuum votum ante fuerat, ut memoriae principis elaborerentur.

- XCI. Nondum biennium compleuimus in officio laboriosissimo & maximo, quum tu nobis, optime principum, fortissime Imperatorum, consulatum obtulisti, ut ad summum
- 2 honorem gloria celeritatis accederet. Tantum inter te & illos principes interest, qui beneficiis suis commendationem ex difficultate captabant, gratioresque accipientibus honores arbitrabantur, si prius illos desperatio, & taedium, & similis repulsae mora, in notam quandam pudoremque vertissent.
- 3 Obstat verecundia, quo minus percontemur, quo vtrumque nostrum testimonio ornaris; ut amore recti, amore reipublicae praeis illis consulibus aequaueris.

ueris. Merito necne, neutram in partem de- 4
cernere audeamus: quia nec fas est adfirmatio-
ni tuae derogare; & onerosum confiteri vera
esse, quae de nobis, praesertim tam magnifica,
dixisti. Tu tamen dignus es, qui eos consu- 5
les facias, de quibus possis ista praedicare. Tri-
buas veniam, quod inter haec beneficia tua
gratissimum est nobis, quod nos rursus colle-
gas esse voluisti. Ita caritas mutua, ita con- 6
gruens tenor vitae, ita vna eademque ratio
propositi postulabat: cuius ea vis, ut morum
similitudo concordiae nostrae gloriam minuat:
ac perinde sit mirum, si alter nostrum a col-
lega, ac si a se ipso dissentiat. Non ergo tem- 7
porarium & subitum est, quod vterque colle-
gae consulatu, tanquam iterum suo gaudet:
nisi quod tamen, qui rursus consules fiunt,
bis quidem, sed temporibus diuersis obligan-
tur: nos duos consulatus accipimus simul, si-
mul gerimus, alterque in altero consules, sed
iterum & pariter sumus.

XCII. Illud vero quam insigne! quod
nobis praefectis aerario consulatum ante, quam
successorem dedisti? Aucta est dignitas digni-
tate: neque continuatus tantum, sed gemina-
tus est honor, finemque potestatis alterius,
tanquam parum esset excipere, praeuenit.
Tanta tibi integritatis nostrae fiducia fuit, ut 2
non dubitares, te salua diligentiae tuae ratio-
ne esse facturum, si nos post maximum offici-
um

um priuatos esse non sineres. Quid, quod eundem in annum consulatum nostrum contulisti? Ergo non alia nos pagina, quam te consulem accipiet, & nostra quoque nomina addentur fastis, quibus ipse praescriberis. Tu comitiis nostris praesidere, tu nobis sanctissimum illud carmen praecire dignatus es, tuo iudicio consules facti, tua voce renuntiati sumus: ut idem honoribus nostris suffragator in curia, in campo declarator existeres. Nam quod cum potissimum mensem attribuisti, quem tuus natalis exornat, quam pulchrum nobis! quibus edicto, quibus spectaculo celebrare continget diem illum triplici gaudio laetum: qui principem abstulit pessimum, dedit optimum, meliorem optimo genuit. Nos sub oculis tuis augustior solito currus accipiet: nos inter secunda omnia, & vota certantia, quae praesenti tibi conferentur, vehemur alacres, & incerti ex vtra parte maior auribus nostris accidat clamor.

XCIH. Super omnia tamen praedicandum videtur, quod pateris consules esse; quos fecisti: quippe nullum periculum, nullus ex principe metus consulares animos debilitat & frangit; nihil inuitis audiendum, nihil coactis decernendum erit. Manet manebitque honori veneratio sua; nec securitatem auctoritate perdemus. Ac si quid forte ex consulatus fastigio fuerit diminutum, nostra haec erit culpa,

pa, non seculi. Licet enim, quantum ad principem, licet tales consules agere, quales ante principes erant. Vllamne tibi pro beneficiis re- 3
ferre gratiam parem possumus, nisi tantum illam, vt semper nos meminerimus consules fuisse, & consules tuos; ea sentiamus, ea censeamus, quae consularibus digna sunt: ITA versemur in re publica, vt credamus esse rem publicam. Non consilium nostrum, non operam subtrahamus, nec disiunctos nos, & quasi dimissos consulatu, sed quasi adstrictos & deuinctos putemus: eundemque locum laboris & curae, quem reuerentiae dignitatisque, teneamus.

XCIV. In fine orationis praesides custodesque imperii deos ego consul pro rebus humanis, ac te praecipue, Capitoline Iupiter, precor, vt beneficiis tuis faueas, tantisque muneribus addas perpetuitatem. Audisti, quae malo principi precabamur; exaudi, quae pro dissimillimo optamus. Non te distringimus votis: non enim pacem, non concordiam, non securitatem, non opes oramus, non honores: simplex cunctaque ista complexum vnum omnium votum est, SALVS PRINCIPIS. Nec 2
vero noua tibi iniungimus. Tu enim iam tunc illum in tutelam recepisti, quum praedonis audidissimi faucibus eripuisti. neque enim sine auxilio tuo, quum altissima quaeque quaterentur, hic, qui omnibus excelsior erat, inconcussus stetit. Praeteritus est a pessimo principi-

4 pe, qui praeteriri ab optimo non potuit. Tu
 clara iudicii tui signa misisti, quum profici-
 scienti ad exercitum tuo nomine, tuo honore
 cessisti. Tu voce Imperatoris, quid sentires,
 locutus, filium illi, nobis parentem, tibi pon-
 5 tificem maximum elegisti. Quo maiore fidu-
 cia iisdem illis votis, quae ipse pro se nun-
 cupari iubet, oro & obtestor, si bene rempu-
 blicam, si ex vtilitate omnium regit, primum,
 vt illum nepotibus nostris ac pronepotibus ser-
 ues: deinde, vt quandoque successorem ei tri-
 buas, quem genuerit, quem formauerit, simi-
 lemque fecerit adoptato; aut, si hoc fato ne-
 gatur, in consilio sis eligenti, monstresque ali-
 quem, quem adoptari in Capitolio deceat.

XCV. Vobis, P. C. quantum debeam,
 publicis etiam monumentis continetur. Vos
 mihi in tribunatu quietis, in praetura mode-
 stiae; vos in istis officiis etiam, quae e studiis
 nostris circa tuendos locios iniunxeratis, cuncti
 constantiae antiquissimum testimonium perhi-
 2 buistis. Vos proxime destinationem consula-
 tus mei his acclamationibus approbauistis, vt
 intelligam, etiam atque etiam enitendum mi-
 hi, vt hunc consensum vestrum complectar,
 3 & teneam, & in dies augeam. Etenim me-
 mini TVNC verissime iudicari, meruerit quis
 4 honorem, necne, quum adeptus est. Vos mo-
 do fauete huic proposito, & credite, si cursu
 quodam prouectus ab illo insidiosissimo prin-
 cipe,

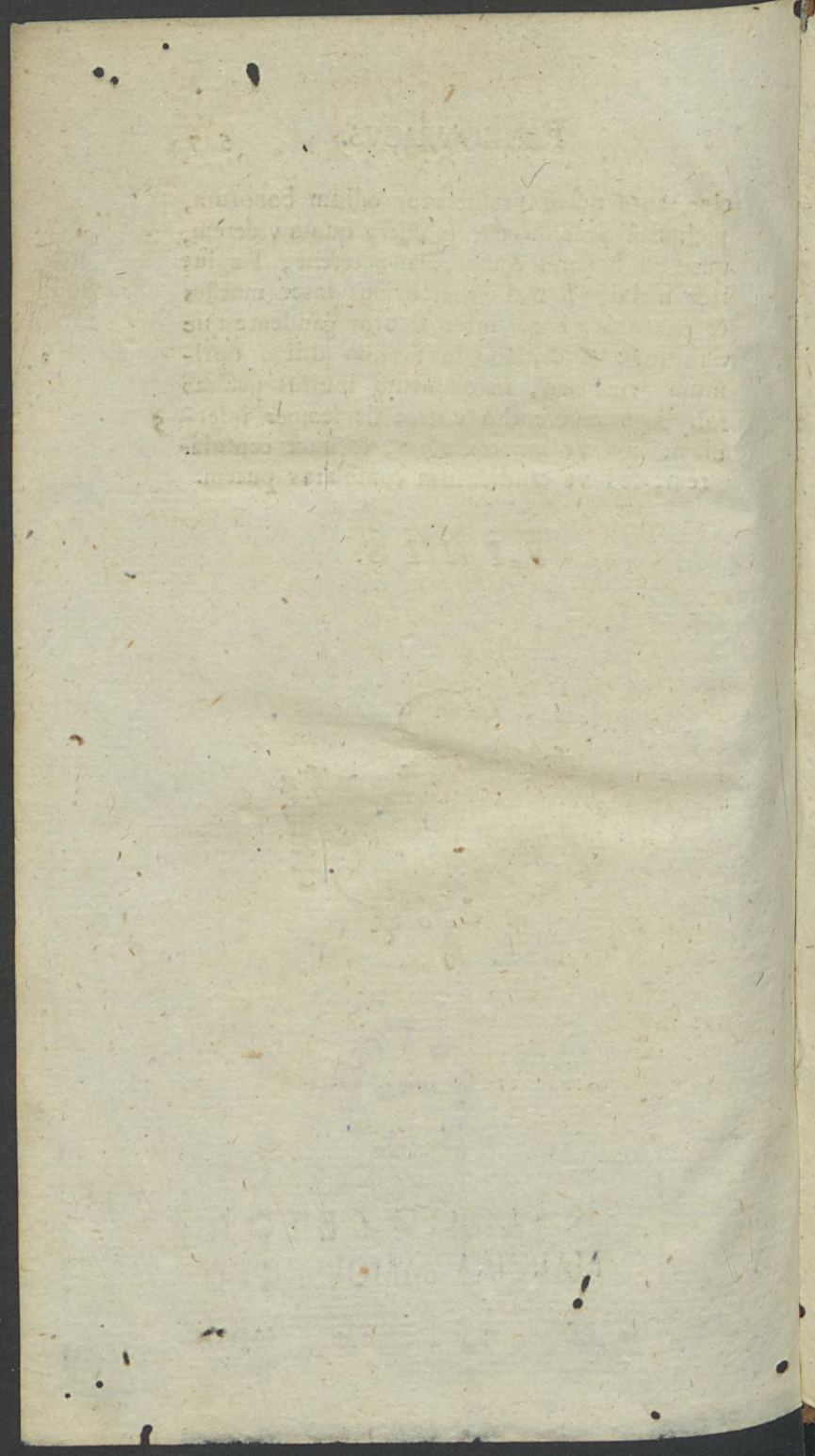
cipe, ante quam profiteretur odium bonorum,
 postquam professus est, substiti; quum viderem,
 quae ad honores compendia paterent, longius
 iter malui: si malis temporibus inter moestos
 & pauentes, bonis inter securos gaudentesque
 numeror: si denique in tantum diligo opti-
 mum principem, in quantum inuisus pessimo
 fui. Ego reuerentiae vestrae sic semper infer-
 uiam, non vt me consulem, & mox consula-
 rem, sed vt candidatum consulatus putem.

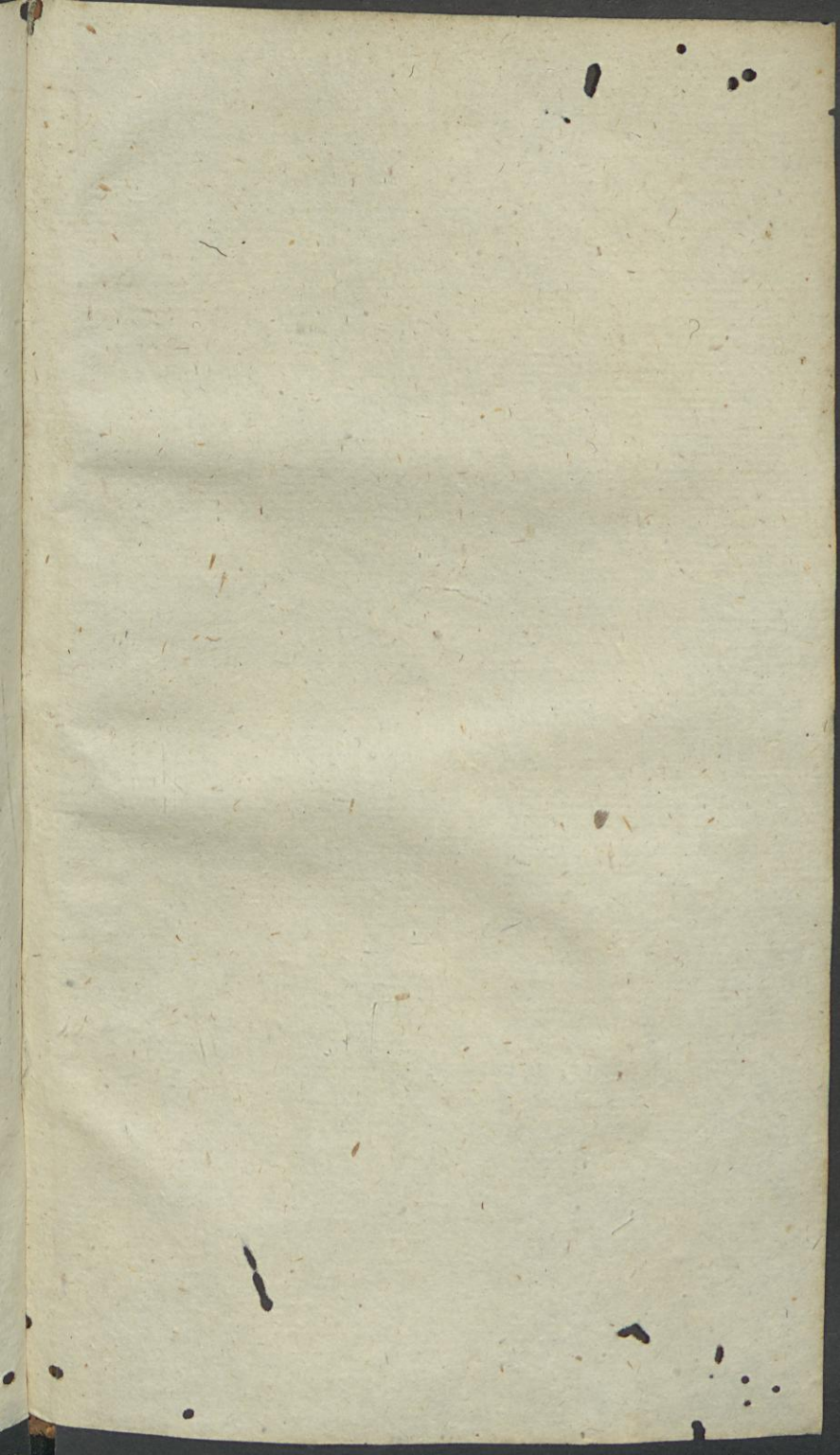
F I N I S.

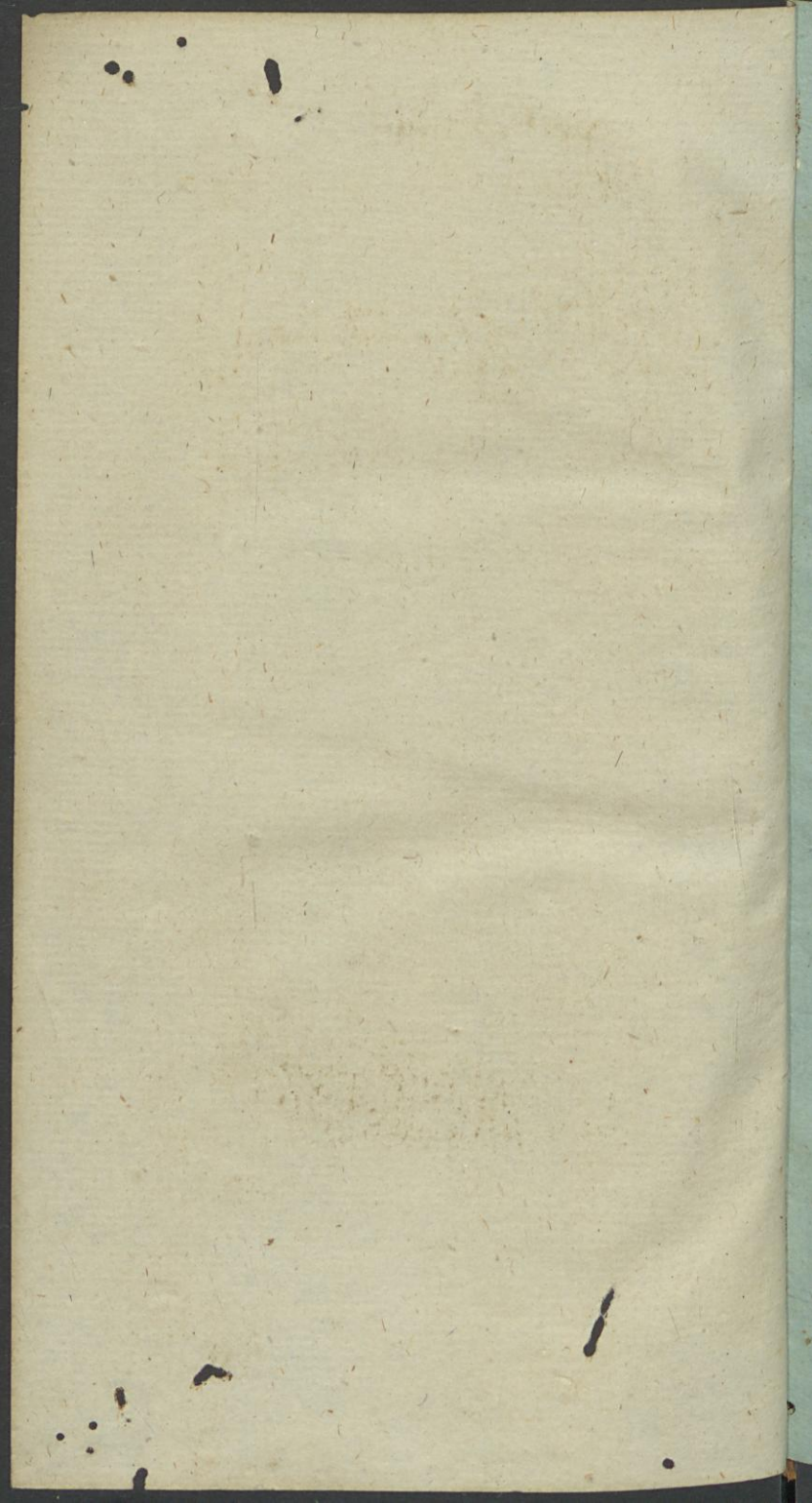

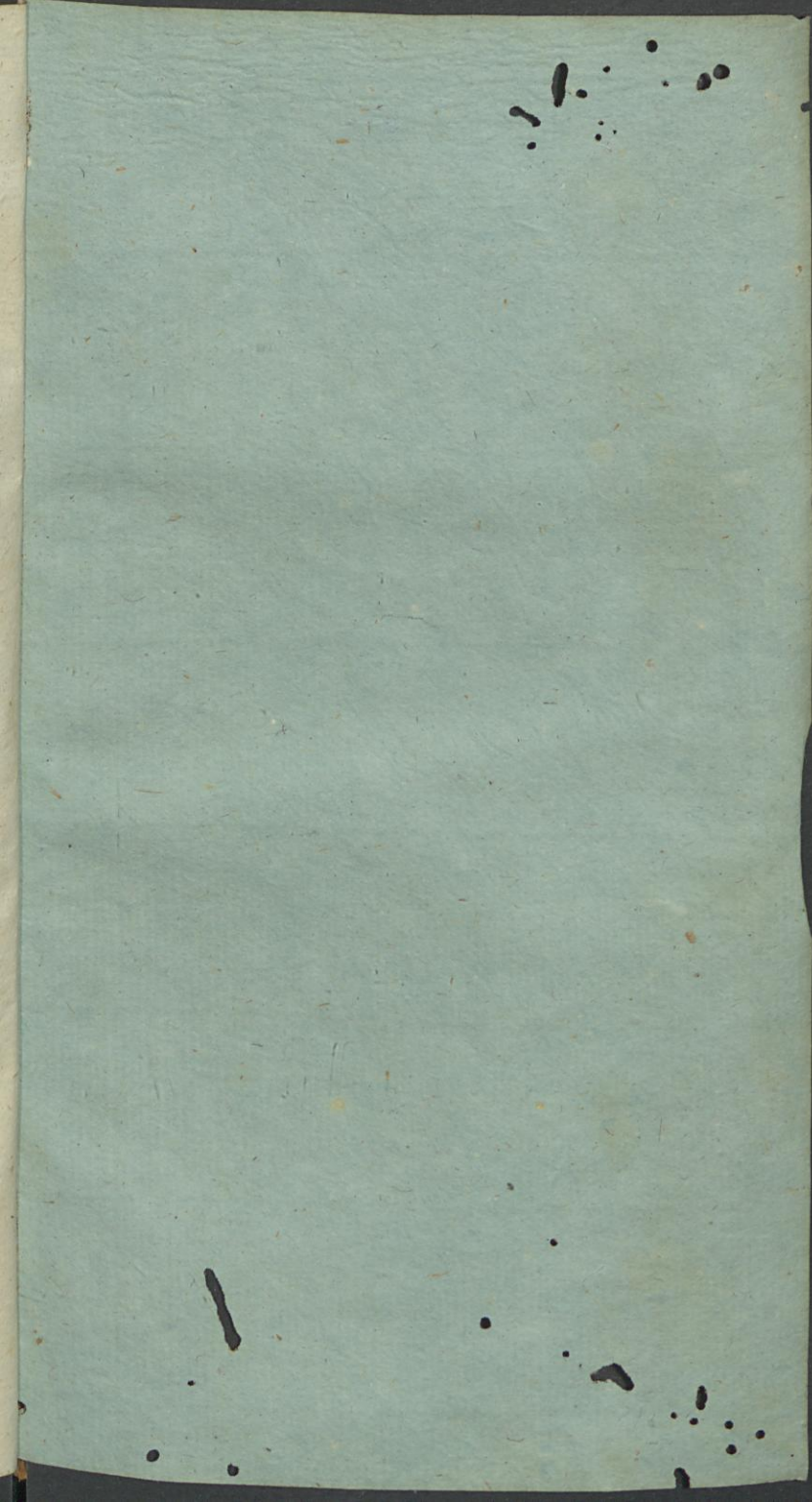
KSIĘGOZBIÓR
 MARCINA ZAMOYSKIEGO

-KZ

4408 KZ

KSIEGOZBIÓR
MARCINA ZAMOYSKIEGO

4096 -KZ

